

1. УВОД

На основу члана 52. Закона о заштити природе (“Сл. гл. РС “, бр.36/09, 88/10, 9/10-исправка, 14/16 и 95/18-др.закон), члана 10. став 3. Уредбе о проглашењу Предела изузетних одлика „Власина“ (“Сл. гл. РС “, бр.25/18), Водних услова - Републичке дирекције за воде-Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, као и Услова заштите природе - Завода за заштиту природе Србије израђен је План управљања Пределом изузетних одлика „Власина“ за период 2019. – 2028. година.

Планом управљања Пределом изузетних одлика „Власина“, дефинисани су основни циљеви на заштити, очувању и унапређењу природних и културних вредности предела, у циљу унапређења стања заштићеног подручја, даљих научних истраживања, презентације и популаризације подручја.

У складу са задатим циљевима, планирани су и задаци и активности на заштити природних и културно-историјских вредности, спречавању активности које могу нарушити својства предела, заштити и унапређењу, као и одрживо коришћење природних ресурса, научно-истраживачку активност, културно образовну активност, презентацију и популаризацију вредности предела, уређење подручја и изградњу објеката у пределу, успостављање и развој туристичких, рекреативних и других развојних функција предела.

Предео изузетних одлика „Власина“ стављен је под заштиту да би се: очувао уздигнути средњепланински предео значајних висинских распона са израженом пластиком висоравни и уједно једна од најраспрострањенијих зона кристалистких шкриљаца у нашој земљи; очувале заједнице суббалпске жбунасте вегетације у којој доминирају боровница и брукенталија, а на сличним површинама око језера и брезове шуме и вегетација врбака; очувала влажна станишта око већих потока и река где је развијена потенцијална вегетација долињских и мочварних ливада; очувале лишћарско-четинарске шуме, где доминирају борове и смрчеве шуме; очувала фауна инсеката и то 11 врста вилинских коњица, 22 врсте стрижибуба, 32 врсте скарабеида и 42 врсте правокрилаца; очувала орнитофауна, као један од темељних феномена, чије богатство је изражено са 125 регистрованих врста; очувале специфичне и атрактивне пејзажне карактеристике; очувао природно-историјски феномен типа тресетних острва са уско специјализованим биоценозама; очувао висок диверзитет флоре, вегетације и стварање специфичног и разноврсног живог света и екосистема.

1.1. ЗАКОНОДАВНИ И АДМИНИСТРАТИВНИ ОСНОВ

Правни основ за доношење плана управљања заштићеног подручја утврђен је чланом 52. став 1. Закона о заштити природе ("Службени гласник РС", бр. 36/09, 88/2010, 91/2010, 14/2016 и 95/18-др.закон) и Уредбом о проглашењу Предела изузетних одлика „Власина“ („Сл.гл.РС“, број 25/18) који одређују да предузеће које управља пределом доноси план управљања за период од 10 година, на који сагласност даје надлежно министарство.

Заштита, очување, унапређење, одрживо коришћење, уређење и приказивање природних и других вредности као и управљање заштићеним подручјем спроводи се на основу акта о проглашењу и плана управљања заштићеним подручјем, тако да је поред Уредбе о проглашењу Предела изузетних одлика „Власина“, План управљања најважнији акт којим се одређују: начин и спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице уз уважавање потреба локалног становништва.

План управљања садржи мере, забране и ограничења радова и активности сагласно прописаним режимима заштите. Посебан значај плана управљања произилази и из чињенице да су сва правна лица, предузетници и физичка лица дужна да при обављању делатности, радова и активности у пределу примењују одредбе тог плана.

План управљања је основа за израду годишњих Програма управљања, преко којих се спроводе и реализују све мере и активности на заштити, развоју, уређењу и управљању у пределу.

У складу са законском обавезом покренута је процедура везана за израду, јавни увид и усвајање Плана управљања Предела изузетних одлика „Власина“ за период од 2019. до 2028. година (У даљем тексту: План управљања).

Према националном законодавству, Предео изузетних одлика „Власина“ је природно добро од националног значаја, прве категорије, под посебном је заштитом државе, у складу са Законом о заштити природе ("Службени гласник РС", бр. 36/09, 88/2010, 91/2010, 14/2016 и 95/18-др.закон). Према дефиницији ...“ *Предео изузетних одлика је подручје препознатљивог изгледа са значајним природним, биолошко-еколошким, естетским и културно-историјским вредностима, које се током времена развијало као резултат интеракције природе, природних потенцијала подручја и традиционалног начина живота локалног становништва.*“.

Закон о заштити природе представља основни правни пропис којим се уређује заштита и очување природе, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности као дела животне средине, управљање и документи неопходни за управљање.

Основи просторно - плански документ у Републици Србији је Просторни план Републике Србије (“Сл. гл. РС” број 100/10.) , као оквирни документ за израду Просторног плана подручја посебне намене Предео изузетних одлика „Власина“ („Сл.гл. РС”, број 50/18.) . То је основни законски документ планирања, управљања, коришћења и очувања подручја Предела изузетних одлика „Власина“. У Пределу изузетних одлика „Власина“, као заштићеним природном добру, заштита, управљање, коришћење, као и развојне активности спроводе се на основу Плана управљања.

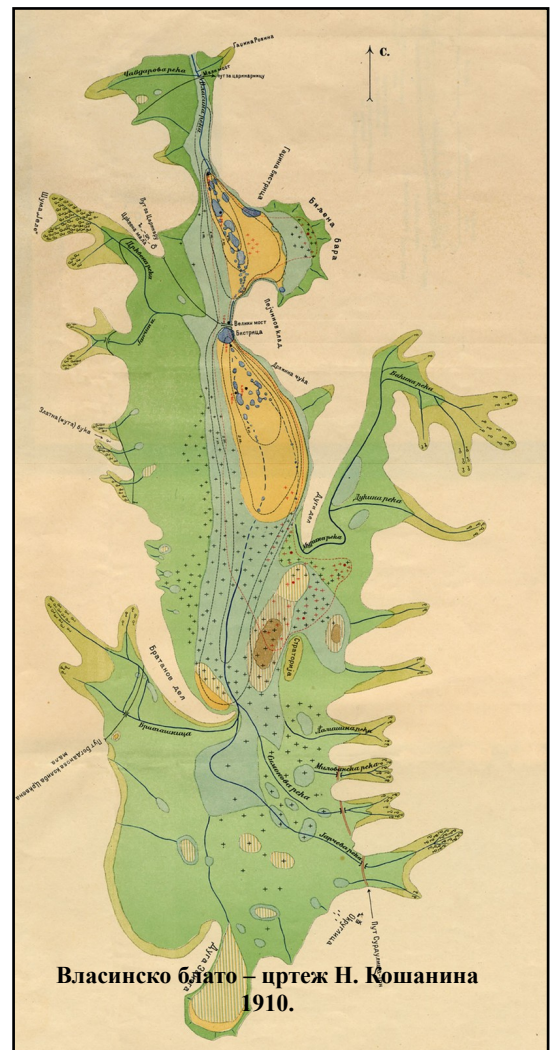
1.2. ИСТОРИЈАТ ЗАШТИТЕ

Интересовање многобројних наших научника за подручје Власинског језера везано је пре свега за флору. Прве писане податке налазимо код Ј. Панчића („Флора Кнежевине Србије“ 1874, и додатак „Флора Кнежевина Србије“ 1884. године), затим Ј. Цвијића („Извори, тресаве и водопади у Источној Србији“ 1896., „Нови резултати о глацијалној епохи Балканског полуострва 2 1903.), као и Н. Кошанина („Власина, биљногеографска студија“ и „Елементи Власинске флоре“ 1910.). За разумевање настанка Власинског блата веома је значајна студија П. Черњавског: „Постглацијална историја власинских шума“ (1938). Ту аутор износи теорију да је на подручју Власинског блата у прошлости било језеро које је зарашћивањем претворено у тресетну мочвару, површине око 10,5 km². По много чему јединствена тресава на подручју Србије условљена је надморском висином, геолошком подлогом, хидролошким и другим условима.

После Другог светског рата, 1947. године на Власинском језеру се реализује експедиција из Природњачког музеја Србије. Стручњаци и научници који су проучавали вегетацију, флору и фауну Власинског блата провели су тамо пар месеци. Истраживање је завршено у августу 1947. године и извештај је предат Академији наука Србије. Група стручњака је у извештају предложила да се Власинско блато, због специјалних природних вредности, треба заштитити од антропогених утицаја.

Извештај није повољно оцењен, те је следеће 1948. године почела изградња велике Власинске хидроакумулације. Убрзо, воде су подземним каналима одвођене до система електричних централа на реци Врли. Од тог времена, Власинско блато је изгубило свој идентитет. Настало је Власинско језеро са малим остацима некадашње тресаве и њеног веома разноврсног биљног и животињског света.

Следећи покушај заштите остатка Власинске тресаве ослања се на радове В.Ф. Васића и Ј. Шотија, објављених 1979. године у зборнику Другог конгреса еколога Југославије. Резултати ових истраживања пренети су и Републичком заводу за заштиту природе. Између 1980-1982. године, Завод је дао предлоге за заштиту делова Власинског језера, где су се још задржали највреднији остаци Власинског блата - представници реликтне флоре и фауне. Предлози за заштиту, заједно са скицама резервата више пута у дужем периоду су достављани СО Сурдулица, Црна Трава и Босилеград.

Сл.1. Власина пре другог светског рата

Мишљење је да у том периоду није постојало разумевање за заштиту делова Власинског језера. Израда Студије за Просторни план подручја „Власина“ рађене за Енерегопројект, где је Завод уз сарадњу различитих стручњака и научника поново иницирао заштиту Власинског језера и околине, није резултирала проглашењем Власинског језера са околином за природно добро.

У међувремену, покушано је да се обележе резервати и поставе табле упозорења и обавештења на појединим деловима Власинског језера. Табле су постављене на раније утврђеним локацијама и неке су се задржале све до обнављања истраживачких радова на Власинском језеру 1995. године.

Као резултат истраживања групе стручњака Завода за заштиту природе Србије донето је 1999. године Решење о претходној заштити природног добра „Власинско језеро“ којим се покушао заштитити простор језера, тресетна острва, као и појас око језера у ширини од 500 m од највишег нивоа воде језера. Ово решење било је на снази годину дана.

Године 2006. на основу истраживања стручних сарадника Завода и израђене Студије заштите, Влада Републике Србије донела је Уредбу којом је подручје Власине проглашено за природно добро од изузетног значаја и то као Предео изузетних одлика „Власина“ („Службени гласник РС“, 30/2006).

Међутим, Закон о буџетском систему („Сл. гласник РС“ број 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013- исправка, 108/2013, 142/2014, 68/2015 – др. закон и 103/2015) доживео је значајне измене и допуне крајем 2015. године, од којих је посебно важна измена којом се јавна предузећа, фондови и дирекције изостављају из дефиниције индиректних буџетских корисника. То практично значи да ЈП „Дирекција за грађевинско земљиште и путеве општине Сурдулица“ која се до сада финансира из буџета локалне самоуправе, од 1. децембра 2016. год. губи статус индиректног буџетског корисника, а самим тим и губи могућност финансирања из буџета. Према процени локалне самоуправе, дошло се до закључка, да ЈП Дирекција не може бити успешно тржишно оријентисана, те да је једино могуће да се уђе у поступак ликвидације, а да се послови које је обављало јавно предузеће преусмере на локалну самоуправу односно Туристичку организацију општине Сурдулица. Влада републике Србије је крајем марта 2018. године донела нову Уредбу о проглашењу Предела изузетних одлика „Власина“ која је објављена у „Службеном гласнику РС“ под бројем 25/18.

1.3. КАТЕГОРИЈА ПРИРОДНОГ ДОБРА ПРЕМА КЛАСИФИКАЦИЈИ НАЦИОНАЛНОГ ЗАКОНОДАВСТВА И СВЕТСКЕ УНИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ (IUCN)

Категорија I - Заштићено подручје изузетног значаја.

*Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја
(„Службени гласник РС“, бр. 97/2015)*

IUCN Category V: *Protected landscape / seascape*

Категорија V: *Заштићени копнени/морски предео*

Категорија V обухвата она заштићена подручја где је дуготрајна интеракција човека и природе произвела јединствене еколошке, биолошке, културне и естетске вредности, и где је одржавање тог односа неопходно ради очувања ових вредности.

*Водич за примену IUCN категорија управљања
за заштићена подручја, WCPA, IUCN, 2008, Гланд, Швајцарска.
(Guidelines for Applying Protected Area Management Categories,
WCPA, IUCN, 2008, Gland, Switzerland)*

1.4. МЕЂУНАРОДНИ СТАТУС ПРИРОДНОГ ДОБРА

Власина је уписана као **Рамсарско подручје** у регистар међународно влажних подручја, а у складу са Конвенцијом о мочварама које су од међународног значаја, нарочито као станишта птица мочварица („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори”, број 9/77).

Подручје Власине је међународно значајно подручје за птице **Important Bird Areas – IBAs** (RS037IBA),

Услед високог степена присуства угрожених биљних врста уврштено је у међународно значајна ботаничка подручја **Important Plant Areas – IPAs**.

Део природног добра налази се и у оквиру одабраног подручја за дневне лептире **Prime Butterfly Areas – PBAs**.

Због присуства одређених угрожених биљних и животињских врста и природних станишта који се налазе на Резолуцији 4. и 6. Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 102/07) Власина представља **EMERALD подручје** (PC0000006) у оквиру међународне EMERALD еколошке мреже.

Према Уредби о еколошкој мрежи („Службени гласник РС”, број 102/10), Власина припада делу **еколошки значајног подручја бр. 88 – „Власина”**.

1.5. УПРАВЉАЊЕ И ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА ПРЕДУЗЕЋА

Пределом као заштићеним добром управља Туристичка организација општине Сурдулица са седиштем у Сурдулици, улица 5.септембар број 27., као самостална установа.

Организација послова унутар Туристичке организације општине Сурдулица уређена је Правилником о систематизацији послова.

Радам предузећа руководи директор, који организује процес рада и пословање у складу са законом, Статутом предузећа и другим општим актима.

Туристичка организација општине Сурдулица организована је на начин којим је у оквиру јединствене организационе, економске и пословне целине, обезбеђено рационално обављање послова, квалитетно, стручно и ефикасно руковођење, законит и благовремен рад и сталан надзор над обављањем послова.

Послови за обављање делатности су организовани кроз организационе јединице и то као службе:

1. Служба за унапређење и развој туризма;
2. Служба за подршку у области спорта;
3. Служба за финансијске послове;
4. Служба за заштиту предела изузетних одлика “ Власина”.

Туристичка организација је материјално и финансијски обезбеђена за извршавање послова и радних задатака.

Структура запослених у служби ПИО „Власина“, према степену стручне спреме је следећа:

- висока стручна спрема - 1 запослени (руководилац службе) са положеним испитом за чувара заштићеног подручја,
- средња стручна спрема - 4 запослених и то 3 запослена на пословима чувари заштићеног подручја са положеним испитом за чувара заштићеног подручја и 1 запослен на пословима рибочувара са положеним испитом за рибочувара.

1.6. ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА

1.6.1. Географски положај, границе и површина природног добра

Природно добро Предео изузетних одлика „Власина“ налази се у југоисточној Србији највећим делом на територији општине Сурдулица, а незнатним на територији општине Црна Трава.

Предео изузетних одлика „Власина“ обухвата површину од 13.329,84 ха или око 133 km². Максимална надморска висина је 1721 m, а минимална 944 m.

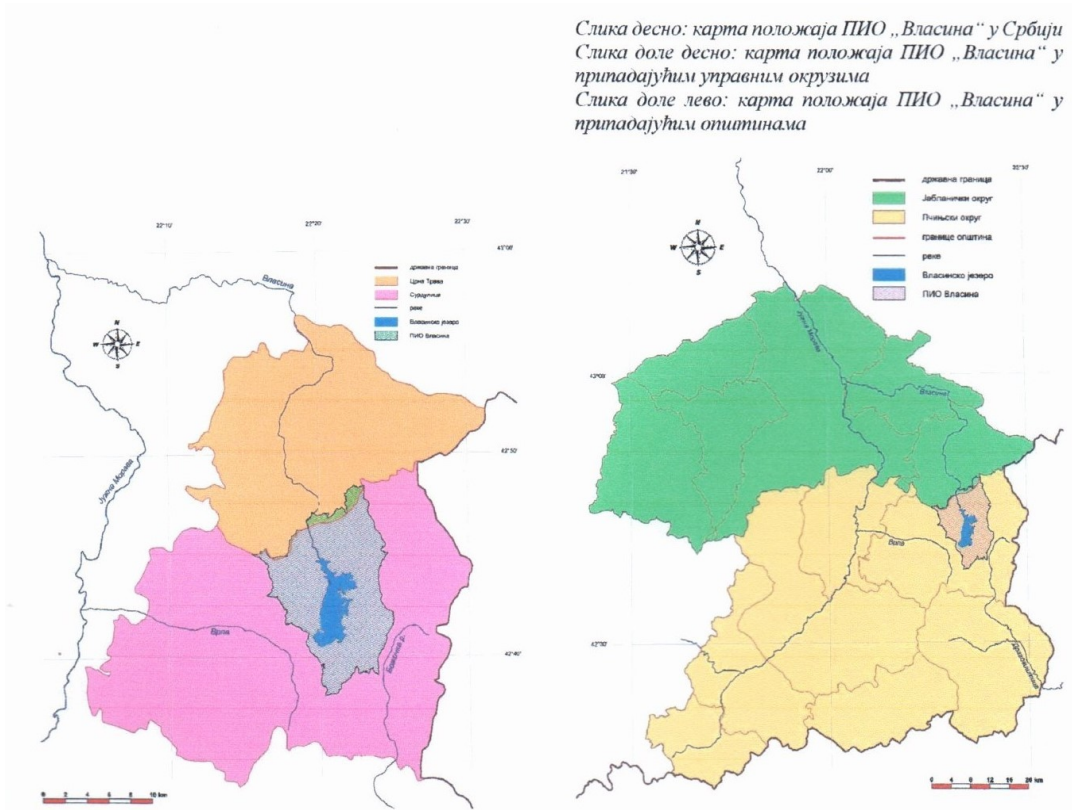
Координате граничних тачака су:

Граничне тачке	По Гриничу		По Гаус-Кригеру	
	E	N	Y	X
Северна	22° 22' 20,2	42° 48' 23,4“	7 612 223	4 741 185
Јужна	22° 20' 16,7“	42° 38' 06,4“	7 609 719	4 722 104
Западна	22° 15' 32,2“	42° 45' 04,0“	4 734 888	
Источна	22° 24' 55,2“	42° 41' 41,2“	7 615 953	4 728 836
Централна	22° 21' 05,7“	42° 43' 18,1“	7 610 683	4 731 738

Режим заштите	Сурдулица ха	Црна Трава ха	укупно ха	%
I	9,63	/	9,63	0,07
II	3 903,88	481,13	4 385,01	32,90
III	8 935,20	/	8 935,20	67,03
Укупно	12 848,71	481,13	13.329,84	100

Природно добро се налази на територији општине Сурдулица и општине Црна Трава. На територији општине Сурдулица се налази 12 848,71 ха или 96,39%, а на територији општине Црна Трава је 481,13 ха или 3,61%.

Према структури површина катастарских општина по власништву у Пределу изузетних одлика „Власина“ приватном власништву припада око 49,12 % површина, државном 50,83 % и у другим облицима власништва припада 0,05 %.

Сл.2. Карта положаја ПИО „Власина“ (Географски факултет Београд)

Сл.3. Сателитски снимак положаја ПИО „Власина“

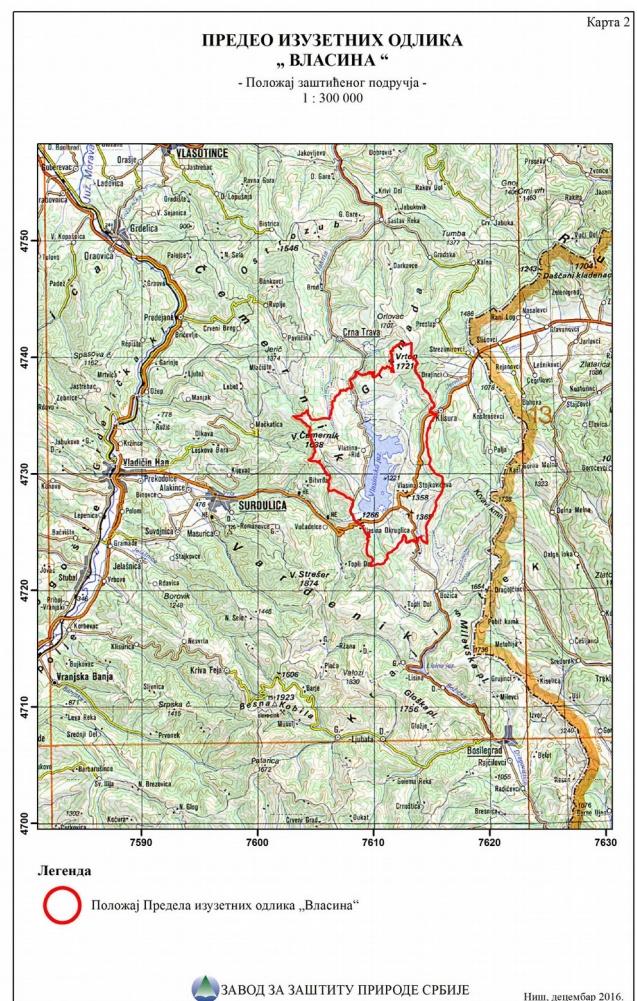
2. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ, КАО И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

2.1. ПРИРОДНЕ ВРЕДНОСТИ

2.1.1. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

Власинска висораван се налази у југоисточној Србији, недалеко од српско-бугарске границе. Према површини (са прибрежним странама око 150 км²) и надморској висини (најнижа тачка висоравни је на око 1200 м) једна је од најпространијих и највиших висоравни у Србији. Од јужноморавке котлине је удаљена око 30 км, а до ње се може доћи из правца Владичиног Хана преко Сурдулице и из правца Власотинца преко Црне Траве. Дуж оба правца воде релативно модерне саобраћајнице, које се настављају према Босилеграду и Стрезимировцу. Висораван је са свију страна опкољена високим планинама родопског планинског масива и често разуђена између њихових врхова, чинећи површи на различитим надморским висинама насталих за време терцијара. То су пре свега површи 1600-1800 м н.м. и 1400-1500 м н.м.. Највећа површ Власинске висоравни лежи на надморској висини од око 1200 м, а такође је терцијарног порекла. Са запада је ограничена Чемерником, између чијих највиших врхова Великог Чемерника (1638 м), Куле (1622 м), Цвејиног Чукара (1542 м) и Преслапа (1583 м) залази један крак висоравни са веома бујном изворском и тресавском вегетацијом. Јужну страну висоравни чине обронци Варденика са врховима Велики (1875 м) и Мали Стрешер (1756 м) и Панцин Гроб (1664 м).

Источна страна висоравни је најразуђенија, а планински масив који је ограничава са истока је релативно низак, са највишим врхом Буковом Главом (1472 м). На северу се изнад висоравни нагло издижу два висока врха Плане – Мали врх (1678 м н.м.) и Вртоп (1721 м н.м.). Својим положајем Власинска висораван представља развође сливова Струме (слив Божичке реке), Јерме и Јужне Мораве (слив река Врле и Власине), па самим тим и развође сливова Егејског и Црног мора.

На југозападу се реком Врлом, између Варденика и Чемерника нагло спушта у Грделичку клисуру, на северозападу постепено силази између Плане и Чемерника реком Власином у Лесковачко поље, на североистоку се реком Јермом врло стрмо спушта у Знепоље, а на југоистоку, опет постепено, долином Божичке реке, у Ћустендилско поље.

2.1.2. ГЕОМОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Власина и Власинско блато представљали су дуго времена нетакнуту природу, делом као планинско неприступачно подручје, а делом као погранични крај који је био интересна сфера и Србије и Бугарске. У то време, прве податке о геолошкој грађи дуж долине реке Власине написао је А. Буе 1836. године.

Након тога, прву геолошку карту са тумачем за источни део простора урадио је Ј. Жујовић 1893. године. Од тада, све до 30-тих година прошлог века, нису вршена посебна геолошка истраживања. Литостратиграфску карту, која обухвата и велики део истражног простора, урадио је М. Протић са сарадницима 1936/37. године. Затим су извођена углавном петролошко-минералошка истраживања у неколико наврата, у периоду од 1939-1957. године. Прва детаљна истраживања за северни део власинског простора извео је Б. Петровић 1965. године. Након тога у периоду од 1973-1977. године извођена су истраживања за Основну геолошку карту, листови Власотинце и Трговиште - Радомир. Од 1986-1994. године З. Тасић и сарадници изводе истраживања за израду Тематске геолошке карте Сурдуличког масива. На основу анализе изведених истраживања може се рећи да је простор Власинског језера са околином добро истражен.

Подручје Власинског комплекса припада великој тектонској јединици која се означава као српско кристаласто језгро или српско-македонска маса и састоји се од пет крупнијих елемената регионалног склопа, од којих се само власинска синклинала и чемерничка антиклинала налазе у непосредној околини Власинског језера. Планинска узвишења која окружују језеро су громадног, тј. раседног типа. Настале су разламањем копнене масе кристаластог језгра у периоду од палеозоика до неогена. Снажни флувио-денудациони процеси су мењали изглед планинске масе након релативног смиривања тектонских покрета. Ублажавањем стрмина планинских страна, сужавањем и заобљавањем планинских темена дошло је до формирања гранитоидних планина. Неке од њих су додатно обликоване интрузијом стена у палеозојску основу (планине Чемерник и Варденик).

Све планине природног добра су распоређене у две зоне (два појаса) које се поклапају са правцем простирања власинске синклинале, која се пружа централним делом подручја од Божице правцем север-северозапад у дужини од 40 километара. Ова најзначајнија структурна јединица најбоље је изражена у свом јужном, почетном делу где њен распон достиже ширину 10 километара. Ипак, основну црту рељефа чине високе флувијалне површи у које су усечене долине Власине, Јерме и Божице и њихових изворишних кракова и притока. Површи су снажно испресецане речним долинама, местимично су добро очуване и нису налик на простране заравњене површи као што су платои и висоравни.

2.1.3. ПОСЕБНЕ ГЕОМОРФОЛОШКЕ ВРЕДНОСТИ - ОБЈЕКТИ ГЕОНАСЛЕЂА

У укупној разноврсности геолошке грађе и геоморфолошких облика рељефа (геодиверзитет), издвајају се неке посебне вредности које својим значајем заслужују статус објеката геонаслеђа (репрезентативних примера геодиверзитета).

Како је геолошка грађа власинских предела доста уједначена и представљена различитим варијететима шкриљаца (албит-хлорит-мусковитски, албит-хлоритски, албит-хлорит-серицитски, хлорит- мусковитски), уз пробоје гнајсева, андезита и дацита, то се у рељефу одражава на благо заобљене форме и питоме и заравњене врхове околних планина. Подложне распадању и ерозији, покривене су распадином и дебљим педолошким слојем, као и травном вегетацијом. Међу бројним геоморфолошким објектима рељефа, као посебно интересантни и вредни, истичу се:

- **Планина Чемерник (Велики Чемерник, 1638 m)**

смештена је између Власинске висоравни и Грделичке клисуре, западно од Власинског језера, меридијанског правца пружања и дугог заобљеног била под ливадама и пашњацима, док су јој стране под шумском вегетацијом. Састављена је од кристаластих шкриљаца и биотит-амфиболских-дацита око највишег врха и припада огромним планинама српско- македонске масе, односно Родопским планинама.

- **Планина Варденик (Велики Стрешер, 1876 m)**

је највиша планина власинског краја, састављена од микашиста и гранита, а у највишем делу има гнајсева и дацита. Налази се југозападно од Власинског језера и заједно са Чемерником и Грамадом уоквирује Власинску висораван.

- **Планина Грамада (Вртоп, 1721 m)**

је висока родопска планина северно од Власинског језера и представља високу десну долину страну реке Власине, отоке Власинског језера, као и северни обод Власинске висоравни. Састављена од слабо отпорних албит-хлоритских шкриљаца, без обзира на висину, сва је плећата, заобљена и заравњена по врховима, тако да је проходна и за теренска возила.

- **Клисура Врле**

се формира после прикупљања бројних изворишних водотокова под Вардеником са развођем које је веома приближено развођу са басеном Власинског језера. Стрмих шумовитих долињских страна, дубока до 600 m, представља атрактивну клисуру која одводи Врлу ка Сурдулици.

- **Клисура Вучје реке**

је један од изворишних кракова Јерме са долином дубоком до 300 m, атрактивним амбијенталним обележјима и посебним вредностима природног комплекса.

- **Туфури на падинама врха Цветков гроб (1490 m)**

формирани су на развођу, у условима зелених шкриљаца у подлози са серицитизацијом фелдспата и каолинизацијом стенске масе, што је условило формирање дубоког растреситог елувијума као хидрогеолошког колектора. Такви услови подлоге и велики мразни потенцијал Власине (на другом месту у Србији, после Пештера) са 30-60 дана створили су оптималне услове за формирање туфура, и то, а зонално, у антропогено измењеним условима крчења шума.

• Туфури на падинама изворишта Зли дол,

у изворишту Колуничке реке, притоке Божичке реке на 1390 m, на широком заравњеном развођу, на дебелом слоју елувијума створеног распадањем шкриљаца, формирани су у великом броју, са пречником 55-60 cm и висином 30-40 cm. И ова група туфура образована је азонално, у антропогено измењеним условима крчења шума.

• Туфури на локалитету Блато,

на јужној обали Власинског језера, од Братановог дела преко Округлице до Блата (на 1220-1214 m) формирани су у условима мразишта са великим мразним потенцијалом, на делувијалном застору и у условима преобилног влажења, са просечном величином од 60 cm у пречнику и 45 cm у висину.

• Фосилно море блокова

испод Војног равништа, на десној падини Стрвне реке, пред њеним ушћем у Власину, као одраз великог захлађења током последњег леденог доба, када је и горња шумска граница била знатно снижена, а огољене падине изложене интензивном мразном разоравању. Са отопљавањем и шуме су се вратиле и данас је долина Стрвне реке обрасла густом буковом шумом, али се запажа велика површина под крупним блоковима амфиболских стена, које се спуштају до самог корита реке и преко којих се река обрушава великим каскадама .

• Тресетна акумулација Блато при ушћу Симонове и Милованске реке,

испод пута Округлица-Стрезимировци је највећа ободна, приобална акумулација тресета са дебљином тресетних слојева 1-3,5m . Близина пута и видљиви ожиљци покушаја експлоатације тресета упућују на одређени степен угрожености локалитета, поготово што су тресаве уједно и специфична станишта ретких и угрожених врста брезе (*Betula pubescens*), карниворе росуље (*Drosera rotundifolia*) и више врста врба (*Salix rosmarinifolia*, *Salix aurita*, *Salix pentandra*), за које се истиче да се „као јединствена креација природе нашла на самом рубу егзистенције“ и да су због различитих човекових активности ове врсте „на добром путу да изгубе своје оптимално станиште“.

• Тресетна острва

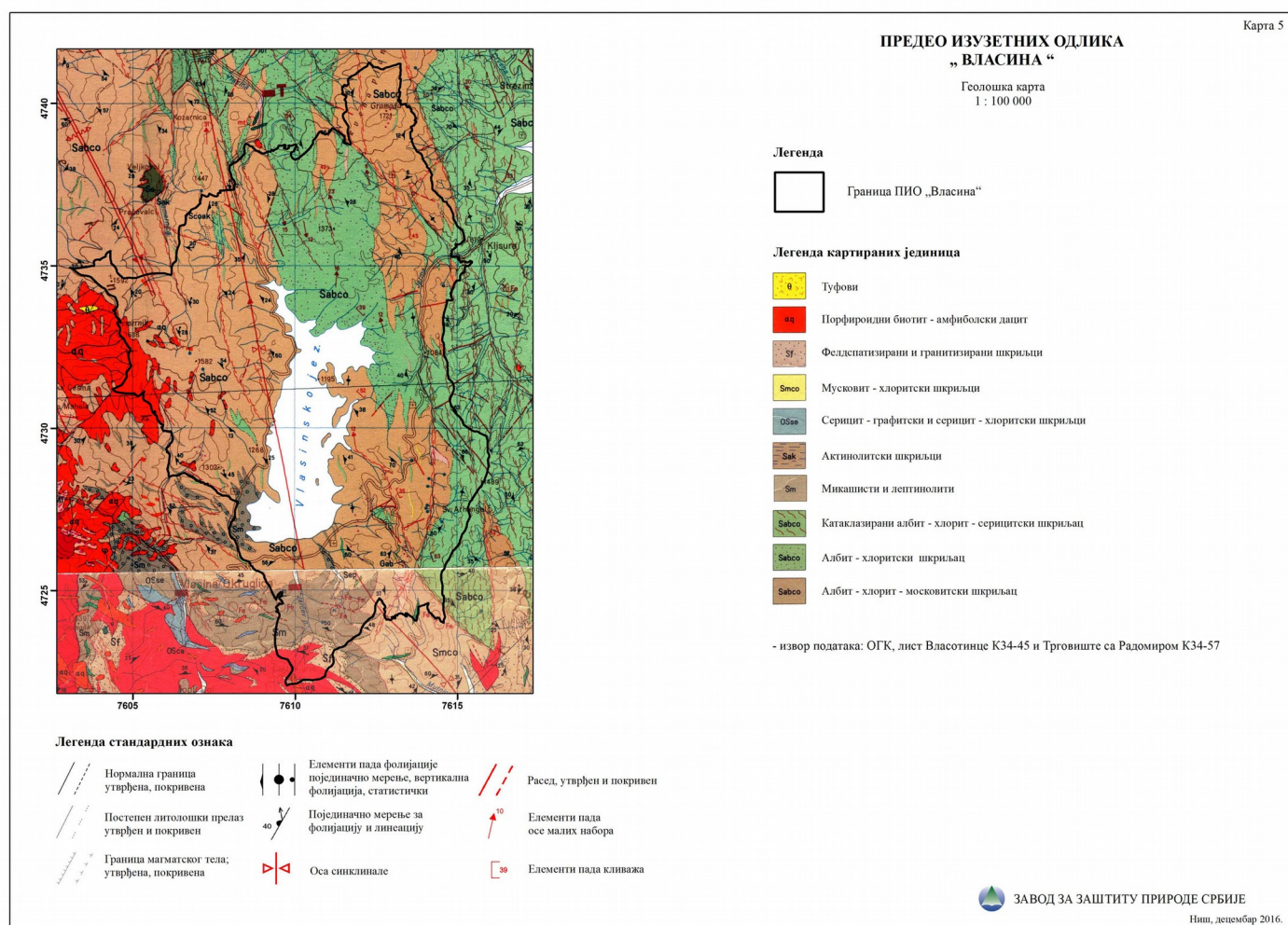
су јединствен феномен плутајућих острва код нас, које је природа стварала током последњих 5.000 година, а која су после потапања тресаве акумулационим језером одвојена од дна и исливала на површину. Педесетих година прошлог века, у фази пуњења језера, са дна су се откидали делови тресетних слојева са одговарајућом вегетацијом, испливали на површину воде, формиравши бројна тресетна острва. Она су се делимично насукала на обалу, делом и даље плове површином језера, а највећи део већих острва је привезан сајлама за обалу. Поједини аутори указују да се око 2/3 некадашње Власинске тресаве и даље налази под водом акумулације (Ж. Тешић, А. Гигов, М. Богдановић, Ч. Милић, 1979). Власинске тресаве и тресетна плутајућа острва су евидентирани објекат геоморфолошког наслеђа у јединственом Инвентару објеката геонаслеђа Србије (С. Карамата, Д. Мијовић, 2005). Правилном валоризацијом објеката геонаслеђа у склопу укупних природних вредности добија се целовитија представа о разноврсности природе у самом заштићеном добру и реалнија основа за планирање будућих активности, пре свега еко и гео туризма у оквирима концепта одрживог развоја.

2.1.4. ПЕДОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Педолошки покривач у околини Власинског језера је врло хомоген, поред тресета, у заравњеним приобалним деловима налазе се шљунковито - алувијална и делувијална земљишта, али само фрагментарно и на мањим површинама, по правилу дуж појединих водотока. Много већа пространства захватају дистрични ранкери на шкриљцима и пешчарима и кисела смеђа земљишта.

У погледу физичко-механичких особина ранкери се понашају као пескуше, пре свега због слабе лепљивости и слабе везаности, а услед велике хумозности и мањом специфичном тежином.

По саставу, ово је лака или средња иловача, умерено порозна и добро пропустљива за воду и ваздух. Међутим, због плитког профила и лаког механичког састава моћ задржавања воде је скромна. Услед тога, на већим нагибима без заштите добро развијене вегетације, поготово шумске, долази до површинског отицања воде и ерозије.

Сл.4. Геолошка карта ПИО „Власине“ (Завод за заштиту природе Србије-Београд)

2.1.5. ХИДРОГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Истраживања подземних вода на простору Власине и Власинског језера нису посебно вршена, а хидрогеолошке карактеристике су обрађиване у оквиру истраживања Власинског слива.

У новије време, изведена су истраживања мало минерализованих вода Великог Стрешера, које су каптиране и флаширане, на тржишту присутне под називом „Роса”.

Истражни простор изграђују стене са различитом геолошком грађом, степеном распаднутости, порозношћу и другим карактеристикама које су условиле хидрогеолошка својства и односе издвојених литолошких чланова. На основу структуре порозности у заступљеним литолошким срединама Власинског простора, развијени су збијени и пукотински тип издани. Поред издвојених типова издани, на простору Власине распрострањени су и условно „безводни“ делови терена, односно терени у којима су резерве подземних вода веома мале.

Збијени тип издани није доминантан, али су седименти у оквиру којих је развијена интергрануларна порозност чести. Овај тип издани формиран је у алувијалним седиментима, елувијалним, делувијално-пролувијалним и колувијалним наслагама. У алувијалним седиментима, развијен је у долинама водотокова Власина, Врла, Манђина и Симанова река. Алувијални наноси настају дуж токова великог хидрауличког градијента и представљени су грубим наслагама различите дебљине зависно од удаљености од изворишног дела. Најчешће у горњим деловима водотокова износе до 2 m, и с обзиром на заступљеност метаморфних стена, садрже много глиновитих честица, а процентуално мало шљункова. Просечни коефицијенти филтрације за цео слив Власине варирају од 10-3 до 10-5 cm/s (Чолић Б., 1978). Збијени тип издани формиран је и у елувијалним, делувијално-пролувијалним и колувијалним наслагама.

На месту Власинског језера, пре формирања акумулације, налазила се депресија настала тектонским процесима, у којој су се депоновали производи распадања стена наношени бујичним токовима, која се називала Власинско блато. Сада ови седименти издањују у југозападном, јужном и источном делу Власинског језера, на месту уливања Мурине реке. Представљају их заглињена дробина дебљине око 10 m код Промаје, и 5 до 8 m на ушћу Шаовице у Власинско језеро.

Прихрањивање збијених издани одвија се инфилтрацијом атмосферских и вода површинских токова, а такође и притицањем из хидрогеолошких структура на вишим положајима. Дренарање ових издани врши се изворима мале издашности, путем зона дифузног истицања и оствареном хидрауличком везом са водотоковима. Хидродинамички услови у оквиру наведених седимената указују да се најчешће развија издан са слободним нивоом подземних вода.

Пукотински тип издани има највеће распрострањење у метаморфним стенама палеозојског комплекса, иако је развијен и у магматским стенама Чемерника.

Испуцалост у овим стенама опада са дубином, због чега се издан развија углавном на мањим дубинама од површине терена, најчешће до 15 m. Пукотине малих димензија су делимично запуњене продуктима распадања, глиновито-песковитог састава.

На простору Власинског језера ова издан је разбијеног типа и променљиве издашности у зависности од дебљине зоне испуцалости и порозности у појединим деловима. Према Јовановић Б. и Пурић В. (1972) водопропустљивост овог комплекса износи $T = 10^{-5} \text{ m}^2/\text{s}$.

Дренирање издани врши се извориштима дифузног типа, минималне издашности од 0,1 - 0,5 l/s. Већина извора је сталног карактера и променљиве издашности. Укупна издашност овог простора није безначајна, као што би могло да се учини на основу приказаног. Тако је бетонским каналима захваћен знатан део ових вода, који се упушта у Власинско језеро. Сваки од два постојећа канала у сушном периоду проноси око 50 l/s до језера (Чолић Б., 1978). Магматске стене, дацити и гранодиорити терцијарне старости, такође, имају развијен пукотински тип издани. Са хидрогеолошког аспекта код ових стена се разликује старији, ушкриљени и хидротермално измењени део, и млађи, који је изложен егзогеним утицајима.

Прихрањивање пукотинске издани изнад локалног ерозионог базиса одвија се инфилтрацијом атмосферских и површинских вода, подземним дотицајем из других издани (алувијалне и пукотинске у шкриљцима). Просечна надморска висина око 1000 и више метара и испуцалост истражне средине, у спрези са великом амплитудом колебања температуре ваздуха, условили су да у прихрањивању издани учествују и кондензационе воде. Као генерални правац кретања подземних вода, условљен распоредом и положајем прелина и пукотина, може се сматрати правац пружања регионалних руптура, односно СЗ-ЈИ и С-Ј.

Истицање подземних вода пукотинског типа издани одвија се изворима, дифузним истицањем преко киштељина (на местима на којима доминира гранодиоритски грус) и вештачким путем. Извори на простору Власинског језера су углавном средње и мале издашности, најчешће 0.1–0.5 l/s. Хидрогеолошке појаве су махом некаптиране, а према механизму истицања, гравитационог, преливног или контактеног типа, а понегде и узлазног типа. Као значајнији извори, издвајају се: Вуканов вир (0.5 l/s) у Јанчиној махали, извор у Величовима (1,5 l/s), извор Бела вода на Чемернику (2.0 l/s), Игњатова чесма на Цвејином сењаку (1,5 l/s) и други.

Изданске воде према физичким карактеристикама су воде без мириса, укуса, мутноће и боје. Температура испитиваних вода варира од 7-14 ОС. Концентрација водоникових јона варира од 6,4–7,95. Према минерализацији, изданске воде су маломинерализоване. На основу садржаја макројона, воде су хидрокарбонатно-калцијумске, односно хидрокарбонатно-натријумске.

Као условно „безводни“ делови терена, издвајају се поједини чланови палеозојског комплекса, претежно шкриљци и њихови варијетети, који иако имају формирану пукотинску издан, имају запуњене пукотине, а раседне зоне су често милонитисане, односно запуњене измрвљеним стенама услед тектонске активности.

Табела 1. Физичко-хемијски параметри вода Власинског језера

Параметар	Минимал на вредност	Максимал на вредност	Средња вредност
Температура воде (°C)	0,5	18,8	
Температура ваздуха (°C)	- 4,0	24,0	
Мирис	без	без	без
Прозрачност	1,67	3,67	2,53
Мутноћа (NTU)	0,5	1,0	0,2
Боја (PT-CO скале)	5	15	10
pH	7,1	8,0	7,6
CO ₂ (mg/l)	2,0	7,0	4,0
O ₂ (mg/l)	4,6	12,0	9,0
Засићеност O ₂ (%)	38,3	138,0	97,0
UVabs. (154 nm,1/cm)	0,006	0,144	0,035
НРК (mg/l)	1,41	2,78	2,15
Утрош. KMnO ₄ (mg/l)	5,6	11,0	8,6
ВРК ₅ (mg/l)	1,0	7,4	3,8
Електропроводљивост (S/cm)	72,0	103,0	92,0
Суви остатак (mg/l)	52,0	122,0	80,00
Губитак жарењем (%)	28,0	80,0	45,5
Укупни алкалитет (mE/l)	0,75	1,0	0,80
Укупна тврдоћа (°H)	1,7	3,0	2,5
Cl ⁻ (mg/l)	1,00	10,35	5,00
SO ₄ ²⁻ (mg/l)	2,0	19,0	8,0
Ca ²⁺ (mg/l)	10,0	15,0	13,0
Mg ²⁺ (mg/l)	1,46	2,92	2,67
Na ⁺ (mg/l)	1,48	3,00	2,00
K ⁺ (mg/l)	0,32	0,95	0,65
Амонијак (n, mg/l)	0,010	0,026	0,016
Нитрити (N, mg/l)	< 0,001	< 0,001	< 0,001
Нитрати (n, mg/l)	0,17	0,67	0,41
Азот по Kjeld. (mg/l)	0,2	1,0	0,4
Ортофосфати (mg/l)	< 0,001	< 0,001	< 0,001
Si (као SiO ₂ , mg/l)	3,0	4,0	3,0
Fe (mg/l)	0,017	0,150	0,070
Mn (mg/l)	0,003	0,300	0,50
Zn (mg/l)	0,001	0,011	0,006
Cu (mg/l)	0,001	0,011	0,006
укупни Cr (mg/l)	0,002	0,014	0,004
Pb (mg/l)	< 0,001	0,20	0,008
Cd (mg/l)	< 0,0005	0,0016	0,0010
Hg (mg/l)	< 0,0002	0,003	< 0,0002

Ni (mg/l)	< 0,002	0,010	0,002
As (mg/l)	0,0002	0,0005	0,0003
CN (mg/l)	< 0,01	< 0,01	< 0,01
укупни испарљиви феноли (mg/l)	< 0,001	0,002	< 0,001
детергенти (ABS, mg/l)	0,006	0,021	0,013
неоргански угљоводоници (mg/l)	< 0,005	< 0,005	< 0,005
укупни органски угљоводоници (mg/l)	3,5	4,0	3,6

2.1.6. ВОДОСНАБДЕВАЊЕ У ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВОЈА ВЛАСИНСКОГ ПРОСТОРА

Перспектива развоја власинског простора, а са тим и водоснабдевања је у зависности од насељености. Постојећа насеља сеоског типа су већином у депо пулационом тренду и потребе за водом опадају, због чега изведене каптаже пропадају, а вода се слободно разлива ван природних токова. С обзиром да се сваки поступак одређивања потребних количина за водоснабдевање базира на броју и врсти потрошача, као и специфичној потрошњи по једном потрошачу, готово је нереално дати било какве прогнозе изражене у количини воде. Могуће је једино указати на тренд потреба које ће се задовољавати из изданских вода развијених на власинском простору.

Будући водозахвати на простору Власинског језера одвијаће се за потребе:

- флаширања маломинерализованих вода високог квалитета (постојећи пример „Роса”),
- поуну водних резерви у акумулацији за производњу електричне енергије.

За водоснабдевање и укључивање у будућу мрежу централног система водоснабдевања, по својим хидрогеолошким карактеристикама најповољнији су извори Бела вода, Партизанска чесма, извор на Чемернику, извор на Цанином Риду и Панцином гробу, извори код мотела Промаја, извор Бистри вир и три извора изнад Дојчинове махале. На источној страни језера најјачи извори су у Стојковића и Чорбанској махали.

Сл.5. Власинске хидроелектране - Врла 1

2.1.7. ВОДЕ: ХИДРОГРАФСКЕ И ХИДРОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Власинско језеро лежи на фосилној, флувијалној површи у некадашњој пространој речној долини, којом је меандрирала отока Власинског блата. Флувијални ерозивни процес је прекинут преграђивањем реке Власине, на месту истицања из Власинске тресаве. Тако је формирано Власинско језеро. Висина бране, у основи земљане, је 34 m, дужина 239 m, а ширина у круни око 5,5 m. Пуњење водне акумулације, која је потопила готово 2/3 некадашње тресаве (око 30 ha је остало непотопљено) отпочето је априла 1949. године и трајало је наредних 5 година. Власинско језеро је издуженог облика у меридијанском правцу. Дугачко је 9 km, максималне ширине 3,5 km (у јужном делу). Највећа дубина је у северном делу у близини бране и износи око 23 m. Дужина обалске линије је 38,5 km, а коефицијент разуђености је 2,16 (Станковић, 1989).

Обала је испресецана заливима, који се увлаче у копно и по неколико стотина метара, а представљају потопљена ушћа притока старе Власинске тресаве, попут Мурина реке. Насупрот њима истурени су ртови и полуострва, који су као и заливи изражени на знатно разуђеној источној обали, док се на западној налази само један, Братанов дел. Осим формирања полуострва и залива, након испуњавања акумулације дошло је и до одвајања делова тресетних слојева, који су испливали на површину. Тако је Власинско језеро постало препознатљиво по тресетним острвима, која су педесетих година прошлог века покривала скоро трећину његове површине. На исти начин и данас долази до формирања мањих острваца. Изузев тресетних ту су и два „стална“ острва, Страторија и Дуги дел, која су у основи изграђена од стенске масе, а обрасла вегетацијом.

Укупна површина акумулације је око 16 km², а запремина 165 милиона m³. Власинско језеро је смештено на надморској висини између 1210,8 и 1213,8 m, па се убраја у највише водне акумулације Балканског полуострва.

Слив Власинског језера припада Црноморском сливу. Власинско језеро се храни мрежом периодских и сталних притока, које окружују његове обале, а воду губи испаравањем и отицањем преко отоке – реке Власине. Мрежу притока чине мали токови слабе водности, али значајних падова и бујичарског карактера, који на западу крећу са падина Чемерника, на истоку од развођа са Вучјом и Дејановом реком из правца Тараија, Близнаца (1300 m), Стојковићеве махале (1332 m) и Букове главе (1472 m), а на југу од Панциног гроба (1664 m). Ови токови се ређају (у смеру запад–исток): Шаовица, Прдњин ђол и Јанчин–Стевановски поток – запад; Манојловица – северозапад; Цветкова река и Дедина ђол – север; Курјачка и Бабина река – североисток; Појиште и Мурина река – исток; Милованска река – југоисток; Симонова река и Јарчев поток – југ. Површина овог „природног слива“ Власинског језера је око 50 km² (Станковић и Лаушевић, 1997).

Слив Власинског језера одликују високе вредности специфичног отицаја, од 15 до 18 l/s/km², али и веома велики коефицијенти отицаја – преко 60%. (Ракићевић, 1964). То се може објаснити чињеницом да је овај релативно мали слив развијен на планинском терену, чију основу чине вододрживе стене (доминирају кристаласти шкриљци) са знатном количином падавина и малим вредностима испаравања.

Природан режим храњења и отицања је увелико измењен изградњом система вештачких канала из сливова суседних река, по којима су и добили имена: канал Стрвна, дужине 16

km, канал Чемерник – 8 km, канал Јерма, канал Божица са два тунела, укупне дужине 25 km, који прихвата и воду пумпно– акумулационог постројења „Лисина“ (из Божичке, Лисинске и реке Љубате). Тако је површина слива Власинске акумулације увећана за још 100 km². Колико је увођење споменутих хидротехничких објеката утицало на језерски режим, говори и податак да језеру у средње кишној години дотиче око 143 милиона m³, од чега је тек нешто више од 20 %, односно 30 милиона m³ са „природног“ слива. Такође, у јужном делу језера изграђен је отворени канал дужине 660 m до улазне–сабирне грађевине. Одатле се воде Власинског језера подземним бетонским каналом, капацитета 18 m³/s усмеравају на прву у систему од четири хидроелектране на реци Врли (Станковић и Лаушевић, 1996).

Средња годишња амплитуда водостаја Власинског језера варира од 1,5 до 3,5 m (Станковић и Лаушевић, 1996). Ниски нивои језерске воде везани су за дуже сушне периоде, најчешће другу половину лета, али се секундарно јављају и у зимској сезони. То је последица ретенције, када је притицање осетно умањено услед задржавања снежних падавина и залеђивања плитких изданских вода. Независно од природног режима, ниски водостаји су у периодима када се услед појачаних потреба за производњом електричне струје из језера испуштају ванредне количине воде. Високи водостаји се бележе у касно пролеће и рано лето, када се повећава водност притока услед поклапања појава топљења снежног покривача и честих и обилних кишних падавина. Температура површинског слоја Власинске акумулације је, услед већег топлотног капацитета воде и мање покретљивости у односу на ваздушне масе, виша од температуре ваздуха зими, а нижа лети. Највише средње месечне температуре површинског слоја временски се поклапају са одговарајућим највишим средњим месечним температурама ваздуха, а јављају се у летњим месецима, и то најчешће у августу. Температуре воде изнад 18 °C бележе се у просеку око 40 дана годишње – од краја јула до почетка септембра. Вредност апсолутног максимума температуре воде Власинског језера око 22,5 °C је неуобичајена, имајући у виду надморску висину на којој се налази (Станковић и Лаушевић, 1996). Најниже температуре површинског слоја језерске воде се очекивано јављају у зимској сезони и подударују се са средњим месечним минимумима температуре ваздуха. Најчешће крајем децембра, услед ниских температура и учесталих, јаких и хладних ветрова долази до залеђивања Власинске акумулације. Максимална дебљина леденог покривача, који траје 45–60 дана до средине фебруара, достиже приближно 40 cm. Термички режим језерске воде је релативно правилан: од пролећа ка лету изражен је период загревања, а од јесени ка зими је још наглашенији период хлађења воде, све до формирања леда. Лети је на акумулацији изражена директна термичка стратификација, док се зими успоставља обрнута термичка слојевитост. За пролеће и јесен карактеристична је кратка изотермија (Станковић и Лаушевић, 1996). Воде Власинског језера су неутралне до благо алкалне реакције. Одликује их ниска минерализација, меке су и богате раствореним кисеоником.

Табела 5. Физичко хемијски параметри квалитета воде Власинског језера (Агенција заштите животне средине 2011.год.)

Акумулација: Власина		А		Географска ширина[о.'"]:			Година почетка рада:			1991	
Шифра станице: 7323		Б		Географска дужина[о.'"]:			Година контроле:			2011	
Река: Власина		В		Географска ширина[о.'"]:							
Слив: Јужне Мораве				Географска дужина[о.'"]:							
				Географска ширина[о.'"]:							
				Географска дужина[о.'"]:							
Назив групе параметара/ назив параметра	Јединица	Место узорковања									
		А-1	А-2	А-3	Б-1	Б-2	Б-3	В-1	В-2	В-3	
Датум узорковања	-	24.06.2011	24.06.2011	24.06.2011	24.06.2011	24.06.2011	24.06.2011	25.06.2011	25.06.2011	25.06.2011	
Време узорковања	hh:mm	12:00	12:00	12:00	12:00	12:00	12:00	12:00	12:00	12:00	
Дубина узорковања	cm	50	1000	2000	50	600	1200	50	300	600	
Температура воде	°C	20.1	13.9	11.4	21.4	14.4	13.6	22.0	20.4	16.8	
Температура ваздуха	°C	14.0	15.0	16.0	24.0	26.0	27.0	8.0	9.0	10.0	
Видљиве отпадне материје	-	bes			bes			bes			
Мирис	-	bes	bes	bes	bes	bes	bes	bes	bes	bes	
Боја	-	bes	bes	bes	bes	bes	bes	bes	bes	bes	
Мутноћа	NTU	3.80	9.40	11.40	1.60	17.00	16.90	1.60	5.50	10.40	
Прозрачност	mm	1600			1500			1000			
Суспендоване материје	mg/l	1	4	5	1	1	5	<1	1	10	
Растворени кисеоник	mgO ₂ /l	8.4	5.9	2.8	8.2	7.6	4.1	8.2	8.1	7.6	
Засићеност воде кисеоником	%	93	57	26	93	75	40	95	91	79	
Алкалитет	mmol/l	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	
Укупна тврдоћа као СаСО ₃	mg/l	38	45	47	47	47	45	43	47	50	
Слободни СО ₂	mg/l	0.0	3.9	3.5	0.0	3.5	4.4	0.0	0.0	4.4	
Карбонати - СО ₃ ²⁻	mg/l	3.6	0.0	0.0	3.0	0.0	0.0	4.2	4.2	0.0	
Бикарбонати - НСО ₃ ⁻	mg/l	43	52	57	56	52	47	45	47	52	
Укупни алкалитет - СаСО ₃	mg/l	41	42	47	46	43	44	44	43	43	
pH	-	8.4	7.4	7.2	8.5	7.9	7.3	8.6	8.6	7.9	
Електропроводљивост	mS/cm	80	80	84	82	82	83	82	83	82	
Укупне растворене соли	mg/l	52	53	54	56	55	46	53	54	57	
Амонијум (NH ₄ -N)	mg/l	0.08	0.1	0.16	0.12	0.15	0.17	0.1	0.11	0.12	
Нитрити (NO ₂ -N)	mg/l	0.002	0.004	0.005	0.003	0.004	0.005	0.002	0.003	0.005	
Нитрати (NO ₃ -N)	mg/l	0.10	0.10	0.20	0.20	0.30	0.30	0.10	0.10	0.20	
Органски азот (N)	mg/l	0.02	0.30	0.30		0.05	0.03	0.10	0.10	0.08	
Укупни азот (N)	mg/l	0.20	0.50	0.70		0.50	0.50	0.30	0.30	0.40	
Ортофосфати (PO ₄ -P)	mg/l	0.012	0.010	0.014	0.007	0.011	0.025	0.027	0.027	0.026	
Укупни фосфор (P)	mg/l	0.030	0.020	0.036	0.007	0.014	0.027	0.027	0.070	0.030	
Силкати (SiO ₂)-растворени	mg/l	4.6	4.8	5.6	4.8	5.1	6.1	4.7	4.8	4.8	
Натријум (Na ⁺)	mg/l	2.9	3.3	3.7	3.0	3.6	3.3	3.2	3.5	3.4	
Калијум (K ⁺)	mg/l	0.6	0.8	1.0	0.6	0.7	0.8	0.7	0.7	0.7	
Калцијум (Ca ⁺⁺)	mg/l	12	13	14	14	14	13	14	14	15	
Магнезијум (Mg ⁺⁺)	mg/l	2	3	3	3	3	3	2	3	3	
Хлориди (Cl ⁻)	mg/l	3.0	3.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	3.0	3.0	
Сулфати (SO ₄ ²⁻)	mg/l	7.0	8.0	8.0	7.0	7.0	7.0	6.0	8.0	8.0	
Гвожђе (Fe)-растворено	mg/l	0.02	0.02	0.07	0.02	0.03	0.10	0.03	0.04	0.07	
Манган (Mn)-растворени	mg/l	<0.01	0.09	0.40	0.03	0.03	0.33	0.03	0.02	0.03	
Цинк (Zn)-растворени	µg/l	6.6	22.7	35.5	5.8	11.3	16.1	6.9	7.8	14.0	
Бакар (Cu)-растворени	µg/l	3.4	7.2	21.9	5.3	7.0	3.6	1.7	3.8	4.1	
Хром укупни (Cr) растворени	µg/l	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	
Олово (Pb)-растворено	µg/l	<0.5	<0.5	0.6	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	<0.5	
Кадмијум (Cd)-растворени	µg/l										
Жива (Hg)-растворена	µg/l	<0.1	<0.1	<0.1	<0.1	<0.1	<0.1	<0.1	<0.1	<0.1	
Никал (Ni)-растворени	µg/l	<0.5	1.2	2.3	<0.5	0.8	1.6	<0.5	0.7	0.7	
Арсен (As)-растворени	µg/l	0.5	<0.5	0.5	0.5	0.5	<0.5	0.5	0.6	0.7	

Назив групе параметара/ назив параметра	Јединица	Место узорковања								
		А-1	А-2	А-3	Б-1	Б-2	Б-3	В-1	В-2	В-3
Биолошка потрошња кисеоника БПК-5	mg/l	0.8	0.9	1.0	0.8	0.8	1.0	0.7	1.2	1.0
Хемијска потрошња кисеоника из КМпО ₄	mg/l	1.4	1.5	1.8	1.5	1.5	1.6	1.5	2.0	1.6
Укупни органски угљеник ТОС	mg/l	1.9	2.1	2.2	1.7	2.2	1.8	1.8	1.8	1.8
UV екстинкција (254nm)	254nm 1cm	0.030	0.033	0.035	0.029	0.033	0.037	0.030	0.032	0.032
Хлорофил "а"	µg/l	1.2	1.1	1.1	0.8	0.8	1.6	0.8	1.2	1.2
Највероватнији број колиформних клица у 1 l воде	n/l	0	0	8800	0	0	5000	5000	12000	5000
Укупан број живих клица у 1ml воде	n/ml	0	0	500	100	0	100	3000	2500	25000

2.1.8. ОБЈЕКТИ ХИДРОЛОШКОГ НАСЛЕЂА ПОДРУЧЈА ВЛАСИНЕ

Власинско језеро је због изузетних вредности био и геодиверзитета први пут 2006. године проглашено за заштићено природно добро Предео изузетних одлика. Богатству геодиверзитета овог подручја нарочит печат дају хидролошке вредности. Најбољу потврду изузетности вода и водних појава ширег подручја Власине представља њихово уврштавање на Листу објеката хидролошког наслеђа Србије, најзначајнијих водних појава наше земље. На ширем подручју Власинског језера издвојено је 6 објеката хидролошког наслеђа. Група I – Извори (подгрупа Извори и врела): Извор Бела вода (пл. Чемерник); Група II - Реке (подгрупа Изворишта– водни резервати, делови речних сливова I): Божичка река (р. Драговиштица), Власина, Врла; Група III - Језера: Власинско језеро; Група IV -Баре, ритови, мртваје и тресаве (подгрупа Тресаве): Власинска тресава.

1) Извор Бела вода (пл. Чемерник)

Смештен је на северозападним обронцима Великог Чемерника (1638 m) на 1565 m н.м, у непосредној близини врха. То је сталан извор који одликује ниска температура испод 10 °C. Изнад извора Бела вода постоји изданак лековите воде – Орловац (1610 m), чије воде после само пет–шест метара тока пониру.

2) Божичка река (р. Драговиштица)

Настаје узводно од села Божица спајањем Дејанове и Колуничке реке на 1095 m н.м. Дејанова река извире испод Савине махале (1367 m), а Колуничка река на северозападним обронцима Крвавог камена (1738 m). На подручју Божице, Божичкој реци са леве стране притиче још једна значајна саставница, чије је извориште на јужним падинама Крвавог камена, Пуста река.

3) Власина

Природна отока Власинског блата, данас Власинског језера. Њено природно извориште представља слив постојеће водне акумулације, површине око 50 km². Водни режим овог подручја је увелико измењен, не само преграђивањем реке Власине на њеном изласку из Власинског блата, већ и каснијим хидротехничким радовима – пребацивањем вода из других сливова (Чемернице, Стрвне, Јерме, Божице), као и одвођењем вода (ка реци Врли).

4) Врла

Настаје на северним падинама масива Варденика, од Турске долине која креће са Великог Стрешера (1876 m), Виљокоштице која тече од Виљег кола (1604 m) и Дебелске долине која се спушта са Равништа (1703 m). Ова три тока се спајају у Крсарима (Топли до) на око 1080 m н.м. чинећи реку Врлу.

5) Власинско језеро

(описано у претходном тексту)

6) Власинска тресава

Власинска тресава настала у средишњем делу Власинске висоравни на компактној и вододрживој подлози од кристаластих шкриљаца, је у време постојања и са површином од 10,5 km², била највећа у Србији, а по низу особености хидрографског режима и живог света, јединствена на Балканском полуострву. Тресетне сфагнумске маховине су прекривале површину од 3 km², а оивичавала их је зона влажних ливада (Кошанин, 1910). Велики број извора, десетак притока Власинског блата, значајна количина падавина и геолошка подлога, створиле су одличне станишне услове за развој разноврсности живог света. Остаци некадашње Власинске тресаве и данас представљају јединствен простор изузетних еколошких вредности.

2.1.9. КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Подручје Власине налази се у средишњем делу умереног климатског појаса, тј. у умереном појасу у ужем смислу који у првом реду карактерише јасна израженост сва четири годишња доба. Поред географског положаја, тј. географске ширине, рељеф је једнако важан климатски фактор, који преко морфологије терена и надморске висине ближе одређује климу Власине. Са Власинским језером на висини од 1210 m као својим најнижим делом, и планинским масивима по ободу чије висине премашују 1800 m, подручје ПИО „Власина“ одликује се планинском климом.

Континенталност климата на подручју Власине одликује се умерено хладном и влажном климом субпланинског типа, где су зиме изразито хладне, а лета умерено топла. Јесен је топлија и сувља од пролећа, а средње месечне амплитуде температуре ваздуха јасно изражене.

Просечне температуре најхладнијег месеца јануара су на Власинском језеру -4,5°C, а на Бесној кобили -6,7°C. Према томе, по Кепеновој класификацији климата (, власински климатски рејон припада D климату. Одлика овог климатског рејона је и велика влажност ваздуха (Власинско језеро 80%)“,(По Кепеновој класификацији D климат представља групу бореалних снежно-шумских климата које одликује просечна температура ваздуха најхладнијег месеца испод -3°C и средња температура најтоплијег месеца изнад 10°C) (Дукић, 1998).

У периоду пре 2009. године мерења температуре ваздуха на мерној станици Власина нису вршена током целе године, већ само у појединим месецима, због чега је за анализу узет период од 2009. до 2014. године када су мерења вршена у континуитету током целе године, а у жељи да се користе свежи резултати у анализи кретања вредности овог климатског елемента.

Табела 3: Средње месечне и средње годишње температуре ваздуха у периоду 2009-2014. година⁸, мерна станица Власина (1260 m) (Републички хидрометеоролошки завод)

Месец/ година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Просечна вредност
1	-2,6	-3,0	-1,9	-5,1	-2,1	0,9	-2,3
2	-3,8	-0,8	-1,0	-6,3	-0,7	2,4	-1,7
3	0,4	2,3	1,9	1,9	1,8	3,8	2,0
4	7,3	7,2	6,3	6,9	8,3	6,3	7,1
5	12,0	11,5	10,4	10,4	12,1	9,7	11,0
6	14,6	14,5	14,4	17,3	13,9	13,9	14,8
7	16,6	16,4	17,0	19,2	15,4	15,8	16,7
8	16,3	17,3	17,4	18,3	17,7	16,6	17,3
9	12,0	11,5	15,3	14,5	11,6	11,7	12,8
10	6,8	5,6	5,9	10,0	9,5	7,4	7,5
11	5,2	7,7	1,5	5,1	4,6	4,2	4,7
12	0,9	-0,9	-0,5	-2,6	-1,0	-0,3	-0,7
Просечне вредности	7,1	7,4	7,2	7,5	7,6	7,7	7,4

Иако су у Табели 3 приказане средње месечне и средње годишње температуре ваздуха за релативно кратак шестогодишњи период, можемо закључити да се у просеку у току године јављају три месеца чија је средња месечна температура ваздуха испод 0° С – јануар, фебруар и децембар. Као најтоплији месеци издвајају се јул и август. Нарочито је интересантна разлика између средњих месечних температура ваздуха за март и април месец, где се запажа нагли пораст температуре са доласком пролећа. С друге стране, разлика између средње септембарске и средње октобарске температуре ваздуха указује на нагло захлађење са доласком јесени. Лети просечне температуре ваздуха достижу 16° С, док су максималне температуре изнад 30° С (Станковић, 2005). Дакле, сва годишња доба су јасно изражена, а просечна годишња температура ваздуха од 7,4° С одговара надморској висини посматраног подручја. Посебно треба истаћи мразни потенцијал Власине, са 30 до 60 дана са мразом годишње, по чему Власина заузима друго место у Србији, одмах после Пештера (Група аутора, 2014).

Табела 4: Месечне и годишње количине падавина у периоду 2009-2014. година, мерна станица Власина (1260 m);(Републички хидрометеоролошки завод)

Месец/ година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Просечна вредност
1	89,7	63,6	26,8	132,7	83,0	37,4	72,2
2	83,5	123,5	25,2	89,2	92,8	36,2	75,1
3	86,9	103,0	48,3	40,3	103,4	68,9	75,1
4	27,8	137,7	23,5	84,3	61,4	200,1	89,1
5	50,1	129,6	79,3	168,6	116,1	151,9	115,9
6	129,6	97,7	48,1	33,7	129,6	75,8	85,8
7	83,7	43,2	67,4	32,5	60,7	134,8	70,4
8	82,6	43,4	33,7	13,4	4,6	61,8	39,9
9	36,4	43,3	28,9	26,1	48,1	199,4	63,7
10	121,1	125,5	52,2	39,1	40,8	82,8	76,9
11	95,0	119,8	1,6	19,7	48,6	96,6	63,6
12	81,5	120,5	90,4	72,4	26,5	73,1	77,4
Σ	967,9	1150,8	525,4	752,0	815,6	1218,8	905,1

Из табеле 4 видимо да је у последњих шест година мерна станица Власина забележила просечну годишњу количину падавина од 905,1 mm. Запажају се и велике разлике у укупној количини падавина између сваке године понаособ. У просеку се највише падавина излучи у мају месецу (појединих година у јуну), тако да би се могао извести закључак да Власина највише падавина у току године прими крајем пролећа и почетком лета. Максимум падавина у протеклих шест година бележи април 2014. године (200,1 mm). С друге стране, најмање падавина у последњих шест година имао је август са просеком од 39,9 mm, док минимум падавина бележи новембар 2011. године – свега 1,6 mm.

У зимском делу године падавине се излучују у виду снега. У зависности од учесталости снежних падавина, температуре ваздуха, облачности и инсолације зависи и дужина трајања снежног покривача. Из табеле 3 видимо да снежног покривача у последњих шест година у просеку има током већег дела јануара, фебруара, марта и децембра, док се снег може јавити и у октобру, новембру, априлу, па чак и у мају. У посматраном периоду просечно је било 89 дана са снежним покривачем годишње, уз велике разлике међу појединим годинама. Подаци за период 1947-1987. година говоре да је средњи почетни дан појаве снежног покривача 6. новембар, средњи завршни је 18. април, док је најдужи период са непрекидним трајањем снежног покривача износио 115 дана (Станковић, 2005). Постојање и задржавање снежног покривача током зимског дела године погодује развоју зимско-спортског туризма. У том смислу треба нагласити да се трајање снежног покривача повећава са порастом надморске висине приближно за 3-4 дана на сваких 100 метара (Дукић Д. (1998): „Климатологија“, Географски факултет, Београд).

Табела 5: Број дана са снежним покривачем по месецима у периоду 2009-2014. година, мерна станица Власина (1260 m); (Републички хидрометеоролошки завод)

Месец/ година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Просечна вредност
1	23	23	17	31	31	8	22
2	17	28	17	29	28	9	21
3	5	25	13	31	22	13	18
4	0	1	2	10	0	9	4
5	0	1	1	0	0	1	1
6	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0
10	1	2	0	1	0	5	2
11	0	2	0	0	7	0	2
12	7	23	19	28	26	19	20
Σ	53	105	69	130	114	64	89

Што се тиче осталих климатских елемената и њихових вредности, а који су од значаја за развој туризма, треба поменути релативну влажност ваздуха, облачност, ветрове и инсолацију. Релативна годишња влажност ваздуха у просеку се креће између 75 и 87%. Уједначена је током године и обрнуто је пропорционална температури ваздуха, а директно пропорционална количини падавина и облачности. Средња облачност на Власини на годишњем нивоу износи 5,4 – највећа је фебруара, децембра и новембра, а најмања јула, августа и септембра. Што се ветрова тиче, најчешћи су западни ветрови карактеристични за пролеће и почетак лета. То су влажни ветрови који овом простору доносе падавине, због чега се период са највећом количином падавина годишње поклапа управо са периодом дувања ових ветрова. Зими дувају хладни ветрови са севера који доносе хладно и суво време уз смањивање облачности. Мању учесталост бележе источни, а најмању јужни ветрови. Летњи месеци бележе највећи број дана са тишинама, када доминира стабилни антициклонални тип времена који највише погодује развоју језерског туризма (Станковић, 2005). Мерна станица Власина не бележи вредности инсолације, због чега су вредности овог климатског елемента, иначе веома важног са аспекта туризма, недоступни.

Годишњи ток релативне влажности ваздуха је подељен у два периода: период од априла до септембра, када су вредности ниже и период јесени и зиме када су вредности више. Везано за повећање температуре, релативна влажност ваздуха је најнижа у 14 сати, изузев у зимским месецима, када је дневно колебање релативне влажности ваздуха знатно мање.

Највећу учесталост имају северозападни ветрови (180 %). Северни ветрови се јављају углавном у зимским месецима (135 %).

Учесталост источних ветрова износи 166 %, док најмању учесталост имају ветрови из јужног квадранта (80%). Просечна годишња учесталост тишина износи 218 %.

Средња годишња облачност на подручју Власине процењена је на 5,4 десетине неба, са максимумом у фебруару (6,7 десетина неба) и минимумом у августу (3,4 десетина неба).

Дневна сума глобалног сунчевог зрачења повећава се у периоду од марта до маја месеца, а оно свој максимум достиже у јуну (4222 J x cm²). Минимална вредност глобалног сунчевог зрачења забележена је у децембру (1241 J x cm²).

Влажност ваздуха

Табела 6. Релативна влажност ваздуха (%) - Мерна Станица Власина

пролеће	лето	јесен	зима	Сред.год.
78,5	74,2	81,1	84,3	79,6

Највеће испаравање је у јулу и августу, а најмање у децембру, јануару и фебруару, што је у тесној вези са вредностима температуре.

Облачност

Табела 7. Годишњи ток облачности – Мерна станица Власина

пролеће	лето	јесен	зима	Сред.год.
6,2	4,0	5,3	6,6	5,5

Ветар

Табела 8. Учесталост правца ветра и тишина – Мерна станица Власина

S	SI	I	JI	J	JZ	Z	SZ	T
118	12	140	29	68	57	158	218	200

Планински простор око Власинског језера има све особине планинске климе са хладним зимама и свежим летима. Температурне амплитуде су високе што је мање наглашено након образовања Власинског језера. Зимски период је значајан за развој зимског туризма од децембра до марта, али уз чешће појаве зимских екстрема од октобра до априла.

Годишња дистрибуција падавина је уједначена са просеком падавина већим од просека за Србију и износи 830 мм. Максималне падавине су у мају и јуну. Средњи датум почетка снежних падавина је 06. новембар, а завршетак 18. априла. Ветрови су учестала појава, посебно западни, поготово почетак лета и у пролеће, док источни дувају зими. Лети има највише дана без ветра.

2.1.10. ФЛОРА ВЛАСИНСКЕ ВИСОРАВНИ

Власинска тресава пре свог потапања била је позната као највеће тресавско станиште на Балкану и једно од већих у Европи. Као таква, представљала је у флористичком, вегетацијском и еколошком смислу праву реткост, па је одувек привлачила велики број истраживача, поготово ботаничара. Велика разноврсност флоре Власине може се објаснити њеним положајем. Наиме, Власинска висораван је смештена у средишњем делу Балканског полуострва где се сусрећу различити флористички утицаји. Специфичности Власинског подручја битно су утицале на разноврсност и структуру флоре, као и на појаву већег броја ендемичних и реликтних (старих) врста.

За подручје Власине до сада је откривено 956 биљних врста и подврста, од тога једна врста пречице (Lycopodiophyta), пет врста раставића (Equisetophyta), 14 врста папрати (Polypodiophyta) и 936 врста скривеносеменица (Magnoliophyta).

Оно што Власинску висораван у флористичком смислу посебно истиче и што привлачи велики број истраживача јесу тресетна станишта и тресавска флора и вегетација. Највећи део Власинске тресаве нестао је стварањем вештачке акумулације, међутим, још увек значајне површине под тресетом преостале су око извора и потока који се уливају у језеро. Овде посебно треба нагласити редак и специфичан феномен тресетних острва, која су на Власинском језеру настала након потапања када су са дна „испливале“ мање тресетне површине у виду острва. Флора тресетишта одликује се карактеристичним тресавским врстама, које су у Србији веома ретке и угрожене, као што су мочварна петопрсница (*Potentilla palustris*), маљва бреза (*Betula pubescens*), росуља (*Drosera rotundifolia*), муљна оштрица (*Carex limosa*), горка детелина (*Menyanthes trifoliata*) и друге.

Једна од најзанимљивијих врста тресетних станишта Власине свакако је росуља (*Drosera rotundifolia*). То је инсективорна биљка која недостатак соли азота и фосфора у тлу надокнађује ловљењем ситних инсеката помоћу посебно метаморфозираних листова. Овакав тип исхране ретка је појава у биљном свету, а нарочито у нашим крајевима. Росуља се јавља на стаништима где доминирају маховине рода *Sphagnum* (тзв. беле маховине).

Осим росуље, на сфагнумским тресетиштима расте и муљна оштрица (*Carex limosa*), реликтна врста чије је једино познато станиште у Србији на Власини. Реликтног карактера је и оманолика паламида (*Cirsium helenoides*) коју налазимо код извора и потока на ободу тресетишта. И за ову високу биљку са крупним пурпурним цвастима Власина представља једино станиште у Србији. Поред ових врста, на Власини су нашле своја станишта и многе друге међународно и национално значајане врсте, побарица (*Elatine triandra*), бугарска линцура (*Gentianella bulgarica*), јанкин љиљан (*Lillium jankae*), адамовићев лопен (*Verbascum adamovici*), панчићев лук (*Allium melanantherum*), панчићев једић (*Acomitum divergens*) и друге.

У пребогатој ризници власинске флоре, значајан је број представника који се налазе на листама национално и међународно значајних врста. Од 956 врста са овог подручја, 91 се може подвести под неку категорију угрожености у флори Србије. Висок степен присуства угрожених врста говори колики је значај овог подручја у смислу биодиверзитета и оправдава чињеницу да је оно уврштено у међународно значајна ботаничка подручја (Important Plant Areas – IPAs. Доказ о угрожености Власинске флоре и сведочанство о њеном значају налазе се и у Црвеној књизи флоре Србије 1 у којој су обрађене биљне врсте и подврсте које су ишчезле из флоре Србије или су крајње угрожене, а таквих је на Власинској висоравни 11. Као ишчезле из флоре Србије и са Власине наведене су: плави бран (*Polemonium coeruleum*), змајглавка (*Dracosephalum ruychiana*), калдезијева водена боквица (*Caldesia parnassifolia*) и главичасто сито (*Juncus capitatus*), а као крајње угрожене (CR) језичасти љутић (*Ranunculus lingua*), маљава бреза (*Betula pubescens*), побарица (*Elatine triandra*), мала мешинка (*Utricularia minor*), оманолика паламида (*Cirsium helenoides*), муљна оштрица (*Carex limosa*) и мали јежинац (*Sparganium natans*).

Према националној легислативи, на овом подручју се може наћи преко 150 таксона који имају статус строго заштићене или заштићене врсте. Росуља (*Drosera rotundifolia*), Фривалдијев врањак (*Gymnadenia frivaldii*), главичасто сито (*Juncus capitatus*), горка детелина (*Menyanthes trifoliata*), гнездовица (*Neottia nidus-avis*) само су неке од тих врста. Строго заштићене и заштићене врсте налазе се у Прилогу I и Прилогу II Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010 и 47/2011). Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС“, 31/2005, 45/2005,

22/2007, 38/2008, 9/2010 и 69/2011) представља још један од подзаконских аката Републике Србије, којим се регулише коришћење и промет дивљих врста. У Прилогу I ове Уредбе уврштено је око 40 врста биљака са подручја Власине (боровница - *Vaccinium myrtillus*, срчењак – *Potentilla erecta*, кантарион - *Hypericum perforatum*, лазаркиња- *Galium odoratum*, свиловина - *Epilobium montanum*, бреза - *Betula pendula* и друге).

Табела 9.: Преглед најзначајнијих врста васкуларне флоре Власине

назив врсте	црвена књига флоре Србије	строго заштићене врсте
1. <i>Juncus capitatus</i> Wiegl	*	*
2. <i>Polemonium coeruleum</i> L.	*	*
3. * <i>Utricularia minor</i> L.	*	*
4. <i>Carex limosa</i> L.*	*	*
5. <i>Betula pubescens</i> Ehrh.		
6. <i>Elatine triandra</i> Schkuhr	*	*
7. <i>Ranunculus lingua</i> L.	*	*
8. <i>Cirsium helenioides</i> (L.) Hill	*	*
9. <i>Sparganium natans</i> L.	*	*
10. <i>Dracocephalum ruyschiana</i> L.	*	*
<i>Anagallis minima</i> L.		*
<i>Callitriche palustris</i> L.		*
<i>Geum rhodopeum</i> Stoj. & Stefanov		*
<i>Holandrea oligophylla</i> Vel.		*
<i>Lathyrus palustris</i> L.		*
<i>Potamogeton acutifolius</i> Link.		*
<i>Potamogeton nodosus</i> Poir.		*
<i>Ranunculus aquatilis</i> L.		*
<i>Sisyrinchium bermudiana</i> L.		*
<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.		*
11. <i>Silene asterias</i> Griseb.		*
12. <i>Coeloglossum viride</i> Hartm.		*
13. <i>Corallorhiza trifida</i> Chatolain		*
14. <i>Dactylorhiza cordigera</i> (Fries) Soo		*

15.	<i>Dactylorhiza incarnata</i> L.		*
16.	<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soo		*
17.	<i>Dactylorhiza saccifera</i> (Brongn.) Soo		*
18.	<i>Dactylorhiza majalis</i> (Reich.) Hunt. & Summ.		*
19.	<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz		*
20.	<i>Gymnadenia frivaldii</i> (Hampe) Schult.		*
21.	<i>Orchis laxiflora</i> Lam.		*
22.	<i>Orchis coriophora</i> L.		*
23.	<i>Equisetum fluviatile</i> L.		*
24.	<i>Dianthus superbus</i> L.		*
25.	<i>Ranunculus lingua</i> L.		*
26.	<i>Ranunculus ophioglossifolius</i> Vill.		*
27.	<i>Drosera rotundifolia</i> L.		*
28.	<i>Pyrola rotundifolia</i> L.		*
29.	<i>Gentiana acaulis</i> L.		*
30.	<i>Menyanthes trifoliata</i> L.		*
31.	<i>Digitalis viridiflora</i> Lindley		*
32.	<i>Pedicularis palustris</i> L.		*

На основу Резолуције 6. Бернске конвенције и Анекса II Директиве о стаништима идентификоване су такозване „Емералд“ врсте биљака и животиња које су присутне у Србији, а значајне су за успостављање националне и европске еколошке мреже. Међу њима налазе се врсте које се наводе и за простор Власинске висоравни, оштрица - *Carex acuta*, јанкин љиљан – *Lillium jankae*, као и једна врста маховине, *Drepanocladus vernicosus*, док се калдезијева водена боквица – *Caldesia parnassiiifolia* сматра ишчезлом.

Веома важна група биљака у флори неког подручја су ендемичне биљке. Таксон се сматра ендемитом ако је његово распрострањење ограничено на одређено географско подручје, које може бити изузетно велико или величине неколико квадратних метара. На подручју Власинске висоравни присутно је 45 ендемита и 30 субендемита (звездаста прилепка – *Silene asterias*, сендтнерова прилепка - *Silene sendtneri*, каранфилић - *Dianthus cruentus*, уродица – *Melampyrum scardicum*, длакави пашканат - *Pastinca hirsute*, родопски блаженак *Geum rhodopaeum*), што чини око 8% укупне флоре овог подручја . Заступљеност ендемита се сматра великом, с обзиром да је надморска висина релативно мала и да је геолошка подлога углавном силикатна. Ендемити и субендемита су углавном заступљени у високопланинској и брдско-планинској вегетацији, а значајан рефугијум реликтне палеоендемичне флоре предсавља и тресавска вегетација са 13 таксона.

Биљни свет Власине обилује и врстама које сеодликују различитим лековитим својствима, врстама које налазе употребу у исхрани или се користе као сировина у различитим индустријама. У различите сврхе сакупља се већи број врста, хајдучка трава (*Achillea millefolium*), шумска јагода (*Fragaria vesca*), кантарион (*Hypericum perforatum*), каћунак (*Orchis morio*), вранилова трава (*Origanum vulgare*), јагорчевина (*Primula veris*) и друге.

Посебну економску вредност имају врсте рода боровнице које расту на Власини (обична боровница - *Vaccinium myrtillus*, пасја боровница- *Vaccinium uliginosum*, брусница - *Vaccinium vitis-idaea*).

Табела 10. Преглед најзначајнијих врста васкуларне флоре Власине

Назив врсте	Црвена књига флоре Србије	Строго заштићене врсте
<i>Juncus capitatus</i> Wieg.	*	*
<i>Polemonium coeruleum</i> L.	*	*
<i>Utricularia minor</i> L.	*	*
<i>Betula pubescens</i> Ehrh.	*	*
<i>Carex limosa</i> L.	*	*
<i>Elatine triandra</i> Schkuhr	*	*
<i>Elatine triandra</i> Schkuhr	*	*
<i>Ranunculus lingua</i> L.	*	*
<i>Cirsium helenioides</i> (L.) Hill	*	*
<i>Sparganium natans</i> L.	*	*
<i>Dracocephalum ruyschiana</i> L.	*	*
<i>Anagallis minima</i> L.		*
<i>Callitriche palustris</i> L.		*
<i>Geum rhodopeum</i> Stoj. & Stefanov		*
<i>Holandrea oligophylla</i> Vel.		*
<i>Lathyrus palustris</i> L.		*
<i>Potamogeton acutifolius</i> Link.		*
<i>Potamogeton nodosus</i> Poir.		*
<i>Ranunculus aquatilis</i> L.		*

<i>Sisyrinchium bermudiana</i> L.		*
<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.		*
<i>Silene asterias</i> Griseb.		*
<i>Coeloglossum viride</i> Hartm.		*
<i>Corallorhiza trifida</i> Chatolain		*
<i>Dactylorhiza cordigera</i> (Fries) Soo		*
<i>Dactylorhiza incarnata</i> L.		*
<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soo		*
<i>Dactylorhiza saccifera</i> (Brongn.) Soo		*
<i>Dactylorhiza majalis</i> (Reich.)Hunt. & Summ.		*
<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz		*
<i>Gymnadenia frivaldii</i> (Hampe) Schult.		*
<i>Orchis laxiflora</i> Lam.		*
<i>Orchis coriophora</i> L.		*
<i>Equisetum fluviatile</i> L.		*
<i>Dianthus superbus</i> L.		*
<i>Ranunculus lingua</i> L.		*
<i>Ranunculus ophioglossifolius</i> Vill.		*
<i>Drosera rotundifolia</i> L.		*
<i>Pyrola rotundifolia</i> L.		*
<i>Gentiana acaulis</i> L.		*
<i>Menyanthes trifoliata</i> L.		*
* <i>Digitalis viridiflora</i> Lindley		*
<i>Pedicularis palustris</i> L.		*

2.1.11. ВЕГЕТАЦИЈА ВЛАСИНСКЕ ВИСОРАВНИ

Вегетација Власинске висоравни је веома разноврсна и представљена великим бројем биљних заједница (асоцијација), што је у складу са великом разноврсношћу станишта и комплексним утицајем еколошких фактора на овом подручју. Досадашња фитоценолошка истраживања потврђују да се вегетација власинског подручја карактерише присуством великог броја јединствених фитоценоза са специфичним саставом и значајним бројем ендемита и реликата који их изграђују. Антропогени утицај значајно је нарушио аутохтону вегетацију Власине, па данас на месту изворних заједница све чешће срећемо разне деградиране облике потенцијалне вегетације или потпуно различите секундарне деривате.

Вегетацију Власине можемо посматрати кроз девет типова вегетације: шумска вегетација, субалпска жбунаста вегетација, вегетација планинских ливада и пашњака, вегетација тресава, вегетација изворишта и високих зелени, вегетација повремено плавлених површина, мочварна вегетација и водена вегетација.

- **Шумска вегетација**

Данас шумска вегетација највећу површину заузима у западном делу висоравни, на Чемернику, а веће површине под шумама постоје на Варденику. На Буковој Глави и Плани букова шума је готово потпуно уништена и сведена је на мање и проређене састојине. На вертикалном профилу висоравни букова шума заузима појас до 1500 m, на Стрешеру и до 1600 m, што уједно представља данашњу горњу границу, изнад које се развија пашњачка и вегетација патуљастих жбунова, које представљају трајни стадијум у сингенези.

У том појасу потенцијалну вегетацију чини шума *Fagetum subalpinum serbicum*, која се на овом подручју фрагментално развија због деловања зооантропогеног фактора и изражене ерозије која наступа након уништавања шумске вегетације.

По површини коју покривају на Власинској висоравни, поред планинске букове шуме, значајем се истичу брезове шуме, које припадају асоцијацији *Populo tremuli-Betuletum pendulae*.

Шумски покривач крај речних токова је само фрагментално развијен и флористички није добро изражен. Крај мањих планинских токова и притока Власинског језера развија се вегетација јова класе *Alnetea glutinosae*, која је представљена асоцијацијом *Salicetum pentandro-auritae*. Крај већих планинских токова и поред реке Власине постоје мањи фрагменти врбака асоцијације *Salicetum albo-fragilis*, а поред неких притока Власинског језера развијају се мање састојине беле врбе асоцијације *Salicetum albo-triandrae*.

Букова вегетација реда *Fagetalia silvaticae* на Власинској висоравни представљена је буковом планинском шумом, односно асоцијацијама *Fagetum moesiacaе montanum* из подсвезе *Fagenion moesiacaе montanum*, *Luzulo-Fagetum moesiacaе* и *Polytricho formosi-fagetum* из подсвезе *Luzulo-fagetum moesiacaе* и *Fagetum subalpinum serbicum* из под свезе *Fagenion moesiacaе*. Асоцијације *Luzulo-Fagetum moesiacaе* и *Polytricho formosi-fagetum* насељавају ацидофилно земљиште, на нагнутих теренима којима је изражена ерозија. Ове две асоцијације су на овим просторима фрагментарно развијене и нису флористички добро изражене. Такође, и субалпска букова шума је развијена фрагментарно испод највиших врхова Варденика.

Асоцијација *Fagetum moesiacaе montanum* на Власинској висоравни покрива сразмерно велике површине на Чемернику и Варденику, а мање и флористички добро изражене састојине развијене су и на Буковој Глави и Плани.

У планинским буковим шумама добро је изражена спратовност. Спрат дрвенстих врста диференциран је на спрат високог дрвећа, спрат ниског дрвећа и спрат жбунова. У спрату високог дрвећа доминира *Fagus moesiaca*, а осим ње јављају се и *Acer pseudoplatanus*, *Betula pendula* и *Populus tremula*.

Едификатор спрата ниског дрвећа такође је буква. У овом спрату јављају се, осим врста из вишег спрата, *Sorbus aucuparia*, *Salix caprea* и *Prunus avium*. У спрату жбунова, који је знатно слабије развијен од спрата дрвећа, осим букве јављају се *Ribis alpinum*, *Rosa pendulina*, *Rosa tomentosa*, *Crataegus monogyna* и *Evoymus europaeus*.

У асоцијацији је добро изражен и спрат зељастих биљака. Доминантне врсте биљака су *Astrantia major*, *Anemone nemorosa*, *Prenanthes purpurea*, *Symphytum tuberosum*, *Epilobium montanum*, *Polygonatum verticillatum*, *Fragaria vesca*, *Galium odoratum*, *Luzula silvatica*, *Dryopteris filix-mas*, *Euphorbia amygdaloides* и *Cardamine bulbifera*.

Из спрата зељастих биљака може се као засебан издвојити и спрат приземних биљака, односно маховина, који се одликује доминацијом врста *Dicranum scoparium*, *Hylocomium splendens*, *Plagiochila asplendioides*, *Neckera complanata* и *Polytrichum formosum*. У спрату маховина значајно је и учешће неких врста лишажева (*Peltigera canina*, *Peltigera polydactyla*, *Cladonia fimbriata*).

Асоцијација *Populo tremuli-Betuletum pendulae* је након букове шуме најраспрострањенији тип шумске вегетације на Власинској висоравни, где представља пионирски шумски стадијум у развојној серији букове шуме. Најбоље развијене састојине налазе се на Чемернику изнад реке Власине, подно Престојчеве и Дојчинове махале.

Асоцијација *Populo tremuli-Betuletum pendulae* је изграђена од укупно 94 врсте, од којих 13 припадају маховинама. Карактеристичне врсте асоцијације су *Betula pendula* и *Populus tremula*.

Поменуте састојине брезове шуме, које покривају готово целокупан простор испод замишљене линије од Престојчеве до Дојчине махале и изнад реке Власине. Мањи фрагменти ове шуме развијени су и са друге стране корита реке, на падинама Плана. Брезове шуме са јасиком су углавном "галеријске", проређене, што омогућава продор многих фотофилних врста са околних ливада и пашњака. Осим тога, и саме едификаторске дрвенасте врсте, *Betula pendula* и *Populus tremula*, имају већу потребу за светлошћу од букве, па је подмладак ових врста мање бројности у најнижем спрату асоцијације у односу на младице букве.

У асоцијацији су јасно изражена 3 спрата: спрат дрвећа, спрат жбунова и спрат зељастих биљака. Спрат дрвећа чине врсте *Betula pendula* и *Populus tremula*, којима се ретко придружује и врста *Sorbus aucuparia*, а на влажнијим теренима и *Salix fragilis*. Остале дрвенасте врсте изграђују спрат жбунова, у којем су бреза и јасика ређе заступљене. Највећу бројност и присутност у спрату жбунова достижу *Salix caprea*, *Rosa tomentosa*, *Crataegus monogyna* и *Fagus moesiaca*. Осим њих, овај спрат изграђује још 8 врста које нису забележене у спрату дрвећа.

Власинска висораван лежи у планинском и субалпском региону и захвата дијапазон од 1200 m до 1850 m. Подручје Власинског језера у блиској прошлости представљало је највећу тресаву на Балкану око које су биле развијене моћне лишћарско-четинарске шуме. Од четинара, доминирале су борове и смрчеве шуме. Изградњом хидроакумулације

нестала је тресава, а њени данашњи трагови видни су као плутајућа тресавска острва, од којих су поједина обрасла ретким шумама маљаве брезе (*Betula pubeacterized scens*).

Шуме заштићеног природног добра обухватају државне, приватне шуме и остале типове власништва. У заштићеном природном добру корисници државних шума су ЈП "Србијашуме", тј. Шумско газдинство "Врање" из Врања, са Шумским управама „Сурдулица“ и „Босилеград“ и Шумско газдинство „Шума“ из Лесковца са шумском управом „Црна Трава“. Границе заштићеног природног добра по шумско-привредној подели обухаћене су са четири газдинске јединице и то:

Газдинске јединице	Површина (ha)
Г.Ј. „Клисура“	216,99
Г.Ј. „Кијевац“	366,40
Г.Ј. „Врла“	364,95
Г.Ј. „Горња Власина“	426,20
Свега:	1.374,53

Анализом података из Посебне основе за газдовање шумама за наведене газдинске јединице, утврђено је да је укупна површина државних шума заштићеног природног добра износи 1.374,53 ha, од чега је укупна обрасла (под шумском вегетацијом) површина 987,62 ha; површина шумског земљишта коју чине голети, пашњаци, њиве, ливаде, воћњаци износи 373,50 ha, а необрасло земљиште, као што су путеви, камењари, зграде и други објекти износи 13,41 ha. Већу површину унутар граница природног добра заузимају шуме у приватном и другим облицима власништва.

КАТЕГОРИЈА ЗЕМЉИШТА	ПОВРШИНА
Шуме	987,62 ha
Шумско земљиште (голети, пашњаци, шум.земљиште, њиве, ливаде, воћњаци)	373,50 ha
Необрасло земљиште (путеви, зграде, други објекти, камењари)	13,41 ha
УКУПНО	1.374,53 ha

У односу на укупну заштићену површину под шумском вегетацијом у оквиру државних шума (987,62 ha), налази се око 72%, под шумским земљиштем око 27%, док на необраслу површину долази 1 %. У заштићеном природном добру на површини прекривеној вегетацијом, шуме према пореклу учествују:

ШУМЕ ПО ПОРЕКЛУ	P(ha)	%	V (m ³)	%
Високе шуме	70,23	7	6.315,40	6
Изданачке шуме	428,26	43	51.052,80	48
Вештачки подигнуте састојине и културе	489,13	50	48.433,20	46
УКУПНО	987,62	100	105.801,40	100

Укупна површина шума у државном власништву, на простору природног добра Власине, износи 987,62 хектара, са дрвном масом од 105.801,40 м³.

Приватне шуме у заштићеном природном добру заузимају већу површину. Ове шуме нису уређене односно за њих нису спроведени премери, а самим тим нису урађени Програми газдовања шумама као одговарајући плански акти. Једини подаци за приватне шуме налазе се у катастарским књигама. Шуме у приватном власништву су у лошем стању. Углавном су изданачког порекла, нарушеног узгојног облика и са различитим степеном деградације. У типолошком смислу ове шуме припадају шумама брдскопланинског региона.

У њима доминирају мањи комплекси букових и брезових шума, култура борова и смрча на пространим пашњацима и ливадама око Власинског језера.

На простору око Власинског језера присутне су и вештачки подигнуте састојине четинара које изграђују смрча (*Picea abies*), бели бор (*Pinus silvestris*) и црни бор (*Pinus nigra*), старости од 40 до 60 година. Највеће пошумљене површине су око самог језера и то код Промаје, Братановог дела, Миленкове махале и испод Власине рид.

Посебно треба истаћи и да су у свим фазама промена шумске вегетације биле заступљене главне врсте дрвећа, тј. да су шуме биле мешовите и то лишћарско-четинарске. Данашње одсуство аутохтоних четинара, као и обешумљеност у великом проценту простора Власинске висоравни, последица су антропогеног утицаја. Човек је искоренио аутохтоне четинаре неумереним коришћењем, а до формирања пространих ливадско - пашњачких површина дошло се крчењем шума.

Глобална намена шуме или њених делова подмирује и интегрише стање шумских састојина и друштвене потребе у односу на шуму у опште циљеве газдовања шумама. У шумама које се налазе у оквиру ПИО Власина изражена је мултифункционалност, и оне поред производне функције друштву пружају и заштитне, еколошке, социолошке и друге функције, које вишеструко превазилазе вредност производних функција. У очувању екосистема и животне средине, као и њиховом унапређењу, шуме играју незаменљиву улогу.

Мањи комплекси букових, брезових и четинарских шума разбацаних по пашњачким просторима остављају незабораван утисак лепоте предела, имајући у виду специфичности ових врста дрвећа.

- **Субалпска жбунаста вегетација**

Овај тип вегетације представљен је хамефитским жбунићима од којих две врсте припадају зимзеленим биљкама (брукенталија - *Bruckenthalia spiculifolia*, медвеђе грожђе - *Arctostaphylos uva-ursi*), а остале листопадним (обична боровница - *Vaccinium myrtillus*, пасја боровница - *Vaccinium uliginosum*, брусница - *Vaccinium vitis-idaea*). Ред *Vaccinietalia* представљен је свезама *Bruckenthalion spiculifoliae* и *Vaccinion uliginosi*.

- **Вегетација планинских ливада и пашњака**

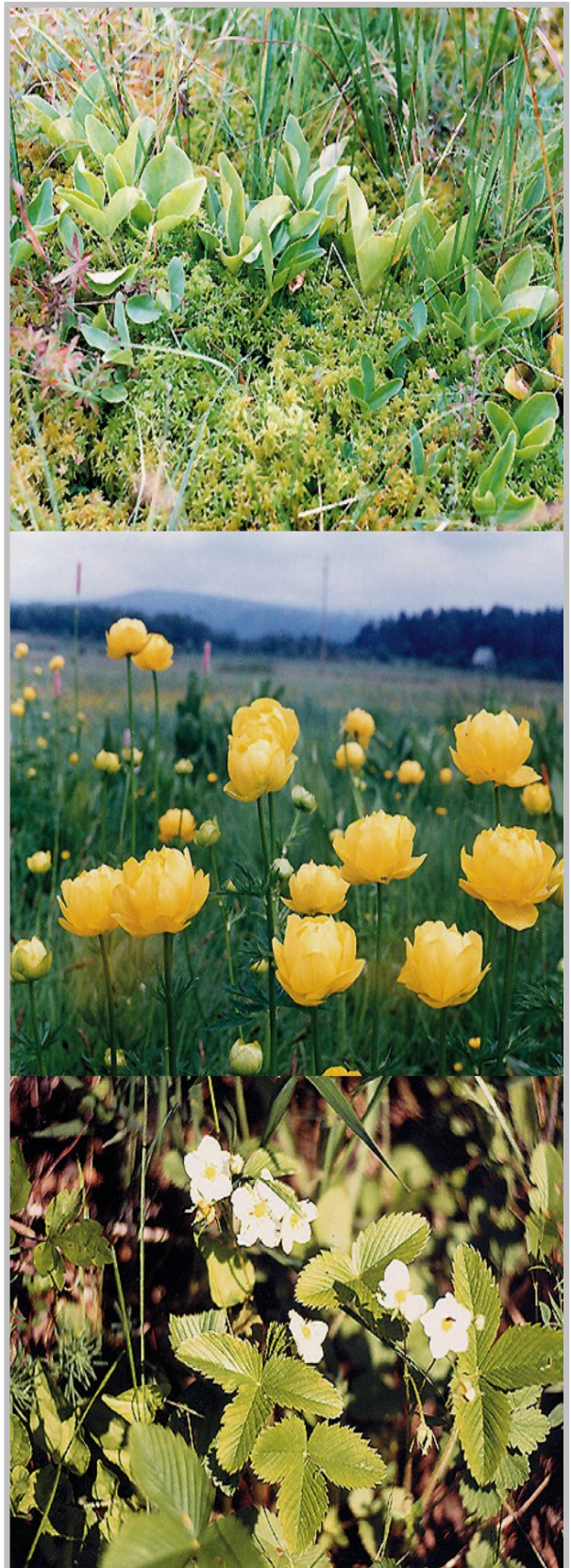
Вегетација планинских ливада и пашњака Власинске висоравни развила се секундарно на рачун искрчених шумских заједница. То су најчешће асоцијације типа *Festuco-Nardetum strictae*, *Danthonio-Trifolietum velenovskyi* и ређе *Diantho-Armerietum rumelicae*. У високопланинском региону Власине, уништавањем шума и перманентном испашом, на огромним површинама су се развили пашњаци у којима доминира типац (*Nardus stricta*). Такве заједнице представљају различите деградационе стадијуме, који са аспекта биодиверзитета немају велики значај, али се у њима срећу неке значајне врсте као што су планински шафран (*Crocus veluchensis*), сиљевина (*Peucedanum aequiradium*), јанкин љиљан (*Lilium jankae*) и друге.

- **Вегетација тресава**

Тресавска вегетација представља једну од темељних вредности Власине. Представљена је мозаик-комплексом различитих асоцијација и врло је сложена. Највеће површине под тресавском вегетацијом развијене су на пловешим тресетним острвима и око самог језера, и представљају фрагменте некадашње власинске тресаве. Најзначајније заједнице овог типа вегетације су *Caricetum goodenovi*, *Eriophoro-Caricetum flavae*, *Sphagno-Equsetum fl uviatilis*, *Drosero-Caricetum stelluatae* и *Caricetum limosae*. Асоцијација *Caricetum goodenovi* се развија на наслагама тресета у долинама већих потока и на тресетним острвима. Карактеристичне врсте асоцијације су оштрице, (*Carex nigra*) и (*Juncus fliformis*), росуља (*Drosera rotundifolia*), барски петолист (*Potentilla palustris*), као и више врста маховина које чине јастучасте скупине. *Eriophoro-Caricetum flavae* развија се на плитком слоју тресета на благо нагнутом теренима поред потока са карактеристичним врстама *Carex flava*, *Eriophorum angustifolium* и малим бројем сфагнумских маховина. Асоцијација *Sphagno-Equsetum fl uviatilis* се развија на муљевитом и тресетном земљишту, на којем увек има воде у тлу, а *Drosero-Caricetum stelluatae* на тресетним острвима и око већих потока. *Caricetum limosae* је веома ретка заједница на Балканском полуострву. Развијена је око потока који се уливају у Власинско језеро. Врста *Carex limosa* (муљна оштрица) даје значајну карактеристику овој заједници.

На тресетним острвима, заједно са осталом тресавском вегетацијом, развијена је вегетација тресавских шибљака. Представљена је асоцијацијом *Potentillo-Salicetum rosmarinifoliae*, а као карактеристичне врсте издавајају се рузмаринолисна врба (*Salix rosmarinifolia*), маљава бреза (*Betula pubescens*) и барски петолист (*Potentilla palustris*).

- **Вегетација изворишта и високих зелени**

Око планинских извора и потока, захваљујући хумозном и влажном земљишту, развила се бујна вегетација, која у синтаксономском смислу припада различитим класама. Вегетација планинских извора просторно се граничи са вегетацијом тресава и високих зелени, чинећи специфичан мозаик комплекс. Овај тип вегетације окарактерисан је различитим врстама маховина и васкуларних биљака (*Bryum bimum*, *Pellia epiphylla*, *Cardamine amara*, *Saxifraga stellaris*, *Montia rivularis*). Вегетација високих зелени изграђена је од различитих врста цветница релативно високог раста, па отуда и сам назив вегетације. Као посебно значајна асоцијација овог типа вегетације може се издвојити Ass. *Cirsietum helenoidei*, која се развија по ободу изворишних челенки. Најбоље састојине ове асоцијације могу се видети у долини Цветкове реке.

- **Мочварна вегетација и вегетација повремено плављених површина**

Због сталне промене нивоа воде мочварна вегетација је сведена на мање фрагменте поред неких потока који се уливају у Власинско језеро. Њено место у највећој мери заузима вегетација повремено плављених површина, која се развија око читвог језера, а њени фрагменти се јављају и око притока језера. Представљена је асоцијацијама *Elatino triandrae- Eleocharietum acicularis* и *Junco-Scirpetum setacei*.

- **Водена вегетација**

Формирањем вештачке акумулације створени су повољнији услови за развој вегетације хидрофита. Власинско језеро је слабо обрасло воденом вегетацијом, што је последица ниске концентрације минералних материја високог садржаја хуминских киселина и ниске температуре воде (Блаженчић, 1997). Вегетација је најбоље изражена у увалама и заливима језера. Вегетација дна западне обале је у виду уског појаса, док је дно источне обале углавном без вегетације. Водена вегетација је добро развијена и у окнима тресетних острва и представљена је асоцијацијама *Lemnetum minoris* и *Utricularietum vulgaris*.

У вегетацији тресетних окана јављају се обична мешинка (*Utricularia vulgaris*), али и веома ретка и реликтна мала мешинка (*Utricularia minor*).

- **Вегетација стена**

Вегетација стена је, у складу са недостатком адекватних станишта, на власинском подручју слабије развијена, али и недовољно проучена. За фрагментарну појаву силикатних стена, на појединим врховима и клисурама подручја, везана је и појава неколико хазмофитских асоцијација. То су већином заједнице ендемичне свезе *Silenion lerchenfeldianae*, са ендемичним Лерхенфелдовим пуцавцем, које настајују пукотине стена суббалског и алпског региона на Балканском полуострву и Карпатима. Специфичне

заједнице ове свезе могу се наћи и знатно ниже, у клисури Лисинске реке где су термофилнијег карактера и одликују се појавом елемената шумске вегетације.

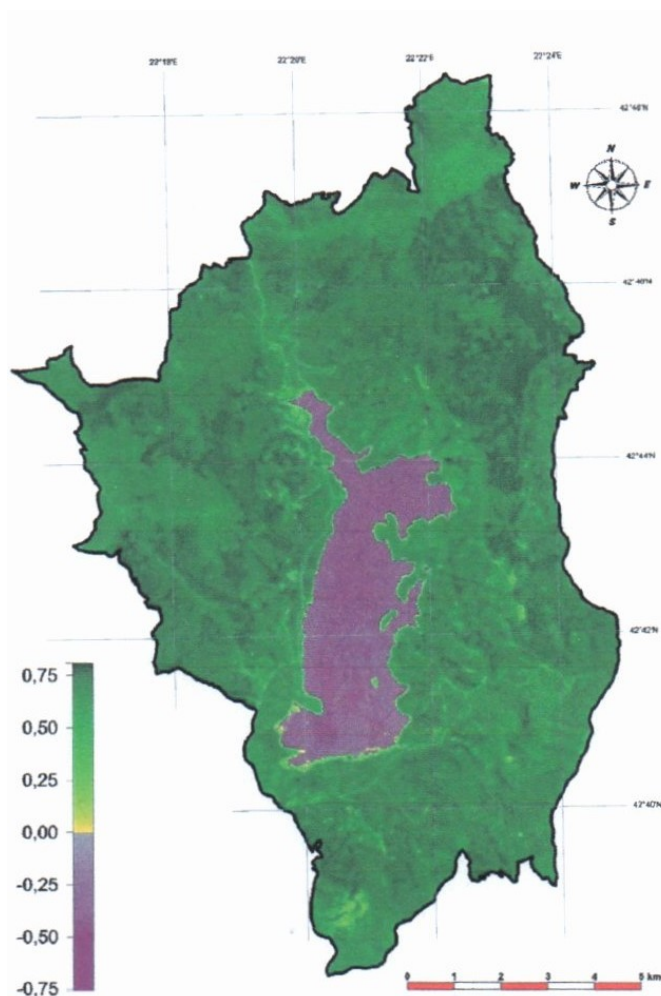
• **Најзначајније биљне заједнице власинског подручја са аспекта заштите**

Посебну вредност у вегетацији имају синтаксони, односно заједнице са високим степеном аутентичности, то јест оне у којима се јавља највећи број ендемичних и реликтних биљних врста. Аутентичност синтаксона одређеног подручја може се огледати осим у специфичном флористичком саставу и у специфичности спектра животних форми, специфичној структури или у неком другом значајном карактеру. Са аспекта заштите значајним се сматрају заједнице које се одликују великим богатством ценобионата.

Са друге стране приоритет имају и аутохтоне заједнице које су најнепосредније угрожене разнородним негативним факторима који мењају или уништавају компоненте и односе у вегетацији.

Табела 11. Преглед најзначајних синтаксона власинског подручја са режимом заштите.

СИНТАКСОН	РЕЖИМ ЗАШТИТЕ
<i>Ass. Fagetum montanum sensu lato</i>	III
<i>Ass. Polytrichoformosi-Fagetum</i>	II
<i>Ass. Fagetum subalpinum serbicum</i>	II
<i>Ass Populo betuletum</i>	III
<i>Ass. Vaccinio-Bruckenthalietum spiculifoliae</i> //	II
<i>Ass. Vaccinietum uiginosi</i>	
<i>Ass. Festucetum paniculatae</i>	II
<i>Ass. Thymo-Poetum violacae</i>	II
<i>Ass. Festuco-Centauretum velenovskyi</i>	II
<i>Ass. Peucedano-Festucetum paniculatae</i>	II
<i>Sveza: Silenion lerchenfeldianae</i>	I
<i>Ass. Utriculario-Nitelletum syncarpae</i>	I
<i>Ass. Equisetetum limosi</i>	I
<i>Ass. Elatino-triandrae-Eleocharitetum acicularis</i>	I
<i>Ass. Caricetum goodenovii</i>	I
<i>Ass. Eriophoro-Caricetum flavae</i>	I
<i>Ass. Drosero-Caricetum stellulatae</i>	I
<i>Ass. Caricetum limosae</i>	I
<i>Ass. Cardamino amarae-Rumicetum balcanici</i> /	I
<i>Ass. Potentillo-Salicetum rosmarinifoliae</i>	
<i>Sveza: Cardamino montion</i>	I
<i>Ass. Cirsietum helenoidei</i>	I
<i>Ass: Cirsietum apendiculati</i>	I
<i>Ass: Geetum rhodopaei</i>	I

Слика десно: карта вегетације и коришћења простора ПИО „Власина“ према CORINE Land Cover 2012 бази података

Слика доле лево: карта NDVI ПИО „Власина“

Табела доле десно: CORINE Land Cover класе у ПИО „Власина“

CORINE Land Cover класе	Површина [km ²]
урбанизоване површине	0,32
ливаде	15,00
комплекс пољопривредних парцела	1,42
пољопривредне површине са значајним уделом природне вегетације	1,76
листопадне шуме	42,19
четинарске шуме	2,54
мешовите шуме	3,85
пашњаци	20,39
дрвенасто-жбунаста вегетација	26,97
водене површине	13,70

Сл.5. Карта вегетације и коришћења простора (Географски факултет Београд)

2.1.12. ФАУНА ВЛАСИНСКЕ ВИСОРАВНИ

• ФАУНА ИНСЕКАТА

О фауни инсеката на простору Власине има веома мало података.Током обиласка терена пронађено 11 врста вилинских коњица (Odonata), 22 врсте стрижибуба (Cerambycidae), 32 врсте скарабеида (*Scarabaeoidea*) и 42 врсте правокрилаца (*Orthoptera*). Поред Завода за заштиту природе Србије, протеклих година истраживања врше и Научно-истраживачко друштво студената биологије и екологије „Јосиф Панчић“, као и Хабипрот.

Прикупљен је велики број података о присуству инсеката у заштићеном подручју: дневни лептири (117 врста), ноћни лептири (354), правокрилци (52), осолике муве (77), стрижибубе (45), као и о другим групама инсеката. Осолика мува *Arctophila bequaerti* је забележена 2017. године и до данас је до једини налаз ове врсте у Србији.

Од свих забележених дневних лептира на подручју Власине, само једна врста се сматра

угроженом у Европи, док додатних осам има статус безмало угрожених европских таксона. Међутим, посматрано са аспекта заштите европске фауне дневних лептира, видимо да је власински крај врло значајно подручје. Присутне су четири врсте из Прилога 2 Директиве о стаништима и додатних шест врста из Прилога 4.

Присуство врста из Прилога 2, као и присуство мрког многобојца (*Nymphalis vaualbum*), који је уједно и приоритетна врста за заштиту, указује на реалну

могућност да Власина постане део европске мреже заштићених подручја (Натура 2000).

Међу сакупљеним инсектима има врста које су заштићене, како националном, тако и

међународном правном регулативом. Тако се на листама Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива ("Службени гласник РС", бр. 5/2010, 47/2011 и 32/2016) налази осам врста од којих је седам строго заштићено, а једна је заштићена. На светској Црвеној листи угрожених врста (IUCN Red list) налази се седам врста. С обзиром на наше налазе, као и налазе НИДСБ „Јосиф Панчић“, али и чињенице да многе велике инсекатске фамилије нису биле покривене нашим истраживањима, можемо само

претпоставити о каквом се значајном диверзитету ентофауне на подручју Власина ради.

• ИХТИОФАУНА

Од настанка Власинског хидроакумулационог језера, истраживања његове ихтиофауне су биле релативно малобројне (Јанковић, Распоповић 1960; Бранковић 1970; Никчевић 1992; Јанковић 1994). Прва истраживања као аутохтоне врсте риба за Власинско језеро наводе само три врсте: пастрмку (*Salmo trutta*), пијора (*Phoxinus phoxinus*) и поточну мрену (*Barbus meridionalis*). Бранковић (1970) у раду о пијору извештава о првој интродукцији

амура (*Stenopharyngodon idella*) у Власинско језеро ради спречавања и успоравања процеса обрастања језера макрофитском вегетацијом.

Анализом резултата стања рибљег фонда наком мониторинга 2016.г. а у односу на протекли период, констатује се присуство 19 рибљих врста у акумулацији Власина. У квалитативном погледу у насељу риба акумулације "Власинско језеро" запажа се да доминирају рибе из фамилије ципринида, перцида и др. (17 врста) у односу на салмониде (2 врсте).

Сл.6. Штука (*Esox lucius*)

У погледу биомасе доминантне врсте риба су: деверика, бабушка, клен, бандар, и уклија. Највећу продукцију има: деверика, клен, а следе бандар, уклија и сом. У односу на резултате из претходног периода запажа се тенденција раста продукције деверике која је већа од потенцијалне. Бандар има константно повећану продукцију.

Највећа промена биомасе и продукције у односу на протекли период односе се на знанто већу учесталост и продукцију штуке. Повећање бројности, биомасе и продукције штуке по први пут је забележено у акумулацији Власина од њеног настанка.

На основу анкете и улова риболоваца запаже се и повећана учесталост пастрмке, посебно већих примерака.

Табела 12.: Квалитативни састав, биомаса, реална и потенцијална продукција риба Власинског језера. Резултати на основу мониторинга 2016.г. и у односу на протекли период.

Ред.бр	Рибља врста	№%	Биомаса kg/ha/tot al – tona (t)	Реална продукциј а kg/ha	Потенцијална продукција kg/ha
1	Поточна пастрмка (<i>Salmo trutta</i>)	3,54/5- 6*	3,97/4,6/ око 5/7	2,34/5-6	27,8
2	Дужичаста пастрмка (<i>Oncorhynchus mykiss</i>)	+/+	-	-	-

3	Јегуља (<i>Anguilla anguilla</i>)	+	-	-	-
4	Уклија + (<i>Alburnus alburnus</i>)	31,85/30, 54*	4,81/5,8/ 4.23/5,1	5,12-	8,76
5	<i>Alburnus albidus</i>	5,31	+		
6	<i>Scardinius knezevici</i>	0,88	+		
7	Сребрни караш- Бабушка <i>Carassius auratus</i>	9,73/23,9 7	5,32/6,3 5,21/6,2	1,26/3,89	3,8
8	Амур <i>Stenopharyngedon idella</i>	+	+	-	-
9	Шаран <i>Cyprinus carpio</i>	0,88/1,2*	4,48/5,3 oko5/6	-	6,5
10	Деверика <i>Abramis brama</i>	5,00/50.0 3	3,59/4,31 6,7/7,34	0,66/6,1	5,5
11	Клен <i>Leuciscus cephalus</i>	7,96/2,33	8,68/10,4 5,67/8,3	6,4/6,1	8,2
12	Лињак <i>Tinca tinca</i>	+/+		-	-
13	Сом <i>Silurus glanis</i>	5,31/oko 5*	11,3/13,5 oko11/13	9,4/<6	6,5
14	Бандар <i>Perca fluviatilis</i>	25,08/11, 6	8,75/10,5 7,2/8.1	5,7/3,43	5,5
15	Амерички сомић <i>Ictalurus nebulosus</i>	2,65/2,31	+		
16	Сунчаница <i>Lepomis gibbosus</i>	1,76/0,58	+		
17	Штука <i>Esox lucius</i>	<1/2,92 %	3,2/4	2,1	7,4
18	Бодорка <i>Rutilus rutilus</i>	<1/3,5	1,2/2,1		3,5
19.	Бели тостолобик <i>Hypophthalmichthys molitrix</i>				
*Процена на основу статистике улова и анкета риболоваца.					

На рибарском подручју забележене су и врсте риба које су на националним и/или глобалним листама заштићених врста. Списак оваквих врста приказан је у табели 13.

Табела 13.: Алохтоне, заштићене и строго заштићене врсте риба на националном и глобалном нивоу константоване на рибарском подручју

Рибља врста	Национални статус	Глобални статус IUCN 2014.
Поточна пастрмка (<i>Salmo trutta</i>)	Заштићена	LC
Дужичаста пастрмка (<i>Oncorhynchus mykiss</i>)	АЛОХТОНА	NE
Јегуља (<i>Anguilla anguilla</i>)		CR
Уклија (<i>Alburnus scoranza</i>)	АЛОХТОНА	LC
Црвенперка (<i>Scardinius knezevici</i>)	АЛОХТОНА	NE
Сребрни караш-бабушка (<i>Carassius auratus</i>)	АЛОХТОНА	NE
Амур (<i>Stenopharyngedon idella</i>)	АЛОХТОНА	NE
Шаран (<i>Cyprinus carpio</i>)	Заштићена	VU
Деверика (<i>Abramis brama</i>)	Заштићена	LC
Клен (<i>Leuciscus cephalus</i>)	Заштићена	LC
Лињак (<i>Tinca tinca</i>)	Строго заштићена	LC
Сом (<i>Silurus glanis</i>)	Заштићена	LC
Бандар (<i>Perca fluviatilis</i>)	Заштићена	LC
Амерички сомић (<i>Ictalurus nebulosus</i>)	АЛОХТОНА	NE
Сунчица (<i>Lepomis gibbosus</i>)	АЛОХТОНА	NE

Ихтиофауна акумулације Власина нема конзервацијски значај. Аутохтоне рибље врсте као што су: поточна пастрмка, поточна мрена и пиор су или потпуно нестале, што је случај са поточном мреном и пиором или су генетички потпуно или у великој мери измењене, што је случај са поточном пастрмком. Ихтиофауна је од почетка формирања акумулације формирана уношењем рибљих врста из других екосистема, а знатно више него на другим местима из Јадранског и Егејског слива, као и из других екосистема слива Дунава. Популације строго заштићених врсте као што је Лињак који је такође у акумулацију унсешен, су ретке, па ће за ову врсту важити строга забрана лова током читавог периода

управљања подручјем. Јегуља као глобално критично угрожена врста је у акумулацију доспела порибљавањем и нема јасних података колико је јединки преживело, у сваком случају су веома ретке. У даљем периоду сваку уловљену јединку би

требало евидентирати и по могућству пренети у екосистем Јужне Мораве, одакле ће бити могућа њихова миграција према мору у циљу репродукције.

Током мониторинга спроведеног јуна 2016, у Дубоком потоку - Шаовица осим поточне пастрмке уловљена је и једна одрасла јединка рибе *Гобио гобио* (говедарка, кркуша), док су у уливном делу Божићког канала уловљене две одрасле јединке поточне мрене – Барбус балцаницус. Поточна мрена се у ранијим радовима спомиње као аутохтона за ово подручје али се сматра да су популације исчезле после форнирања акумулације. Налаз јединки ове врсте указује да су популације још увек присутне, али да су веома ретке. Налаз јединке *Гобио гобио*, је потпуно нов за ово подручје и до сада није забележен у ихтиофауни овог подручја.

Потребна су даља истраживања ради утврђивања статусног нивоа ове рибе врсте на овом подручју, као и њиховог конзервационог значаја.

• ХЕРПЕТОФАУНА

Листа водоземаца и гмизаваца Предела изузетних одлика „Власина” садржи 12 врста водоземаца и 13 врста гмизаваца (Кризманић, 2003). Од водоземаца, у оквиру реда Urodela, забележене су следеће врсте: *Salamandra salamandra*-шарени даждевњак, *Ichthyosaura alpestris*-алпски мрмољак, *Lyssotriton vulgaris*-мали мрмољак и *Triturus karelinii*-дугоноги мрмољак. У оквиру реда Anura, забележене су врсте: *Bufo bufo*-красава жаба, *Pseudepidalea viridis*-зелена красава жаба, *Bombina variegata*-жутотрби мукач, *Hyla arborea*-гаталинка, *Phelophylax ridibundus*-велика зелена жаба, *Rana dalmatina*-шумска жаба, *Rana graeca*-грчка жаба и *R. temporaria*-травњача.

Од 13 врста забележених гмизаваца, једна је припадник реда сувоземних корњача (Testudines), затим шест припадника реда гуштера (Urodela) и шест припадника реда змија (Ophidia).

Сл.7. Дугоноги мрмољак-*Triturus carelinii* Сл.8. Алпски мрмољак-*Ichthyosaura alpestris*

Од гмизаваца, у оквиру реда Testudines наведена је врста *Testudo hermanni*-шумска корњача. У оквиру реда Sauria наведене су врсте *Anguis fragilis*-сленић, *Lacerta agilis*-ливадски гуштер, *Lacerta viridis*-зелембаћ, *Podarcis muralis*-зидни гуштер, *Zootoca vivipara*-живородни гуштер и *Ablepharus kitaibelii*-кратконоги гуштер. У оквиру реда Ophidia, забележене су врсте: *Coronella austriaca*-смукуља, *Natrix natrix*-белоушка, *Natrix tessellata*-рубарица, *Zamenis longissimus*-смук, *Vipera ammodytes*-носкок и *Vipera berus*-шарка. Осим тога, не постоје детаљнији подаци о њиховој заступљености на датом подручју нити о локалном статусу угрожености.

Сл.9. Смукуља - *Coronella austriaca*Сл.10. Шарка - *Vipera berus*

Табела 14.: Статус заштите евидентираних врста херпетофауне

Cl.	Ordo	Fam.	Species	Народни назив	СЗБ	ЗВ	
CAUDATA AMPHIBIA	Salamandridae	<i>Salamandra salamandra</i>	шарени даждевњак	+			
			<i>Ichtyosauria alpestris</i>	планински мрмољак	+		
			<i>Triturus vulgaris</i>	обични мрмољак			
			<i>Triturus karelinii</i>	дугоноги мрмољак	+		
	ANURA	Bombinatoridae	<i>Bombina variegata</i>	журтортби мукач	+		
				<i>Hyla arborea</i>	гаталинка	+	
		Bufonidae	<i>Bufo bufo</i>	велика крастача	+		
				<i>Bufo viridis</i>	зелена крастача	+	
		Ranidae	<i>Rana dalmatina</i>	шумска жаба	+		
				<i>Rana graeca</i>	грчка жаба	+	
				<i>Rana temporarija</i>	жаба травњача	+	
				<i>Pelophylax ridibundus</i>	велика зелена жаба		+
	REPTILIA	TESTUDINES	Testudinidae	<i>Testudo hermanni</i>	корњача		+
				SQUAMATA	Sub O. SAURIA	Lacertidae	<i>Lacerta viridis</i>
<i>Lacerta agilis</i>		ливадски гуштер					
<i>Zootoca vivipara</i>		планински гуштер	+				
<i>Podarcis muralis</i>		зидни гуштер					
<i>Ablepharus kitaibelii</i>		кратконоги гуштер	+				

		Anguidae	<i>Anguis fragilis</i>	слепић		
		Colubridae	<i>Zamenis longissima</i>	шумски смук	+	
	<i>Natrix natrix</i>		белоушка	+		
	<i>Natrix tessellata</i>		рибарица	+		
		Viperidae	<i>Vipera berus</i>	шарка	+	
			ПОСКОК		+	

Легенда: СЗВ, ЗВ– Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива (СЗВ - строго заштићена дивља врста, ЗВ - заштићена дивља врста)

• ОРНИТОФАУНА

Регион Власине има изразито богату фауну птица. Разлог томе је разноликост станишта, а пре свега присуство водених станишта, која се увек одликују високим диверзитетом фауне птица. Због свега тога Власина је и на међународном нивоу препозната као значајно подручје за очување птица (ИВА – Important Bird Area). Ово подручје обухвата шири простор од самог заштићеног подручја и састоји се из више целина: Власинска акумулација, Варденик, Бесна Кобила, Глошка планина, Чемерник, Вртоп и долина Божице.

До сада је у на подручју Власине регистровано око 150 врста, а укупни диверзитет врста се процењује на 180 врста. Око 110 врста има статус гнездарица на овом подручју.

Подручје Власине је значајно, како за гнежђење, тако и за сеобу птица. До 1948. године на Власинском блату постојало је једино гнездилиште сивог ждрала *Grus grus* на Балкану. Колонија ждралова је у потпуности нестала са изградњом акумулације и од тада се ждралови виђају само током сеобе. Врста која се

посебно издваја у односу на међународне потребе заштите је прдавац *Crex crex*. Ова врста се гнезди на влажним и мезофилним ливадама око језера и на благим падинама планина. Процењено је да се на Власини гнезди 20-30 гнездећих парова (Sekulić, 2011), што ово подручје сврстава међу најзначајнија за заштиту ове врсте у Србији. Посебно је значајна и мешовита колонија сиве чапље *Ardea cinerea* и великог вранца *Phalacrocorax carbo*, која се налази на плутајућем острву. Бројност гнездеће популације сиве чапље је око 20 парова, а великог вранца од 80 до 90 парова. На земљаним одсецима код ушћа Божичке реке се налази колонија брегуница *Riparia riparia* на навећој надморској висини у Србији (1230-1250 m). Бројност ове колоније је процењена на 300-400 гнездећих парова. На врховима планинских пашњака у окружењу језера се гнезде и планинска ушата шева *Eremophila alpestris balcanica* (50-60 гнездећих парова) и планинска трептељка *Anthus spinoletta* (100-150 гнездећих парова).

Посебно значајна гнездарица и реткост подручја је степски соко *Falco cherrug*, који углавном лови текунице *Spermophilus citellus* на висикопланинским пашњацима. Степски соко је тренутно једна од најугроженијих птица грабљивица у Србији и у Европи. Малобројна европска популација још увек нагло опада, а врста је глобално угрожена услед нестајања повољних станишта, интензивирања пољопривреде, тровања пестицидима, убијања и крађе јаја и младунаца (Cramp, 1998; Svensson et al. 2009). Текунице су изузетно значајне као плен и за друге грабљивице, као што су риђи мишар *Buteo rufinus*.

На тресетним острвима и по обалама језера ретко се гнезде ђубаста патка *Aythya fuligula* и црвеноноги спрудник *Tringa totanus*. Ради се о врстама које су везане за влажна подручја и тресаве и у Србији су, иначе, веома ретке и малобројне гнездарице. Специфичност у фани птица Власине представља и велика шева *Melanocorypha calandra*, која је забележена на високопланинским пашњацима и ливадама у околини Власинског језера. У Србији је она малобројна гнездарица самог југа земље. Укупна популација се процењује на 5-10 гнездећих парова (Пузовић и сар. 2003). Такође, у ширем подручју Власине присутна је и сива чиопа *Apus pallidus*, која се највероватније гнезди у околним насељима (Сурдулица, Власотинце). Ради се о медитеранској врсти, чији северни обод гнездећег ареала допире до јужних делова Србије. Током сеобе на Власинском језеру се могу срести бројне ретке и интересантне врсте, као што су ражањ *Plegadis falcinellus*, шарена утва *Tadorna tadorna*, црногрли морски гњурац *Gavia arctica* и друге.

Сл. 11. Прдавац (*Crex crex*)

Веома значајно станиште за птице на подручју Власине представљају очуване планинске букове шуме на падинама Варденика, Чемерника.... Ове шуме су значајно гнездилиште за бројне шумске врсте птица, а по реткости се издвајају планински детлић *Dendrocopos leucotos*, мала мухарица *Ficedula parva* и шарена мухарица *Ficedula albicollis*.

• ТЕРИОФАУНА

На основу литературних података и теренских истраживања на подручју Власине регистровано је 28 врста сисара из 5 редова и 11 фамилија.

Из групе бубоједа (Insectivora) на истраживаном подручју констатовано је присуство јежа (*Erinaceus roumanicus*), врсте која настањује све типове станишта, као и кртице (*Talpa europaea*) која преферира отворена станишта као што су ливаде и шумске чистине. Према литературним подацима (Петров,1992 Ружић, 1966) из породице ровчица присутне су шумска ровчица (*Sorex araneus*), водена и мочварна (*Neomys foediens*, *N. anomalus*) као и вртна ровчица (*Crocidura suaveolens*). Ред бубоједа у нашој земљи је заступљен са 3 фамилије и 11 врста, а на Власини смо регистровали 3 фамилије и 6 врста.

Сви представници реда бубоједа уврштени су и у списак врста за Црвену листу кичмењака Србије.

Глодари (Rodentia) су, како по броју врста, тако и по укупној бројности, најзаступљенија група сисара на подручју Власине. На подручју Власине констатовано је 3 фамилије и 11 врста.

Из фамилије **Sciuridae** регистрована је веверица (*Sciurus vulgaris*) која припада фауни европских, претежно листопадних шума и њено станиште прати распоред шумских станишта. Уврштена је у „Прелиминарни списак врста за Црвену листу кичмењака Србије“.

Риђа волухарица (*Clethrionomys glareolus*) је чест становник такође шумских станишта, док на влажним стаништима у близини воде живи водена волухарица (*Arvicola terrestris*). Према литературним подацима (Петров,1992; Ружић,1966) наведени налаз потиче са локалитета Власина Рид – 1200 m нв. На влажном земљишту живи подземна волухарица (*Pitymys subterraneus*) док је пољска волухарица (*Microtus arvalis*) становник ливада.

На високопланинским пашњацима живи фосоријални глодар-слепо куче (*Spalax leucodon*), врста која је свуда у свету угрожена. Налази се на „Прелиминарном списку врста за Црвену листу кичмењака Србије“. Ову врсту смо регистровали на локалитету Власина Рид (1200-1250) а према литературним подацима (Петров,1992) регистрована је и на локалитету Власина-Црна Трава.

Од посебног значаја за заштиту подручја Власине је присуство текунице (*Spermophilus citellus*). Од представника фамилије **Muridae** честа врста је жутогрли миш (*Apodemus flavicollis*) који насељава искључиво шумска станишта и у њима представља доминантну врсту ситних сисара.

Из фамилија пухова (**Gliridae**) према литературним подацима (Петров, 1992) регистрован је сиви пух (*Glis glis*), врста која је ретка свуда у Србији.

Ред **Lagomorpha** заступљен је са јединим представником код нас; то је зец (*Lepus europaeus*), на подручју Власине забележено је 6 врста и 2 фамилије. Фауна месоједа је заступљена са следећим врстама: вук (*Canis lupus*), лисица (*Vulpes vulpes*), куне - белица и златица (*Martes martes*, *M. foina*), твор (*Mustela putorius*), јазавац (*Meles meles*) и веома ретка и угрожена видра (*Lutra lutra*).

Ред **Artiodactyla** на подручју Власине насељавају: срна (*Capreolus capreolus*) и дивља свиња (*Sus scrofa*).

Табела 15. Статус заштите евидентираних врста сисара

ЛАТИНСКИ НАЗИВ	ДОМАЋИ НАЗИВ	СТАТУС ЗАШТИТЕ
Fam. Erinaceidae		
1. <i>Erinaceus roumanicus</i>	јеж	ЗВ
Fam. Soricidae		
2. <i>Sorex araneus</i>	шумска ровчица	ЗВ
3. <i>Neomys fodiens</i>	водена ровчица	СЗВ
4. <i>Neomys anomalus</i>	мочварна ровчица	ЗВ
5. <i>Crocidura suaveolens</i>	баштенска ровчица	ЗВ
Fam. Talpidae		
6. <i>Talpa europea</i>	кртица	ЗВ
Fam. Cricetidae		
7. <i>Myodes glareolus</i>	риђа волухарица	
8. <i>Microtus subterraneus</i>	подземна волухарица	
9. <i>Microtus arvalis</i>	пољска волухарица	
10. <i>Arvicola amphibians</i>	водена волухарица	ЗВ

Fam. Sciuridae		
11. <i>Sciurus vulgaris</i>	веверица	
12. <i>Spermophilus citellus</i>	текуница	СЗВ
Fam. Muridae		
13. <i>Apodemus flavicolis</i>	жутогрли миш	
14. <i>Apodemus sylvaticus</i>	шумски миш	
Fam. Spalacidae домаћи миш		
15. <i>Mus musculus</i>		
16. <i>Spalax leucodon</i>	слепо куче	СЗВ
Fam. Gliridae		
17. <i>Glis glis</i>	сиви пух	ЗВ
Fam. Leporidae		
18. <i>Lepus europaeus</i>	зец	ЗВ, Л
Fam. Cervidae		
19. <i>Cervus elaphus</i>	јелен обични	ЗВ, Л
20. <i>Capreolus capreolus</i>	срна	ЗВ, Л
Fam. Suidae		
21. <i>Sus scrofa</i>	дивља свиња	ЗВ, Л
Fam. Mustelidae		
22. <i>Martes martes</i>	куна златица	ЗВ, Л
23. <i>Martes foina</i>	куна белица	ЗВ, Л
24. <i>Meles meles</i>	јазавац	ЗВ, Л
25. <i>Mustela putorius</i>	мрки твор	ЗВ, Л
26. <i>Lutra lutra</i>	видра	СЗВ
Fam. Canidae		
27. <i>Vulpes vulpes</i>	лисица	ЗВ, Л
28. <i>Canis lupus</i>	вук	*, Л

2.2. СТВОРЕНЕ ВРЕДНОСТИ

2.2.1. ПРОСТОРНО - ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА

Заштићено подручје Предео изузетних одлика „Власина“ предмет је планских решења следећих просторних планова:

- Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС“, бр. 88/2010);
- Регионални просторни план општина Јужног Поморавља („Службени гласник РС“, бр. 83/2010);
- Просторни план подручја посебне намене „Власина“ („Службени гласник РС“, бр. 133/2004);

- Просторни план Општине Сурдулица („Службени гласник Пчињског округа“, бр. 24/2007 и „ Службени гласник Града Врања“, бр. 34/2012).

Урбанистички планови чијом детаљном урбанистичком разрадом су разматрани и дефинисани делови заштићеног подручја су:

- План генералне регулације (ПГР) „Власинско језеро са приобаљем“ („Службени лист Града Врања“, бр. 46/2013);
- План генералне регулације (ПГР) „Власина Округлица“ („Службени лист Града Врања“, бр. 36/2012);
- План генералне регулације (ПГР) „Власина Рид“ („Службени лист Града Врања“, бр. 46/2013);
- План генералне регулације (ПГР) насеља Власина Стојковићева („Службени лист Града Врања“, бр. 36/2012);
- План детаљне регулације (ПДР) Стари Рид ;
- План детаљне регулације (ПДР) канализационог система за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних и атмосферских вода на подручју Власине .

Општинска управа Општине Сурдулица усвојила је Стратегију локалног одрживог развоја за период 2013-2020. године.

2.2.2. НАСЕЉА И СТАНОВНИШТВО

Предео изузетних одлика Власина обухвата највећим делом подручје општине Сурдулица. На овом подручју по попису из 2002. године живи 1023 становника. Насеље са највећим бројем становника у границама природног добра јесте Клисуре, које по попису из 2002. броји 332 становника.

Сва насеља заштићеног подручја припадају категорији руралних насеља. Од укупног броја становника у општини Сурдулица (22.190), на територији природног добра живи 1023 становника или 4,61% укупног становништва општине.

У оквиру предела изузетних одлика Власина налазе се следећа насеља (катастарске општине):

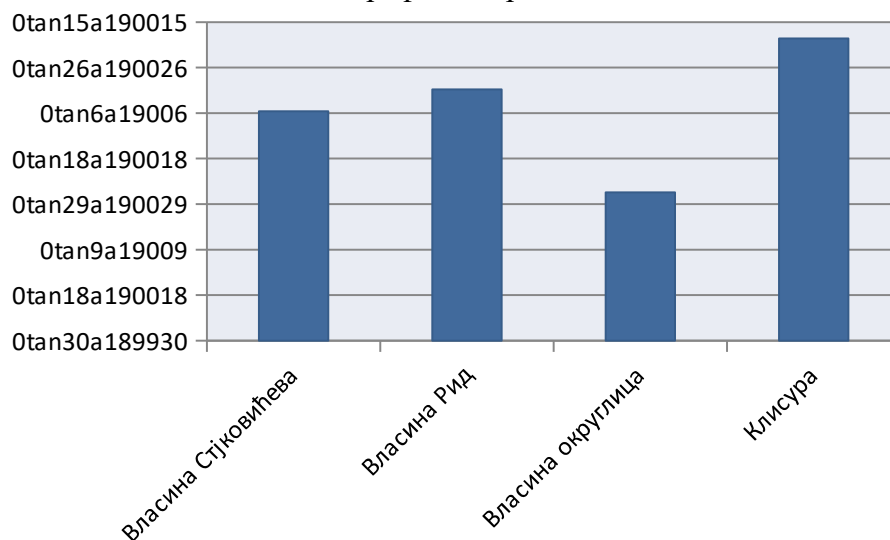
Катастарске општине
Власина Рид
Власина Стојковићева
Власина Округлица
Клисуре

Сва насеља припадају општини Сурдулица. У северном делу природног добра налази се мањи део К.О. Црна Трава, која припада општини Црна Трава. Међутим, на том простору нема сеоских насеља, осим два мања, скоро запустела засеока (Тасково – северно од села Власина Рид и Павловци – западно од села Власина Рид). Оба засеока чини по неколико сеоских сточарских домаћинстава са укупно десетак житеља, што је у односу на укупан број становника у заштићеном природном добру занемарљиво.

На подручју општине Сурдулица, поред наведених, обухваћени су и мањи делови још четири катастарске општине. На Деловцима К.О. Грознатовци, Драјинци и Битоврђа налазе се углавном пашњаци и на њима нема ни једног објекта. На делу К.О. Божица,

односно, делу атара истоименог села, налази се северни део Дејанове махале – заселак Млађани са свега неколико старачких домаћинстава.

Графикон бр. 1.

Због изразитог процеса депопулације овог краја старосна структура у овдашњим насељима је изразито негативна, тј преовлађује становништво које има више од 50 година. На општини Сурдулица, иако је највећи број становништва узрастне доби од 19-20 година, који чине 14,07% становништва, готово исто толико живи и особа од 50-59 год. чинећи 13,06% становништва. Слика старосне структуре становништва ове општине је још неповољнија у насељима на подручју заштићеног природног добра. У свим насељима у природном добру доминантно је становништво од 70-79 година, што чини око 20% укупног становништва насеља. Старијих од 60 година има чак око 45%.

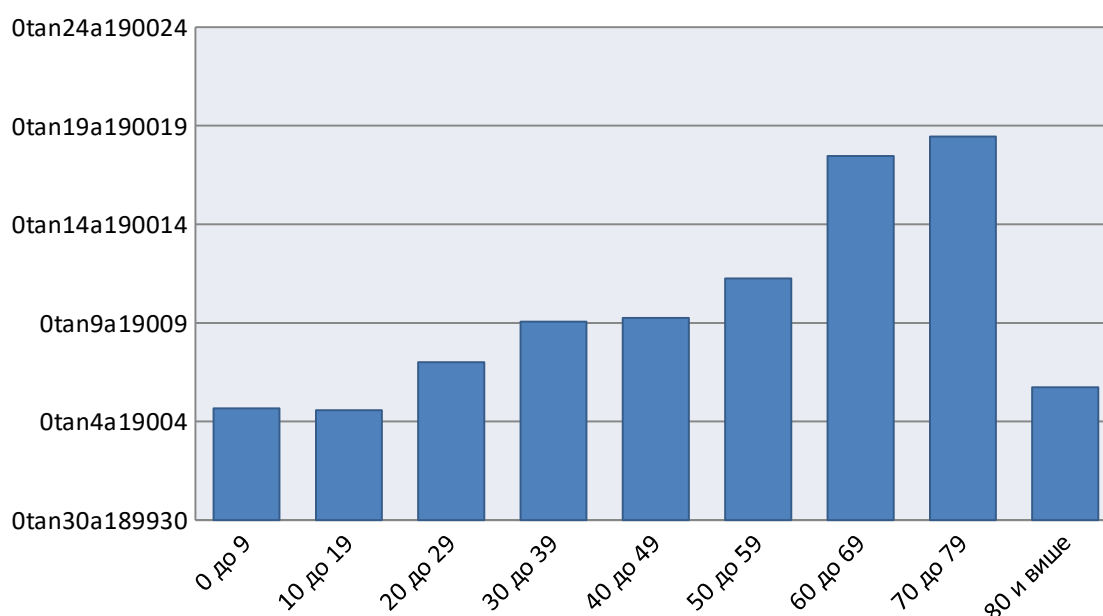
Табела бр. 16. Упоредни преглед броја становника у насељима у оквиру граница предела

Година пописа/насеље	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002 2002 / 1948 (%)	
Власина Округлица	1686	1852	1576	1180	666	281	163	9,7
Власина Рид	2669	2689	1945	1186	641	426	276	10,3
Власина Стојаковићева	1359	1279	1084	764	489	287	252	18,5
Клисуре	2315	2341	2211	1731	999	508	332	14,3
УКУПНО	8029	8161	6816	4861	2795	1502	1023	12,7

Табела бр. 17. Становништво према старосној структури по попису 2002

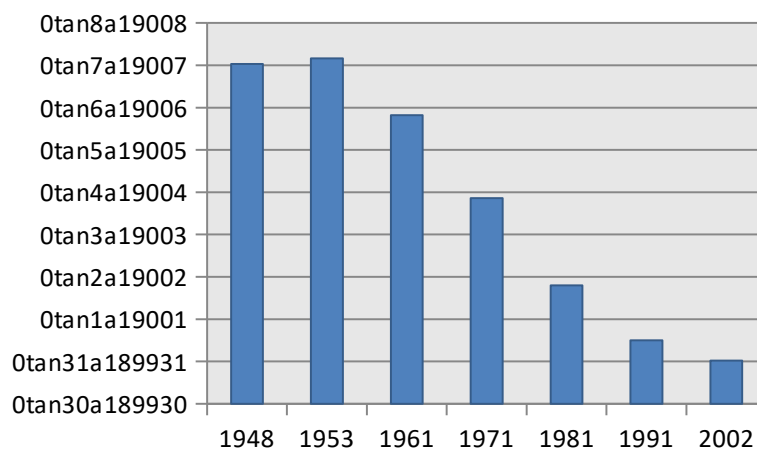
Насеље	0-9	10-19	20-29	30-39	30-49	50-59	60-69	70-79	80 и више	Неп.
Власина Округлица	16	10	15	22	22	19	27	28	3	1
Власина Рид	10	10	18	30	32	37	59	54	19	7
Власина Стојаковићева	28	24	26	22	27	29	31	46	7	2
Клисура	14	13	23	29	24	39	72	71	40	7
УКУПНО	58	57	82	103	105	124	189	199	69	17

Графикон 2. Процент становника Власине по годинама старости према попису из 2002.г

Појава депопулације, економске немоћи, старења становништва, неадекватне инфраструктуре и др., представљају отежавајући фактор у спровођењу концепта заштите природе, који укључује бригу о развоју подручја, ослањање на локалне снаге, њихово учешће, традиционална знања и искуства стечена у вековном суживоту са непосредним природним окружењем. Колико је процес депопулације овог подручја ухватио маха говоре и подаци добијени компаративном анализом пописа становништва из више година. У најнасељенијем месту које се налази на подручју заштићеног природног добра (село Клисура) у односу на 1991. годину, у 2002. години живи 34,6% мање становника, а у односу на број житеља 48. године, у 2002. години пописно је свега 14,3 % становника. Сличан тренд расељавања није заобишао ни друга насеља на подручју природног добра. Уколико се процес депопулације који је интензивно кренуо од 60-тих година настави несмањеним интензитетом извесно је да ће поједина насеља ускоро остати без становника. Колико је драстично смањен број житеља овог краја може се видети и на графикону бр 3.

Графикон 3. Приказ процеса депопулације на подручју Власине

Миграција становника ка урбаним и привредним центрима у земљи и иностранству, довела је до драстичног пада броја становника и старења насеља, а тиме и до малог броја радног способних становника, који би били носиоци развоја подручја.

На основу свега изнетог може се закључити следеће:

- у старосној структури становника насеља на подручју Предела изузетних одлика Власина преовлађују житељи који имају од 50-69 година, као и да најмањи проценат у свим насељима чине најмлађи (до 9 година старости);
- компаративна анализа резултата статистичких података пописа становништва показује рапидно опадање броја становника у насељима обухваћеним парком природе и да ако овај тренд настави да се одвија истом прогресијом нека насеља могу остати и без становника.
- неповољна старосна структура иде у прилог немилој слици о развојним потенцијалима овог подручја када су у питању људски ресурси - као главни предуслов развоја.

Из наведених података је очигледно да постојеће месно становништво због старости, квалификационе структуре и традиционалних односа није у стању да самостално буде носилац интензивнијих развојних процеса, али и то да је оно ипак у могућности да изнесе главни и почетни терет прогресивних развојних трендова.

2.2.3. КОМУНАЛНА И ДРУГА ИНФРАСТРУКТУРА

Положај Власине у односу на најзначајније саобраћајнице није нарочито повољан будући да лежи доста повучено како од главних градских центара, тако и од главних путних праваца. Подручјем Власинског језера пролази пут број 122 веза са путем 18/І код Садиковогбунара-Бабушница-Свођ-Црна Трава-Власина (Округлица) Божица-Босилеград-Рибарце Бугарска граница правац север-југ који у дужини око 10 km тангира језеро. Пут број 124 Владичин Хан-Сурдулица-Округлица-веза са путем 122/ІІ Клисурса Стрезимировци-Бугарска граница (ка Трну) који се пружа правцем исток-запад и само код Промаје додирује језеро. И поред тога што се Власинско језеро не налази на основним магистралним правцима оно је ипак у њиховој непосредној близини, посебно у односу на

аутопут Београд-Ниш. Стога квалитетно побољшање мреже путева на овом подручју ствара предуслове за боље повезивање Власинског језера са околним деловима и потенцијалном туристичком клијентелом. Концепт развоја саобраћаја треба сагледати у оквиру развоја туризма, уз сагледавање функционално-просторних могућности, па у вези са тим и предложити допуну саобраћајне мреже, везујући је за центре рекреације и спорта, уз уважавање утврђених режима степена заштите на овом подручју, формирања заштитних појасева са растињем, ради смањења аерозагађења, санитарно-хигијенско уређење постојећих и будућих пратећих објеката (бензинске пумпе, аутосервиси и сл.), као и мониторинг.

Природне вредности, извориште водоснабдевања, туризам и друге компатибилне активности представљају и представљаће основ развоја овога подручја. Због тога је заштита и одржавање квалитета воде језера и присутних изворишта, на прописаном нивоу превасходан задатак. Самим тим је изградња канализационог система за све постојеће и будуће објекте на овом подручју основни задатак, као и изградња уређаја за пречишћавање отпадних вода. Садашње стање канализационог система је незадовољавајуће, како у погледу обухвата постојећих израђених објеката, тако и погледу квалитета постојеће мреже. Велики број објеката је на неодговарајућим септичким јамама или на директним испустима у језеро, што је недопустиво, а што потврђују и подаци о ВРК5 и NBK, воде језера при дну. Укупно загађење језера, изражено преко ВРК2о износи 257 T/god., од чега са око 50% учествују постојећа насеља око Власинског језера. У будућој пројекцији развоја овог подручја неопходно је планирати изградњу канализационог система који би обезбедио заштиту воде језера и који би био прикључен на уређај за пречишћавање што би представљало основу за заштиту воде језера на овом и ширем подручју.

2.2.4. РАЗВОЈНЕ ИНИЦИЈАТИВЕ И ТРЕНДОВИ

Насеља на овом подручју носе печат недовољне развијености, карактеристичан за већину руралних планинских подручја у Србији. Природно добро Власина се налази на територији општине која припада кругу најнеразвијенијих у Републици Србији. Она је суочена са сложеним демографским, развојним, материјалним, структурним, кадровским, организационим и другим проблемима.

Упоређујући развојни програм општине и истраживања спроведена у циљу формулисања економског развоја, долази се до закључка да природни услови и ресурси власинског подручја пружају могућност за усмеравање развоја подручја првенствено у области производње здраве хране, туризма, водопривреде, енергетике, шумарства, угоститељства, народне радиности, мале привреде и сл.

У планираном развоју пољопривреде сточарство би требало да буде стављено у први план. За његов развој основно ограничење чини мали број активног пољопривредног становништва. Један од носилаца сточарства, поред малих породичних сточарских фарми (за које је потребно разрадити детаљније програме развоја) јесте СИМПО фарма. Чист ваздух и квалитетна вода, као и незгађено земљиште чине овај крај нарочито погодним за производњу здраве хране, где предност треба дати тзв. „биолошком сточарењу“, што подразумева исхрану стоке искључиво природном храном (испаша и зелена кабаста

храна). На овом подручју традиционално се производе и неке културе поврћа, од којих је најзаступљенији кромпир, који се углавном гаји на ситним приватним поседима. Поспешивање и подршка пољопривредне производње која је у складу са традицијом подручја може бити један од начина мотивисања и задржавања становништва и подстицања повратка оних који су се већ иселили.

Развој подручја може се помоћи и кроз програм олакшица у покретању производње која је у складу са традицијом и одрживим развојем. Покретање таквих и сличних програма био би један од значајних средстава задржавања људи у овим крајевима и мотивисања једног броја људи за повратак, с обзиром да је већина иселених задржала везе са крајем, пре свега кроз посете нарочито у периоду годишњих одмора. Основни услов за мотивисање повратка јесте израда и примена стратегије развоја пољопривреде и сточарства и политике кредитирања за оне који се баве или се настоје бавити пољопривредним делатностима. Такође, били би значајни и програми који би истовремено омогућили да се искористе природни потенцијали подручја и спречи неодрживо коришћење природних ресурса које може довести до нарушавања оних природних одлика и вредности подручја Власине због којих се проглашава заштићеним подручјем. Становништво Власине се већ традиционално бави коришћењем и прометом лековитог биља и шумских плодава, који су такође значајан природни ресурс подручја.

Највећи представник привредног развоја на овом подручју јесте предузеће за флаширање воде Власинска роса. Фабрика је основана основана 1998. године на савременим принципима рада. Производња је у потпуности аутоматизована. С обзиром на значај очувања природе, пре свега чисте воде за рад фабрике, представници фирме су показали спремност за сарадњу и развој програма заштите подручја, као и интересовање да се у будућности ангажују и у развоју туризма власинског краја.

2.2.5. ТУРИЗАМ

Богатство туристичког потенцијала овог јединственог планинског подручја, са природним раритетима, у раскораку је са укључивањем природних и културно историјских потенцијала у развој туризма кроз туристичку понуду. Власину једним од најатрактивнијих туристичких дестинација чине пре свега њене природне одлике: здрава средина, многобројни чисти водотоци, бројни атрактивни видиковци и високопланинске травнате терасе, богата флора и фауна, географски положај и културно историјски локалитети, као и не мали потенцијали језера.

Подручје Власине нуди могућност за развој различитих облика туризма: спортско-рекреативног, здравственог, излетничког, образовног, конференцијског, сеоског, ловног и риболовног. Погодно је како за зимски тако и за летњи туризам. Постојање појединих капацитета за туризам као што су: хотели, ресторани, спортска игралишта, камп насеља - умногоме олакшава унапређење и програмско вођење туризма. Међутим, даља градња туристичких капацитета требало би да буде планирана у складу са природним одликама и културним наслеђем овог краја, на чему се и базира туристичка понуда Власине. За развој сеоског туризма, посебну погодност чини постојање села која су задржала традиционални изглед, начин живота и обичаје. У циљу проширења смештајних капацитета Власине треба

пре свега ићи у правцу адаптације многобројних кућа по селима (што захтева мања улагања од прављења нових), од којих су многа остала без сталних укућана услед миграције становништва у градове. За развој смештајних капацитета у селима постоје и објективни услови као што су повезаност са ПТТ мрежом и електрификација, што није случај са свим високопланинским сеоским насељима код нас. Отежавајућа околност јесте непостојање асфалтног пута до неких махала, мада се један број њих налази поред пута. У инфраструктурном погледу развој туризма подржава, као што смо већ истакли, постојање више туристичких објеката, како у непосредној близини језера тако и у широј околини. Полазећи од наведених потенцијала за развој туризма на подручју Власине и чињенице да су поједини облици масовног туризма на овом јединственом подручју већ развијени, постоје могућности и предности усмеравања туризма у правцу одрживог развоја подручја, пре свега кроз осмишљене програме еко туризма. На овај начин могу се избећи негативни ефекти неких од облика масовног туризма који воде до деградације природног окружења, а да се при том повећа економска добит подручја. Развој еко програма за дестинацију подручја Власине треба креирати тако да се могу понудити на туристичком тржишту. Тржишно постављање ових програма може да допринесе повећању дохотка локалног становништва. Еко туризам треба да допринесе како промоцији биодиверзитета тако и унапређењу комерцијалних одлика заштићеног природног добра, кроз пратеће услуге туризма као система профитабилног пословања који укључује локалне заједнице у области послова "мудрог" коришћења биодиверзитета, као најбољег начина за постизање одрживости развоја овог подручја и његове заштите.

У оквиру Концепта еко туризма могу се развијати сви наведени облици туризма: рекреативни, спортски, излетнички, здравствени, што се може видети и из дефиниције еко туризма. Еко туризам је одговорно путовање у односу на животну средину и посета релативно нетакнутим природним областима у циљу уживања и поштовања природе (и свих пратећих културних особености-било прошлих или садашњих), које унапређује очување природе и обезбеђује основе за активно друштвено-економско укључивање локалног становништва у циљу стицања користи (IUCN,1996).

До сада је била реткост да локално становништво увиђа економску вредност заштићеног природног добра, већ пре заштиту доживљава као увођење бројних ограничења у коришћењу природних ресурса, као што су до тада традиционално чинили. Овакав став може водити ка тензији на релацији становништво-управљач. Стога је од великог значаја упутити локално становништво у могућности добити од тога што живе на подручју или у околини заштићеног природног добра, што се може постићи развојем еко туризма на локалном нивоу. Искуства у другим земљама говоре да развој еко туризма има основа за успех и то не само због тога што су корисници туристичких услуга спремни да плате за ове програме већ и што су засновани на креативности и жељи локалног становништва да проба нове пословне могућности.

У процени економске исплативости оваквог вида туризма треба узети у обзир и следеће параметре: колико је отворено нових радних места, ниво формираних нових вештина, сезоналност запослења (нпр. рачунати број хотелских радника по кревету у пуној и ван сезони), директни и индиректни приходи од туризма и тип власништва (приватно - друштвено, локално или из других крајева земље).

Еко туризам обухвата организоване и индивидуалне посете. Када су организоване, морају се поштовати основни принципи: да је одговорно путовање у природу и да има образовне елементе, што претпоставља да се одвија у малим групама. Да је и овакав облик туризма исплатив, а не само масовни, говоре компаративна истраживања проф. Мајера у којима је анализирана економска добит за локално становништво од организованих групних посета и индивидуалних посета које назива „руксак туризам“ у природи. Нашоа је да „руксак“ туристи троше дневно мање новца, али остају дуже и радије користе локалне капацитете смештаја, као и да је добит од оваквог туризма три пута већа од организованог.

У разматрању вредности еко туризма за развој подручја треба поћи од:

- анализе прошлих посета и оних које следе;
- веза између туризма и других сектора развоја;
- планирања просторних локација различитих туристичких активности и
- идентификације улагача и њиховог економског и другог утицаја (IUCN, 1996.)

Као главне предности за развој туризма на подручју Власине могу се издвојити:

1. Природне одлике које представљају високоатрактивне, репрезентативне туристичке мотиве;
2. Еколошке вредности: очувана, мирна и чиста природна средина, богати и разноврсни екосистеми, као и рурални сеоски амбијенти;
3. Развојне могућности и предности - због својих одлика Власина је добила статус развојног приоритета у туризму Републике, а као погранично подручје такође има улогу подстицања привредног развоја и спречавања миграција. Због малог броја привредних објеката и ниског степена урбанизације на овом подручју може се оптимално планирати еколошки и туристички развој.

Истовремено, постоје и ограничења и препреке туристичком развоју подручја, међу којима издвајамо:

1. неповољан саобраћајно-туристички положај за транзитне туристе;
2. слабу насељеност подручја и сталан процес депопулације због које доминарају старачка домаћинства, што отежава обезбеђивање потребне радне снаге за туризам.

2.2.6. ОБРАЗОВАЊЕ

Имајући у виду старосну структуру становништва насеља унутар предела изузетних одлика „Власина“, као и опште трендове миграције и економског развоја, може се закључити да је образовна структура становништва недовољна. Овај тренд не забрињава само у садашњем тренутку, већ прети да угрози дугорочни развој, будући да међу мештанима преовладава сатановништво старије од 50 година, чије се образовање углавном креће на нивоу основног, евентуално средњег нивоа. Становништво је истовремено принуђено на „образовну миграцију“ услед гашења основних школа, односно недовољног броја ученика за њихов рад. Постојање основних школа у готово сваком месту које је у границама природног добра стоји тако у несразмери са бројем деце тог узраста.

Важан образовни пункт на подручју Предела изузетних одлика „Власина“ несумњиво представља Основна школа у насељу Власина Округлица. Школа је осмогодишња и њој припадају четворогодишња одељења у околним селима. Школа има укупно 7 одељења, од којих је 5 у Власини Округлици. У ових пет одељења учи укупно 26 ученика, од којих десеторо ученика похађа прва четири разреда. У школи се спроводе програми за очување природног амбијента у коме се школа налази (јесење уређење дворишта, покушај изградње депоније, акција „један матуранат - једно дрво“, сакупљање лековитог биља, гајење поврћа, уређење еколошког зида у просторијама школе) и одвијају активности које можемо уврстити под програм „школа у природи“.

Поред програмских активности које се у школи одвијају школа је погодна за визиторски и образовни пункт због свог положаја (близина језера), близине хотела у околини језера у коме би могле бити смештене групе посетилаца (пре свега ученици), поседовање одређених образовних средстава (нпр. микроскоп, препарати, графоскоп, телевизор). У оквиру зграде школе постоје помоћне зграде које се могу ставити на располагање заинтересованим посетиоцима за упознавање вредности подручја. Из наведених разлога ова школа је погодна за формирање својеврсног центра у коме би се организовали програми који би промовисали и подржавали одрживи развој подручја, како за локално становништво тако и за туристе.

Као потенцијални визиторски пункт својим одликама издвојила се и средња грађевинарска школа у Црној Трави. Школа је интернатског типа и самим тим има смештајне капацитете. Посебна вредност ове школе је и у томе што представља једну од ретких школа у нашој земљи која поседује Интерну телевизијску станицу. Иначе представници школе, наставно особље и ученици ангажовани су у реализацији различитих еколошких програма које се спроводе на нивоу школе и града, као што су: чишћење града у пролеће (укључени сви грађани), предавања из области заштите животне средине, излети и практичне вежбе из биологије (замена за школу у природи) итд.

2.2.7. КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ

Истраживања овог подручја су указала да је пре доласка Словена на висораван Власинског блата, овде постојало насеље Римљана, Византинаца, а пре тога Влаха. У другој половини XII века остаци ових народа претопили су се у словенски живаљ. Само су сачувани неки споменици, претворени током времена у разноврсне и необичне фигуре које се још могу видети на неколико напуштених сеоских гробаља.

У Римско време овде је било развијено рударство чији се остаци активности углавном и данас могу видети као површински рудокопи – „купишта“ где је експлоатисана гвоздена руда.

У то време постојали су главни путеви који су од Бугарске преко Власине водили ка Нишу, а које су чували римски легионари из војних утврђења-кастела. Путеве, пролазнике и караване са робом и рудом бранио је, између осталих и „Романов град“ у близини Сурдулице, на платоу Трешње. Још један „Кастел“ налазио се испод Чемерника, где су према Ф. Каницу „пронађени јаки зидови који су се наслањали на природне стеновите бедеме“.

Још од краја XII и почетком XIII века на овим просторима постојала је држава Стевана Немање и његових потомака. Чувена битка код Велбужда одиграла се 1330. године недалеко од Власине. Том битком је решено питање превласти на Балкану и започето формирање великог царства цара Душана.

Рани средњи век остао је у овим просторима преко још увек сачуваног Паљског манастира (храм Пресвете Богородице из X-XI века), који се налази на десетак километара од Власине. Некадашњи средњовековни манастир на Риду временом је претворен у цркву - храм Светог пророка Илије из 1838. године. Свакако су у међувремену Турци срушили стари манастир приликом освајања ових крајева.

У последњим годинама XX века отпочело се са истраживањем непокретних културних добара на подручју Власинског језера. Неки подаци су преузети из ранијих путописа Ф. Каница, А. Ла Буеа и других (у XVIII и XIX веку). Републички завод за заштиту споменика културе је, на основу претходних података и новијих истраживања, утврдио, регистровао и евидентирао објекте непокретних културних добара, те се њиховом регистрацијом и евидентирањем утврђује њихова заштита.

На подручју природног добра регистровано је следеће градитељско наслеђе:

1 - ПРОСТОРНА КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКА ЦЕЛИНА - РИД

(добро под претходном заштитом)

Махала Рид налази се на западној обали језера, на узвишењу које доминира околином.

Целина је настала вероватно још у турском периоду, али о томе нема материјалних трагова осим података да је пре 160 година саграђена црква на старим темељима. Објекти који чине јединствену просторну и културно-историјску споменичну целину, настали су крајем XIX и у првој половини XX века.

Предвиђена је ревитализација комплетне руралне структуре насеља по принципу аутентичног етно-парка активно укљученог и прилагођеног савременим животним потребама. То се односи на све евидентирани објекте, од стамбених и помоћних до зграде

основне школе и спомен чесме. При том су могуће опрезне адаптације, доградње или надоградње, као и ограничена интерполација објеката у циљу стварања повољнијих услова за просперитетан туристички развој насеља.

Посебно се истичу следећи објекти са споменичним својствима:

1. Храм Св. Илије
2. Старо сеоско гробље,
3. Основна школа са спомен чесмом,
4. Месна канцеларија са амбулантом,
5. Пошта,
6. Кафана „Српски краљ“ (бивша „код Ристија“) са собама са ноћење,
7. Кафана „Солун“ Драгића Андрејевића,
8. Кафана Душана Поповића,
9. Кућа са помоћним објектима Драже Андрејевића,
10. Кућа Бошка Андрејевића,
11. Кућа Сотира Поповића,
12. Стара спомен чесма у центру махале,
13. Стара воденица на западном прилазу,
14. Споменик Ратку Паловићу – „Ћићку“.

У ширем саставу ове целине налазе се још два објекта:

15. Остаци воденице у потоку јужно од махале и
16. Спомен чесма на скретању са регионалног пута у махалу.

До окончања поступка проглашења, целина има статус добра под претходном заштитом.

II - МАНЦИНА МАХАЛА (западно од Рида)

Представља једну од мањих целина. Евидентиране су две групације са по четири домаћинства са стамбеним и пратећим економским објектима. За разлику од Рида, где доминирају елементи варошке архитектуре, овде су доминантни елементи руралне архитектуре, уз очигледан напор да се живљим колоритом на фасадама оствари приближавање варошком амбијенту.

Ова рурална целина има статус добра под претходном заштитом, с тим да након валоризације може бити проглашена за културно добро.

III - СТЕВАНИЧЕВА МАХАЛА

1. Хотел „Власина“ - изграђен је 1950. године у време изградње акумулационог језера и хидроенергетског система „Власина“. Иако припада савременом архитектонском стваралаштву, заслужује пуну пажњу пре свега као успешан пројекат, чврсто ослоњен на традиционалне градитељске вредности. До окончања валоризације и проглашења за споменик културе, хотел „Власина“ има статус добра под претходном заштитом.

2. У засеоцима ове махале евидентирано је неколико објеката (амбари и стаје Радовановића у засеоку Данкови) који имају пре свега амбијенталну и документарну вредност.

IV - ДОЈЧИНОВА МАХАЛА

Махала се налази северозападно од језера. Као амбијентална целина заслужује пуну пажњу пре свега компактношћу руралног ансамбла, а посебно вредношћу појединих објеката, од старијих типова сеоске куће преко модификација под утицајима варошке архитектуре, све до облика са развијенијом фасадном пластиком.

1. *Запис* На источном прилазу налази се велика столетна буква са урезаним крстом, ограђена ниским сухозидом, који има значај култног објекта.

2. *Групација кућа Илића* Налази се на западној страни махале, има очуване стамбене објекте најстаријег типа („кућа са собом“) до новијег облика угаоне куће (кућа на „Г“), као и старе економске објекте карактеристичне за ово подручје (стаје за стоку, амбаре, ограде итд.).

3. *Кућа Стојана Ђокића* Карактеристична је по архаичној основи (са два наспрамна улаза) и изузетно декоративној столарији, како на главном, тако и на помоћном стамбеном објекту.

4. *Кућа Боре Петковића* Представља један од карактеристичних и чешћих типова сеоске куће овог подручја, са једноставном основом (на „Г“ или „Т“) и скромнијом декоративношћу фасаде која је остварена бојом.

5. *Кућа Драгице Илић* Представља редак пример сеоске куће са богатом фасадном пластиком по узору на градске куће, што представља висок домет у обликовању стамбене архитектуре овог краја.

Групације и појединачни објекти у Дојчиновој махали имају изванредну документарну, али као целина и посебну амбијенталну вредност. Коначном валоризацијом утврдиће се облик и степен заштите (проглашењем просторне целине или само неких објеката, или задржавање у статусу амбијенталне целине).

За сада, наведени објекти имају статус добра под претходном заштитом.

V - ГАЦИНА МАХАЛА

Налази се североисточно од бране и састоји се од заселака: Куманчићева, Миленковићи, Димићи, Тројановићи, Николчини, Гацина и Новковићи.

Евидентиран је већи број објеката документарног значаја са несумњивим амбијенталним вредностима.

1. Запис са каменим крстом,
2. Куће Миљковића у Куманчићевој махали,
3. Групација стамбених и економских објеката у засеоку Димићи (куће, стаје, амбари),
4. Групација стамбених и економских објеката у засеоку Трајановићи,
5. Амбар Војислава Андрејевића,
6. Амбар породице Ђокић у засеоку Гацина и
7. Основна школа у засеоку Миленковићи.

До коначне валоризације и проглашења за споменик културе, сви евидентирани објекти и групације имају статус добра под претходном заштитом.

Културна добра у осталим махалама

У осталим истраженим махалама евидентиран је већи број објеката са елементима споменичких и амбијенталних вредности, које не могу бити валоризовани као непокретна културна добра.

Међутим, њихов значај може се огледати и у томе што као збир документарних података и детаља наслеђа могу бити од користи при осмишљавању урбанистичких и архитектонских решења примерених амбијенту.

Спорадичним опсервацијама неистражених махала, дошло се до основане претпоставке да не треба очекивати објекте или целине са значајнијим споменичким својствима.

Међутим, сасвим је сигурно да и у тим махалама има групација и објеката са амбијенталним вредностима као и објеката са елементима споменичких вредности, превасходно документарног значаја. Ради се о следећим објектима и целинама:

1. Стара кућа Круне Стојиљковић у махали Стевановци,
2. Просторна целина куће Раденковића у Јанчиној махали,
3. Кућа са затвореним доксом Јанике Љубисављевић у махали Магдини (Величови),
4. Групација објеката у махали Соколовић,
5. Просторна целина стамбених и економских објеката у махали Вучкови,
6. Старији надгробни споменици на гробљу у махали Вучкови,
7. Старо гробље у Стојковићевој махали,
8. Локалитет „Писани камен“ и „Овчарски камен“ на источној обали језера.

Поред наведених, у непосредној близини природног добра налази се још десетак објеката и целина које се могу складно уклопити у укупну туристичку понуду природног добра:

1. Амбар Мијајла Вучковића у махали Крајини,
2. Куће Момчиловића у Марковићевој махали,
3. Стара кућа Борке Радуловић у махали Кољандини,
4. Кућа са огњиштем у Богдановој махали,
5. Просторна целина са воденицама на реци Врли код махале Воденичари,
6. Црква Св. Прокопија у Топлом Долу на Врли,
7. Основна школа у Топлом Долу на Врли,
8. Кућа под сламом Милицава Димитријевића у Топлом Долу на Врли,
9. Манастир Св. Архангела код Савине махале на Колуничкој реци и
10. Просторна целина са црквом, старим кућама и турском кулом у Клисури.

До коначне валоризације и проглашења за споменик културе, сви евидентирани објекти и групације имају статус добра под претходном заштитом.

3. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ПОДРУЧЈА

Подручје Власине спада у простор очуване природе. Квалитет животне средине у природном добру је задовољавајући што је резултат његовог периферног положаја у односу на градске и привредне центре. У непосредној околини природног добра не постоје значајни загађивачи воде, земљишта и ваздуха.

У склопу мозаика биогеоценоза, какав постоји на подручју Власинске висоравни, опстанак природних заједница је изузетно отежан, првенствено због снажног антропогеног деловања. Ширење утицаја човека често врши снажан деструктиван ефекат на аутохтону природу, доводећи или до нестанка појединих врста или до смањења њихових популација у тој мери да започиње неповратан процес ишчезавања услед неспособности преживљавања.

Смањивањем животног простора ретких и угрожених биљних и животињских врста, долази до опадања густина њихових популација што за собом повлачи и деградацију осталих популационих атрибута. Поред тога, ове промене погодују повећању лабилности нарушених екосистема и њиховом тежем одупирању имиграције аутохтоних врста које се лакше адаптирају на измењене услове. Такође, овакав тренд погодује појави и ширењу болести, као одраз нарушених првобитних еколошких односа у аутохтоним екосистемима.

Резултат ових угрожавајућих фактора у крајњој линији доводи до нарушавања и уништавања природних водених, мочварних, шумских и других аутохтоних станишта уз нестајање најосетљивијих чланова заједница, који су (по правилу) и најређи представници живог света на овом простору. Ова станишта представљају у свом мозаичном распореду, уз припадајуће биљне и животињске заједнице, темељни феномен овог природног добра.

У демографском погледу подручје карактеришу два на први поглед, супротстављена тренда. Подручје Власине се сврстава у ред простора са најизразитијим процесима депопулације у Србији, уз стагнацију привредног раста. Чак и у делатностима традиционалног карактера долази до опадања производње. Са друге стране, експанзија туристичко рекреационог притиска на, до сада, релативно

очуване брдско – планинске пределе доводи до наглог и тешко заустављивог процеса деградације природних вредности подручја. Веома је тешко на ограниченем простору свеобухватно представити све угрожавајуће факторе. Осим што их је веома много, неки од њих, у сплету узајамних утицаја дуго времена остају непримећени, све док се не појаве онда када је покушај њиховог заустављања крајње отежан или онемогућен. Категоризација ових дејстава представља, већ и због напред наведеног, проблематичан покушај

сисетматизовања хетерогених, временски променљивих, узрочно последичних процеса, те се у различитим случајевима користе различите поделе.

У овом случају, одабрана је генерализована шематска структура приказивања негативних дејстава на подручју природног добра „Власина“, уз неминовно преплитање међу, условно, раздвојеним чиниоцима.

У сваком случају, овакав приказ не представља хијерархијски низ чиниоца по степену важности утицаја, обзиром да постоји значајан број процеса чији резултат деловања тек треба да се искаже, а и због тога што и најдетаљнија анализа урожавајућих фактора представља само покушај осликавања дела релативних догађања у природи, и то у мери у којој су релевантни подаци доступни.

Негативни фактори анализирани су прво кроз утицаје на природне системе изменама аутохтоних (предачких) предела на ширим просторима, затим као последице фрагментација и изолација станишта, као и кроз нерационално, непланско, а у великој мери, и противзаконито искоришћавање природних ресурса. У овакве захвате спадају пре свега нагла и непланска урбанизација, обимни хидромелиоративни радови, ширење агрикултурних комплекса, изградња саобраћајница, депонија и сл.

Интензивна измена аутохтоних предела на подручју Власинске висоравни врши се већ више од два века. До тада ове просторе покривала је густа четинарска шума која је уништена развојем рударства. Букове шуме, које су након тога настале, захваљујући регресији четинарских шума, највећим делом су искрчене. Проређивање шума и огољивање терена довело је (а доводи и данас), до ерозије која врши даљу деградацију површинског слоја земљишта.

Влажна станишта су исушивана, ради стварања обрадивих и ливадских површина, а извори каптирани ради водоснабдевања. Најзначајније промене, чије се дејство, на ширем подручју, и данас осећа, десиле су се након 9. априла 1949 године када је започето пуњење језера. Вештачко језеро је створено изградњом бране на месту где је река Власина истицала из тресаве, у народу познате под називом „Власинско блато“, тако да се данас 2/3 некадашње тресаве налази под водом.

Мањим делом аутентични фрагменти тресаве, захваљујући специфичном положају ипак нису потопљени и имају огроман значај за очување, реконструкцију и проучавање тресавских екосистема. На фрагментима тресавских и мочварних станишта око власинског језера и тресетним острвима налазимо велики број значајних врста биљака које уживају различит вид заштите. Већи део овдашње флоре поменутих станишта показује реликтни карактер, било да су у питању бореални или терцијарни реликти, те њихов опстанак има огроман значај у очувању биодиверзитета.

О ефектима угрожавања флоре Власине говори пример врста које су ишчезле са тог подручја. На основу досадашњих сазнања већи број врста је ишчезао или се сматра ишчезлим јер нема доказа о њиховом постојању на власинском подручју у новије време.

Број ишчезлих врста са територије Власине износи 19, међутим, не треба заборавити чињеницу да се у појединим случајевима ради о недовољно познатим врстама или таксонима који се погрешно наводе за ово подручје. Примери ишчезлих врста у сваком случају сведоче о снажним утицајима који уништавају станишта и поједине врсте сужавајући њихове ареале, те самим тим утичу и на смањење биолошке разноврсности власинског подручја. Већи број ових врста представља ендемичне, реликтне и ретке врсте, или врсте чија су једина налазишта били власински простори. Много је већи број оних врста које су данас још увек присутне на власинском подручју, али се бројност њихових популација стално смањује под утицајем разноврсних зоо-антропогених фактора. Непосредни утицај на уништавање аутохтоне флоре и вегетације власинског подручја, у рецентном времену, остварује комплекс фактора:

1. Уништавање шумске вегетације, неконтролисано и прекомерном сечом и експлоатацијом шума. Веома драстичан фактор, који све више долази до изражаја. Данас је површина под буковим шумама сведена на око трећину од почетне.
2. Пошумљавање оголелих површина алохтоним дрвенастим врстама. На Власини су у ту сврху највише користе црни и бели бор, дуглазија и смрча, чије се монокултуре могу видети свуда по подручју. Површине под поменутих културама све израженије парирају површинама под буковим шумама.
3. Уништавање специфичних, ретких и фрагилних екосистема тресава кроз: формирање вештачке акумулације, мелиоративне захвате, каптирање, исушивање и ремећење водног режима станишта, изградњу инфраструктуре, урбанизацију, деструкцију и експлоатацију тресетних наслага, испашу, гажење, нитрификацију, различите видове физичког и хемијског загађивања станишта. Негативан ефекат, остварује се и на стаништима која обраста вегетација мочварних и влажних станишта, као и на вегетацији која се јавља на стаништима око високопланинских извора и потока.
4. Неконтролисано и неуравнотежен развој туризма, туристичких капацитета, урбанизације и осталих активности у сврху туризма, без одговарајуће документације и неопходне инфраструктуре, пре свега потребне за евакуацију и пречишћавање отпадних вода.
5. Прекомерно и неконтролисано експлоатисање ресурса лековитог биља, јестивог самониклог биља и шумских плодова или врста које се користе у различитим индустријама. Класичан пример прекомерне експлоатације односи се на експлоатацију боровнице, неправилну бербу и употребу такозваних чешљева.
6. Интензивно и дуготрајно сточарење је фактор чије се негативно деловање не огледа само кроз уништавање и мењање вегетације, већ и интензивирање ерозивних процеса. Као последица екстензивног сточарства долази до негативне селекције у саставу високопланинских травнатих фитоценоза и настајања и настајања сиромашних и некавалитетних пашњака у којима доминацију преузима тврдача или типац (*Nardus stricta*).
7. Сви остали разнородни фактори који делују перманентно или се појављују периодично на власинском подручју, а који остварују мање или веће, негативне последице на флору, вегетацију и екосистеме. Ту спадају: пожари ненамерно

изазвани људским фактором, намерно изазвани пожари за потребе сточарства, паљење обалске вегетације за потребе риболова, кошење, нагомилавање отпада, сакупљање појединих врста у колекционарске сврхе и др.

Утицај човека на аутохтону вегетацију постао је веома изражен, па данас на месту

изворних заједница све чешће срећемо различите деградоване облике потенцијалне вегетације или потпуно различите секундарне деривате. Велики интензитет антропогених делатности на власинској висоравни огледа се кроз присуство пашњака *Nardetum* типа који тамо заузимају велике површине, и рудералних и сегеталних заједница које се јављају на простору некадашњих шума или пашњака. Дејство фактора угрожавања је нарочито изражено на вегетацији

тресетних острва и тресавима на обали акумулације. Вегетација тресави тамо већ показује изражену тенденцију повлачења, или се у драстичним случајевима физички уништава при експлоатацији тресета. Осим вегетације тресетних острва строге заштитне мере треба применити и на тресавску вегетацију која се развија у виду мањих површина, око извора и потока изнад појаса букових шума. Фрагментарно развијена тресавска вегетација планинских врхова снажно је угрожена испашом, гажењем, кошењем, захватима каптирања, и на друге начине. Тресаве које се јављају у изворишном региону притока, као и оне око језера, имају реликтни и рефугијални карактер пружајући уточиште бројним елементима бореалних подручја, али и врстама терцијарне ендемо-реликтне флоре. Најстрожије треба заштитити вегетацију тресавских шибљака (*Potentillo-Salicetum rosmarinifoliae*) која је на истраживаном подручју локално заступљена. Јавља се углавном на већим тресетним острвима, где представља само фрагменте некадашњих тресавских шибљака, а одликује се високим присуством бореалних врста, или врста које су заштићене као природне реткости у Србији.

У непосредној опасности се налази и хазмофитска заједница коју изграђује *Silene larchenfeldiana* (из ендемичне свезе *Silenion larchenfeldianae*), која такође у фитоценолошком смислу није довољно проучена. Заједница се налази непосредно изнад асфалтног пута за Босилеград и који представља потенцијалну опасност за њу. Део станишта ове заједнице већ је уништен изградњом објекта за одржавање бране на Лисинском језеру и радовима на изградњи и одржавању пута.

Власинско подручје, а посебно његова акумулација, најпознатији су по, до недавно постојећим, пловећим тресетним острвима. Ови јединствени морфолошки и флористичко вегетацијски феномени настају одвајањем површинског органогеног тресетног слоја са дна језера и испливавањем на површину воде.

Највећи број ових острва је формиран у процесу пуњења језера, и од тада се повремено, мања острва и даље појављују. Већ испливала тресетна острва се под интензивним дејством таласа кидају и механички разарају. Педесетих година су тресетна острва

покривала чак 1/3 површине језера и имала дебљину од 4 m. Под утицајем ветра ова острва плове, а услед сметњи која су представљала за функционисање хидроенергетског система (затварање отвора одводног тунела) сајлама су привезивана за обалу, углавном на североисточној страни језера и у околини тзв. „улазне грађевине“.

На основу усмених података и крајње оскудне литературе може се закључити да је укупна површина ових формација у прошлости била далеко већа него данас. На ово указује и то да су, по катастарским подацима (К.О. Власина Рид), нека (иако не и највећа) острва 1969. године третирана као посебне катастарске парцеле. Највеће острво (дужине 350-400 m и ширине до 250 m) је у зимском периоду 1991. ветром нанешено на обалу (на око 2 km јужно од бране) а затим следеће зиме увучено између острва и полуострва Дуги дел.

Данас су од овог острва преостали само незнатни фрагменти с обзиром да се годинама вршила експлоатација треста, од стране фабрике за прераду тресета која ради у склопу индустрије намештаја „Симпо“ из Врања.

Такође, једно од највећих некадашњих острва, названо „Моби Дик“, данас се налази насукано у близини бране, и упркос забрана под интензивним је процесом деградације.

Као фактори угрожавања тресавске вегетације егзистирају испаша, гажење, крчење тресавских шибљака, одлагање смећа, бушење окана за риболов и коришћење тресетних острва као пунктова за риболов. Деградација и уништавање тресавске вегетације нарочито су олакшани везивањем тресетних острва за обалу чиме су постала лако доступна. Тако је највећи број тресетних острва, која су дужи временски период насукана (укључујући и она највећа) знатно измењен. Тресавска вегетација на обали језера и она која се јавља око извора и око притока језера, суочена је са дефицитом воде на станишту и процесом нитрификације. Недостатак воде на фрагилним тресавским стаништима има погубан ефекат по тресавску вегетацију која је у великој мери осетљива на промену водног режима. Каптирање извора који снабдевају тресаве водом, или формирање система за дренажу на таквим стаништима нагло се одражавају на флористички састав и структуру тресавских заједница, и активирају процес сукцесије. Један такав пример односи се на тресетиште „Титова чесма“ на којем је исушивањем станишта и изградњом асвалтног пута угрожен комплекс тресавске вегетације. Проблем нитрификације јавља се на тресетиштима која су под испашом. Један од значајнијих процеса који утичу на промену конфигурације терена је преиначавање обалског појаса језера дејством таласа и таложења наноса, као и

драстичних промена нивоа воде у језеру. Поред промена које изазивају у геоморфолошком погледу ови процеси, доводе до значајног степена, још увек слабо познатог, нарушавања стабилности основних еколошких процеса у и око језера.

Иако богата и разноврсна, вегетација власинског подручја је под перманентним и дуготрајним негативним утицајима. У складу са трендом смањивања шумских површина, шуме Власине су данас сведене на мање од трећине првобитне површине. Још Кошанин (1910), наводи да су „шуме на Власини само незнатна успомена на некадашње горе које су ову област красиле...“. Слично је и мишљење Цвијића који наводи „област око Власинског блата била је некада под густом шумом“. Кошанин у својој студији (1910) каже да је околина Власинског блата већ тада била сасвим гола, а искрчене су, на великим просторима и врбе и брезе, а земљиште је уливађено. Претпоставља се да су се некад на власинским планинама развијале моћне четинарске шуме које су у потпуности уништене антропогеним деловањем, а да је њихова регресија погодовала ширењу букових шума (Кошанин, 1910). Климазонална букова шума која је у ближој прошлости обрастала огромне површине данас је, такође, у великој мери уништена. На месту потенцијалне шумске вегетације развила се секундарна пашњачка вегетација која је у највећој мери представљена нискоквалитетним, сиромашним пашњацима *Nardetum* типа или другим ливадско-пашњачким и рудинским дериватима.

На основу претходних истраживања намеће се закључак да је ихтиофауна Власинског језера изузетно измењена у односу на природне потенцијале ових вода, уношењем многих врста (намерно или случајно) којима није место у језеру овог типа. Присуство великог броја гргеча и сунчаница, као врста са "експлозивним" ширењем, негативно утиче на полагање икре и развој млађи квалитетних аутохтоних врста попут поточне мрене и поточне пастрмке. Хидротехничке интервенције (формирање доводних канала, спајање потока и речица) којима су поједине реке пребачене из једног у други слив и тиме промењене природне границе слива онемогућили су природна миграторна кретања у време мреста као и сам мрест.

Тако се Власинско језеро, и поред квалитета воде који одговара салмонидним врстама, претворило у акумулацију у којој преовлађују ципринидне врсте карактеристичне за низијске воде и акумулације.

Разноврсност станишта на подручју Власине, заједно са историјским променама као и антропогеним утицајима, омогућила је велику разноврсност орнитофауне Власине. На релативно ограниченом простору често се срећу врсте географски удаљеног порекла.

Први велики ударац староседелачкој орнитофауни, о којој немамо скоро никаквих података, задат је немилосрдним и беспошtedним крчењем шума (прво четинарских а затим и букових), пре више од једног века. Затим се на то недовезало ширење антропогених зона (урбаних и пољопривредних), Орнитофауна тресаве, мочвара и влажних ливада некада је насељавала сфагнумску тресаву - Власинско блато. Одликовала се аутохтоним, али и бореалним елементима. Потапањем тресаве које је извршено ради формирања Власинског језера, овај тип фауне је уништен и сведен на прилагодљиве врсте распрострањене у непосредној зони око језера, пловеха тресетна острва и неке притоке језера.

У формирању садашње орнитофауне свакако је највећу улогу одиграло претварање Власинског блата у вештачко језеро. Многим врстама је било онемогућено гнезђење, док су неке једноставно нестале из овог подручја. То је случај са једном од последњих колонија сивог ждрала - *Grus grus* (Матвејев, Васић, 1973). За ову осетљиву врсту промене услова станишта биле су исувише драстичне. Друге врсте, као што је лиска - *Fulica atra* и барска кокошка - *Gallinula chloropus* су успеле да се одрже у мањем броју на осиромашеном шамаку и прибрежним остацима тресета. Ове, као и друге врсте које су наведене за језеро и непосредну околину, срећу се и данас. Њих можемо сматрати за веома прилагодљиве - опортуне врсте са великим прагом подношљивости на различите промене услова станишта.

Поједине врсте су почеле да долазе и гнезде се на Власини тек после формирања језера. Из тога се може извести закључак да драстична промена природног амбијента не мора увек бити до краја негативна. Први пут је, напр. 1977. и 1978. год. нађена на гнезђењу ћубаста патка - *Aythya fuligula* (Васић, 1978) и зујавац слепић - *Charadrius dubius* који се појавио на малим пешчаним спрудовима.

Већина врста која се појавила у односу на оне које су бележене раније, последица су проградације. То се највише односи на врсте полуотворених станишта - рубова букових и брезових забрана са развијеним жбунастим спратом (смањује се број стоке), воћњака и окућница, рудералне вегетације на ђубриштима, међе итд.

Сађење четинара довело је нове врсте птица, као јелову сеницу - *Parus ater*, голуба гриваша - *Columba palumbus* и грмушу чеврљинку - *Sylvia curruca*. Заједно са дивљом канаринком - *Serinus serinus*, последњих година везаном за борике, старије или млађе ово је орнитофауна којој припада будућност у већини антропогених станишта на Власини.

У односу на херпетофауну и териофауну основни фактор угрожавања је измена станишта, пре свега травних и шумских површина, преоравањем и/или пошумљавањем, као и нарушавање хидролошког режима целокупног простора и уништавање водених екосистема. Оваква измена станишта је довела до сужавања ареала многих врста (*Ichtyosauria alpestris*) у ширим размерама. Стога је питање опстанка алпског мрмољка, слепог кучета, текунице, видре и других веома угрожених врста, неодвојиво од проблема очувања стабилних и ненарушених заједница и екосистема целокупног простора.

Већ више од пола века врши се нагло ширење урбаних зона у свим правцима, са често непланском градњом.

У протеклих 20 – 30 година, у најужој зони око језера, а нарочито у северозападном делу, дошло је до интензивне изградње како спортско рекреативних објеката и хотела, тако и, крајње неплански и стихијски, викенд објеката. Ови потоњи грађени су на сваком иоле погодном месту, без икаквих урбанистичких правила, без регулисане канализационе и водоводне мреже. Канализацију је свако (чак и хотелски комплекс „Власина“) спровео где му је одговарало (што, у крајњој линији, завршава у језеру), а о проблему водоснабдевања најречитије говори податак да је од око 60 извора, у непосредном сливу Власинског језера, каптирано више од половине извора за потребе локалног водоснабдевања. Значајан број ових каптажа је у међувремену запуштен.

Као једна од последица поменутих узрока измена аутохтоних предела јавља се изразита фрагментација и изолација станишта, са изменом комплетне структуре екосистема. Тиме се угрожава опстанак аутохтоних биљних и животињских заједница сужавањем животног простора, смањењем бројности, и изменом састава заједница у непосредном окружењу.

Значајан узрок фрагментације станишта представља и инфраструктурна изградња, која значјано битно утиче на промену постојећих еколошких услова.

Обзиром на све израженији антропогени утицај који се осећа на овом простору, проблем угрожавања станишта, услед постојећих инфраструктурних објеката, претпоставља се да ће у будућности овај проблем бити све израженији, поготово кад се има у виду реализација планираних радова и активности на изградњи.

Специфичан проблем који изазива и фрагментацију и разарање станишта представља отварање дивљих депонија. У конкретном случају овај проблем се диференцира на недозвољено одлагање и стварање микро депонија на разним „погодним“ локацијама. Нажалост, као извесна, присутна је и опасност од пожара, с тим да је главни узрочник шумских пожара човек. У досадашњој пракси веома су ретки случајеви откривања криваца и њихово кажњавање, што би уз неопходну едукацију становништва могло значајно предупредити многе проблеме везане за овакве појаве.

Водена ерозија представља један од активних чинилаца обликовања рељефа и угрожавања подручја, изражен кроз површинску ерозију, вертикално усецање и акумулацију наноса.

Површинско спирање се одвија на огољеним површинама, усецањем јаруга и јаче нагнутим странама речних долина. На пашњачким, ливадским и шумским површинама спирање је осетно мањег интензитета, што указује на то да се појаве нових процеса јаружања може у великој мери ограничити побољшањем стања биљног покривача.

Вертикална (линеарна) ерозија појављује се углавном у оквиру постојећих ерозивних површина односно, долина сталних и повремених водотокова, јаруга и вододерина. Огољене падине јаруга услед присуства подлоге склоне ерозији, под утицајем обилних падавина лако се спирају, што доводи до даљег усецања корита водотокова. Имајући у

виду глобалну дисецираност терена и присуство знатних нагиба, присутан је велики број малих долињских ерозивних облика. Ови процеси нарочито су изражени у подручју саставка Дејанове и Колуничке реке, у долинама Топлодолске и Пусте реке, у долини Власине, у простору Стевановског потока и др.

Ови ерозиони процеси доводе до спирања значајних количина наноса у Власинско језеро те је неопходно спровести активне мере антиерозивне заштите.

У изворишним деловима долињских облика, услед наквашености локалне издани, формирају се мања клизишта, а појава одрона је ипак релативно ретка.

Група угрожавајућих фактора, означених као нерационално, непланско и противзаконито искориштавање природних ресурса, обухвата коришћење природних ресурса, непланским и недозвољеним отварањем експлоатационих површина тресета, сакупљањем, ловом и уништавањем заштићених врста и других у комерцијалне сврхе или из колекционарских побуда, као и различите видове криволова.

На Власинском подручју се у различите сврхе сакупља већи број самониклих биљних и животињских врста. Најугроженије су различите врсте лековитог биља, боровница, печурке и пужеви. И поред свих законских и других мера, евидентни су случајеви погрешног начина и времена сакупљања, као и не адекватних количина сакупљених врста. Постоје примери сакупљања већих количина ретких врста као што су *Drosera rotundifolia*, *Menyanthes trifoliata* и различитих врста из фамилије орхидеја чије је брање најстроже забрањено.

Испаша, гажење и кошење нарочите последице остављају и на вегетацију изворишта која се развија око планинских извора који се користе као појилишта за стоку. Ова вегетација која је нарочито на удару током сушних година још увек је недовољно проучена. У њој се јавља низ значајних и ретких врста које захтевају посебну заштиту.

4. ПРЕГЛЕД КОНКРЕТНИХ АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОР УГРОЖАВАЊА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Најзначајнији аспект угрожавања заштићеног подручја је негативан антропогени утицај, односно људска небрига, као и недовољна свест грађана о вредностима и значају заштите природних добара и природе уопште.

У склопу мозаика биогеоценоза, какав постоји на подручју власинске висоравни, опстанак природних заједница је изузетно отежан, првенствено због снажног антропогеног деловања. Ширење утицаја човека често врши снажан деструктиван ефекат на аутохтону природу, доводећи или до нестанка појединих врста или до смањења њихових популација у тој мери да започиње неповратан процес ичежавања услед неспособности преживљавања. Смањивањем животног простора ретких и угрожених биљних и животињских врста, долази до опадања густина њихових популација што за собом повлачи и деградацију осталих популационих атрибута. Поред тога, ове промене погодују повећању лабилности нарушених екосистема и њиховом тежем одупирању имиграцији аутохтоних и алохтоних врста, које се лакше адаптирају на измењене услове и престављају већу опасност (посебно ова друга група). Такође, овакав тренд погодује појави и ширењу болести, као одраз нарушених првобитних еколошких односа у аутохтоним екосистемима.

Резултат ових угрожавајућих фактора у крајњој линији доводи до нарушавања и уништавања природних водених, мочварних, шумских и других аутохтоних станишта, уз нестајање најосетљивијих чланова заједница, који су (по правилу) и најређи представници живог света на овом простору. Ова станишта представљају у свом мозаичном распореду, уз припадајуће биљне и животињске заједнице, темељни феномен овог природног добра.

Веома је тешко на ограниченом простору свеобухватно представити све угрожавајуће факторе. Осим што их је веома много, неки од њих, у сплету узајамних утицаја дуго времена остају непримећени, све док се не појаве онда када је покушај њиховог заустављања крајње отежан или онемогућен.

Негативни фактори анализирани су прво кроз утицаје на природне системе изменама аутохтоних (предачких) предела на ширим просторима, затим као последице фрагментација и изолација станишта, као и кроз нерационално, непланско, а у великој мери, и противзаконито искоришћавање природних ресурса.

Основне активности, делатности и процеси који представљају фактор угрожавања заштићеног подручја ПИО „Власина” су следећи:

4.1. УРБАНИЗАЦИЈА ПОДРУЧЈА

Током последњих година постоји тенденција екстензивног ширења насеља и урбанизације услед изградње викенд објеката. Изузетан притисак на подручју, изражен је изградњом викенд објеката на подручју КО Власина Рид. За подручја КО Власина Стојковићева, КО Власина Округлица и КО Власина Рид постоје урбанистички планови, односно планови генералне регулације простора. И поред постојања планова, постоји притисак за изградњу викенд објекте ван зона који су предвиђени за градњу.

Наведени објекти у више погледа угрожавају живи свет и предео:

- нагомилава се комунални чврсти отпад, отпадне комуналне воде, нарушене су амбијенталне функције подручја, као и туристичко рекреативне функције.

4.2. НЕДОСТАТАК КОМУНАЛНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

У највећем делу предела организовано је одношење комуналног отпада из контејнера постављених на јавним површинама. Међутим, не постоји системско одношења отпада из индивидуалних посуда и домаћинства, што за последицу има неадекватно одлагање чврстог отпада и формирање сметлишта на подручју предела.

4.3. НЕРЕШЕН СИСТЕМ ОТПАДНИХ ВОДА

На подручју предела не постоји изграђена канализациона мрежа и системски решено питање одвода отпадних вода. Већи и мањи објекти немају изграђен систем пречишћавање вода, већ се оне директно одводе у септичке јаме које су углавном пропусне, што за последицу има загађење површинских и подземних вода подручја.

4.4. ДЕМОГРАФСКО ПРАЖЊЕЊЕ ПРОСТОРА И СТАРОСНА СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА

Одлазак становништва из руралних подручја у веће градове је тренд који постоји у целој земљи, па и на овом простору. Велики део сеоског становништво са подручја предела населио се у самој Сурдулици и околним градовима и сезонски или викендом бораве у пределу. Овај процес представља један од значајнијих проблема на подручју предела поготово ако се узме у обзир чињеница да се број становника значајно смањило током последњих 50 година. Проблем депопулације простора је нераскидиво повезан са очувањем неких од приоритетних типова станишта који захтевају управљање и са очувањем целокупне биолошке разноврсности на подручју предела.

4.5. НАПУШТАЊЕ ТРАДИЦИОНАЛНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Депопулација подручја довела је и до напуштања традиционалног начина живљења, бављења сточарством и традиционалном пољопривредом, напуштања обављања неких делатности, посебно кошења ливада и испање што имплицира губитак станишта и смањење биолошке разноврсности.

4.6. ПОЖАРИ

Подручје предела веома је изложено ризицима од избијања шумских пожара, јер се најчешће пале напуштене ливаде и пашњаци. У највећем броју случајева, људски фактор је узрок избијања пожара који директно угрожавају живи свет подручја. У досадашњој пракси веома су ретки случајеви откривања криваца и њихово кажњавање, што би уз неопходну едукацију становништва могло значајно предупредити многе проблеме везане за овакве појаве.

4.7. ЕРОЗИЈА И КЛИЗИШТА

У периодима великих падавина, на већим нагибима, честе су појаве ерозије тла и то посебно земљаних путева. Формирање мањих или већих таласа, услед честих ветрова у зони језера, иницирало је појаву ерозије обала Страторије и Дугог дела (режим заштите I степена). У релативно кратком року (10 година) то може довести до озбиљне деградације поменутих острва.

4.8. БЕСПРАВНА СЕЧА

Као последица лоше материјалне ситуације становништва, има појава бесправних сеча у приватним шумама, али и у државним шумама. Ова активност негативно утиче на очување шума и заштићеног подручја јер су у питању непланске, често прекомерне сеча, које имају низ негативних утицаја на заштићено подручје. Ефикасније законодавство, оштрија казнена

политика и појачане активности управљача, су активности које умањују и спречавају ове негативне активности.

Експлоатација шума на начин и у размерама које воде деградацији састојина, огољавање терена, слабљење отпорности шумских и других вегетацијских заједница у обиму који непосредно доводе до угрожавања стабилности терена, нарочито на критичним нагибима.

4.9. ЕКСПЛОАТАЦИЈА СИРОВИНА

Коришћење минералних сировина базира се на принципима рационалне и контролисане експлоатације, у складу са циљевима концепта одрживог развоја. На територији ПИО „Власина” строго је забрањена површинска експлоатација и минералних као и неминералних сировина. Овакве мере забране експлоатације минералних сировина укључујући и привремена позајмишта, односе се на подручја I и II степена заштите, као и у оквиру зона санитарне заштите (I и II). На подручју режима заштите III степена ПИО „Власина” и зоне III санитарне заштите, у смислу заштите, одржавања, уређивања и развоја природног добра, за послове везане за експлоатацију минералних сировина, дозвољава се:

- извођење истражних геолошких радова којима се не утиче на промену морфологије природног добра или његових делова или оних делова за које се утврди да немају штетних последица по поједине врсте или станишта распрострањених биљних и животињских врста;
- истражни радови ради утврђивања карактеристика и распрострањености рудних лежишта уз претходно прибављене услове заштите природе;
- дозвољава се подземна експлоатација минералних сировина у ободним деловима заштићеног подручја режима заштите III степена, искључиво за сировине за које се утврди да се по квалитету издвајају и да појаве и лежишта сировина сличних особина нису детерминисана у другим деловима Републике Србије, под посебним условима Завода за заштиту природе Србије и
- извођење радова на обележавању, уређењу и презентацији објеката геонаслеђа.

4.10. КРИВОЛОВ

Присутан је криволов како на ловне врсте, тако и на риболовну фауну, што представља велику претњу за популације аутохтоних врста, а поготово за крупне карниворе. Овај проблем је присутан на самом Власинском језеру, у неким деловима подручја, али више у зонама око предела, као и у пограничном подручју.

4.11. САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА

Саобраћајну мрежу чине путеви II категорије и саобраћајнице локалног карактера. На подручју предела, заступљена је густо развијена мрежа шумских некатегорисаних путева чија је главна намена примена мера газдовања шумама у оквиру подручја.

Густина саобраћаја на наведним путевима је ниска и не угрожава у озбиљнијој мери живи свет подручја предела, али у туристичким зонама, густина саобраћаја у сезонама је већа, што доводи до узнемиравања фауне.

4.12. ХИДРОЕНЕРГЕТСКИ ОБЈЕКТИ

На ширем подручју ПИО „Власина“ налази се више хидроенергетских објеката. Преграђивањем тока реке Власине и изградњом ХЕ „Врла 1-4“ формирана је акумулација „Власинско језеро“ која се налази целом површином у пределу. Негативне последице на живи свет, ових објеката су већ познате и односе се на деградацију и фрагментацију станишта и поремећаја функција екосистема. Изградња бране довела је до нестанка угрожених врста са подручја предела. Популације аутохтоних врста риба услед измењених

услова и непостојања рибље стазе промениле су значајно свој статус на подручју. Наведени хидроенергетски објекти имају и значајан утицај у погледу измењених микроклиматских услова и због великих осцилација нивоа воде током године (средње годишње температуре ваздуха, појава магле) и утицаја на живи свет и здравље људи.

4.13. ИНВАЗИВНЕ ВРСТЕ

За подручје ПИО „Власина“, није израђена детаљна листа са инвазивним врстама. Инвазивне биљне врсте јављају се углавном на стаништима где је постојао или и даље постоји антропогени утицај. С обзиром да су на подручју предела углавном заступљени стабилни природни шумски екосистеми продор инвазивних биљних врста није значајније изражен. На појединим деловима, одређене врсте су исказале своју инвазивност, попут *Lupinus polyphyllus* и *Reynoutria japonica*.

Обзиром на све израженији антропогени утицај који се осећа на овом простору, проблем угрожавања станишта, услед постојећих инфраструктурних објеката, претпоставља се да ће у будућности овај проблем бити све израженији, поготово кад се има у виду реализација планираних радова и активности на изградњи.

5. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

На основу оцене стања и степена реализације предходних средњорочних планова, Програма управљања Пределом изузетних одлика „Власина“ за период 2007-2011. година, Плана управљања Пределом изузетних одлика „Власина“ за период 2012-2021. година, овим Планом управљања утврђују се циљеви, задаци и активности на заштити, управљању ресурсима и развоју подручја Предела за период 2019. - 2028. годину.

Генерални концепт заштите, развоја, уређења и управљања природног добра „Власина“, се базира на очувању основних природних и створених вредности, рационалном коришћењу природних ресурса и ревитализацији појединих измењених или девастираних делова предела.

Сагледавањем укупних вредности простора Власинске висоравни, пре свега темељног феномена испољеног кроз диверзитет биљних и животињских заједница мозаично укомпонованих са традиционалним начином становања и привређивања, уз поменуте ресурсе, утврђен је и генерални концепт заштите и развоја.

Основ за утврђивање врсте, просторног димензионирања режима и циљева заштите заснива се на очувању присутних изузетно значајних вредности природне баштине, релативно ненарушених ресурсних капацитета, очувању и унапређењу естетике предела, спречавању нових и елиминисању постојећих облика деградације и дефинисању и афирмисању посебне и за овај део Србије карактеристичне урбане и архитектонске форме.

У складу са тим статус предела изузетних одлика који налаже заштиту ненарушених примарних вредности предеоног лика и традиционалног начина живота дају добар основ за заштиту његових примарних вредности, као и неопходне услове за покушај решавања великог броја проблема овог подручја.

Пропозиције међународне организације за конзервацију природе (IUCN) под категоријом V подразумевају усаглашено коришћење природних екосистема, односно заштићена подручја у којима се врши усаглашено и природи блиско управљање ресурсима, са посебним акцентом на очување специјске и генетичке разноврсности. У овако дефинисаним подручјима, у којима се налазе делимично или у мањој мери измењени природни екосистеми, систем управљања се усмерава ка дугорочној заштити и очувању биолошке разноврсности, уз истовремено остваривање могућности одрживог коришћења природних ресурса и активности неопходних за опстанак људских заједница на заштићеном простору.

План управљања, заснован је на концепту трајног и одрживог развоја подручја Предела, на принципима заштите и очувања природних и створених вредности, очувања биодиверзитета, умереног и одрживог коришћења ресурса у складу са следећим циљевима:

- Заштита и очување природе, природних система, предела и биодиверзитета и квалитетније уређење по питању унапређења аутохтоних природних целина и посебних вредности природе подручја Власина и очување влажних станишта.
- Заштита и очување функција и вредности влажног и мочварног подручја;
- Очување станишта и побољшање стања свих популација биљног и животињског света, са акцентом на угрожене и ретке врсте флоре и фауне;

- Заштита простора и сливних подручја површинских и подземних вода као и постојеће акумулације на нивоу највишег еколошког квалитета;
- Очување аутохтоне шумске вегетације на подручју и хоризонталне и вертикалне структурираности шума; тежња је ка максималном унапређењу тзв. „високих“ шумских састојина и интензивном превођењу (конверзији) постојећих састојина у изданаичким шумама у високи узгојни облик; очување старих стабала, стабала домаћих сорти воћкарица и вегетације у нижим спратовима као важних станишта животињских врста; санација деградованих шумских комплекса.
- Очување лепота и разноврсности предела, одржање и унапређење предеоних и амбијенталних обележја заштићеног подручја;
- Очување специфичних геоморфолошких творевина, хидрогеолошких и хидролошких феномена;
- Очување и побољшање стања природних чинилаца животне средине, првенствено квалитета вода и земљишта и обезбеђење адекватног управљања отпадом;
- Постизање равнотеже између еколошких, економских и друштвених чинилаца одрживог развоја подручја, релативизацијом конфликта у заштити простора и одрживом развоју локалних заједница, уз обезбеђивање вишег квалитета живљења ради задржавања локалног становништва и подстицања насељавања подручја и то преваходно развојем туризма и развојем мултифункционалне пољопривреде засноване на традиционалној производњи високовредних локалних производа и пружању агроеколошких услуга, у складу са специфичним захтевима заштите и одрживог коришћења природних и културних вредности, биолошке и предеоне разноврсности;
- Стварање препознатљивог регионалног идентитета уз просторни развој туризма базираном на презентацији и одрживом коришћењу природних и културних вредности и развоју постојећих и нових спортско-рекреативних садржаја и туристичке инфраструктуре;
- Интегрисање планског подручја у шире окружење повећањем саобраћајне доступности, што подразумева стварање просторних услова за модернизацију изградњу, реконструкцију, опремање и функционисање државних путева и других саобраћајних система,
- Заштита и уређење пољопривредног земљишта према савременим принципима одрживе пољопривреде и усклађеног обима и начина коришћења пољопривредног земљишта са природним условима и ограничењима локалне средине;
- Очување и унапређење укупних културних вредности и ресурса што подразумева: обезбеђење трајне и интегрисане заштите објеката и заштићене околине споменика културе, као и других културно-историјских вредности, њихово инфраструктурно опремање и уређење уз стварање просторних услова за њихову презентацију јавности;
- Одрживо коришћење природних ресурса;
- Укључивање локалног становништва и свих заинтересованих учесника у активностима на заштити природе и животне средине.

- Унапређење и развој истраживачких и едукативних активности.

Планом се усмеравају приоритети на заштити и унапређивању природних и створених вредности, репрезентативних одлика, појава и темељних феномена предела са обезбеђењем услова за развој предела и шире зоне утицаја.

На основу циљева и критеријума који су усаглашени са прихваћеним обавезама и развојем законодавних докумената дефинисане су мере заштите, активности и задаци по појединим областима и појавама присутним у заштићеном природном добру.

Сви циљеви морају се остваривати уз стриктно поштовање Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби Предела изузетних одлика „Власина“.

5.1. Циљеви оперативног управљања

На основу горе наведених дугорочних и фундаменталних циљева дефинисани су три оперативна циља предвиђена за дугорочно одрживо управљање пределом:

1. **Заштита и очување** - трајно заштитити и очувати, као и побољшати природну разноликост (укључујући еколошке функције) и културно наслеђе;
2. **Образовање и рекреација** - Промовисати могућности за разумевање и уживање у природи и друге специфичне квалитете Предела;
3. **Ојачати локалну заједницу** - интензивирати иницирану сарадњу са локалном заједницом, са циљем регионалног економског раста и развоја, обезбеђујући одрживи доходак и индиректно отварање нових радних места.

6. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА

У сваком случају треба имати у виду чињеницу да ма како детаљно био разрађен концепт заштите он у сваком погледу садржи и низ непознатих елемената који у просторно – временској функцији доводе до нових проблема који се морају решавати. Услед тога и овај концепт мора бити отворен за трајно и флексибилно деловање у циљу заштите подручја Власине. Снажни антропогени утицаји испољени на сваком кораку диктирају неопходност перманентног деловања односно захтевају повремене интервенције у циљу усмеравања сукцесија у жељеном правцу. Променљивост природних процеса садржана је у самој суштини биолошке еволуције која деловањем човека доводи до промена чији су крајњи резултати углавном негативни.

6.1. PESTEL – ситуациона анализа

Могућност достизања постављених циљева анализирана је са становишта ситуационих прилика у окружењу, кроз анализу политичких, економских, социјалних, технолошких, еколошких и правних услова.

P (Political) – Политички услов који значи ефикасно решавање питања која се односе на активности управљача и осталих заинтересованих лица на заштићеном подручју од стране надлежних органа и институција на државном и локалном нивоу. Претпоставка је да овај услов неће представљати проблем у спровођењу Плана управљања у наредном десетогодишњем периоду.

E (Economic) – Економски услови који подразумевају трајно и стабилно финансирање Плана управљања на основу закона и аката о заштити, односно обезбеђивање реалних извора средстава за остваривање дефинисаних циљева плана били су били адекватни потребама управљача.

S (Social) – Социјални услови који подразумевају еколошки свесно и одговорно становништво, са прихватљивим стандардом и бољом перспективом живота нису остварени, а надамо се да ће исти бити бољи у наредном периоду. Подједнако распоређена државна средства са циљем опстанка и очувања сеоских домаћинстава на простору Предела треба да створе бољу перспективу за опстанак тог становништва (у задњих 10 година број становника се преполовио, тако да се домаћинстава гасе а махале нестају).

T (Technological) – Технолошки услови који подразумевају опремљеност управљача кадровима, пословним просторима, другим објектима, средствима рада и уређеним местима за едукацију и рекреацију је такође неиспуњен због дугогодишњег недостатка финансијских средстава за изградњу вишенамених објеката и много других приоритета.

E (Ecological) – Еколошки услови који подразумевају висок квалитет чинилаца животне средине, поштовање стандарда тог квалитета, очуваност природних вредности и мали ризик од акцидента није задовољен, због нерешених инфраструктурних проблема у Пределу, пре свега канализационог система.

L (Legal) – Правни услов који подразумева спроводљивост сета закона, подзаконских и планских аката из области заштите природе, коришћење природних богатстава, изградњу и уређење простора делимично је имплементиран у предходном периоду.

6.2. SWOT анализа услова за остваривање циљева заштите

Анализа окружења и идентификација стратешких чинилаца може се сагледати као основ за одлучивање у процесу дефинисања стратегије. Најједноставнија и најчешће кориштена метода за анализу окружења је метода SWOT анализе. Кроз овај методолошки оквир процењује се стратешка ситуација (тренутна позиција) и перспективе Предузећа.

SWOT анализа омогућава препознавање позитивних и негативних фактора који утичу на остварење стратешких опредељења и циљева заштите и даје могућност благовремене интервенције и прилагођавања фактора, а у циљу остваривању стратешких циљева заштите.

Предности/Снаге /Strenght (S)

- геоморфолошко и хидролошко богатство и разноврсност
- Власинско језеро као енергетски потенцијал и есенцијални ресурс будућности,
- оригинални примери народног градитељства
- висок степен биодиверзитета
- добар квалитет животне средине
- близина и доступност ауто пута Е-75 и добри регионални путеви
- искуство у управљању заштићеним подручјем
- богат и разноврстан фонд ихтиофауне,
- повољан географски положај за развој туризма (велики градски центри у непосредној близини)
- добро опремљена чуварска служба
- постојање Информативног центра за заштиту животне средине (визиор центар)
- постојање Информативног пункта чуварске службе
- планирано системско уређивање начина финансирања заштићеног подручја,

Недостатци/Слабости/Weaknesses (W)

- недовољна обученост чувара
- недовољна презентација подручја
- недовољна комуникација са образовним установама и научним институцијама
- несигурно финансирање управљања
- недовољна сарадњу са свим заинтересованим субјектима и корисницима Предела
- недовољан број чувара и стручни капацитети управљача у вези планирања и управљања заштићеним подручјем
- велики број бесправно изграђених објеката,
- нерешено питање отпадних комуналних вода
- непостојање улазних капија
- нема стратегије развоја туризма
- неадекватно коришћење природних сировина,
- слаба едукованост шире јавности.
- бесправне сече, криволов
- пожари,

Могућности /Шансе/Opportunitie(O)

- испуњење општих услова заштите
- развој туризма (еко, спортско-рекреативног, сеоског)
- одрживи развој локалне заједнице - повећање броја посетилаца, пласмана локалних производа и услуга,
- партнерство са другим корисницима и финансирање радова из фондова ЕУ
- НАТУРА 2000
- препознатљивост Власине
- сарадња, међусобно информисање, пружања стручне и друге помоћи између заштићених подручја.
- планирани и започети пројекти истраживања и мониторинга који се реализују и на заштићеном подручју Предела,
- Усвојени урбанистички планови али нема детаљних планова,
- Развој пољопривреде.

Претње/Ризици/ Threats (Т)

- изолованост (слабо развијеног дела Србије)
- пад стандарда потенцијалних посетилаца и умањена могућност улагања у инфраструктурне радове
- непостојање стимулативних пројеката
- незаинтересованост локалног становништва
- недовољно изграђен ауторитет чувара за обављање послова надзора над спровођењем режима заштите,
- недовољна материјална и политичка подршка од стране меродавних министарства на изградњи канализационог система отпадних и атмосферских вода на Власини
- климатске промене,
- неадекватна структура запослених,
- висина просечне плате,
- забрана запошљавања у јавном сектору.

Динамика реализације Плана управљања, по годинама, која је дефинисана у самом плану и полазна је основа за планирање и израду Годишњих програма управљања. У Годишњем програму управљања, управљач између осталог планира средства за реализацију активности, опредељујући изворе финансирања, уважавајући актуелно економско финансијско стање (сопствено и у окружењу).

7. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

У складу са Законом о заштити природе, Уредбом о заштити ПИО "Власина" и резултатима досадашњих истраживања утврђене су смернице за одређивање циљева заштите, коришћења и развоја Предела изузетних одлика „Власина“. План управљања је основ свих функција заштићеног подручја, а природне вредности ће се користити у складу са успостављеним режимима заштите. Планом управљања су дефинисани циљеви и принципи заштите унапређења, коришћења и развоја заштићеног подручја, који ће се спроводити програмским и планским документима. Основни, дугорочни циљ у Плану управљања је дефинисање услова неопходних за одржавање биолошке равнотеже, односно разноврсности специјског биодиверзитета који је у целини темељна вредност Предела. Осим наведеног, циљ је и обезбеђивање планских основа за управљање, као и уређење подручја, што иницира израду докумената и реализацију посебних развојних програма. У зависности од постојећег стања на терену, обима утицаја негативних појава и процеса на основне природне и друге вредности заштићеног природног добра и значаја појединих задатака и активности на заштити, уређењу и коришћењу тих вредности и природног добра у целини утврђене су следеће приоритетне активности:

1. Обавезе управљача у циљу реализације приоритетних активности и мера

Основна делатност управљача и његов трајни задатак јесте заштита, обнова и унапређење природних вредности, спровођење режима заштите, предузимање мера и обављање послова на обезбеђењу унутрашњег реда у Пределу.

За реализацију планираних мера заштите природних и створених вредности предела изузетних одлика „Власина“ управљач има обавезу:

- доношења Плана управљања за период од 10 година, Годишњих програма управљања и Извештаја о извршењу Годишњих програма управљања. Сагласност на сва ова акта даје орган надлежан за послове заштите природе односно надлежно Министарство.
- Израде новог десетогодишњег Програма управљања рибарским подручјем предела изузетних одлика „Власина“ за период 2022-2031 година и годишњих програма на основу њега. Сагласност на сва ова акта даје орган надлежан за послове заштите природе односно надлежно Министарство.
- Кадровско јачање службе ПИО „Власина“ и укупних капацитета управљача у складу са Законом о заштити природе (Сл.гл.РС“бр.36/09 и 88/10), Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда (Сл.гл.РС“бр.128/14) и Правилником о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја (Сл.гл.РС“ бр.85/09). Сви послови организују се кроз чуварску и рибочуварску службу, коју чине службена лица-чувари и рибочувари заштићеног подручја, опремљени и обучени за послове који су им поверени и законом дефинисани. Управљач је донео Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби којим се утврђују правила о спровођењу прописаног режима заштите, начин на који ће се понашати посетиоци, власници и корисници непокретности при кретању, боравку и обављању послова на заштићеном подручју; места, површине или објекти у којима се ограничава кретање

или забрањује и ограничава обављање одређених радњи, као и трајање тих мера; врсте дивљих биљака и животиња и друге природне и културне вредности које је забрањено уништвати, оштећивати или узнемиравати; врсте дивљих биљака и животиња чије је коришћење, односно брање, сакупљање и излов ограничено, као и начин и услови обављања тих радњи; начин сарадње са физичким лицима, предузетницима и правним лицима која по различитом основу користе или су заинтересовани за коришћење природних богатстава и простора; услови заштите приликом обављања научних истраживања и образовних активности; места и услови за одлагање отпада; начин одржавања уредности и чистоће заштићеног подручја; начин и организација чуварске службе и чувања заштићеног природног добра, као и опрема и средства неопходна за чување и одржавање. Чувари и рибочувари имају широк круг овлашћења и обавеза, у складу са законом и другим прописима, што је Правилником прецизно и конкретно утврђено.

Чувари и рибочувари морају располагати потребним знањима о заштићеном природном добру и прописима који се односе на заштиту и коришћење природе, природних ресурса, биљног и животињског света (посебно ретких врста флоре и фауне) шума, вода; као и одговарајућим психо-физичким способностима и вештинама.

2. Израда и доношење програмске и планске документације

За спровођење циљева и активности предвиђених основном делатношћу управљача заштићеног природног добра потребна су следећа документа:

- План управљања Пределом изузетних одлика „Власина“ за период од 2019 до 2028.године, донети на Управном одбору, јавно презентовати и добити сагласност од ресорног Министарства;
- Нови Просторни план подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Власина“ донет од стране Владе РС;
- Програм управљања рибарским подручјем ПИО „Власина“ за период од 2022-2031 год.;
- Годишње програме управљања Пределом изузетних одлика „Власина“ у наредном периоду, донети од стране Управног одбора и добијених сагласности од ресорног министарства;
- Годишње програме управљања рибарским подручјем Предела изузетних одлика „Власина“ у наредном периоду, донети од стране Управног одбора и добијених сагласности од ресорног министарства;
- Стратегија развоја туризма;
- Планови детаљне регулације и урбанистички пројекти и
- Остали програми.
-

3. Активности и мере на заштити станишта

У складу са одредбама Правилником о критеријумима за издвајање типова станишта, о осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама за њихово очување неопходне су следеће активности како би се очувао повољан статус станишта:

- Подручје предела је потенцијално Натура подручје, односно подручје од великог значаја за Европу за одређен број станишта у складу са Директивом о стаништима, тако да ће се наставити са истраживачким активностима у складу са планом управљања,
- Урадити на основу карти и теренских истраживања детаљна инвентризацију травних станишта на подручју предела,
- Успоставити трајно праћење стања травних станишта,
- Активним мерама, односно подстицњем традиционалних пракси косидбе и пашарења спречити зарастање станишта и претварање у шумска станишта,
- Ревитализација станишта,
- Спречити уништавање и деградацију заштићених типова станишта,
- Извршити инвентаризацију и мапирање нешумских станишта на подручју предела,
- Извршити инвентаризацију подземних типова станишта,
- Спречити нарушавање природних карактеристика заштићених типова станишта,
- Очувати природне процесе који карактеришу станишта и доприносе постојању специфичних врста,
- Очувати појединачне врсте значајне за станишта на подручју предела.

4. Активности и мере на заштити флоре

Изузетна флористичка разноврсност подручја са велики бројем значајних и заштићених врста повлачи за собом планирање низа активности које ће допринети очувању флоре подручја предела. Посебне мере се требају предузети у погледу очувања ендемичних и реликтних врста са тресетишта и пловених тресетних острва које издвајају ово подручје од осталих, а пре свега росуље, маљаве брезе, оманолике паламиде, муљне општрице итд. чије присуство представља једно од темељних вредности подручја.

- Успоставити мониторинг системе за све кључне врсте биљне врсте које се сматрају угроженим или су значајне за очување,
- У складу са регулативом обезбедити максималну заштиту за заштићене врсте,
- Праћење стања популација строго заштићених врста и чинилаца њиховог угрожавања, нарочито праћење и смањивање утицаја промене климе на високо рањиве врсте и њихова станишта,
- Надzirати сакупљање врста чије је сакупљање регулисано законом,
- Реинтродуковати угрожене врсте нестале на подручју предела,
- Спречити ширење инвазивних врста,
- Побољшати статус угрожених врста,
- Наставити са ажурирњем информационог система о врстама.

5. Активности и мере на заштити фауне

Приликом дефинисања активности плана управљања неопходно је узети у обзир да је фауна предела још увек недовољно истражена, поготово када се говори о својствима популација врста. Истраживања представљају неопходност како би се конкретније мере заштите за многе заштићене и угрожене врсте могле планирати.

- Успоставити мониторинг системе за кључне врсте фауне које се сматрају угроженим,

- Истражити својства популација које су приоритетне за заштиту,
- У складу са регулативом обезбедити максималну заштиту заштићених врста,
- Наставиће се са започетим мониторинзима фауне глодара, водоземаца, слепих мишева, инсеката и вегетације.
- Праћење циљних врста птица биће вршено методама: трансеката и прстеновања.
- Покренуће се ажурирање информационог система о врстама.

6. Активности на заштити, унапређивању и коришћењу шума

Имајући у виду да шумама на простору предела газдује ЈП „Србија шуме“ потребно је да се важеће шумске основе усагласе са новом Уредбом о заштити предела изузетних одлика „Власина“ и Студијом заштите. Имајући у обзир значај и функцију шумских комплекса неопходно је стално праћење њиховог здравственог стања, појаве биљних болести, спречавању бесправне сече, сушења шума, праћење фактора ризика и утицаја планираних радова на биодиверзитет шумских екосистема.

Обзиром да је у предходном периоду константована честа појава бесправне сече на простору ПИО „Власина“ (крађа и сеча без предходне дознаке стабла), као и чиста сеча шума, чуварска служба ће посебну пажњу усмерити на ову активност ради спречавања бесправне сече и сече без претходно извршене дознаке. Управљач ће редовно извештавати ЈП „Србија шуме“, Републичку шумарску инспекцију, Републичког инспектора заштите животне средине и Завод за заштиту природе Србије, а спроводиће и друге активности из своје надлежности по овом питању, у складу са чланом 68. Закона о заштити природе Србије (Сл.гл.РС“, бр.36/09, 88/10, 91/10-исправка и 14/16).

Такође посебну пажњу ће посветити процесу сушења шума која траје од 2015. године. У сарадњи са ЈП „Србија шуме“ у изналажењу решења, тј. проналаску узрока и конкретних мера за борбу против узрочника, укључиће и релевантне институције кроз научно-истраживачки рад у дужем временском периоду. С обзиром да се овај проблем одражава и директно утиче на трајност приноса и прихода, ЈП „Србија шуме“ по потреби морају урадити измене и допуне Основа газдовања шумама.

Велики проблем у заштити шумских екосистема у Пределу представљају пожари, најчешће у пролеће и јесен, када локално становништво спаљује остатке траве, лишћа и отпад на својим парцелама. Ретко се пожари прошире и у државне и приватне шуме, а највеће штете су у састојинама које су у процесу природне обнове у којима страда подмладак.

Ризици од пожара на територији Предела стално су присутни, као и предходних година и у наредном периоду се могу очекивати високе температуре у летњем периоду. Појава све виших просечних температура је последица климатских промена на планети до којих евидентно долази. Високе летње температуре околине доприносе повећању температуре земљишта, мањем нивоу влаге у вегетацији, а све заједно повећању броја пожара на отвореним теренима.

Суштина свих законских одредби које се односи на заштиту шума, односе се пре свега на спровођење мера превентивне заштите у смислу спречавања појаве штета као и предузимању ефикасних мера на спречавању ширења и сузбијању насталих штета и ублажавању штетних последица које су ове проузроковале.

У спровођењу мера треба се усмерити на следеће :

1. стална и строга примена важећих законских прописа,
2. забрана ложења ватре у шуми и њеној непосредној близини,
3. поставити табле са упозорењима,
4. на излетничким местима уклонити лако запаљив материјал, одредити уређена места за ложење ватре, увести службу надзора и редаре,
5. савремено организовати и опремити службу за осматрање и обавештавање,
6. надzirати власнике граничних парцела, нарочито у рано пролеће када се врши спаљивање стрништа,
7. што више развијати сардњу са МУП-ом,
8. организовати мештане у оклним селима у смислу обезбеђења потребног алата као и организационом погледу заштите од пожара,
9. према степену заштите организовати потребне људе и материјална средства,
10. ако је потребно изградити осматрачнице и у критичним периода године организовати сталну службу осматрања,

За гашење пожара неопходно је планом о заштити од пожара имати припремљене и обучене групе за гашење са посебно оспособљеним водјством група. Група за гашење пожара мора бити опремљена одговарајућом опремом, која је по количини и структури утврђена планом заштите и сузбијања пожара.

Остале мере заштите шума од пожара састојале би се у: правовременом и стручном спровођењу плана проредних сеча, успостављања шумског реда и пројектовања и одржавања ПП пруга.

7. Активности на заштити, унапређивању и коришћењу земљишта

У циљу уравнотеженог мултифункционалног сеоског развоја важно је подстицати развој и изворе прихода традиционалне пољопривреде. Оспособљавање пољопривредника и осталих житеља махала за пословно и струковно повезивање (задружно повезивање породичних газдинстава и оснивање сељачких струковних удружења), успешно вођење пословања мањег опсега је значајно за подизање квалитета живота локалног становништва.

На подручју Предела знатне површине обухватају пољопривредно земљиште , углавном уситњених поседа локалног становништва и једним мањим делом друштвеног сектора. Знатне површине односе се на ливаде и пашњаке са задовољавајућим условима развоја сточарства.

Из разлога неизвршених активности у предходном плану, овим новим планом утврђују се следећи циљеви и задаци у овој области:

- израда Програма заштите, коришћења и унапређења пољопривредног земљишта
- израда Програма сточарства којима је неопходно утврдити активности обављања пољопривредне и сточарске производње у оквиру постојећих сеоских домаћинстава и пласмана производња.
- У складу са Законом о органској производњи и органским производима, афирмисаће се производња од регистрованих произвођача „здраве“, биолошки вредне (органске) хране, као и прибављање сертификације производа и друга питања регулисана законом и међународним стандардима.

-Израда и реализација пилот пројекта сакупљања, обнављања, чувања и гајења старих сорти воћа и раса домаћих животиња.

Пољопривредно земљиште на подручју Предела углавном користе сеоска домаћинства, а његова претежна намена је пољопривреда и сточарство, мада су ове делатности у опадању, јер су некадашњи пашњаци, ливаде и оранице девастирани и закоровљени па захтевају мере ревитализације. Употреба пестицида и хербицида је мала и по површинама које се третирају и по употребљеној количини.

8. Активности на заштити и управљању водним ресурсом

Концепција заштите водних ресурса заснива се на заштити квалитета воде успостављањем и спровођењем режима зона санитарне заштите на постојећој водоакумулацији Власинског језера (које је посебно угрожено повећаним ефлуентним оптерећењем изазваног повећањем броја туриста, саобраћаја, грађевинским и другим активностима изнад плитких пукотинских издани).

За потербе израде Плана управљања ПИО „Власина“ 2019-2028. година добијени су Водни услови број 325-05-00758/2018-07 и Водна сагласност број 325-04-01243/2018-07 Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Приликом подношења захтева за издавање водне сагласности на плански документ испуњени су следећи услови који су тражени:

- У складу са водним условима План управљања, концепција и прогноза развоја и друге активности које су имале утицај на статус вода, интегрално управљање водама, управљање водним објектима и водне делатности, урађени су у складу са важећим законским прописима из области водопривреде;
- План је усаглашен са Просторним планом Србије, Просторним плановима општине, Водопривредном основом Србије, Стратегијом управљања водама на територији РС и са другом планском документацијом из области водопривреде;
- Планом је обухваћено водно земљиште и постојећи и планирани водни објекти за уређење водотокова за заштиту од поплава, ерозија и бујица, објекти за коришћење вода, објекти за заштиту од штетних дејства унутрашњих вода и др. водни објекти од значаја за израду планског документа;
- Да се водно земљиште може користити за изградњу водних објеката, постављање уређаја намењених уређењу вода, одржавање корита водотока и водних објеката, спровођење заштите од штетног дејства вода, а за остале намене у складу са законом и у складу са прописаним забранама, ограничењима права и обавезама за кориснике водног земљишта и водних објеката, одлагања и депоновања дрвне масе, и сл. на водном земљишту, прања механизације и возила и сл. радови који утичу на квалитет вода, стабилност и функционалност водних објеката, итд.;
- Да се активности у водном земљишту, предвиде у складу са прописаним забранама, ограничењима права и обавезама за кориснике водног земљишта, уз услов да се приликом спровођења активности не погоршава водни режим, не утиче на

стабилност и функционалност водних објеката, не ремети пролаз великих вода и омогућава спровођење одбране од поплава;

- Да се ако је потребно обухвате ерозиона подручја и предвиде превентивне мере и биотехнички и биолошки заштитни радови за заштиту од ерозија и бујица;
- Да се утврди међусобни положај обухвата плана и зона заштите изворишта водоснабдевања на територији обухвата плана;
- Да се прибаве, узму у обзир и уграде сви потребни подаци (мишљења, расположива техничка документација, издата водна акта, итд.) надлежних органа, организација и других правних лица који управљају водним објектима, врше послове осматрања и мерења природних појава, количина и квалитета вода, итд..

Значајане водне објекте на подучју Власине у оквиру интегралног водопривредног система коришћења, уређења и заштите вода Републике Србије, представљају следеће акумулације са бранама од каменог набачаја са глиненим језгром:

- **„Власина”**, као посебно значајан објекат и највише лоцирано вештачко језеро у Србији (на око 1.200 мнв), које обезбеђује вишегодишње регулисање протока, представља најдрагоценији водни потенцијал у југоисточном делу Србије, чија је намена тренутно превасходна хидроенергетска, али ће се у будућности све више користити као вишенамени систем (јер представља и извориште највишег ранга на кога се наслања Подсистем Власинско језеро, у оквиру Горње-јужноморавског регионалног система за снабдевање водом насеља), доток са сопственог слива је 0,93 м³/s, а у акумулацију су уведене и воде са суседних сливова и то: гравитационо, каналима Стрвна 0,45 м³/s, Чемерник 0,36 м³/s и Јерма око 0,1 м³/s (укупно око 1,84 м³/s, односно 58×10⁶ м³); и препумпавањем (око 2,3 м³/s, односно 72×10⁶ м³), из водоакумулације Лисина (на Божичкој реци, у суседном сливу реке Драговиштице чија је кота је око 250 m нижа од Власинског језера) до коте 1.256 мнв одакле се каналом Божица уводи у Власинско језеро;

- **„Лисина”**, као важан објекат Власинског система којим се обезбеђује препумпавање воде (2,43 м³/s) у Власинско језеро.

Табела 16: Постојеће акумулације

Акумулација	Површина акумулације (km ²)	Запремина акумулације (10 ⁶ m ³)	Дубина воде (m)	Кота воде (mnm)
Власинско језеро 16,5	165,00	15-34	1213,00	
ПАП Лисина	0,54	10,00	20-33	923,00

8.1. Зоне подручја водозаштите

Законска регулатива

За потребе израде Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика Власина урађен је Елаборат о зонама санитарне заштите регионалног изворишта водоснабдевања подсистема „Власинско језеро“, којим су дефинисане зоне санитарне заштите регионалног изворишта „Власинско језеро“ и као такве биће унете у предметни план.

Границе зона санитарне заштите одређене су имајући у виду захтеве Закона о водама (Сл. гласник РС“ бр. 30/2010, 93/2012 и 101/2016) и Правилника о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања (Сл. гласник РС“ бр. 92/08) и критеријуме који произилазе из природних услова, постојећег окружења и конфигурације изворишта, количине воде која се захвата, природног састав воде на изворишту и сливу, као и значаја који извориште има за регион.

Правилник у Члану 5. дефинише да зону санитарне заштите изворишта чине површинска и подповршинска област слива.

Одређивање зона санитарне заштите акумулације површинских вода одређено је члановима 21, 22 и 23 Правилника, односно:

- Зона I акумулације површинске воде, сагласно Члану 21 Правилника;
- Зона II акумулације површинске воде, сагласно Члану 22 Правилника,
- Зона III акумулације површинске воде, сагласно Члану 23 Правилника.

Садржај Елабората је прописан чланом 26 Правилника.

Одржавање шире, уже и непосредне зоне санитарне заштите прописано је члановима 27, 28,29 и 30 Правилника.

• Зона I - непосредна зона санитарне заштите

Основне карактеристике акумулација меродавне за формирање зона санитарне заштите:

Коте Акумулације Власина:

- кота максималног успора 1213,8 mm

Коте Акумулације Лисина:

- Кота максималног успора 978,0 mm

Зона I је одређена само дуж главних водотока: Цветкове реке, Манојловице и десне притоке, Јанчин поток, Стевановски поток, Дубоки поток, Манцина река, Шаовица, Јарчев поток, Симонова река, Милованска река, два водотока која је аутор именовао као А и Н поток, Мурина река, канал Јерма (који је искористио корито реке Појиште), Бабина река и Дедина дол (слив Власине), Лисинска и Божичка река (слив Лисине) и Чемернице, Мађенице, Преке реке, Маловршнице, Јовшин дол и Поломска река као и око канала Јерма обзиром да је отворен ток (слив северних канала, односно довода Чемерник, Стрвна и Јерма).

Усвојено је да удаљење полигона зоне I, од уреза акумулације при максималној коти воде, буде минимално прописаних 10 м. Предложена граница зоне I је у хоризонталној пројекцији удаљена од уреза воде при максималном нивоу углавном више од 10 м, најчешће у опсегу вредности 10-20 м, максимално до 30 м.

Укупна површина коју оивичава полигон који представља границу зоне I око акумулације „Власинско језеро“ (са воденом површином акумулације) је 16,846 км². Укупна површина коју оивичава полигон који представља границу зоне I око акумулације „Лисинско језеро“ (са воденом површином акумулације) је 0,786 км².

- **Зона II – ужа зона санитарне заштите**

Зона II одређена је само око акумулација површинске воде, односно зоне I акумулација. У односу на линију границе зоне I око акумулације, на удаљењу минимум 500 м.

У наведеној зони морају важити строжији критеријуми за све кориснике простора, када је у питању заштита вода које гравитирају акумулацији - изворишту.

Укупна површина коју оивичава полигон који представља границу зоне II је 33,957 км². Површина зоне II, односно површина зоне II без зоне I око акумулације „Власинско језеро“ и водотокова је 16,318 км².

Простор оивичен полигоном који означава зону II око акумулације „Власинско језеро“ се налази на територији општине Сурдулица.

Простор оивичен полигоном који означава зону II око акумулације „Лисинско језеро“ се налази на територији општине Босилеград.

- **Зона III – шира зона санитарне заштите**

Зона III изворишта - обухвата подручје површинског слива Власинског, Лисинског језера и доводних канала – односно река које су захваћене и доводе се у Власинско језеро. Самим тим, слив Лисинског језера и слив доводних канала чине III зону санитарне заштите Власинског језера.

Укупна површина коју оивичава полигон који представља границу зоне III је 422,247 км² и представља границу укупног слива акумулације „Власинског језера“. Површина слива самог Власинског језера је 62,045 км², Лисинског језера је 274,732 км² и доводних канала је 55,289 км². Зона III је одређена изван граница сливова, односно захвата целокупну површину сва три поменута слива.

Простор оивичен полигоном који означава зону III око акумулације и водотокова (комплетан слив одређен површинском и подповршинском вододелницом) се налази на територији општина Црна Трава, Сурдулица и Босилеград.

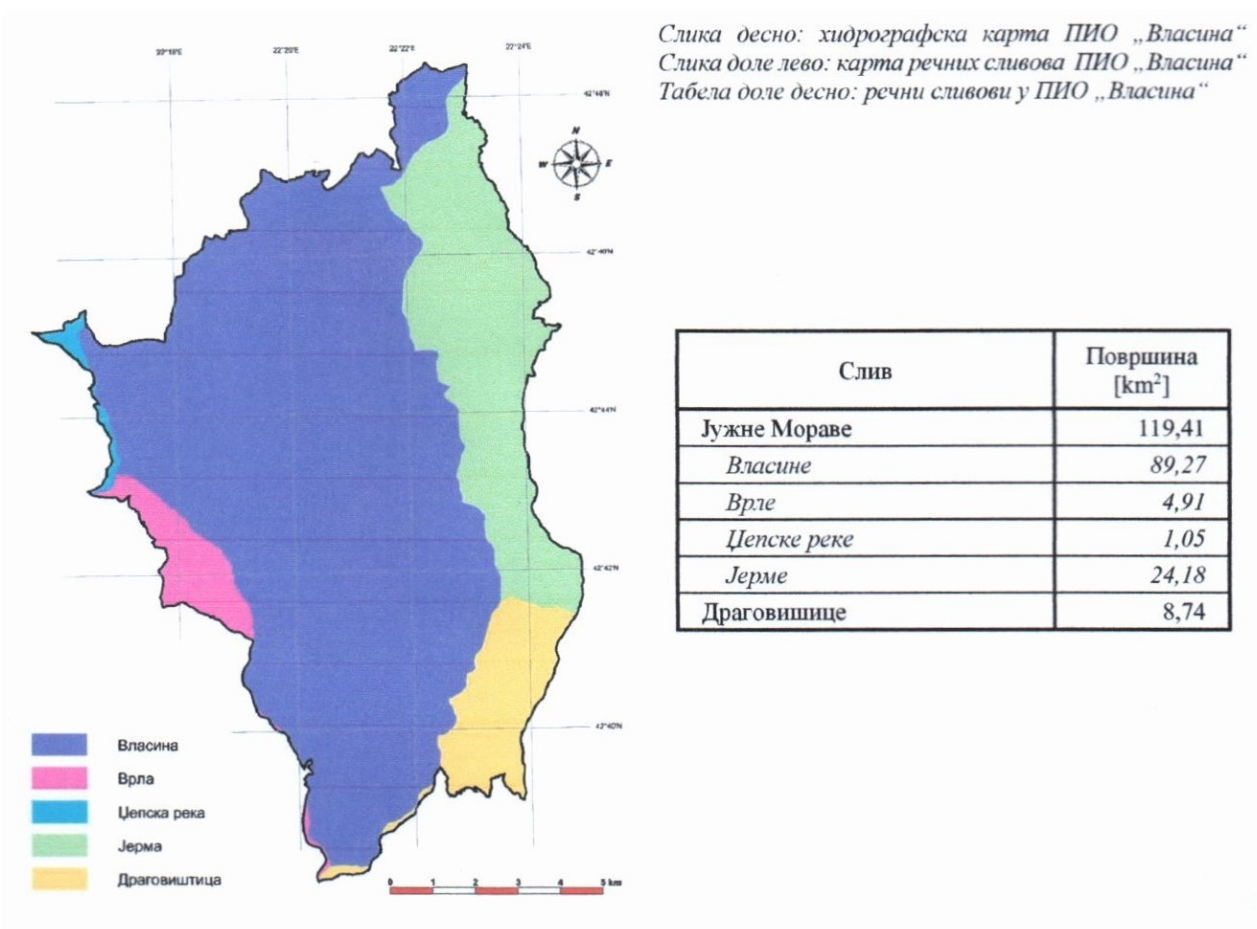
8.2. Водно земљиште

Предвиђа се потпуно очување водног земљишта као највећег природног ресурса овог подручја, пре свега као хидроенергетског и водопривредног потенцијала. Строго контролисано коришћење у туристичке, спортско-рекреативне и комплементарне привредне сврхе треба да има стални надзор и контролу очувања природних карактеристика.

На водном земљишту дозвољена је изградња:

- објеката у функцији водопривреде и одржавања водотокова, објеката компатибилних водном земљишту под условом да се у пројектовању и извођењу обезбеди каналисање и пречишћавање отпадних вода, у складу са прописаним Законом о водама и водопривредним условима,
- објеката за рекреацију и туризам под условима заштите животне средине у складу са Законом о водама и водопривредним условима,
- спортских терена без ограда и трибина (партерни објекти), а све у складу са Законом о водама,
- објеката инфраструктуре,
- изградња саобраћајница, приступних путева, пешачких и бициклических стаза и на мањој удаљености (у неким случајевима и по круни одбрамбеног насипа), али уз претходне консултације и сагласности ЈВП "Србијаводе".
- водно земљиште се може користити и за изградњу водних објеката, постављање уређаја намењених уређењу вода, одржавање корита водотока и водних објеката, спровођење заштите штетног дејства вода, а за остале намене у складу са законом и у складу са прописаним забранама, ограничењима права и обавезама за кориснике водном земљишту, прања механизације и возила и сл. радови који утичу на квалитет вода, стабилност и функционалност водних објеката итд.

Обликовање објеката на води извести тако да позицијом, габаритима, материјалима, изгледом и начином коришћења буде уклопљен у околни простор и намену, како се не би угрозиле или нарушиле природне вредности и пејзажне одлике простора, а у складу са условима за уређење.

Сл.12.Хидрографска карта ПИО„Власина“ (Географски факултет Београд)

8.3. Коришћење и заштита вода и водног земљишта

Достизање утврђених приоритетних циљева за подручје Власина, захтева веома пажљиву и систематску организацију у сарадњи републичких и општинских органа и организација као и едукативно и практично ангажовање локалног становништва и корисника овог простора.

Ради ефикасније реализације овог циља, утврђују се задаци и правила коришћења заштите вода и развоја водопривреде на подручју Власина.

Планом управљања предвиђена је општа, основна и посебна заштита вода.

Сл. 13. Положај и опсервација земљишта, површинских и подземних вода (Јарослав Черни)

8.3.1. Одржавање зона и предлог мера за смањење ризика угрожавања изворишта

Правилник о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања, Сл. глас. бр. 92/2008, не садржи одредбе забране, већ само препоруке и условне забране за поједине делатности у зонама санитарне заштите изворишта. Правилник дефинише забрану уколико неко од корисника или нека делатност угрожава квалитет воде која се користи у систему водоснабдевања.

Акумулације „Власина“ и „Лисина“ су данас првенствено у служби електропривреде али је препознат њихов значај као регионалног изворишта водоснабдевања. У питању су површински водозахвати и то представља њихову највећу рањивост. Овај вид водозахвата је најосетљивији на разне видове загађености, односно загађења лако и брзо могу доспети у језеро и угрозити му квалитет. Квалитет акумулација је неопходно сачувати спровођењем мера и ограничења у циљу смањења ризика од загађења као и праћењем постигнутог степена заштите кроз контролни мониторинг.

Као минимум мера које се морају спроводити у зонама санитарне заштите у циљу заштите вода подразумевају се стандардне техничке мере, које обухватају:

- Постојање система канализације (за атмосферске и фекалне отпадне воде у ужој, а барем за фекалне-употребљене воде у широј зони),
- Постојање система интерне канализације објеката (за атмосферске и фекалне отпадне воде у ужој, а барем за фекалне-употребљене воде у широј зони),
- Прикључење интерног система санитарних отпадних вода на градску канализациону мрежу (у случају да постоји у близини) а у случају непостојања градске канализације, упуштање отпадних вода у водонепропусну септичку јаму или третирање на пакетним постројењима за третман отпадних вода, са испуштањем у реципијент, површинске воде, уз издату водну дозволу.
- Контролисано прикупљање потенцијално зауљене атмосферске воде са интерних саобраћајних, манипулативних површина и паркинга, као и њен третман у таложнику/сепаратору масти и уља, којим се обезбеђује да квалитет пречишћених вода задовољава критеријуме прописане за испуштање у јавну канализацију или одговарајући реципијент; редовну контролу сепаратора и таложника и послове пражњења истих поверити овлашћеној организацији. Обавеза је корисника (инвеститора) да у случајевима испуштања отпадних вода, складиштења и испуштања хазардних и других материја које могу загадити воду, или изменити водни режим исходују водну дозволу.
- За кориснике који у процесу рада производе технолошке отпадне воде, предвидети њихов одговарајући третман којим се обезбеђују прописани захтеви емисије, односно прописани услови за испуштање у јавну канализацију или одговарајући реципијент уз обавезу прибављања водне дозволе. Обавезна је уградња уређаја за мерење количине испуштених отпадних вода-мерач протока, праћење протицаја и достављање резултата мерења надлежној инспекцији за заштиту животне средине.
- Успостављање мониторинга отпадних вода које се испуштају у реципијент у складу са Законом о водама.

1. Ограничења у зони непосредне заштите

Зона непосредне заштите формира се око језера Власина и Лисина и око речних токова. У непосредној зони акумулација успоставља се строг режим санитарног надзора.

- Нелегално саграђени морају бити уклоњени. Даља изградња или доградња постојећих стамбених објеката и стамбених објеката у којима се повремено борави се забрањује. Такође, забрањена је изградња привредних и других комерцијалних објеката, економија и др. Постојећи легални објекти морају имати решено питање прикупљања, одвођења и пречишћавања комуналних отпадних вода и одлагања отпада.
- Потпуно забранити кретање возила на моторни погон која нису у функцији водоснабдевања, заштите природе и електропривреде. Када су у питању пловила, потребно је забранити коришћење глисера, скутера на води односно свих пловила са моторима са унутрашњим сагоревањем са изузетком оних који се користе за потребе служби заштите природе, електропривреде, водопривреде, полиције и војске. Потребно је ограничити број ових чамаца на минималан потребан, са мањим резервоарима из сигурносних разлога. У циљу заштите, уместо бензина/нафте користити моторе са погоном на ТНГ.
- Дозволити постојеће рекреационе активности на акумулацијама као што су манифестације „Власински триатлон“, „Власинска регата“ и „Власинска сомовијада“ а забранити организовање нових. У приобалном делу, забранити камповање, организацију вашара и други вид организованог окупљања људи. Дозволити рекреацију на отвореном простору у сваком облику (шетња, спортови на трави и др.) уз поштовање прописа ЈВП, ПИО Власина (прописане мере понашања и ограничења за режиме заштите I, II и III степена). Забрањена је изградња спортских објеката и отворених спортских терена.
- Дозволити спортски риболов, излов ради научног истраживања и строго контролисано планско порибљавање уз претходно урађене студије. Контролу, број и активности риболоваца контролишу надлежне службе у складу са важећим програмом управљања рибарским подручјем и другим прописима који уређују ову област. На основу Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда (Сл. гласник РС бр.128/14) – дозволе издаје управник заштићеног подручја. Ако су акумулације у рибарском подручју, потребно је исходovati водна акта за план, програм управљања на рибарском подручју.
- За наведене активности на акумулацији Лисина тражити мишљење/сагласност од ЕПС-а, ЈВП „Србијаводе“.
- Дозволити радове на постављању, складиштењу и одржавању опреме и обављање делатности који су у функцији водоснабдевања, електропривреде и управљања ПИО „Власина“. Наведене радове могу изводити и друга лица уз овлашћење надлежних органа. Дозволити планиране активности на проширењу капацитета Власинских ХЕ у складу са постојећом техничком и планском документацијом.
- Сви радови који се врше у зони непосредне заштите морају бити у функцији заштите воде и заштите од вода (уз поштовање општих обавеза које прописују највиши правни акти Републике Србије). Према Закону о водама (члан 87) забрањен је кавезни узгој риба у акумулацији која служи као извориште за снабдевање водом. Правилником о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања,

(Сл. гласник, бр. 92/2008) забрањено је узгајање рибе ради комерцијалног изловљавања у непосредној зони заштите.

- У непосредној зони заштите важе сва ограничења која се односе на ужу и ширу зону заштите. Потребно је извршити прибављање у јавно власништво земљишта у зонама непосредне заштите.

2. Ограничења у ужој и широј зони заштите

Урбанизација

Постојећи објекти унутар зона санитарне заштите се морају легализовати и добити употребну дозволу под прописаним условима, усклађеним са посебним допунским условима. Нови-будући објекти могу да се граде у складу са: Законом који ту област регулише, условима из грађевинске дозволе, посебним захтевима у складу са мерама наведеним у Процени утицаја на животну средину и Извештајем Комисије и условима и захтевима из Елабората о зонама санитарне заштите регионалног изворишта подсистема Власинско језеро и у складу са одредбама Закона о водама.

У ужој зони заштите

- Забранити изградњу нових стамбених насеља, привредних и других комерцијалних објеката.
- Изградња нових индивидуалних стамбених објеката и викендица за повремени боравак у постојећим махалама може се дозволити уз претходно добијање позитивног мишљења од стране ЈКП, ЈВП Србијаводе, управљача „ПИО Власина“ и надлежног органа за заштиту животне средине у поступку добијања грађевинске дозволе. Забрањује се изградња објекта пре комуналног опремања земљишта. Овај услов се односи на фекалну и атмосферску канализацију као минималан захтев. За изградњу канализације препоручују се мере дефинисане у оквиру тачке - комуналне активности.
- Уређење постојећих стамбених комплекса (формирање зеленог појаса и сл.) се дозвољава уз примену одговарајућих додатних мера. Проширење и уређење постојећих стамбених комплекса се дозвољава у случајевима већ започетих радова што подразумева да су већ прибављене неопходне дозволе.

У широј зони заштите

- Изградња индивидуалних стамбених објеката је дозвољена под истим условима као у ужој зони санитарне заштите.
- Изградња стамбених, туристичких комплекса и др. сличних објеката је дозвољена уз претходну израду Процене утицаја на животну средину и добијање позитивног мишљења од стране ЈВП Србијаводе, ЈКП, управљача „ПИО Власина“ и надлежног органа за заштиту животне средине у поступку добијања грађевинске дозволе. Код планирања нових зона за становање потребно је водити рачуна о дебљини заштитног повлатног слоја. Уколико се простор налази у зони која је дефинисана као подручје високе рањивости, или се новим радовима за потребе изградње региструју услови који одговарају оваквом подручју, ове површине планирати доминантно као зелене појасеве.

Грађевински ископи и експлоатација сировина

Ископ речног и језерског материјала је забрањен. Изузетно, ископ шљунка и песка и других минералних сировина може се дозволити у широј зони као део формирања спортско-рекреативних центара уколико не угрожавају квалитет воде (подземне и површинске), уз примену адекватних мера заштите, и уз прибављену водну сагласност за вађење речних наноса, од стране ЈВП „Србијаводе“.

Прикупљање и третман отпадних вода

- Забрањено свако упуштање, свих категорија и типова отпадних вода у реципијент-водоток, јаруге, подземне воде, на тло и др., без претходног пречишћавања до захтеваног квалитета који прописује законска регулатива: Закон о водама ("Сл. гласник РС", бр. 30/2010, 93/2012, 101/2016 и 95/2018), Уредба о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање (Сл.гласник РС бр. Сл. Гласник РС, 55/05, 71/05, 101/07, 65/08 и 16/11) или у складу са условима прописаним у водној дозволи.
- Сви објекти (стамбени, туристички, привредни и др. комерцијални објекти) који се налазе унутар дефинисаних зона санитарне заштите обавезно морају имати решено питање прикупљања и одвођења комуналних отпадних вода. То подразумева да: буду прикључени на локалне јавне канализационе системе који морају бити изграђени по прописаним стандардима и препорукама, или у случају непостојања исте, да изграде индивидуалне објекте за прикупљање и третман отпадних вода (капацитета за једно или више домаћинстава). За потребе третмана отпадних вода индивидуалних домаћинстава могу се користити водонепропусне септичке јаме (двокоморне, трокоморне) или компактни "пакетни" уређаји у коме се врши третман отпадне воде на принципу механичког и биолошког пречишћавања. Испуштање у реципијент, површинске воде, искључиво уз издату водну дозволу
- Све постојеће септичке јаме које технички не задовољавају услов водонепропусности, или се у то сумња, морају се санирати у складу са одговарајућим прописима за изградњу оваквог типа уређаја.
- Све површинске, запрљане атмосферске и процедурне воде сакупити и третирати на постројењима за предтретман отпадних вода (таложници, сепаратори уља и масти и др.). Ако се испуштање врши у реципијент, површинске воде, обавезно исходovati водну дозволу.
- У ужој зони заштите, а посебно у деловима који су због мале природне заштићености осетљиви на чак и мала проциривања канализационог садржаја, потребно је прописати услове за пројектовање канализације са допунским мерама заштите. Исте је потребно обезбедити кроз прописивање услова за избор цевног материјала (квалитетнији материјали и/или дуплозидне цеви), као и услове за обезбеђење потпуне заптивености између цеви и ревизионог окна. На тим локацијама обезбедити адекватни мониторинг колекторског система.
- Приоритет је изградња јавних канализационих система са постројењима за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) са секундарним и терцијарним третманом у циљу уклањања нутријената.
- Канализациона мрежа и ППОВ се морају градити и пустити у рад истовремено.

Одлагање отпада:

- Управљање отпадом на подручју зона заштите мора се обављати у складу са Локалним и Регионалним планом управљања отпадом.
- Забрањено је одлагање комуналног, индустријског и грађевинског отпада, амбалаже, расходованих моторних возила, других машина и апарата, осим комуналног и пољопривредног отпада пореклом са заштићеног подручја, који може да се одлаже на прописан начин на местима која су за то одређена и обележена.
- Израдити адекватну и санитарно исправну стратегију и оперативни план управљања муљем (муљ од чишћења сливника, чишћења септичких јама, муљ са постројења за пречишћавање воде за пиће и слично).
- Неопходна је примена свих организационих и техничких мера којима би се минимализовали потенцијални негативни утицаји сметлишта на квалитет животне средине и квалитет површинских и подземних вода. Неопходно је да локална самоуправа, у циљу превенције и спречавања формирања сметлишта усклади организовано прикупљање (постављање контејнера за сакупљање отпада) и одношење чврстог комуналног отпада из свих насеља и махала на подручју зона санитарне заштите и путем инспекцијских служби примени ригорозне санкције за прекршиоце који одлажу комунални и други (нпр. амбалажни, грађевински ...) отпад ван за то предвиђеног простора.

Индустријски погони

На подручју на коме су успостављене зоне заштите (I, II и III) забрањена је градња привредних објеката који подлежу издавању интегрисане дозволе (сагласно Уредби о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола, „Службени гласник РС“, број 84/05).

Енергетски сектор

Како су изграђене акумулације део система „Власинских ХЕ“, и за те потребе су првобитно и формиране, планиране активности на проширењу капацитета и активности на одржавању објеката и опреме дозволити у свим зонама санитарне заштите уз увођење строгих мера и контроле спровођења истих. С обзиром да су акумулације вишенаменске, неопходно је на ХЕ предузети следеће мере заштите:

- строго водити рачуна да не дође до контаминације низводног тока уљима и мазивима,
- управљање нивоима воде у акумулацији вршити имајући у виду утицај на квалитет воде акумулације и биодиверзитет,
- спроводити редован мониторинг акумулација/водотока коа и испуштених отпадних вода из система ХЕ,
- придржавати се мера датим у водним дозволама за Власинске ХЕ и ПАП Лисина којима су дефинисани начин, обим и услови коришћења вода Власинског хидросистема.

Индустријска складишта и депоније

У широј зони заштите регионалног изворишта већ се налазе депоније рудничке и флотацијске јаловине рудника олова и цинка „Грот“. Неопходно је извршити испитивања квалитета воде и седимента на локацији одлагалишта, тестове излуживања у циљу оцене

степену утицаја јаловишта на квалитет животне средине. У зависности од добијених резултата спровести адекватне мере биоремедијације, антиерозионе мере у сливу и др. Потребно је да власник/корисник поменутог рудника прибави водне услове у поступку израде техничке документације за реконструкцију постојећих објеката и извођење радова, односно водну дозволу за извођење предвиђених радова.

Пољопривреда и шумарство

На значајном делу простора који је дефинисан као зоне санитарне заштите изворишта (шира зона) данас је присутна индивидуална пољопривредна активност. Стоچارство и воћарство су препознати као перспектива за предметно подручје. Интензивирање пољопривредне производње са собом носи повећану примену агротехничких мера (наводњавање, повећано ђубрење, заштита) од којих неке могу битно утицати на квалитет вода у сливу, а самим тим и акумулацијама. У циљу заштите потребно је спровести следеће мере заштите:

Неопходно је користити еколошки прихватљива средства и добру пољопривредну праксу (начин примене, време примене, количина средстава а све у функцији типа земљишта, узгајане културе и климатских услова) и водити евиденцију о врсти и потрошњи ђубрива и средстава за заштиту биљака од стране корисника пољопривредног земљишта.

У ужој зони санитарне заштите:

- За индивидуална домаћинства дозвољава се пољопривредна производња са ограниченом употребом ђубрива. У нашој легислативи није дефинисано ограничење коришћења ђубрива али се могу користити препоруке и ограничења дефинисана легислативом Европске уније, као што су она везана за количину азота који се сме нанети на земљиште (170 kg/ha/год.), дозвољено удаљење од водотока или изворишта (мин 50 m), нагиб земљишта као и период у години када је дозвољена његова употреба.
- У складу са применом добре пољопривредне праксе, обавезно остављати заштитну тампон зону (буферске површине), површине које се не обрађују, затрављене су, не косе се и обрасле су ниским растињем. Ове површине су предвиђене да апсорбују вишкове нутријената и заштитних средстава са пољопривредних површина, пре него што доспеју у водоток, или акумулацију. Дебљина заштитног појаса може да варира од неколико метара, па и преко десет.
- Комерцијалне економије (пољопривредна газдинства), које су се или ће се у будућем периоду наменски формирати за ратарску, повртарску или воћарску производњу се могу дозволити и у ужој зони заштите само уколико се баве органском производњом лековитих, зачинских и ароматичних трава, поврћа и слично.
- За заштиту биља могу се користити бројне безбедне методе заштите (без употребе хемије): агротехничке, физичке, механичке и биолошке као што су биљни препарати од коприве, белог лука, раставића и др.

У широј зони санитарне заштите

- Дозволити употребу комерцијалних средстава за заштиту биља с тим да се користе брзо разградиви пестициди, био разградиви, без остатака.

- Отпад од пестицида (неутошени пестициди, неутошени раствори пестицида, амбалажа од пестицида, отпадна вода од прања амбалаже и уређаја за примену) одлагати на безбедан начин и место, према упутствима ЈКП и управљача ПИО Власина.
- Изградња економија за масовну пољопривредну производњу и узгој стоке је дозвољена уз претходну израду Процене утицаја на животну средину и добијање позитивног мишљења од стране ЈВП, ЈКП, управљача „ПИО Власина“ и надлежног органа за заштиту животне средине.
- Забрањује се одлагање или испуштање фекалних отпадних материја животињског порекла у и уз водотоке. Скалдишта чврстог стајњака и осоке извести у складу са правилима добре пољопривредне праксе.

Рибњаци

Неопходно је организовати редовну контролу рада рибњака. Власницима ових објеката који су на водотоцима наложити третман испуштених употребљених вода, прикупљање и даље поступање са чврстим отпадом из рибњака у складу са законском регулативом која регулише ову област и прибављеним водним дозволама.

- У зони рибњака, пратити квалитет водотока, у циљу евентуалне деградације њеног квалитета у складу са правном регулативом. Анализом обухватити следеће параметре: температура воде, суспендоване материје, мутноћа, боја, електропроводљивост, суви остатак, БПК, утросак калијум перманганата, растворени кисеоник, садржај амонијум јона, нитрита и нитрата, укупни фосфати.
- Отварање нових рибњака спровести уз примену стандардних и додатних техничких мера заштите, са прибављањем неопходне техничке документације и дозвола за рад.

Саобраћај

- Превоз опасног терета кроз ужу зону заштите треба избећи а уколико то није могуће дозволити само уз примену допунских мера заштите. Службена пратња возила за превоз опасног терета је обавезна, што подразумева и пратњу ватрогасног возила. Опасне материје и материје које се не смеју директно или индиректно уносити у воде дефинисане су Уредбом о граничним вредностима приоритетних и приоритетно хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање (Сл. Гласник РС бр.24/2014).
- Ограничити брзину кретања возила кроз ужу и ширу зону санитарне заштите.
- Забранити кретање и паркирање моторних возила изван путева (осим за спровођење планираних активности на газдовању шумама и сл.).
- Извршити санацију путева, посебно на критичним деоницама (непосредно уз водотоке) ојачавањем ограда, уградњом одбојних ограда вишег степена заштите, заменом коловозног слоја одговарајућим мање клизавим, одржавањем коловоза грејањем, додатним осветљењем саобраћајних трака на критичним деоницама, ограничењем брзине за теретна возила и др.
- За тачно детерминисање критичних деоница саобраћајница унутар зона заштите и разраду могућих решења спречавања директног уливања вода са коловоза у

водотоке препорука је да се уради посебна документација (Студија-Пројекат). У „Приручнику за пројектовање путева у Републици Србији, књига 7. Пут и животна средина “ Јавно предузеће Путеви Србије, 2012. год., дат је прецизан списак активности при пројектовању и грађењу пута у зависности од осетљивости одређеног подручја на загађење.

- Надлежни за одржавање саобраћајница морају имати разрађен план поступања у случају хаваријског изливања опасних и штетних материја. С обзиром на хидрогеолошке карактеристике подручја потребно је припремити план интервентних мера, за случајеве ванредног (акцидентног) загађења, и то у току изградње пута као и током експлоатације. Планом интервентних мера потребно је одредити одговорне особе и институције које ће извести санацију. Интервентне мере морају бити предвиђене тако да омогућавају уклањање загађења и загађеног земљишта у најкраћем могућем времену.
- На путевима у зонама заштите обезбедити контролисано прикупљање потенцијално зауљене атмосферске воде са саобраћајница, интерних саобраћајних и манипулативних површина и паркинга, њен даљи третман у таложнику/сепаратору масти и уља до прописаног квалитета за испуштање у реципијент (јавну канализацију, водоток).
- Све саобраћајне површине, манипулативне и складишне површине и простори, платои, приступне рампе, паркинзи и сл. треба да буду адекватно изведени од водонепропусног армираног бетона и асфалтирани или покривени неким другим материјалом отпорним на нафту и нафтне деривате.
- Обезбедити редовну контролу (проверу ефикасности) таложника/сепаратора а послове пражњења истих поверити овлашћеној организацији.
- Забранити изградњу базена (таложника) на веома осетљивом подручју (Оцену осетљивости подручја урадити у складу са поментим Приручником за пројектовање путева у Републици Србији).

Транспорт и складиштење нафте и нафтних деривата

Имајући у виду планиран развој предметног подручја, у наредном периоду указаће се потреба за изградњом бензинских станица те је наставку текста дат предлог мера у циљу заштите изворишта. Због опасности које са собом носи превоз и трајно подземно и надземно складиштење опасних материја (и материја које се не смеју директно или индиректно уносити у воде) забранити изградњу бензинских пумпи у непосредној и ужој зони заштите. Изван ових подручја се може дозволити изградња бензинских пумпи ако инвеститор докаже да пројектовано решење не представља допунски ризик по квалитет вода изворишта и по добијању водне и употребне дозволе. У случају изградње неопходно је:

- изградити танкване или резервоаре за гориво са двоструком заштитом и уређајем за аутоматско детектовање и дојаву пропуштања,
- изградити систем интерне сепаратне канализације (атмосферске и фекалне воде),
- предвидети контролисани прихват потенцијално зауљене атмосферске воде са интерних саобраћајних, манипулативних површина и паркинга, као и њен третман

- у таложнику/сепаратору масти и уља, до прописаног квалитета за испуштање у јавну канализацију или одређени реципијент,
- вршити редовну контролу сепаратора и таложника и послове пражњења истих повери овлашћеној организацији, водити уредну евиденцију о чишћењу наведене опреме и уређаја,
 - спроводити неопходне мере заштите од могућих удеса (пожар, изливање, просипање, исцуривање хемикалија и др.), као и мере за отклањање последица у случају удесних ситуација; прибавити сагласност надлежног органа за предвиђене мере заштите од пожара,
 - у близини места на којима је могућност просипања запаљивих течности највећа, поставити сандуке са песком за посипање,
 - мониторинг подземних вода и земљишта и израду пијезометара у непосредној околини истих,
 - израдити Правилник о начину понашања запослених у току редовног рада, као и у случају удеса као и план заштите у случају изливања како би се умањили утицаји на околину и подземне воде.

Спорт, рекреација и туризам

- У ужој и широј зони заштите, рекреација на отвореном простору се дозвољава у сваком облику (шетња, спортови на трави, планинарење и др.) уз поштовање прописа ПИО Власина (прописане мере понашања и ограничења за режиме заштите I, II и III степена).
- У ужој зони санитарне заштите забрањено је формирање нових кампова, организовање вашара а неопходно је спровођење додатних мера заштите за постојећа имајућу у виду да се на предметном подручју већ традиционално одвијају манифестације: „Сабор Свети Илија“, „Власински триатлон“, „Власинска регата“ и „Власинска сомовијада“. Постојеће кампове санитарно уредити при чему објекте планирати на што то већој удаљености од линије воде, уз строги надзор управника ПИО Власина и ЈКП.
- У ужој зони акумулације „Лисина“ забранити све поменуте активности: камповање, вашаре и друга окупљања људи.
- Постојећим просторним плановима и мастер планом развоја туризма планирани су бројни садржаји у приобаљу. За неке планиране садржаје потребно је извршити промену локација.
- Планирати формирање и коришћење травнатих и других зелених површина на начин који или не захтева примену опасних и штетних средстава за заштиту од корова и штеточина у ужој зони заштите или захтева минималну и увек контролисану примену истих унутар шире зоне санитарне заштите изворишта.
- Сваки корисник зелених - травнатих површина које захтевају мере одржавања је у обавези да изради План управљања пестицидима који укључује и одговарајући мониторинг.

8.3.2. Посебна заштита вода

Све воде водотока, на подручју предела, припадају I категорији вода. Европски прописи (COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, COM 89, 5/8 FINAL; BRUSSELES, 13 NOVEMBAR 1989, PROPOSAL FOR A COUNCIL DIRECTIVE CONCERNING MUNICIPAL WASTE WATER TREATMENT) такође сврставају ове воде у I категорију, чиме се штити квалитет површинских и подземних вода и омогућава даљи развој туризма и насеља на територији и сливу.

8.3.2.1. Заштита од поплава

Могуће опасности од поплава на подручју Власине су:

- услед изливања бујичних водотокова у време високих падавина, али је малог ризика због малог максималног протока природних водотока на посматраном подручју и
- неконтролисано пражњење акумулација у случају акцидента пуцања бране.

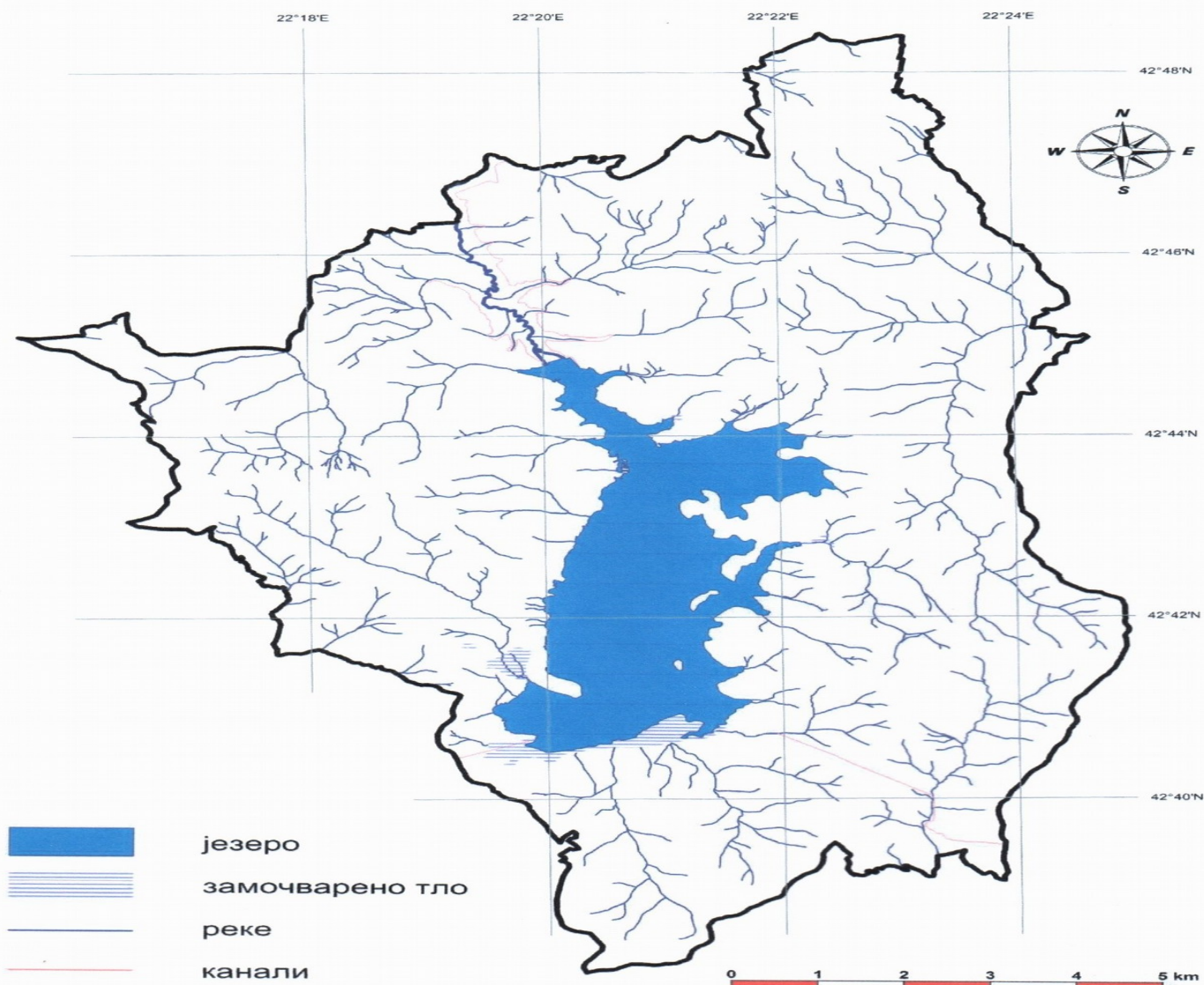
Очување воденог енергетског потенцијала мора се спроводити са најмањом могућом мером ризика, с обзиром да су од виталног значаја за функционисање и сигурност привредног потенцијала целокупних узводних и низводних подручја, за материјалну и животну сигурност људи на подручју могуће поплаве.

Низводно од бране, спроводиће се мере за трајну заштиту становништва и материјалних добара од поплавног таласа који би се формирао у случају рушења бране и успоставља се висок степен заштите, који се спроводи строгим надзором и мерама техничке заштите (према Студији о пролomu бране 1949. године), и то: забраном изградње привредних, јавних и стамбених објеката и инфраструктурних система, изузев објеката који се реализују за потребе водосистема; уз могућност изградње помоћних и економских објеката за коришћење у пољопривреди и сточарству.

Земљиште у границама зоне утицаја поплавног таласа, којом је обухваћено и земљиште предвиђено за формирање поплавног таласа, неће се експроприсати.

Одбрана од поплава биће остваривана у оквиру интегралних система Електропривреде Србије – Власинске ХЕ, путем:

- активне одбране у оквиру акумулационих басена, којима се ублажавају таласи великих вода и великих каналских система;
- пасивне одбране кроз реализацију линијских заштитних система;
- планском контролом изградње у угроженим зонама (уз диференциране степене заштите, у складу са значајем подручја која се штите). Стога је неопходно да сваки утврђени појединачни потенцијални ризик (геологија, екстремни метео услови, сеизмика, праћење стања конструкције бране и сл.) буде предмет перманентног праћења и контроле.

Сл.14. Хидрографска карта ПИО „Власина“ (Географски факултет Београд)

8.3.2.2. Заштита од клизишта, ерозије и бујица

Заштита од потенцијалних клизишта односи се на избегавање нестандартних интервенција у природној конфигурацији земљишта, посебно на већим нагибима, одржавање вегетације на нагнутим теренима и избегавање градње већих размера на већим нагибима.

Заштиту од водне и еолске ерозије спроводиће се ради спречавања губитка земљишта, заштите од поплава, спречавања механичког засипања водних акумулација и механичког и хемијског загађивања водотока.

Противерозиони радови приоритетно ће се изводити ради спречавања водне ерозије (техничким и биолошким мерама), на сливовима на којима је изграђена водна акумулација Власинско језеро и у зонама резервисаним за потенцијална изворишта водоснабдевања, на

сливовима подложним великим штетама од поплава и у зонама посебних природних вредности.

Еолска ерозија на подручју предела приоритетно ће се решавати подизањем шумско-заштитних вегетацијских појаса.

Ради спречавања и отклањања штетног дејства ерозије и бујица спроводе се превентивне мере (коришћење пољопривредног, шумског и другог земљишта у складу са захтевима антиерозионог уређења земљишта, забрана радњи којима се поспешује ерозија и стварање бујица и друго), граде и одржавају водни објекти за заштиту од ерозије и бујица и изводе заштитни радови (биолошки и биотехнички).

Заштита од потенцијалних клизишта односи се на избегавање нестандартних интервенција у природној конфигурацији земљишта, посебно на већим нагибима, одржавање вегетације на нагнутом теренима и избегавање градње већих размера на већим нагибима.

Главне активности управљача би биле:

- Припрема и потписивање споразума између ЕПС-а, Хидроелектране Ђердап,огранак Власинске хидроелектране и Туристичке организације општине Сурдулица о међусобним обавезама везаним за појаве наглих промена водостаја на Власинском језеру, односно поступцима предупређења или умањења негативних последица тих промена и накнаду штете насталу у насељу риба,
- Израда програма заштите од водне ерозије
- Формирање јединственог система управљања водним ресурсима;
- Строга заштита квалитета подземних и надземних вода од свих облика загађења;
- Биолошки мониторинг потока и река на подручју Предела, праћењем физичких и хемијских својстава станишта и бентосних заједница.
- Рационално коришћење вода;
- Иницирање израде Водопривредне основе подручја предела са посебним освртом на реалне капацитете власинских изворишта за потребе очувања водених екосистема и водоснабдевања туристичких јавних објеката и овдашњих сеоских насеља;
- Израда катастра извора и врела (каптираних и некаптираних) на подручју предела;
- Израда катастра водотока; иницирање почетка изградње канализационог прстена;
- Иницирање израде хидрогеолошке карте предела;
- Санација илегално каптираних извора и њихово враћање у првобитно стање након обезбеђивања новог начина водоснабдевања;
- Израда катастра загађивача (и њихово праћење) површинских и подземних вода, са обрадом квалитативних и квантитативних података, уз редовно информисање републичке инспекције и Завода за заштиту природе Србије.
- Активности у водном земљишту морају да се предвиде у складу са прописаним забранама, ограничењима права и обавезама за кориснике водног земљишта, уз услов да се приликом спровођења активности не погоршава водни режим, не утиче на стабилност и функционалност водних објеката, не ремети пролаз великих вода и омогућава спровођење одбрана од поплава.

- Да се ако је потребно обухвате ерозиона подручја и предвиде превентивне мере и биотехнички и биолошки заштитини радови за заштиту од ерозија и бујица.
- Да се утврди међусобни положај обухвата плана и зона заштите изворишта водоснабдевања на територији обухвата плана. Уколико се цео обухват или део простора налази унутар неке зоне заштите, активности усагласити са прописима из те области санитарне заштите.

9. Активности на заштити, развоју и управљању риболовним подручјем и риболовном фауном

Потребна је израда Програма управљања рибарским подручјем ПИО „Власина” за период од 2022.- 2031. год. као основом за доношење годишњих програма и активности које подразумевају низ послова и мера на порибљавању, организовању излова у научно-истраживачке и друге дозвољене сврхе, надзор над риболовним подручјем и чување у време мреста, чијом би реализацијом дошло до унапређења и повећања бројности популације пастрмки, порибљавањем и стварањем услова за природна мрестилишта.

У складу са наведеним програмом вршиће се мониторинга стања рибљег фонда на рибарском подручју, односно вишедневна теренска истраживања стручњака са Природно-математичког факултета из Крагујевца, заједно са рибочуварском службом Предела. Вршиће се лимнолошке и сонарне пробе на свим риболовним водама предела и сачиниће се Извештај о мониторингу стања рибљег фонда.

Посебна активност реализоваће се на:

- Израда новог Програма управљања рибарским подручјем ПИО „Власина” за период од 2022.- 2031. год. и на основу њега израда годишњих програма унапређења рибарства.
- Јачање рибочуварске службе пријемом нових рибочувара,
- Праћењу стање популације поточне пастрмке,
- Реинтродукција пијора,
- Праћење стања и бројности аутохтоних врста и њихових станишта,
- Дефинисање мера заштите и порибљавања,
- Испитивање популације пијора у Лисинском језеру,
- Заштита природних плодишта,
- Спотрски риболов,
- Израда годишњих програма унапређења рибарства,
- Наставити са обуком чувара-рибочувара ради стицања потребних знања у рибочуварским пословима; организовање и обука волонтерских екипа које би сарађивале на спречавању риболова у Пределу ван дозвољених ревира и недозвољеним средствима,
- Наставити и јачати сарадњу са удружењима и клубовима спортских риболоваца из Сурдулице и окружења, та сарадња већ постоји, она ће се неговати и даље развијати у пракси, уз формално регулисање међусобних обавеза кроз одговарајуће акте, односно уговоре и споразуме,
- Израдити катастар свих изворишта, водених токова и сливова на подручју Предела, радити анализу квалитета воде и наставити са акцијама чишћења обале језера, посебно водотокова који се уливају у Власинско језеро.

10. Активности на заштити, развоју и управљању ловиштем и ловном фауном

Подручје предела и заштитне зоне припадају ловишту „Врла“ на територији општине Сурдулица – чији је корисник Ловачко удружење „Врла“ из Сурдулице и ловишту „Власина“ на територији општине Црна Трава чији корисник Ловачко удружење „Црна Трава“ из Црне Траве и то на основу Ловне основе за ловиште „Врла“ и ловне основе за ловиште „Црна Трава“ у којој су дате основне смернице на очувању и унапређењу ловне дивљачи, као и мере регулисања популација кроз узгојни и санитарни одстрел. Годишњим плановима детаљније се планирају активности и мере, са финансијским показатељима.

Поред ловних врста вршиће се и заштита неловних врста дивљачи кроз свакодневне активности службе, у циљу спречавања узнемиравања, уништавања станишта, противзаконитог коришћења и сличних радњи у ловишту.

Спроводиће се и следеће активности:

- Иницирање анализе важеће ловне основе и њихово усаглашавање са меродавним елементима режима заштите установљеног уредбом о заштити;
- Праћење динамике развоја популација дивљачи,
- Гајење, заштита дивљачи,
- Заштита дивљачи и мере за обезбеђивање мира у ловишту,
- Активна сарадња са научним, образовним, ловним и другим институцијама.
- Обавештавање чланова ловачких удружења о режиму заштите и утврђеним правилима унутрашњег реда, обука за препознавање птица, сисара, других животиња и биљака које се не смеју ловити, узмениравати, сакупљати или уништавати и потписивање споразума/уговора о сарадњи управљача са ловачким удружењем.
- Стална едукација чувара, упознавање са вештинама и знањима потребним за обављање ловочуварских активности путем сарадње са научним, образовним, ловним и другим институцијама.
- Сарадња са ловачким удружењем о режиму заштите, спречавању криволова, утврђеним правилима унутрашњег реда у ловишту „Врла“.
- Уређивање и одржавање ловишта према годишњим и десетогодишњим програмима газдовања ловиштима и наставак сталних активности на подручју Предела које се континуирано спроводе ради евидентирања фауне у складу са степеном досадашње истражености, евидентирања угрожених представника фауне и њихових станишта, одређивања степена њихове угрожености према критеријумима IUCN-а и картирања најзначајнијих представника фауне и њихових станишта.

11. Активности на научно - истраживачки и образовног рад

Научноистраживачки и образовни рад су примарне функције предела. Научна функција ће се реализовати кроз низ одговарајућих истраживачких пројеката а функција образовања првенствено кроз посету и обилазак пределу у оквиру екскурзионих програма, школа у природи, семинара, радионица и других облика едукације.

Главне активности научног истраживања:

- Израда и реализација пројекта истраживања заштићених и строго заштићених врста биљака, животиња и гљива,
- Израда и реализација пројекта истраживања рибљег фонда.

Главни активности образовног рада:

- Анимирање образовних институција за организовање екскурзионих посета, прихватање и вођење ученика и студената у обилазак и разгледање предела;
- Израда и реализација програма за организовање наставе у природи за различите категорије учесника у погледу узраста и стручног профила;
- Организовање семинара, радионица, кампова и других облика образовања и стручног усавршавања у вези познавања и заштите природе и животне средине, демографије и етнографије, народног градитељства, и др.
- Пружање помоћи при прикупљању података и истраживањима везаним за израду дипломских, специјалистичких, магистарских и докторских радова;
- Заснивање сезонске (летње и зимске) школе за младе таленте.

12. Активности на заштити културно-историјског наслеђа

Обзиром на велики друштвени, морални, верски и културни значај црква и манастира у окружењу и на подручју предела, активности на заштити културно- историјског наслеђа сматраће се једним од сталних задатака.

Идентификовани културно-историјски споменици на простору предела и њеној заштитној зони штитиће се, обележавати и презентовати у складу са условима и мерама Завода за заштиту споменика културе.

Планиране активности:

- Биће настављена додатна истраживања, попис и детаљна евиденција објеката верског садржаја, евидентирање ископина и остатака старих црква и манастира, фотографисање свих објеката и бележење народних веровања.
- Биће израђена детаљна евиденција и фотографисање објеката народног градитељства, примери старе архитектуре, воденица, планинских кућа са предлогом мера на конзервацији и одржавању у функцији сеоског живота и туризма.
- Израда катастра културног наслеђа на подручју парка,
- Формирање збирки покретног културног наслеђа,
- Сарадња са стручним и надлежним институцијама на очувању и презентовању културно-историјских споменица.
- Такође ће бити извршено и сакупљање предмета домаће радиности, старих алата, опреме, са циљем излагања и презентације, а истражиће се и ревитализовати елементи старог фолклора, укључујући музичке инструменте, ношњу, као и народне умотворине.

13. Израда базе података (GIS) у функцији управљања, мониторинга и коришћења Предела.

Управљач је започео развој географског информационог система (ГИС) кроз пројекат општине Сурдулица (ГИС СУРДУЛИЦА), која је потписала уговор са развојним Европским програмом „ПРОГРЕС“ о финансирању пројекта „Успостављање ГИС-а у општини Сурдулица“.

ГИС треба да интегрисе меродавне графичко-картографске и алфа-нумеричке скупове података о природним и културно-историјским вредностима, природним ресурсима, објектима и активностима људи који живе, обављају делатност или привремено бораве на

заштићеном простору, активностима управљача на чувању, праћењу стања, уређењу и развоју функција овог заштићеног природног добра. Систем ће омогућити складиштење, брзо претраживање, сортирање и анализу тих података, њихово приказивање и штампање, као и моделовање реалних и хипотетичких ситуација од значаја за управљање заштићеним пределом. Посебан циљ је модерно и естетски атрактивно дизајнирана NET апликација, односно Internet и Intranet презентација природног добра као управљача. ГИС обезбеђује ажуран увид у стање заштићеног подручја на нивоу катастарске парцеле, објекта и активности човека, повећава ефикасност чуварског надзора, олакшава научни мониторинг и планирање мера и радова на заштити и развоју.

Код управљача постоји база података која се односи на праћење стања природних вредности и човекових активности у Пределу.

14. Реинтродукције неких ишчезлих врста на некадашња станишта

Заштита флоре, фауне и станишта строго заштићених и заштићених дивљих врста један је од приоритетних задатака управљача, који ће се планирати годишњим оперативним програмима управљања. Посебан акценат биће на реализацији пројекта реинтродукције (пиора и златне букве) који су ишчезли са својих на некадашних станишта у сарадњи са надлежним институцијама и ресорним Министарством које издаје неопходне дозволе.

15. Активности на изради Програма туристичке понуде

Активности на развијању и унапређењу одрживог еко - туризма у Пределу по посебним пројектима, који се надовезује на рурални туризам околних насеља и израда мреже едукативних стаза по посебним пројектима.

Разрадиће се у току планског периода у сарадњи са стручним институцијама и туристичким организацијама.

16. Рад на унапређењу свих видова сарадње са другим корисницима подручја и локалним заједницама

Основни заједнички интерес свих корисника, јесте изградња дијалога са широким кругом заинтересованих учесника, из ког разлога управљач у наредном периоду планира јачање ових активности. Организоваће се квалитетније упознавање локалног становништва, предузећа, организација, установа, општинских служби и органа о разлозима због којих је овај простор стављен под заштиту, посебно о разлозима опште користи и заједничког интереса у спровођењу посебне заштите, као и о правом значењу мера заштите, са нагласком на чињеницу да предвиђени режими неће угрозити било чије интересе, већ донети заједничку корист.

Потребна је дигитална база података са списком привредних субјеката чији се интереси поклапају или супростављају интересима предела и власника приватних шума, као и еколошких удружења са различитим сферама интересовања.

Израдити за потребе становништва штампани материјал са: подацима о значају спровођења заштите и радњама које треба или не треба чинити у циљу очувања добра од

националног интереса; подацима о заједничком интересу и могућностима за остваривање материјалне добити кроз партнерске односе са пределом; подацима о природним вредностима и лепотама овог подручја за ученике, студенте, присутне међународне организације, невладин сектор, еколошка друштва и љубитеље природе.

Наставити сарадњу са другим националним парковима и заштићеним подручјима у циљу стручних консултација, савета, размене искустава, директним контактом или сарадњом у оквиру Асоцијације националних паркова и заштићених подручја Србије.

Наставити сарадњу са Парком природе „Рилски манастири „, из Бугарске.

17. Активности на припреми Програма презентације и популаризације природних вредности подручја

Промоција вредности предела представља један од значајних задатака управљача у правцу адекватног остваривања циљева заштите.

Потребна је стална медијска промоција и приказивање резултата и успеха на очувању и унапређењу стања заштићеног подручја, његовог коришћења, као и проблема и тешкоћа који прате заштиту.

Обезбедити активно учешће на сајмовима, научним и стручним скуповима и манифестацијама. Организовати јавне презентације предела у присуству представника стручних и научних институција, меродавних државних органа, локалне самоуправе и представника медија.

Осмислити квалитетнију web презентацију предела са кључним информацијама и спроводити стално ажурирање података.

Путем локалних медија редовно презентовати заштићено природно добро, обавештавати (у зависности од сезоне): о мерама заштите шуме, дивљачи, риба, лековитог биља, шумских производа; о мерама заштите од пожара; могућностима развоја органске пољопривреде, руралног и екотуризма; опасностима од дивљих депонија, обавези чишћења и бриге о отпаду.

Организовати снимање популарних, образовних и научних филмова о пределу.

Штампати проспекте, билтене, приручнике, публикације, упутства за кориснике парка; штампањем календара, роковника, фасцикли, нотеса, промовисати предео; иницирати израду и штампање књига, монографија, стручних студија, лексикона и других научних публикација.

18. Сарадња са локалним становништвом

У наредном периоду радити на иницирању и развијању органске производње која би тржишту давала природну хрну, без употребе хемикалија. Органски произведене намирнице су здравије, имају богатији састав, безбедније су за потрошаче, а самим тим у будућности ће оваква храна имати места на тржишту. Ово ће у великој мери утицати на побољшање животног стандарда локалног становништва које се буде бавило производњом органске хране.

19. Предузимање активности на коришћењу знака заштићеног природног добра као брэнда за здраву животну средину, здравствено - безбедну храну из региона, сувенира и производа традиционалних заната са гравитирајућег подручја.

У току претходног планског периода управљач је осмислио и презентовао знак заштићеног добра. У наредном планском раздобљу радиће се на успостављању сарадње са локалним становништвом и развијању заједничких активности на осмишљавању брэнда заштићеног подручја.

20. Сарадња са надлежним и заинтересованим субјектима

Наставиће се програмска сарадња са Заводом за заштиту природе и другим стручним и научним институцијама.

21. Уклапање у мрежу „НАТУРА 2000“

НАТУРА 2000 представља основ политике за заштиту природе и биолошке разноврсности Европске Уније. Тачније, то је мрежа подручја за очување природе широм ЕУ, установљена у складу са Директивом о птицама из 1979. године и Директивом о стаништима из 1992. године. Циљ мреже је да се осигура дуготрајни опстанак највреднијих и најугроженијих врста и станишта у Европи. Састоји се од посебних подручја очувања (енг. Special Areas of Conservation - SAC) која су земље чланице прогласиле у складу с Директивом о стаништима и подручја посебне заштите (енг. Special Protection Areas - SPA) која се проглашавају на основу Директиве о птицама. На територији Европске Уније ова подручја очувања су подељена према биогеографским регионима.

НАТУРА 2000 није систем строгих резервата у којима су људске активности забрањене. Наравно, НАТУРА 2000 укључује подручја са строгим режимом заштите, али добар део ове мреже остаје у приватном власништву где је од изузетне важности да се осигура управљање овим подручјима које је одрживо, како у еколошком тако и у економском смислу. Успосатљање ове мреже заштићених подручја представља и испуњавање обавезе Заједнице према УН Конвенцији о биодиверзитету.

8. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

8.1. Научно-истраживачка функција

Подручје Власине и данас представља изузетан научни полигон, о чему сведоче бројна истраживања и научни радови. У будућности треба инсистирати на окупљању научника и стручњака разних профила за рад на овом подручју. Координирано планирање и праћење научно истраживачког рада резултирало би одговорима на многа питања од фундаменталног значаја, смерницама и практичним решењима за будуће управљање заштићеним природним добром.

Разноврсност и сложеност станишта са припадајућим биљним и животињским заједницама, одређује и смернице за даљи научно-истраживачки рад. Очување генетичке разноврсности унутар популације појединих врста, диверзитета врста израженог бројем врста на јединицу површине овог природног добра и постојеће наглашене екосистемске разноврсности, има суштински значај у одржавању укупне биолошке равнотеже простора. Стога се као приоритетна смерница научно-истраживачког рада намеће праћење свих природних вредности у циљу спровођења адекватне заштите и очувања укупног биодиверзитета.

Истраживачке активности вршиће се у складу са потребом оцене стања популација врста и станишта, посебно шумских, ливадских и мочварних, оцена стања флоре и фауне у складу са Директивама о станишту и Директиве о птицама.

Имајући у виду статус природног добра и пројектоване циљеве, у оквиру планираних вишегодишњих фундаменталних истраживања као базе за спровођење наложених мера заштите и унапређивања предела и санирања постојећих проблема, приоритетни научно истраживачки радови били би :

- Наставак истраживања слепих мишева
- Наставак истраживања диверзитета и густине птица
- Наставак истраживања водоземаца и гмизаваца,
- Наставак истраживања флоре и вегетације
- Наставак истраживања фауне паразитских оса
- Наставак истраживања дневних и ноћних лептира
- Наставак истраживања текунице
- Наставак истраживања ихтиофауне
- Картирање гљива
- Истраживање лековитог биља,
- Истраживање могућности интродукције пиора.
- Посебно организовати истраживање и редовно праћење физичко-хемијских и биолошких карактеристика воде језера;
- Програм комплексног праћења стања (биомониторинг) физичко-географских услова средине метеоролошких параметара, педолошких карактеристика и режима подземних вода, као и заштићених и строго заштићених врста флоре и фауне;

У циљу успостављања ефикасног система контроле квалитета животне средине у Пределу изузетних одлика „Власина“ неопходно је успоставити мониторинг абиотичких и

биотичких компонената система ради прикупљања података о антропогеном утицају и предлагања мера за смањење штетног утицаја који би могао угрозити екосистеме и биодиверзитет овог заштићеног природног добра. На овај начин утврдиле би се концентрације штетних супстанци и установило да ли је дошло до поремећаја физичко-хемијских процеса у природној средини и установили евентуални негативни ефекти на жива бића.

У оквиру мониторинга, осим праћења физичко-хемијских параметара, спроводио би се и биомониторинг. Биолошки мониторинг представља проучавање живих организама у екосистема, заједницама, популацијама, затим индивидуа, ткива, на ћелијском и субћелијском нивоу, да би се пратило стање животне средине. Биомониторинг има две посебне функције: прва, припремање рутинских мерења параметара стања средине, регистровање и достављање података; друга, сређивање и интерпретацију ових података са намером да се открију промене природног стања популација и екосистема. За разлику од примене класичних физичких и хемијских метода, биомониторинг омогућава директан увид у стање екосистема. Научна истраживања у оквиру биомониторинга имају за најважнији задатак да проуче функционалну структуру природних екосистема. У оквиру тога нарочито је значајно да се установи веза између трофичких и других односа између продуцентата и конзументата са једне стране и њихових антропогених преображаја са друге стране. Спровођење биолошког мониторинга не би подразумевало праћење свих биоиндикаторских врста у датој средини, већ се обављао биолошки таргет мониторинг (организми који су предмет пажње ради њихове заштите) и мониторинг организама индикатора (организми осетљиви на загађење и који зато служе као алармни сигнал).

Ако се биомониторингом или општим мониторингом, утврди да је започео процес нарушавања животне средине предузимају се мере заштите са циљем да се заустави даљи негативни утицај. Мере заштите могу бити техничко-технолошке, еколошке и организационе. Еколошким мерама се анимирају сви потенцијални природни процеси који су засновани на способности природних екосистема за самопречишћавање или аутопурификацију (при загађивању) или самообнављање (при нарушавању).

8.2. Образовно-васпитна функција

Сагледавајући све природне вредности и научни значај овог подручја, може се са сигурношћу рећи да оно има изузетан значај и као простор за реализацију васпитно образовних активности. Оваквих програма на овом подручју било их је веома мало.

Стога у будућности треба на прави начин и организовано планирати овај сегмент коришћења заштићеног природног добра. Ове активности се могу реализовати кроз организоване посете мањих група основних и средњих школа. Посебно је важно да се са оваквим јединственим и изузетно рањивим екосистемима и њиховим функционисањем упознају студенти природних и других наука.

Ради што ефикаснијег укључивања у едукационе токове намеће се потреба доношења плана стационарног истраживачког кампа у природном добру у што скорије време. Доношењем адекватног Програма рада и планирањем његовог комплетног остваривања корисници кампа би били правилно проблемски и еколошки усмерени. Оснивањем оваквог кампа добила би се истовремено и истраживачка станица, где би се заједно са младим

истраживачима укључивали и научни радници различитих профила, за будуће редовно праћење стања природног добра.

Ова делатност представља улагање у будућност и стварање квалитетне свести о неопходности правог и домаћинског односа према природној баштини и треба да има приоритет у свим програмима заштите.

У циљу унапређивања и коришћења, усклађеног са основном наменом заштићеног природног добра, нужно је поред обезбеђивања материјалних средстава, осмишљено и перманентно радити на образовању и васпитању локалног становништва и могућих корисника простора, а посебно на промоцији и пропаганди постојећих природних вредности као развојних потенцијала ширег подручја и наше земље у целини.

Све ове активности ће се са успехом спроводити уколико се плански и осмишљено буде радило на:

- организовању популарних научно-стручних предавања о заштићеном природном добру;
- укључивању школске омладине и васпитно образовног кадра овог подручја у активности везане за програме заштите природе;
- организовању мањих посета природном добру са стручним водичима по унапред утврђеним стазама и пунктовима (уређење садржајно различитих едукативних стаза);
- презентацији природног добра преко средстава јавног информисања (радио, телевизија);
- припреми и штампању пропагандног материјала о заштићеном природном добру путем плаката, брошура, монографија, фотоалбума и др.

9. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА

9.1. Одрживо коришћење природних вредности

9.1.1. Одрживо коришћење предела

Биодиверзитет целокупног простора Власинске висоравни има изузетан значај и вредност, а подручја која имају статус I и II степена заштите морају у наредним десетогодишњем периоду бити приоритетно заштићена.

Неопходан је потпуни мониторинг врста које су ендемити и заштита њихових станишта као и анализа првог и другог степена заштите, степена очуваности флоре на основу које су исти и проглашени.

У појединим деловима предела потребно је поправити старе и дефинисати нове прилазне стазе до мешовитог шумског комплекса, са циљем туристичког и едукативног обиласка.

- Одрживо коришћење предела ће се огледати у ограниченој и контролисаној презентација појединих рањивих локалитета подручја,
- Концепт заштите односи се на праћење природне сукцесије и очување природних вредности,
- Уређење прилаза и израда платформе на тресетиштима за презентацију посетиоцима,
- Активности усмерити на истраживање таксона (*Orchid*) који спадају у групу строго заштићених дивљих врста биљака,
- Активности усмерити на очување тресаве,
- Усмерити научна истраживања и мониторинг заштићених врста флоре и фауне.
- Реинтродукција аутохтоних врста и друге активности на очувању и унапређивању стања популација угрожених врста флоре и фауне.

9.1.2. Одрживо коришћење шума

Стање шумских екосистема и потреба очувања шумских заједница са једне стране, као и потреба одрживог коришћења и унапређења њиховог стања, са друге стране одређују и приоритетне задатке и активности у управљању шумским стаништима.

Анализирајући садашње и будуће потребе и захтеве у односу на ове шуме, и у том контексту карактеристике и потенцијале ових шума, треба планирати основне правце развоја овог простора, који подједнако задовољавају потребе и интересе друштвене заједнице и корисника које газдује овим шумама

Главно опредељење, оријентација и концепцијски развој садржан је у унапређивању и одрживом коришћењу укупних потенцијала шумског простора Власинске висоравни. У том смислу неопходно је планирати следеће:

- усаглашавање шумских основа за новом Уредбом о заштити ПИО „Власина“;
- повећање биолошке стабилности екосистема спровођењем свих планираних узгојних мера;
- одрживи развој шумарства уз примену мера газдовања шумама и шумским

земљиштем утврђеним у Основама газдовања шумама којима се осигурава умерено повећање површина под шумским екосистемима и побољшање њиховог састава и здравственог стања, омогућава заступљеност виших узгојних типова и већих дебљинских разреда и квалитет дрвета, очување разноврсности и изворности дрвећа, жбуња и осталих биљака у шумским састојинама и омогућава планска изградња и реконструкција шумарских објеката;

- стање високих шума потребно је унапредити кроз правилну примену природне обнове и благовремених и редовних извођења сеча као мера неге шума, уз одговарајуће повећање дрвне залихе по хектару, као и текућег запреминског прираста, а тиме и свих опште корисних функција шума;
- унапређивање специфичних опште корисних функција шума (заштитних, рекреативних итд.);
- у изданацким шумама потребно је интензивно радити на конверзији постојећих састојина и њиховом превођењу у високи узгојни облик;
- унапређење производње и коришћења дрвне масе са циљем да се оствари оптимално коришћење производних потенцијала земљишта у складу са основном наменом и осталим функцијама шуме;
- повећање биолошке стабилности шумски екосистема као и враћање шума на површине на којима је вршена чиста сеча;
- увећање учешћа свих других аутохтоних врста у односу на најзаступљеније а посебно ретких, реликтних и угрожених;
- научна анализа здравственог стања шума ради потпунијег сазнања видљивог сушења.

Осим напред наведеног:

- сопственици и корисници шума дужни су да планове газдовања шумама на подручју заштићеног природног добра спроводе у роковима и на начин утврђен основама и донетим програмима;
- сопственици и корисници шума, који газдују у складу са програмом и основама, дужни су да прате утицај биотичких и абиотичких чинилаца на здравствено стање шума и благовремено предузму мере за заштиту шума и шумског земљишта;
- управљач ће пратити спровођење шумских активности на простору ПИО „Власина“ и одмах ће реаговати ако константује да се активности спроводе у супротности од планираних.

9.1.3. Ловство

Подручје предела и заштитне зоне припадају ловишту „Врла“ на територији општине Сурдулица – чији је корисник Ловачко удружење „Врла“ из Сурдулице и ловишту „Власина“ на територији општине Црна Трава чији корисник Ловачко удружење „Црна Трава“ из Црне Траве. Главне врсте гајене ловне дивљачи су срна, дивља свиња, зец, јаребица и јаребица камењарка. Од других врста ловне дивљачи најзначајније су вук и лисица. На подручју предла и заштитне зоне активности лова, односно гајења, заштите и коришћења дивљачи одвијају се на основу Закона о дивљачи и ловству („Сл.гл.РС“, број 18/10 и 95/18-др.закон) других меродавних прописа (подзаконских аката) из те области и ловних основа.

Главне планиране активности:

- узгој ловне дивљачи и развој ловства базиран на аутохтоним врстама,
- узгој аутохтоне ловне дивљачи на локацијама предвиђеним ловним основама,
- у природном добру нема ограђених ловишта,
- повећање бројности проређених врста,
- постизање бројности популација гајених врста дивљачи који омогућава успешно ловно газдовање и њихову ефикасну заштиту,
- иницирање коришћења компоненти диверзитета фауне сисара кроз неловне активности (фото-сафари, снимање репортажа научно популарног карактера, едукативни програми са темама очувања и заштите и сл.),
- анализа важећих ловних основа и њихово усаглашавање са меродавним елементима режима заштите установљеног уредбом о заштити.

9.1.4. Рибарство

Риболовним водама и риболовном фауном газдује се на основу Програма управљања рибарским подручјем редела изузетних одлика „Власина“ за период 2012. – 2021. године, а на основу њега израђују се Годишњи програма управљања рибарским подручјем за сваку календарску годину. У складу са наведеним програмом вршиће се мониторинга стања рибљег фонда на рибарском подручју.

- унапређење рибарства на основу детаљних хидробиолошких истраживања,
- у заштићеном природном добру дозвољен је рекреативни и спортски риболов у строго контролисаним зонама (поједине деонице обале језера и појединих водотока),
- унапређење рибљег фонда у језеру и водотоцима искључиво са аутохтоним врстама уз контролисано присуство врста типичних за воде у окружењу,
- слободан излов алохтоних врста,
- привредни риболов и узгој у пределу је забрањен.

9.1.5. Водопривреда и водоснабдевање

Основни општи циљ Просторног плана Републике Србије је постизање рационалне организације и уређење простора, усклађивањем његовог коришћења са могућностима и ограничењима у располагању природним и створеним вредностима, и са потрбама дугорочног социјалног и економског развоја. Просторни план РС је дефинисао планска решења и пропозиције које се у већој или мањој мери, односе на подручје Власинског језера за:

- Коришћење и заштиту вода и водопривредна инфраструктура

Подручје Власине према Просторном Плану РС, припада зони са извориштима површинских вода ,са постојећом акумулацијом на Власинском језеру. У оквиру регионалног система за снабдевање становништва водом, акумулација Власинско језеро снабдева две општине: Владичин Хан и Сурдулицу. У снабдевању насеља водом, приоритетно и максимално биће коришћена локална изворишта површинских вода, а евентуално недостајуће количине биће обезбеђене из великих регионалних система, са

ослањањем на изворишта која су законом заштићена од загађења. Вода за технолошке потребе биће захватана, по правилу из водотокова, коришћењем за то одговарајућих акумулација.

Водопривредном основом Републике Србије и Просторним планом подручја посебне намена „Власина“ подсистем Власинско језеро припада:

(1) **Горње-јужноморавском регионалном систему** за који је предвиђено да се ослања на изграђене акумулације „Власинско језеро“ на реци Власини, „Лисина“ на Божичкој реци, „Првонек“ на Бањској реци и евенталну будућу акумулацију на реци Пчињи. Из акумулације „Власинско језеро“ данас се користи вода за снабдевање насеља у општини Владичин Хан. Због потребе повећања сигурности система, може се очекивати даљи развој локалних изворишта за снабдевање водом овог насеља. Такође, предвиђа се да насеља у општинама Сурдулица и Босилеград у планском периоду користе локална изворишта. У планском периоду не предвиђа се коришћење акумулације „Лисина“ на Божичкој реци за снабдевање водом становништва; као и

(2) **Доње-јужноморавском регионалном систему**, где ће се у оквиру Власинског подсистема, у општинама: Власотинце, Бабушница и Црна Трава, користити локална изворишта. Принцип експлоатације локалних изворишта подразумевају њихово коришћење до рационалних, еколошки прихватљивих граница, а потом и допремање недостајућих количина вода из регионалних система.

Према ППППН снабдевање водом за пиће ТЦ Власина заснива се на следећим опредељењима:

- снабдевање водом планирано је из два независна извора и ППВ (ДВОСТРАНО НАПАЈАЊЕ), постројење Чемерник (са водозахватима Плавило капацитета 30л/сец и Цвејина долина капацитета 80л/сец) и постројење Јерма (водозахват капацитета 60л/сец, са могућношћу проширења на капацитет 360 л/сец);
 - планирана су два компензациона резервоара воде за пиће (испод постројења Чемерник и Јерма),
 - планирана су два главна дистрибуциона резервоара, у два највећа центра потрошње воде Р "Дуге Њиве" - центар РИД и Р "Чубрин Рид" - центар Округлица, који преко главног дистрибуционог прстена око Власинског језера обезбеђује стабилност будуће доминантне друге висинске зоне снабдевања водом. Опционо Р "Чубрин Рид" планиран је као тзв. "Горњи резервоар" за будуће снабдевање водом низводних насеља и градова (Вучаделце, Сурдулица и В.Хан);
 - планирани су релејни резервоари у висинским зонама и центрима потрошње, Р Дојчинова махала, Р Поллом, Р Андрејинци, Р Власина Стојковићева, Р Букова глава и Р Јарчева махала;
 - део система је и постојеће постројење за прераду сирове воде Тувегције које тренутно снабдева водом махом постојеће објекте у насељу Власина Рид
 - планирано је гравитационо снабдевање водом за пиће највећих потрошача воде;

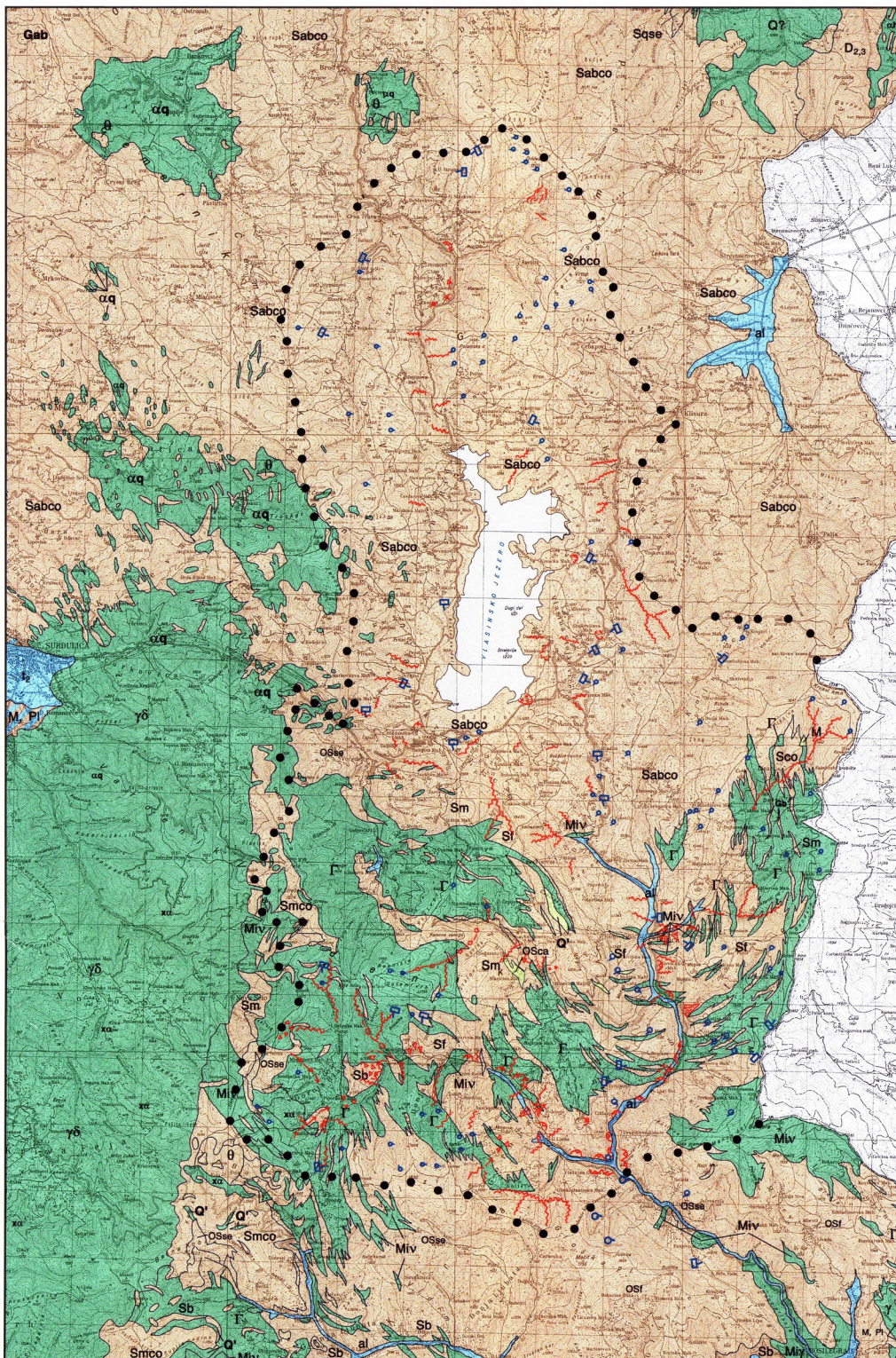
Табела 20: Пројекција потреба за снабдевање водом на подручју предела

Максимална дневна потрошња (l/s)

Насеље/локација	Туризам	Истраживања,излети шта,лов и риболов	Становници	Стока	Укупно
Власина Округлица	4,86	0,17	1,30	0,35	6,68
Власина Рид	20,87	0,17	1,30	-	22,34
Власина Стојковићева	2,08	0,17	1,30	8,33	11,88
Укупно	27,81	0,51	3,90	8,68	40,90

Хидролошка структура и особине подручја Власина указују да постоје значајни ресурси воде коју је, као добро од општег значаја, потребно заштитити, а онда могуће експлоатисати уз претходне прописане сагласности управљача, научних институција, надлежних Министарства односно Завода за заштиту природе Србије.

ХИДРОГЕОЛОШКА И ИНЖЕЊЕРСКОГЕОЛОШКА КАРТА ПОДРУЧЈА ИСТРАЖИВАЊА

Легенда:

- al Алтун
- t₂ Средња теча
- M, Pl Слаби и средњи карбониферни и девонски слојеви
- θ Турфине
- OSq Бентонит - нефритски слојеви
- XII Карбонатити
- alhb Алтун - бентонитски слојеви
- γδ Сидеритни кварцити
- Miv Хидротермални кварцити и амфиболитски слојеви
- Miy Хидротермални кварцити
- D_{2,3} Девонски филе
- Q7 Силекти
- γ Гранитоиди Кулина и Слатина река
- Γ Гранитоиди Бонина
- Gb Ситови глар
- Sm Меланокристални и амфиболити
- Sqse Кварцити, порфирити и кварцитни слојеви
- Smco Меланокристални кварцити
- Sca Хидротермални кварцити
- Sb Бентонитски кварцити
- St Фиделитни кварцити
- M Меланокристални
- Q Кварцити
- Sca Кварцити
- Sabco Алтун - кварцитни слојеви
- Gab Алтунски глар со кварцити
- Збојна тип вода
- Пулованске тип вода
- Пулованско-карбонатни тип вода
- Условно безводне делове карста
- Иако
- Катина
- Активно клизање
- - - Умерено клизање
- Нестабилна падина
- ~ Активно клизање (симетрично)
- ~ Умерено клизање (симетрично)
- ~ Активно савијање
- ~ Активно јурга
- ▲ Бујични наос
- ● ● Граница подручја истраживања

9.1.5.1. Заштита и експлоатација питке воде

Велики значај за експлоатацију и флаширање вода на подручју Власина имају издани пукотинског и пукотинско-карстног типа. Пукотински тип издани образује се унутар приповршинских распаднутих и тектонски поломљених кристалстих шкриљаца, гранитоида, дацитних и кварцлатитских вулканита, као и хибридних стена габроидног и амфиболитског састава.

9.1.5.2. Извори и врела

На основу досадашњих геолошких и хидрогеолошких истраживања на подручју Власине, установљено је да постоји 147 извора и врела који због неправилног газдовања квалитетном шумом и комплексних процеса на планети земљи, постепено губе издашност. Коришћење извора и врела на подручју предела заснива се на следећим поставкама:

- Квалитет воде
- Кориштиће се само заштићени извори и врела, искључиво са контролисаном - здравом водом за пиће (повремено замућивање воде одстрањиваће се савременим методама);
- Квантитет воде
- Обезбедиће се одрживо коришћење извора у складу са утврђеним степеном њихове обновљивости;
- Према прогнозама експерата у Србији треба очекивати постепени пад издашности извора и врела.

Планиране превентивне мере само ће успорити, али не и спречити ову појаву. Зато је утврђен задатак: рационална потрошња овог споро обновљивог ресурса.

9.1.5.3. Водотокови

Утврђени су следећи услови коришћења и развоја водотокова на подручју предела:

1. Унапређење водених екосистема очувањем водотокова, мочвара и других влажних зона (природних рибљих плодишта у приобаљу водотокова и ревитализацијом деградираних природне вегетације у овим зонама, као и повећањем малих вода на водотоковима, упуштањем чистих вода из водних акумулација у периоду малих вода);
2. Целовито искоришћење хидропотенцијала водотокова у оквиру комплексних система вишенаменског карактера, укључујући и искоришћење малих падова и мањих водних потенцијала;

Основе концепције на којима се заснива решење развоја водотокова је:

- очување и унапређење квалитета и квантитета водотокова;
- елиминисање загађивача (техничким и биолошким мерама) у сливу водотокова;
- кључни објекти за коришћење површинских вода су: сливови, водотоци и акумулације;
- заштита простора и сливних подручја водотокова, посебно оних који имају регионални значај;
- у брдским пределима на северу, југу и западу, развијаће се регионални каналски систем водотокова, чији је задатак да изврше просторну прерасподелу вода и створе услове за њихово вишенаменско коришћење, заштиту, као и заштиту вода уопште;
- транспорт воде обављаће се регулисаним водоточима, изузетно и ободним и падинским каналима, цевоводом и тунелима;

- поправљање режима малих вода водотокова, изводиће се наменским испуштањем чисте воде из акумулација у периодима маловођа; гарантовани протоци низводно од акумулација не смеју да буду мањи од количина које су потребне за задовољење потреба низводних биоценоза (> 10%);
- враћање вода и водотока у I класу квалитета; ниједан водоток не може бити у стању квалитета "ван класе", већ се мора вратити у I класу квалитета;
- обезбеђеност испоруке воде из водотокова прилагођена је захтевима корисника; обезбеђеност снабдевања водом насеља је врло висока, реда >97%;
- санација самих ерозионих и бујичних жаришта и конзервација и рекултивација водотокова и сливова.

Код заштите водотокова и сливова предност имају сливови и водотокови акумулације, посебно они који служе за снабдевање становништва водом.

На основу досадашњих истраживања на подручју Власина установљено је да постоје: 317 потока укупне дужине 436 км, пад +/- 326 м. (Детаљни приказ водотокова налази се у АДО).

Коришћење водотокова планирано је да се заснива на следећим опредељењима:

- Квалитет водотокова
- Сви водотоци, без изузетка, морају бити у I класи водотокова (повремено замућивање воде и загађење одстрањиваће се савременим техничким и биолошким методама);
- Квантитет водотокова
- Перманентни мониторинг свих вода.и то:

Површинске воде (реке, потоци). Узорци воде узимају се 4 пута годишње у период април-новембар на најближим местима улива потока у Власинско језеро односно на уливима Цветковог потока, Манојловице, Јанчиног потока, Стевановићког потока, Шаовице, Божичке реке и Власинске реке. Укупно на 8 локалитета.

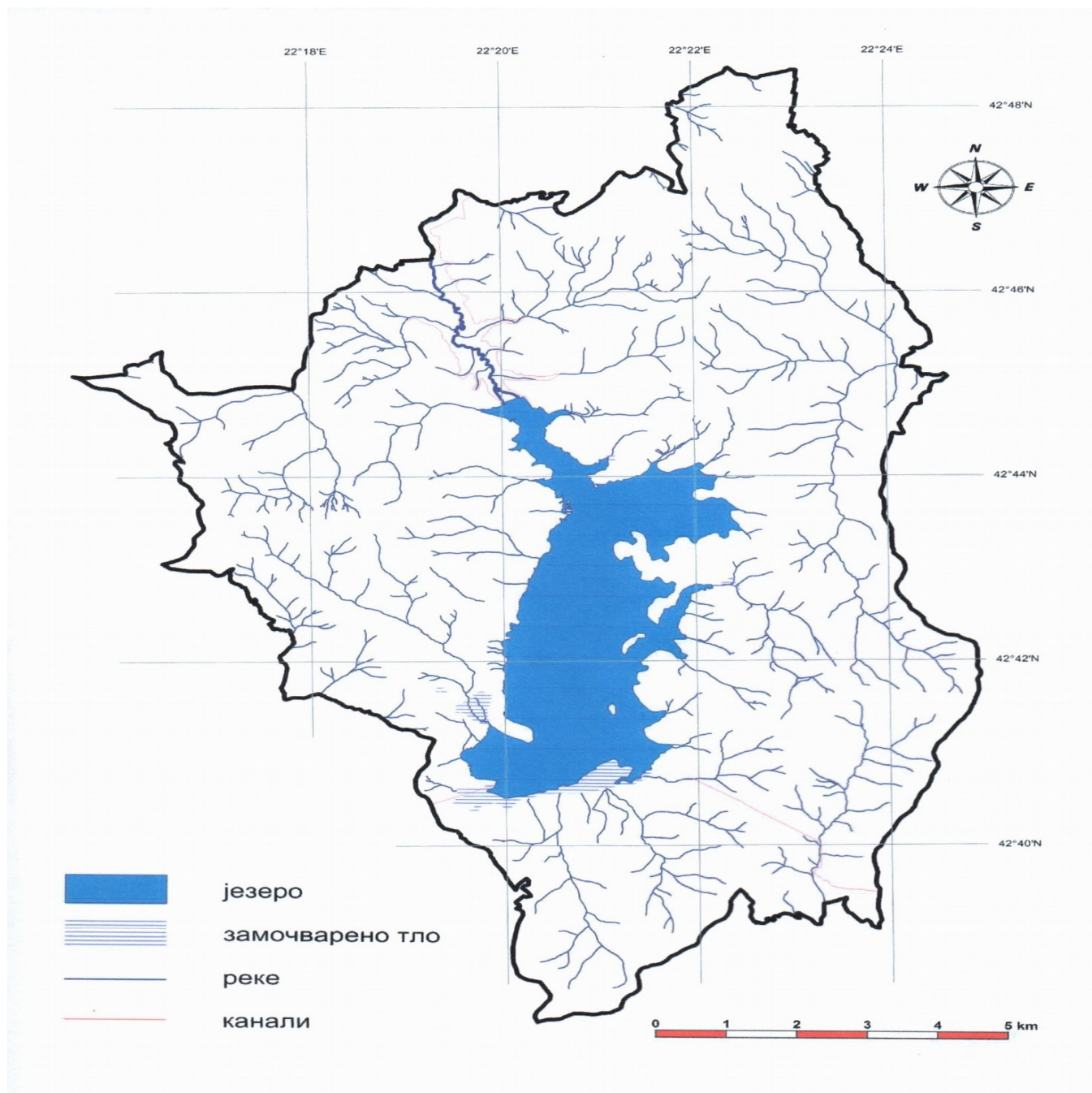
Подземне воде. Анализу подземних вода потребно је вршити 4 пута годишње у периоду април-новембар на местима близу стамбених и хотелских објеката. Анализира се 6 локалитета и то три на локацији Власина Рид и три на локацији Власина Стојковићева.

Акумулација – само Власинско језеро. Узорци воде узимају се 4 пута годишње на 3 локалитета у Власинском језеру и то код саме преграде на средини језера и на крају јереза код захватне грађевине.

Према Закону о водама и другим прописима који регулишу заштиту вода и водног земљишта, подручје ППППН Власина је подељено на сливне зоне где су утврђена подручја заштите водоснабдевања. Због међусобне повезаности и утицаја сливова у оквиру и ван граница Плана, начин заштите сливова је исти.

ППППН Власина, дефинисане су зоне непосредне, уже и шире заштите изворишта водоснабдевања, како у зонама слива, тако и за акумулације у складу са Законом о водама и другим прописима који регулишу заштиту вода и водног земљишта.

Слика 15: Категорија водних тела и површинских вода ПИО „Власина“ (Географски факултет Београд)

Акумулација

Планом се обезбеђује усклађивање развоја, коришћења и уређења акумулација на обухваћеном

подручју, са техничко-технолошким решењем и условима који се успостављају ради санитарно-техничке заштите подручја и изворишта снабдевања водом.

Основни задаци дугорочног коришћења, уређења и заштите акумулација су:

1. очување, заштита и надградња водног потенцијала (квантитативна асимилација);
2. очување, заштита и надградња квалитета водног потенцијала (квалитативна асимилација);
3. заштита и очување здраве воде за пиће за потребе садашње и будуће генерације подручја, региона и шире;
4. Пловидба на унутрашњим пловним путевима водотокова спроводиће се искључиво у виду еко-транспорта.
5. развој рибног потенцијала (аутохтоног и компаративног);
6. одбрана од поплава биће остваривана у оквиру интегралних система, путем:
 - активне одбране, у оквиру акумулационих басена, којима се ублажавају таласи великих вода и великих каналских система,
 - пасивне одбране, кроз реализацију линијских заштитних система,
 - планском контролом изградње у угроженим зонама ;
7. унапређење водених екосистема очувањем мочвара и других влажних зона;
8. целовито искоришћење хидропотенцијала у оквиру комплексних система вишенаменског карактера.

Основни принципи на којима се заснива решење коришћења акумулација јесу:

- окосницу будућих система Просторног плана Власина и регионалних система за воду највишег квалитета, чине заштићене акумулације као постојећи обновљиви ресурс еко енергије, али и као потенцијално извориште површинских вода; принцип је да се најпре до рационалних, еколошки прихватљивих граница, искористе локална изворишта подземних и површинских вода, па се тек након тога регионалним системима допрема само недостајућа количина воде. Приоритет у локалним извориштима даје се изворима, уколико су квалитетни и ако се могу заштити од загађења;
- кључни објекти за коришћење површинских вода су сливови и акумулације Власинско језеро и ПАП Лисина које се користе вишенаменски, али се приоритет, у случају несклада између расположивих вода и потражње, даје снабдевању становништва водом;
- рационално коришћење акумулација и штедња необновљивих ресурса вода и стимулисање примене нове технологије у производњи енергије, нарочито оне која штити животну околину;
- смањење конфликта између коришћења енергетских ресурса и заштите животне средине (воде, ваздуха, земљишта, насеља, становништва);
- перманентни мониторинг акумулација.

Сл. 16: Власинско језеро

9.1.5.4. Ретензије

Овим планом обезбеђује се усклађивање заштите, уређења, коришћења и развоја ретензија обухваћеног подручја са техничко-технолошким решењем и условима који се успостављају ради санитарно-техничке заштите подручја, акумулација и изворишта водоснабдевања.

Основни задаци дугорочне заштите, уређења, коришћења и развоја ретензија су:

1. прихватање и акумулирање тзв. великих киша са саобраћајница и критичних сливних површина – пасивна одбрана од поплава;
2. заштита и очување I класе водотокова и акумулација од загађења тзв. малим и киселим кишама са угрожених подручја;
3. прихватање и акумулирање отпадних вода у случају акцидента на постројењу за пречишћавање отпадних вода (ППОВ);
4. акумулирање вода за технолошке потребе;
5. прихватање и акумулирање пречишћених вода са ППОВ.

Основни принципи на којима се заснива решење развоја ретензија су:

- вода за технолошке потребе биће по правилу захватана из:
 - вештачких ретензија за насеља Власина Рид, Власина Округлица и Власина Стојковићева,
 - водотокова (за сва насеља подручја Просторног плана, изузев Власина Рид, Власина Округлица и Власина Стојковићева).

Технолошку воду обавезно је рециркулисати:

- третман отпадних вода у ретензијама;
- све отпадне воде, затим атмосферске воде (само тзв. мале кише) са саобраћајница у насељима Власина Рид, Власина Округлица и Власина Стојковићева, пречишћавају се до нивоа I категорије водотока (механички, биолошки и терцијално);
- пречишћавање воде са постројења за пречишћавање отпадних вода (и дела атмосферских вода) немају реципијент у сливу постојећих река, већ се морају акумулисати у вештачке ретензије - акумулације и сл.;
- у случају престанка рада постројења (нестанак струје, квар и сл.) отпадне воде се морају испуштати у акцидентну ретензију, а после нормализовања стања на постројењу, воде из акцидентне ретензије се транспортују на процес пречишћавања;
- транспорт воде из ретензија ће се обављати зависно од квалитета и врсте корисника магистралним цевоводима и помоћу канализационе црпне станице (КЦС);
- перманентан мониторинг ретензија.

9.1.6.. Рударство

- нема експлоатације минералних сировина у заштићеном подручју (укључујући и позајмишта),
- санација свих локација деградираних експлоатацијом тресета.

9.1.7. Пољопривреда

Производња високо вредне хране, посебно сточна производња и прерада, могућа је на овом подручју. На оваквом терену и специфичним климатским условима који имају карактеристике семиаридне умерено-континенталне климе, гајене су врсте воћа које су и данас опстале. Ове аутохтоне врсте, које су мање родности и бујности, поседују изузетан потенцијал који се огледа у отпорности врсти на болести и штеточине, адаптивност на педолошке и климатске услове, а највише на квалитет (који подразумева хранљивост, садржај витамина...) и морају се очувати.

Пчеларство је значајна пољопривредна делатност становништва овог подручја. Флористичка разноврсност представља изузетну пчелињу пашу, па су мед и производи од меда изузетно високог квалитета. У том смислу, препоручује се стимулисање ове делатности, са циљем економског поспешивања домаћинства, у иначе сиромашном региону.

Сакупљање **лековитог и ароматичног биља** има вековну традицију. На овим просторима је утврђено постојање преко стотину врста лековитог биља. Највише се бере и суши боровница, пасја боровница и брусница као и лековито биље за мелеме (кантарион, боквица, хајдучка трава). Откуп ових производа врше предузећа из Црне Траве, Сурдулице и Лесковца, али и други ван региона. Потребно је удруживање скупљача ради конкретнијег наступа и понуде на тржишту, а поједине врсте које су делом већ и доместификоване (гаје се по баштама) увести у културу, чиме би се уједначио састав и квалитет производа.

Врсте које се могу гајити су: *Althaea officinalis* L. (бели слез), *Artemisia absinthium* L. (пелен), *Melissa vulgare* L. (матичњак), *Matricaria chamomilla* L. (камилица), *Ocimum basilicum* L. (босиљак), *Thymus vulgaris* L. (тимјан), *Petroselinum sativum* Hoff. (першун).

Било би врло корисно да се подигну сушаре, где би се сушило лековито биље, гљиве, шумско воће и сл.

- дозвољено је строго контролисано сакупљање у II и III степену заштите,
- плантаже и фарме за узгој нису забрањене, али се могу узгајати само оне врсте које су на Власини аутохтоне,
- јачање организационих и прерађивачких капацитета.

Сакупљање **гљива** је ранијих година било боље организовано, а велики број гљива се појављује на теренима. Неколико великих предузећа врши откуп највише вргања, лисичарке и млечнице, преко неколико откупних станица које се налазе у околиним селима. Овде, за разлику од појединих делова Србије, не постоји прекомерно искоришћавање овог биолошки значајног ресурса и нема опасности за смањењем количина, па и броја врста ових гљива. Потенцијали гљива су велики, а због добре цене ових врста очекује се да ће се појавити и тзв. викенд берачи, који ће из градских средина долазити на бербу гљива, јер то би могао бити значајан извор додатних прихода.

Сточарство - Овом подручју треба вратити сточарски карактер, за шта је потребно значајно повећати сточни фонд. Потребно је уложити посебан напор ради очувања аутохтоних раса стоке које се могу наћи на овом подручју или у блиском окружењу. Домаћинства која поседују ове расе стоке представљале би извесне генетске фарме, које би имале научно-едукативни карактер. Таква домаћинства би, поред значајне улоге у очувању ових врста, које су скоро исчезле на нашим теренима, имале и своје место у туристичкој понуди овог краја.

- развој усмерити у правцу развоја и обнављања традиционално присутног сточарства уз могуће активирање постојећих и изградњу нових капацитета, али уз процену компатибилности са основним функцијама природног добра и укупних капацитета заштићеног и околног простора,
- примена савремених организационих и других решења у развоју сточарства,
- заштита порекла локалних пољопривредних производа и њиховог квалитета.

У корист **ратарској производња** иду очувани агроеколошки услови, сачувани изостанком употреба хербицида и вештачких ђубрива, што овим производима даје одређен квалитет.

У **воћарству** се примећују благе промене, у смислу подизања нових засада. Ипак највише има старих и исцрпљених воћњака. Воћњаци су махом слабијих приноса и нападнути штеточинама. Највећа вредност овог подсектора пољопривредне производње је у разноврсности аутохтоних сорти воћа, а нарочито крушака и јабука, нешто мање шљива. Ове сорте се могу користити као веома отпорне подлоге за савремене сорте воћа. Отпорност ових врста односи се и на специфичне климатске прилике (јаки мразеви и веома оштре зиме) по којима је ово подручје познато. Потражња за овим врстама је веома велика у развијеним земљама. Последњих година појављује се и тренд плантажног гајења малина.

- Промовисање традиционалних производа, специјалитета и начина живота треба градити туристичку понуду.
- спроводити забрану разоравања ливада и пашњака, осим на блажим нагибима и искључиво за потребе пољопривредне производње,

- у плановима развоја пољопривреде дефинисати употребу хемијских средстава и вештачких ђубрива, односно планирати еколошки прихватљива средства, а на основу Списка готових пестицида (препарата) за које важе дозволе за стављање у промет и Списка готових пестицида (препарата) за које су престале да важе дозволе за стављање у промет („Службени гласник РС“, бр. 87/06).
- у складу са Законом о органској производњи и органским производима, афирмисаће се производња од регистрованих произвођача „здраве“, биолошки вредне (органске) хране, као и прибављање сертификације производа и друга питања регулисана законом и међународним стандардима.
- Неопходна је сарадња и подстицај за индивидуална домаћинствима у правцу очувања и гајења домаћих сори воћа и раса домаћих животиња.

9.2. АКТИВНОСТИ НА ПЛАНИРАЊУ, ИЗГРАДЊИ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА

9.2.1. Планирање

9.2.1.1. Израда просторно-планских аката

Израду неопходне планске документације за поједине делове, локалитете и зоне и то на свим нивоима, а посебно урбанистичких планова са дефинисањем урбанистичко-техничких услова по највишим стандардима заштите природе и животне средине и организације и уређења простора.

Израду и иновирање друге неопходне документације (основе, програми, катастарска подлога, итд.), а посебно у вези усклађивања са актом о заштити природног добра.

9.2.1.2. Израда новог Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Власина“

У складу са насталим променама у заштићеном подручју које је било обухваћено претходним Просторним планом подручја посебне намене Власина из 2014 године, Влада РС донела је одлуку о изради новог Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Власина“ која је објављена у „Службеном гласнику РС“, број 50/18.

9.2.2. Изградња

- Приоритет дати јавним и туристичким објектима, а отварањем нових грађевинских подручја у складу са просторним планом и плановима детаљне регулације, дестимулисати викенд изградњу;
- Сви планови изградње морају бити базирани на квалитетно разрешеној инфраструктури, посебно оној којом се обезбеђују заштита водотока и земљишта, односно високи стандарди заштите природних и створених вредности (ово се односи и на окончање започетих и важећим планским актима предвиђених објеката);

- Реконструкција објеката са циљем смањења капацитета и повећања нивоа услуга, али без повећања габарита и спратности;
- Нова изградња (и реконструкција) уз поштовање локалних традиционалних архитектонских обележја;
- Редовно инвестиционо одржавање објеката и инфраструктуре
- Евентуално нове захтеве за изградњом усмеравати ка сеоским насељима ради спречавања дисперзивне градње у пределу.

9.2.3. Уређење простора

Израду неопходне планске документације за цело подручје и поједине делове и зоне и то на свим нивоима ускладити са Просторним планом подручја посебне намене Предео изузетних одлика „Власина“, нарочито планова детаљне регулације са дефинисањем урбанистичко-техничких услова по највишим стандардима заштите природе и животне средине и организације и уређења простора и то:

- евакуација отпадних вода преко уређене канализационе мреже;
- обавезно пречишћавање отпадних вода пре испуштања у реципијент;
- коришћење искључиво еколошких енергената (струја, ТНГ – течни нафтни гас и пелет), а за мање потрошаче може и дрво као енергент;
- каблирање основне електро-мреже;
- обезбеђење потребног капацитета воде за пиће за све кориснике;
- евакуација комуналног отпада из предела и заштитне зоне;
- регулација и уређење водотока само за потребе заштите од вода;
- забрана изградње капиталне инфраструктуре у пределу, осим за потребе обезбеђења квалитетнијих услуга и инфраструктурног опремања сеоских насеља;
- реконструкција, санација, конзервација објеката градитељског наслеђа, као и њихову одговарајућу презентацију;
- санацију и ревитализацију загађених и деградираних локалитета и зона (депонија, позајмишта, пожаришта, каменолома, деградираних пашњака, и ерозионих подручја - зоне интензивне ерозије).

9.2.4. Одржавање постојеће мреже саобраћајница

Планирано је одржавање и реконструкција саобраћајница на подручју ПИО „Власина“, као и локалних саобраћајница у пределу и заштитној зони у сарадњи са локалном самоуправом.

- саобраћајна инфраструктура мора бити пажљиво испланирана и функционална.
- треба омогућити пешачку и бицикличку комуникацију - стазе треба да задовоље потребе корисника на релацији смештајни капацитети – централни садржаји, као и између појединих подцелина које се одликују очуваном природом и посебним природним вредностима (језера, видиковци и др.).
- формирање ободног прстена интерних саобраћајница,

- ограничити кретање тешког теретног и путничког саобраћаја дуж саобраћајнице око језера и у зонама санитарне заштите власинске акумулације (осим на делу јужно од језера),
- изградња прихватних канала и сепаратора за случај акцидента дуж пута Сурдулица – Босилеград на делу који се налази јужно од језера.
- планира се одржавање саобраћајница и у зимском периоду (чишћење снега).

У оквиру изградње и реконструкције приоритетних путних праваца комплетираће се мрежа друмских саобраћајница на подручју предела и заштитне зоне, а у циљу остваривања бољих веза између сеоских насеља и њиховог окружења.

9.2.5. Електроенергетска и ПТТ мрежа

У обухвату границе заштите Предела изузетних одлика „Власина“, налазе се трасе далековода:

- 110 kV бр.1123/1 ХЕ Врла 1 – Чвор Лисина,
- 110 kV бр. 1123/2 Чвор Лисина – ПАП Лисина,
- 110 kV бр. 140 ХЕ Врла 1 – граница/ТС Брезник и
- 110 kV бр. 1182 ТС Босилеград – Чвор Лисина,

који су власништво оператора преносног система Акционарско друштво „Електроенергетска Србије“, Београд.

Ситуациони приказ далековода у обухвату границе заштите предметног предела налазе се у прилогу број 10. овог Плана.

Заштитни појас далековода напонског нивоа 110 kV износи 25 m. са обе стране далековода од крајњег фазног проводника.

Енергетски субјект који користи и одржава енергетске објекте има право преласка преко непокретности другог власника ради извођења радова на одржавању, контроли исправности објекта, уређаја, постројења или опреме, као и извођење других радова и употребе непокретности на којој се изводе наведени радови само док ти радови трају, а власник непокретности је дужан да омогући приступ енергетским објектима и да трпи и не омета извршење наведених радова.

Дистрибутивну електроенергетску мрежу карактерише висока оптерећеност и неадекватна снага за потребе снабдевања подручја Предела и заштитне зоне, као и потребе развоја туризма. Локална самоуправа, у сарадњи са оператором дистрибутивног система, планираће реконструкцију постојеће и изградњу нове електроенергетске мреже, коју ће вршити наведени оператор у складу са прописима.

Квалитетно снабдевање електричном енергијом и изградња ПТТ, ТВ и других веза и система биће разрађени и реализован према одредбама Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Власина“. Електроенергетску мрежу напона до до 35 kV и друге електричне инсталације, где је то могуће извести кабловима.

Изградња ПТТ мреже биће разрађена и реализована према одредбама Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Власина“.

9.2.6. Евакуација отпадних вода

Имајући у виду основни циљ подручја Власине "заштита и уређење водоизворишта воде и водног земљишта уопште", уз упоредни одрживи развој туризма, ради унапређења подручја до нивоа високовредних природних предела Србије, може се са сигурношћу констатовати да је једна од основних приоритетних мера заштита воде у данашњим условима изградња канализационог система и постројења за пречишћавање отпадне воде.

Канализациони систем мора обезбедити високу заштиту и квалитет животне средине посебно у деловима интензивнијег коришћења, односно у пределима предвиђеним за развој туризма, а то су свакако насеља Власина Рид, Власина Округлица и Власина Стојковићева. Поред изградње канализационих колектора потребно је спровести и изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода. Отпадне воде је потребно адекватно третирати (до I категорије) која је предвиђена за Власинско језеро.

Имајући у виду извршене хемијске анализе на постојећим речицама, потоцима и јаругама, може се констатовати органско загађење настало од испуштања између осталог и фекалних отпадних вода (повећан KmnO_2 и до 31,92 мг/л), мера заштите вода изградњом канализационог система са адекватним пречишћавањем је неопходна у заштити овог простора од могућег настанка већег загађења.

Прикупљање и одвођење отпадних вода из насеља (стамбени објекти локалног становништва, сточарских фарми и других економских објеката, куће за одмор у викенд насељима, и сл.) хотела, аутокампова, мотела, млекара, спортско-рекреативних и паркинг површина као и са саобраћајницама, у ужој зони санитарне заштите изводиће се јединственим канализационим системом и то:

Каналска мрежа се планира као сепаратна тј. одвојено се прикупљају и одводе атмосферске и отпадне воде.

Око Власинског језера је планирана изградња два еколошка-канализациона полупрстена:

- северни полупрстен: крак Махала Ђошини - Власина Рид – ППОВ Власина и крак махала Ковачка – Рицинси зона 2 – резиденцијална зона-спортско рекреативни центар – зона конгресни центар и хотели – ППОВ Власина
- јужни полупрстен: крак махала Љоте – махала Кошарци – ППОВ Врла и крак Рицинси зона 1 – Дамјаничови – Власина Стојковићева – Власина Округлица - ПС испод Јарчеве махале – ППОВ Врла

Регионалним просторним планом Јужног поморавља предвиђена је изградња два канализациона еколошка полупрстена са системима за пречишћавање отпадних вода, ППОВ, Власина и Врла. Ова постројења морају пречистити отпадне воде које се прикупљају са подручја Власинског језера до прве категорије и као такве се могу упуштати у природне реципијенте, реку Власину и Врлу.

Постројење за пречишћавање отпадних вода из северног канализационог прстена се налази на локацији постојећег постројења, непосредно испод бране, уз реку Власину, и није у функцији. Наиме, постојеће ППОВ је биодиск који на овим надморским висинама не може бити ефикасно. Ново постројење је планирано за 6000 ЕС, колико се очекује оптерећење из северног канализационог полупрстена.

Постројење за пречишћавање отпадних вода из јужног канализационог полупрстена је са пројектованим капацитетом од 3000 ЕС (ППОВ-Врла). Локација постројења је у приобаљу Лалишиног потока, леве притоке Градске реке која се улива у реку Врлу, близу ХЕ Врла 1.

- Евакуација атмосферских вода

За очување квалитета вода и заштиту Власинског језера од загађења атмосферским водама (тзв. малим кишама), предвиђена је изградња:

- ободних канала, углавном дуж саобраћајница;
- ригола на самим саобраћајницама;
- прикупљање атмосферских вода у ретензионим басенима;

Атмосферске воде које неће бити обухваћене јединственим канализационим системом, уводиће се отвореним каналима и риголама у локалне водотокове.

Интегрисано решење дато је кроз "Главни пројект канализационог система за прикупљање одвођење и пречишћавање отпадних вода на подручју Власине", урађеног од стране Географског Факултета-Ниш.

9.2.7. Одржавање комуналне инфраструктуре

Примарно сакупљање и депоновање комуналног отпада ће се одвијати од стране правних и физичких лица - корисника објеката у самим објектима. Дуж пешачких стаза, на појединим пунктовима, поред спортских терена, јавних услужних и других објеката, паркинга итд. биће постављене само типске корпе за отпатке.

Вишкови земље, шут и други отпад настао при изградњи биће уклањан одмах од стране извођача радова под контролом надлежних општинских комуналних служби и чуварске службе, а за неуклањање истог одговоран је власник објекта.

У сарадњи са комуналним предузећем вршиће се редовно сакупљање и евакуација комуналног отпада из заштићеног подручја.

9.2.8. Туристичка инфраструктура

Активности у погледу туристичке инфраструктуре огледају се у формирању и одржавању инфраструктуре која омогућава одговарајући доживљај и истовремено доприноси едукацији посетиоца предела.

Планиране активности:

- Одржавање постојећих едукативних стаза,
- Формирање нових тематских едукативних стаза са пратећим мобилијаром,
- Формирање тематске стазе прилагођене за лица са посебним потребама,
- Обележавање и одржавање планинарских стаза,
- Обнављање дрвеног мобилијара на излетиштима,
- Опремање видковаца са опремом за посматрање предела,
- Обележавање и одржавање излетишта и видковаца,
- Обележавање бицикличких стаза,
- Опремање постојећих центара за посетиоце са неопходном опремом и садржајима,

- У складу са потребама, вршиће се израда нових и замена дотрајалих информативних табли.

9.2.9. Грејање објеката

Загревање објеката треба решити уз употребу еколошки прихватљивих енергената. Перспективно, употреба фосилних горива у пределу ће бити напуштена (забрањена). Такође, посебном пројектом ће се испитати услови за коришћење соларне енергије.

9.2.10. Индустија:

Забрана изградње индустријских објеката у пределу, док у заштитној зони дозвољена је изградња мањих производних капацитета, али само са чистом технологијом.

9.2.11. Услугне делатности:

Само оне које су у функцији заштите, коришћења и презентације предела (укључујући и туризам), а нису у супротности са принципима заштите.

9.2.12. Занатство

- стимулусање традиционалног занатства, ако није у супротности са основним принципима заштите,
- унапређење активности које су у функцији презентације и коришћења природног добра.

9.2.13. Спорт и рекреација

- максимална афирмација ових активности на целом подручју под условом да нису у супротности са режимама заштите и да не изазивају деградацију простора и загађење животне средине.

9.3. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈИ ОСТАЛИХ ФУНКЦИЈА

9.3.1. Одрживи развој туризма

Имајући у виду бројне природне потенцијале, висок ниво квалитета животне средине, атрактиван брдско-планински амбијент, постојање језера, специфичне кулинарске специјалитете, могућност производње здраве хране, као и укупну атмосферу, која је испуњена миром и тишином, те бројним и визуелно атрактивним локацијама, на подручју Власине могуће је организовати неколико видова туризма. Предео Власине погоднији је за летњи него за зимски туризам.

Одрживи туризам треба применити у свим сегментима туристичких кретања, било да се ради о екотуризму, рекреативном, излетничком, сеоском и др.

Екотуризам тежи да у свим облицима достигне резултате одрживог развоја, поштујући при томе три елементарна принципа одрживости: принцип еколошке одрживости (подржава развој компатибилан са одржавањем најважнијих еколошких процеса), принцип социјалне и културне одрживости (омогућава одржавање културе и традиције локалних заједница и доприноси јачању њиховог идентитета) и принцип економске одрживости (обезбеђује ефикасан економски развој и успешан мониторинг ресурса). Он треба да допринесе како заштити и промоцији биодиверзитета, тако и унапређењу комерцијалних одлика заштићеног природног добра кроз укључивање локалног становништва у реализацију туристичких услуга, очување идентитета и традиције локалне заједнице, демографској ревитализацији села и развијању свести о заштити природне средине не само туриста већ и локалне заједнице. Екотуризам се базира на вођењу и пратњи мањих група до 25 људи у природу у циљу едукације користећи интерпретативне материјале и водиче.

Екотуристички аранжмани се базирају на квалитетном, али не и ексклузивном смештају, презентацији домаћих кулинарских специјалитета, непосредном контакту са локалним становништвом. То се пре свега односи на организовање еко тура - образовне туре (пешачким и бицикличким стазама), планинарске и ботаничке туре, и сл. Не треба искључити ни фото – сафари и посматрање птица у циљу упознавања и развијања еколошке свести туриста.

Спортско-рекреативни туризам, најјефикасније доприноси активном одмору градског становништва. Планинарски туризам, је већ заступљен на овим просторима, и за те потребе су на располагању солидни капацитети. Код овог облика туризма потребно је велику пажњу посветити конципирању рекреативних садржаја. Постојеће шумске путеве и стазе треба искористити за уређење, обележавање и опремање планинарских, пешачких и бицикличких стаза.

Излетнички туризам представља битан сегмент туризма који поседује потенцијале за будући развој. Заштићено подручје треба да искористи шансу свог положаја и привуче бројне учеснике ђачких и студентских екскурзија које се реализују у Јабланичком и Пчињском крају, као и домаће и стране туристе који посећују овај простор.

Сеоски туризам има потенцијала за развој, иако је могућност активирања појединачних сеоских домаћинстава у основи скромна. Регистрована су домаћинстава која могу бити активирана у оквиру сеоског туризма. За оживљавање сеоског туризма неопходна је едукација чланова домаћинства, финансијска подршка, комунална уређеност, техничка и санитарна опремљеност домаћинстава.

Ловни туризам је скромно заступљен у односу на могућности и потенцијале. Поред лова у постојећем ловишту, у овдашњим сеоским насељима је могуће организовати смештај ловаца који би ловили у околним подручјима.

Транзитни туризам има перспективу за даљи развој, захваљујући близини веома прометног магистралног пута – могу да се привуку туристи који нису значајно условљени временом и унапред дефинисаним програмом путовања.

Да би се искористио потенцијал транзитног туризма и повећао туристички промет, неопходно је већу пажњу посветити туристичкој инфраструктури, превасходно туристичкој сигнализацији која ће олакшати кретање туриста овим подручјем. Не треба заборавити на објекте који могу пружати разноврсне услуге везане за туризам, занатство, трговину и угоститељство. Посебно је важна туристичка пропаганда која упознаје туристе са интересантним локацијама и догађањима на предметном простору.

Имајући у виду да на заштићеном подручју има велики број водотока, очекује се развој спортског риболова на заштићеном подручју. Могуће организовати врло повољне услове за смештај спортских риболоваца, који су расположени да пецају.

Туризам је један од фактора који дефинише самоодрживост простора. Може бити и загађујући фактор, јер утиче на његову трансформацију ради задовољења потреба модерног туристе. Неопходно је наћи равнотежу између тежњи за очувањем природне средине и задовољења потреба туризма. Равнотежа се може наћи прецизно дефинисаним бројем туриста које простор може да прими у једном тренутку, а да се не угрози концепт заштите и функционисања природне средине. На основу ових претпоставки треба пројектовати и потребну инфраструктуру, односно планирати локације за смештајне капацитете који се морају ускладити са могућностима очувања стандарда квалитета свих елемената животне средине, посебно воде.

10. ПРОСТОРНА ИНДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Предео изузетних одлика "Власина" чине функционално повезане природне и предеоне целине које су условно, у циљу ефикаснијег планирања и могућности спровођења заштитних мера, разграничене на више мањих целина и локалитета.

Просторним планом Републике Србије подручје Власина одређено је за подручје заштите посебних природних вредности које је битно за утврђивање режима коришћења и намену на националном нивоу, при чему је утврђена обавеза дефинисања статуса, просторног обухвата и режима заштите подручја у планском периоду.

Површина Предела изузетних одлика „Власина” износи 13.329,84 ha од чега је у приватном власништву 49,12%, државном 50,83% и у другим облицима власништва 0,05% површине.

Предео изузетних одлика „Власина” налази се у југоисточној Србији, највећим делом на територији општине Сурдулица (КО Битврђа, КО Божица, КО Власина Округлица, КО Власина Рид, КО Власина Стојковићева, КО Грознатовци, КО Драјинци и КО Клисуре) где заузима површину од 12.848,71 ha или 96,39% заштићеног подручја, а незнатним на територији општине Црна Трава (КО Црна Трава), односно 481,13 ha или 3,61% заштићеног подручја, од чега је I степеном обухваћено 0,07%, II степеном 32,90% и III степеном 67,03% укупне површине Предела изузетних одлика „Власина”.

На подручју Предела изузетних одлика „Власина”, утврђују се режими заштите I, II и III степена.

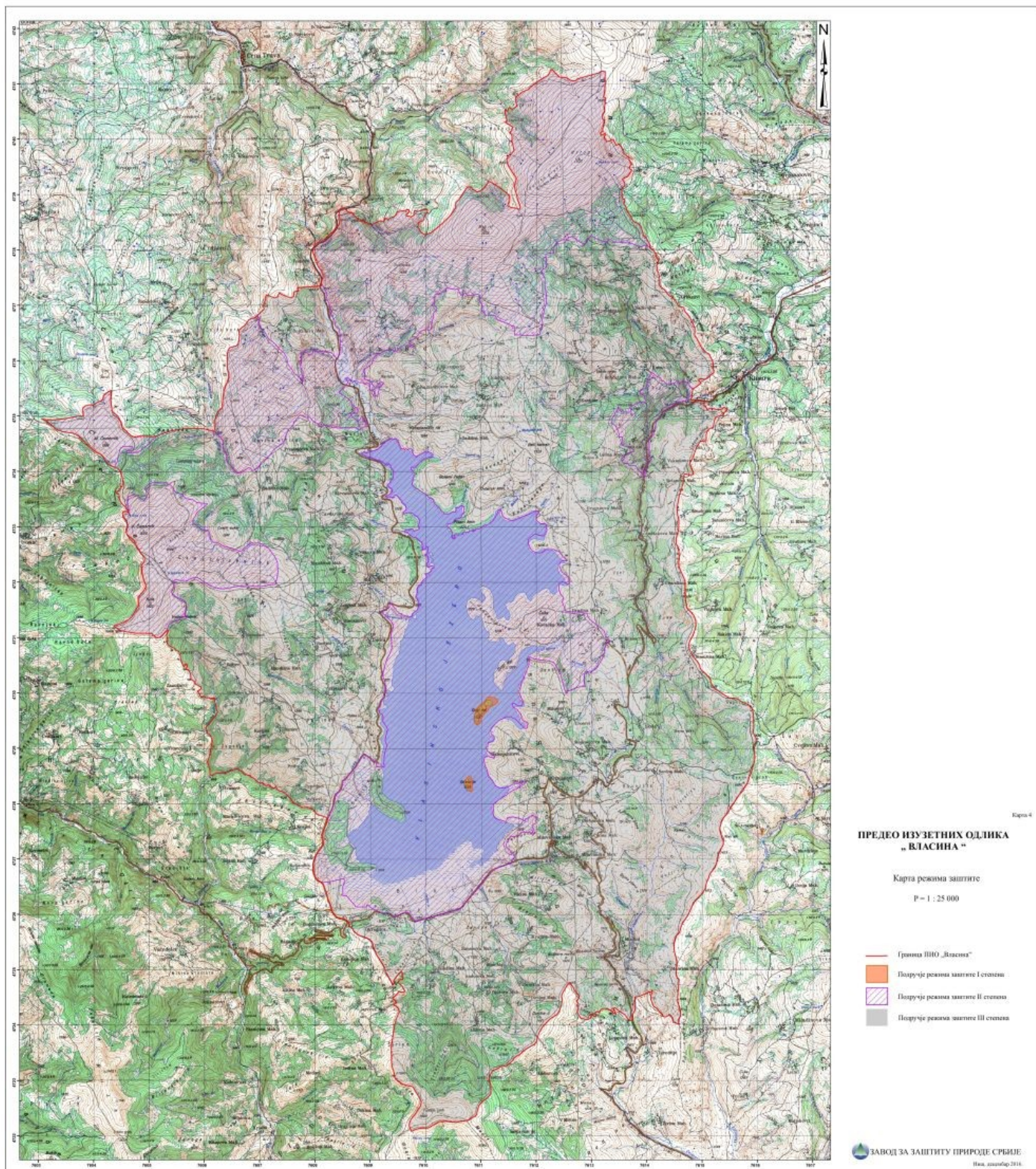
Режим заштите I степена, укупне површине 9,63 ha, односно 0,07% подручја Предела изузетних одлика „Власина”, обухвата следеће површине, односно локалитете:

- 1) Острво Дуги Дел, површине 7,82 ha;
- 2) Острво Страторија, површине 1,81 ha.

Режим заштите II степена, укупне површине 4.385,01 ha, односно 32,90% подручја Предела изузетних одлика „Власина”, обухвата следеће површине односно локалитете:

- 1) Вртоп – Јелачки рид, површине 1.749,73 ha;
- 2) Мали Чемерник, површине 90,62 ha;
- 3) Велики Чемерник, површине 361,33 ha;
- 4) Стевановски поток, површине 37,16 ha;
- 5) Блато – Делнице – Братанов Дел, површине 409,66 ha;
- 6) Полуострво Дуги Дел, површине 40,55 ha;
- 7) Власинско језеро, површине 2.080,44 ha;
- 8) Клисура Вучје реке, површине. 102,89 ha.

Режим заштите III степена, укупне површине 8.935,20 ha, односно 67,03% подручја Предела изузетних одлика „Власина”, обухвата преостали део заштићеног подручја који није обухваћен режимом заштите I и II степена.

Слика 17. Режији заштите НПО „Власина“ (Завод за заштиту природе Србије)

III СТЕПЕН ЗАШТИТЕ

На површинама на којима је утврђен режим заштите III степена, спроводи се проактивна заштита, где се могу вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и укупног унапређења заштићеног подручја, развој села и унапређење сеоских домаћинстава, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очување традиционалних делатности локалног становништва, селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простора.

Осим забране радова и активности које су као такве утврђене чланом 35. Закона о заштити природе, **забрањују се** и:

- 1) изградња индустријских објеката, складишта индустријске и друге робе, великих објеката за узгој стоке и живине и других објеката који неповољно утичу на ваздух, воде, земљиште и шуме или изгледом, прекомерном буком или на други начин могу нарушити природне и остале вредности заштићеног подручја, а посебно лепоту предела, тресетишта, ретке и значајне врсте биљака и животиња и њихова станишта;
- 2) експлоатација и коришћење тресета;
- 3) уништавање, брање, сакупљање и друге радње којима се уништавају или угрожавају строго заштићене и заштићене биљне врсте;
- 4) оштећивање гнезда и уништавање јаја и младунаца, узнемиравање и уништавање птица, као и присвајање и уништавање других дивљих врста заштићених и строго заштићених животиња;
- 5) крчење и чиста сеча шуме, осим ради промене врсте дрвећа и узгојних облика шуме на малим површинама, изградње шумских комуникација и објеката и за планом утврђене намене изградње и уређења простора у складу са законом;
- 6) сеча репрезентативних стабала дрвећа и примерака заштићених, ретких и у другом погледу значајних врста дрвећа и жбуња;
- 7) садња, засејавање и насељавање дивљих врста биљака и животиња страних за природни, изворни биљни и животињски свет југоисточне Србије, осим планског и ограниченог уношења ловне дивљачи, пошумљавања и садње биљака на малим површинама и у строго контролисаним условима ради хоритикултурног уређења, заштите од водне ерозије и рекултивације деградираних површина;
- 8) преоравање пашњака и природних ливада, као и орање обрадивог земљишта и обављање других радњи на местима и на начин који могу изазвати процес водне ерозије и неповољне промене изгледа предела;
- 9) запуштање и закоровљавање обрадивог пољопривредног земљишта, путева, водотока и површина за рекреацију, народне светковине и друге скупове, као и земљишта у путном и водном појасу и у окружењу културних добара, историјских споменика и јавних чесми;
- 10) одлагање комуналног, индустријског и грађевинског отпада, амбалаже, расходованих моторних возила, других машина и апарата, осим комуналног и пољопривредног отпада пореклом са заштићеног подручја, који може да се одлаже на прописан начин на местима која су за то одређена и обележена;

11) руковање хемијским материјама и нафтним дериватима у количинама и на начин који могу проузроковати загађивање земљишта и вода и изазвати тровање и друге неповољне последице по биљни и животињски свет;

12) нерегулисано испуштање отпадних вода домаћинства, привредних и других објеката;

13) нерегулисано складиштење стајског ђубрета;

14) разградња и други видови оштећивања и уништавања објеката који по својим архитектонско-грађевинским одликама, времену настанка и намени представљају репрезентативне примере народног градитељства или заштићена културна добра.

Радови и активности ограничавају се на:

1) сакупљање боровнице и бруснице у комерцијалне сврхе само у периоду који управљач одреди, а уз сагласност министарства надлежног за послове заштите природе (у даљем тексту: Министарство). Управљач је у обавези да сваке године, најкасније до 15. јула одреди период сакупљања наведених биљних врста за текућу годину;

2) сакупљање гљива, дивљих биљних и животињских врста у складу са уредбом којом се уређује стављање под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне;

3) изградњу и реконструкцију стамбених, економских и помоћних објеката пољопривредних домаћинства, викендица и привремених објеката само у грађевинском реону дефинисаном важећим планским документима;

4) изградњу соларних електрана и електрана на био-гас ограничава се на изградњу уз постојећа насеља односно домаћинства;

5) изградњу ветрогенератора, и то само на изградњу у значајно измењеним, антропогеним подручјима у рубним зонама спољашњих граница III (трећег) степена;

6) изградњу објеката туристичког смештаја и туристичке инфраструктуре на изградњу мањих објеката у традиционалном стилу, а на основу важеће планске документације;

7) изградњу инфраструктурних објеката и инфраструктурне мреже у складу са одрживим коришћењем природних вредности и капацитетом простора;

8) изградњу складишта индустријске робе и грађевинског материјала и викендица у традиционалном стилу и то на рубне делове заштићеног подручја и уз постојећа насеља;

9) експлоатацију минералних сировина само на основу резултата већ започетих геолошких истраживања, која су одобрена у складу са законом;

10) експлоатацију природног грађевинског материјала (камена, глине и другог материјала за локалне потребе) традиционалним методама, која је одобрена у складу са законом;

11) изградња насеља и ширење њихових грађевинских подручја, на изградњу унутар и око постојећих насеља. Није дозвољено ширење постојећих насеља у правцу подручја у режиму II степена заштите;

12) лов на потребе одржавања оптималне бројности и здравственог стања популације ловних врста;

13) риболов на рекреативни, санациони и научноистраживачки;

14) формирање шумских и пољопривредних монокултура.

II СТЕПЕН ЗАШТИТЕ

На површинама на којима је утврђен режим заштите II степена спроводи се активна заштита ради очувања и унапређења природних вредности, посебно кроз мере управљања популацијама дивљих биљака и животиња, одржање и побољшање услова у природним стаништима и традиционално коришћење природних ресурса.

Осим забране радова и активности из члана 6. ове уредбе, у режиму заштите II степена **забрањује се и:**

- 1) извођење свих активности који могу довести до нарушавања потенцијалних објеката и елемената геонаслеђа;
- 2) слободно испуштање отпадних и загађујућих вода у водотоке;
- 3) промена намене водног земљишта;
- 4) пренамена површина на којима се налазе влажна станишта (тресетишта, забарене површи и др), као и било какви захвати на њима, посебно измена хидролошког режима;
- 5) радови и активности којима се мењају величина и изглед пловећих тресетних острва и угрожава или оштећује њихов биљни и животињски свет;
- 6) боравак и риболов на тресетним острвима осим у научноистраживачке сврхе и ограничену едукацију;
- 7) паљење ватре, осим на местима одређеним за ту намену;
- 8) паљење вегетације (стришта, живица и др);
- 9) уништавање и сакупљање биљних и животињских врста које су обухваћене правилником којим се прописује проглашење и заштита строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, односно врста које се наводе у „црвеним књигама” и „црвеним листама” флоре и фауне;
- 10) преоравање природних ливада и пашњака;
- 11) постављање табли и других обавештења на стаблима;
- 12) риболов, осим рекреативног и спортског риболова и излова ради научног истраживања, праћења стања водених екосистема и рибљег насеља и регулисања бројности пренамножених алохтоних врста риба, а у складу с програмом унапређења рибарства;
- 13) непланско порибљавање и уношење врста риба које су стране изворном рибљем фонду;
- 14) уношење интродукованих (алохтоних) врста риба;
- 15) употреба свих недозвољених средстава за лов рибе (нпр. креч, хлор, конопља, експлозив, струја, мреже и др);
- 16) активности које доводе до узнемиравања птица у периоду размножавања (март-јул),
- 17) уништавање гнезда птица;
- 18) лов, осим оног дозвољеног по ловној основи и за научноистраживачке сврхе, као и одстрел рањене и болесне дивљачи;
- 19) изградња објеката, осим изградње јединственог система за евакуацију отпадних комуналних вода, радова на одржавању, реконструкцији, адаптацији и санацији постојећих зграда, путева, објеката телефонске, водоводске, канализационе и

електроенергетске мреже, непокретних културних добара, спомен-обележја, јавних чесми и других објеката на постојећим грађевинским парцелама и планске изградње објеката и уређења простора за намене туризма и рекреације на малим површинама;

- 20) експлоатација минералних сировина и изградња рударских објеката;
- 21) каптирање извора ради одвођења воде за водоснабдевање осим оних предвиђених важећим планским документима;
- 22) употреба глисера, скутера на води, као и постављање понтона и сплавова на језеру;
- 23) чиста сеча ради промене врсте дрвећа или узгојних облика шуме, као и пошумљавање пашњака, природних ливада и тресетишта, осим на малим површинама ради заштите од ексцесивне и јаке водне ерозије;
- 24) кретање и паркирање моторних возила изван путева, осим у време шумарских радова, обављања пољопривредне делатности и у друге посебно утврђене службене сврхе;
- 25) просецање нових јавних путева, осим у функцији ревитализације и економског развоја подручја;
- 26) изградња викендица и других породичних објеката за одмор;
- 27) изградња јавних скијалишта;
- 28) изградња ветрогенератора;
- 29) изградња септичких јама пропусног типа и свако испуштање отпадних и осочних вода у водоток и земљиште;
- 30) употреба хемијских средстава;
- 31) паљење ватре, осим на местима одређеним за ту намену.

Радови и активности ограничавају се на:

- 1) извођење хитних и неопходних санационих шумских радова после акцидентних ситуација приликом ветролома, ветроизвала, пожара, каламитета инсеката;
- 2) спровођење одговарајућих мера противпожарне и противерозине заштите;
- 3) газдовање шумама и шумским земљиштем утврђеним у плановима и основама газдовања шумама којима се обезбеђује одржавање постојећих и повећање површина под шумским екосистемима и побољшање њиховог састава, структуре и здравственог стања, очување разноврсности и изворности дрвећа, жбуња и осталих биљних и животињских врста у шумским састојинама;
- 4) коришћење чамаца, искључиво са веслима и моторима на електрични погон, само уз одговарајућу сагласност управљача;
- 5) формирање шумских и пољопривредних монокултура;
- 6) праћење стања флоре и фауне;
- 7) риболов на рекреативни, спортски и научноистраживачки;
- 8) ловство на санитарни лов дивљачи и планско регулисање бројности популација ловних врста;
- 9) изградњу објеката туристичког смештаја и туристичке инфраструктуре на изградњу мањих објеката за презентацију природних вредности и у традиционалном стилу који су у складу са потребама културног, сеоског и екотуризма;

- 10) изградњу објеката саобраћајне, енергетске, комуналне и друге инфраструктуре стамбених и економских објеката пољопривредних и шумских газдинстава, само на објекте који не утичу негативно на повољнији положај животињских или биљних врста, њихових станишта, природних вредности, лепоту и очуваност предела, тресетишта;
- 11) изградњу објеката за конвенционално гајење домаћих животиња и дивљачи у оквиру постојећих сеоских домаћинстава и у оквиру установљених ловишта и ловних резервата;
- 12) коришћење камена, глине и другог материјала на традиционалан начин на површину терена до 150m²;
- 13) предузимање мера и активности заштите акватичних екосистема од свих видова загађења, промена хидролошког режима и квалитета воде и деградације станишта;
- 14) предузимање мера и активности заштите фауне риба (поштовање ловостаја у периоду мреста, предузимање мера спашавања риба и транслокације, строго придржавање режима риболова, поштовање прописаног начина риболова, алата и средстава, формирање ревира по принципу „ухвати и пусти”, планска порибљавања у погледу количина, врста и узрасних категорија, забрана сваког уношења страних/алохтоних врста риба, јачање рибочуварске службе итд).

I СТЕПЕН ЗАШТИТЕ

На површинама на којима је утврђен режим заштите I степена спроводи се строга заштита, којом се омогућавају процеси природне сукцесије и очување станишта и животних заједница у условима дивљине.

Осим забране радова и активности из чл. 6. и 7. ове уредбе, у режиму заштите I степена **забрањује се** и:

- 1) коришћење природних ресурса и изградња објеката;
- 2) слободна, неконтролисана посета и обилазак, кретање ван постојећих путева и специјално утврђених стаза;
- 3) промена намене земљишта.

Радови и активности ограничавају се на:

- 1) радове и активности на научна истраживања и праћење природних процеса;
- 2) контролисану посету у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе, а које нису у супротности са циљевима очувања природних вредности;
- 3) обележавање граница, обезбеђивање безбедног приступа посетиоцима, постављање табли и ознака у циљу информисања, упозорења или едукације;
- 4) спровођење заштитних, санационих и других неопходних мера у случају пожара, елементарних непогода и удеса, појава биљних и животињских болести и пренамножавања штеточина.

Просторним планом Републике Србије подручје Власина одређено је за подручје заштите посебних природних вредности које је битно за утврђивање режима коришћења и намену на националном нивоу, при чему је утврђена обавеза дефинисања статуса, просторног обухвата и режима заштите подручја у планском периоду.

Предео изузетних одлика "Власина" чине функционално повезане природне и предеоне целине које су условно, у циљу ефикаснијег планирања и могућности спровођења заштитних мера, разграничене на више мањих целина и локалитета.

ЛОКАЛИТЕТИ (РЕЗЕРВАТИ) У РЕЖИМУ I СТЕПЕНА ЗАШТИТЕ

Локалитет	Површина (ha)	удео (%)
Острво Дуги дел	7,82	0,06
Острво Страторија	1,81	0,01
УКУПНО	9,63	0,07

ЛОКАЛИТЕТИ И ПОВРШИНЕ У РЕЖИМУ II СТЕПЕНА ЗАШТИТЕ

Ред. бр.	Локалитет	Површина (ha)	удео (%)
•	Вртоп – Јелачки Рид	1.749,73	17,05
•	Мали Чемерник	90,62	1,38
•	Велики Чемерник	361,33	1,25
•	Стевановски поток	37,16	0,27
•	Блато – Делнице – Братанов Дел	409,66	30,68
•	Полуострво Дуги дел	40,55	0,30
•	Власинско језеро	2.080,44	10,29
•	Клисура Вучје реке	102,89	0,84
	УКУПНО	4.385,01	32,90

ЛОКАЛИТЕТИ И ПОВРШИНЕ У РЕЖИМУ III СТЕПЕНА ЗАШТИТЕ

Површине	Површина (ha)	удео (%)
УКУПНО III СТЕПЕН	8.935,20	67,03

БИЛАНС ПОВРШИНА ПО РЕЖИМИМА ЗАШТИТЕ

Режим заштите	Сурдулица ha	Црна Трава (ha)	Укупно ha	%
I - III	12.848,71	481,13	13.329,84	100

11. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

У циљу подизања нивоа општег знања и полазећи од значаја који има предео изузетних одлика „Власина“ и планираних мера и активности у поступку спровођења заштите, коришћења и одрживог развоја заштићеног подручја управљач овим Планом управљања у десетогодишњем периоду, планира читав низ активности на промоцији природних и предеоних вредности заштићеног подручја. Све програмске активности су конципиране тако да врше позитиван утицај о значају заштићеног подручја, да дају конкретне информације, да се популаришу природне и културне вредности подручја и утиче на интересовање посетилаца.

Промоција вредности заштићеног подручја „Власине“ ће се остваривати кроз следеће активности:

- израду нове модерне WEB презентације предела изузетних одлика „Власина“ за циљну групу која користи интернет;
- издавање посебних публикација која ће бити доступна локалној самоуправи, посетиоцима и осталим заинтересованим институцијама и појединцима;
- израду прикладних тематских флајера, лифлета, плаката, проспеката, разгледница, који ће бити доступни великом броју посетилаца заштићеног подручја;
- организовање и учешће у еколошким камповима и летњим школама;
- одржавање студијских вежби;
- организовање и учешће у различитим акцијама (нпр. Обележавања Светског дана вода, Дана планете земље, Светског дана заштите животне средине Светског дана заштите биодиверзитета итд.) ;
- учешће у традиционалним локалним манифестацијама
- обезбеђење учешћа јавности у доношењу планских докумената везаних за заштиту и одрживи развој „Власина“ ;
- обезбеђење доступности аката које доноси управљач;
- информисање путем јавних гласила, повремено ће се давати актуелна саопштења уз могућност организовања специјалне тематске конференције за новинаре;
- промоција вредности заштићеног подручја кроз учешће у пројектима стручним институцијама, невладиним организацијама, разне волонтерске акције и др.
- израда сувенира и локалних производа,
- презентација простора у постојећем центру за посетиоце,
- програми за туристичке групе на подручју предела,
- организација Фото сафарија,
- израда и штампа туристичке карте ПИО „Власина“
- израда туристичких промотивних спотова.

Програмске активности у овој области конципиране су тако да се врши позитиван утицај на стварање представе о заштићеном добру као и давање конкретне информације, да се популаришу вредности подручја и утиче на интересовање научно- васпитних институција.

12. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ

Заштита, управљање и унапређење предела изузетних одлика „Власина” спроводи се на основу Уредбе о заштити предела изузетних одлика „Власина” и Плана управљања. Ова два документа у потпуности одређују начине спровођења заштите, коришћења и управљања Пределом. Извођење активности на коришћењу и управљању свим природним ресурсима у Пределу планирано је планским документима који су усклађени са Уредбом о заштити Предела ("Службени гласник РС", бр. 25/18) и Условима заштите природе прописаним од стране Завода за заштиту природе Србије.

За спровођење циљева и активности предвиђених делатношћу управљача заштићеног природног добра потребна су следећа документа:

1. План управљања ПИО „Власина“ за период од 2019. до 2028. године, донети на Управном одбору, јавно презентовати и добити сагласност надлежног Министарства;
2. Нови Просторни план подручја посебне намене ПИО „Власина“ донет од стране Владе РС;
3. Програм управљања рибарским подручјем ПИО „Власина“ за период од десет година;
4. Годишње програме управљања ПИО „Власина“ који се ради сваке године и садржи задатке и послове који се реализују у текућој години, динамику њихове реализације и висину потребних средстава (годишњи Програм усваја Управни одбор и исти се доставља надлежном Министарству на сагласност).
5. Годишње програме управљања рибарским подручјем ПИО „Власина“ који се ради сваке године и садржи задатке и послове који се реализују у текућој години, динамику њихове реализације и висину потребних средстава (годишњи Програм усваја Управни одбор и исти се доставља надлежном Министарству на сагласност).
6. Извештај о остваривању годишњег програма управљања пределом изузетних одлика „Власина“ доноси се до 15. децембра текуће године.
7. Извештај о остваривању годишњег програма управљања рибарским подручјем предео изузетних одлика „Власина“ доноси се до 01. марта текуће године за претходну годину.
8. Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби који је усаглашен са новом Уредбом о заштити ПИО „Власина“ („Сл.гл.РС“, 25/18) усваја га Управни одбор Туристичке организације општине Сурдулица, а сагласност даје надлежно Министарство.
9. Одлука о накнадама за коришћење природног добра, усваја је Управни одбор Туристичке организације општине Сурдулица, а сагласност даје надлежно Министарство.
10. Планови детаљне регулације и урбанистичка акта.
Управљач редовно прати и остварује сарадњу приликом израде Урбанистичких планова за заштићено подручје, кроз припрему документације и прописивање мера и услова за њихову израду, али и кроз сарадњу са локалном самоуправом приликом избора локација. Приоритетни урбанистички планови за подручје предела су ПГР Власина Округлица, ПГР Власина Стојковићева, ПГР Власина Рид, ПГР Власинско језеро са приобаљем и ПДР Канализационог система за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних и атмосферских вода на подручју Власине и ПДР Стари Рид.
11. Остали програми.

13. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

Веома битан значај и интерес за заштићено природно добро представља усаглашени и заједнички рад као сарадња свих субјеката који су надлежни или заинтересовани за заштиту коришћења и развој природних вредности подручја, односно спровођење појединих обавеза, прописа доношења планова и развоја подручја.

13.1. Сарадња са локалним становништвом

У циљу реализације сарадње и партнерства са локалним становништвом, власницима и корисницима непокретности у Пределу, Управљач ће реализовати кроз следеће активности:

- укључивање локалног становништва у заштиту природе је дугорочни циљ и инструмент реализације циљева и приоритетних активности. Од велике је важности да локално становништво препозна свој интерес у чувању природних вредности и као део могућности свог развоја у окружењу заштићеног подручја (екотуризам, брендирање производа традиционалне и органске производње,)
- сарадња са месним заједницама и цивилним сектором оствариваће се по потреби и у одређеним пројектима са циљем уређивања простора и презентације природних вредности заштићеног подручја.
- пружање помоћ локалном становништву у преласку на делатности које су у складу са заштитом природе предела. Посебан акценат биће дат на развоју класичне сточарске производње кроз систем испаше на површинама под пашњацима и ливадама.
- организовање и учешће у различитим акцијама поводом обележавања Светског дана вода, Светског дана биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Светског дана туризма, Дана заштите природе и др
- заједничко учешће са локалном самоуправом у изради пројеката и конкурисању за средства донација, а у вези унапређења простора у споменику природе и ближој околини;
- едукација локалног становништва у области заштите животне средине и споменика природе и подизање нивоа свести локалне заједнице у циљу очувања геонаслеђа и туристичке валоризације подручја и одрживог развоја подручја.
- подршка активностима локалног становништва, које су у корист очувања природних и културних вредности споменика природе;

13.2. Сарадња са власницима и корисницима непокретности

Потребна је дигитална база података са списком привредних субјеката чији се интереси поклапају или супростављају интересима предела и власника приватних шума, као и еколошких удружења са различитим сферама интересовања.

Програми заштите и одрживог развоја природног добра да би могли бити ефикасно примењени у пракси морају бити ослоњени и на анализу потреба заинтересованих група јавности за простор који обухвата подручје. Будући да је за заштиту природног добра

потребно заједничко и координисано деловање стручњака, надлежних институција и организација за управљање природним добром, привредника, корисника ресурса, локалног становништва и заједница сагледане су карактеристике заинтересованих јавности за подручје Власинског језера. Посебан акценат у анализи чине и њихове потребе и могућности за јачање компетенција за учешће у управљању природним добром.

Активна заштита подручја предпоставља активности засноване на очувању природних ресурса, да би се спровела, неопходно је укључити заинтересоване јавности у процес доношења одлука везано за спровођење одређених активности у природном добру.

Територија подручја Власинско језеро припада општинама Сурдулица и Црна Трава Стога, као главне заинтересоване стране за подручје Власинског језера јављају се институције надлежне за управљање овом територијом, затим, институције надлежне за старање и одржавање шумског подручја и коришћење акумулације, становници у непосредној околини добра и други корисници као што су ловачка, еколошка, планиарска удружења и остале институције и привредни субјекти који желе да спроводе одређене делатности или користе ресурсе простора који се проглашава за природно добро.

Главни представници заинтересоване јавности за природно добро Власина су:

1. **Општина Сурдулица** која је у оквиру донесених Стратегија одрживог развоја града простор Власинског језера уврстила у значајно подручје за одрживи развој општине у оквиру развојних грана туризам као рекреативна и зона за одмор и боравак туриста и пољопривреде кроз развој програма здраве хране. Власинско језеро уједно представља значајан сегмент за очување еколошког квалитета и унапређења животне средине општине.
2. **Општина Црна Трава** која у развоју туризма види велику али још увек недовољно искорштену шансу за бржи развој и излазак из круга најсиромашнијих општина у Србији успостављањем програма еко-агро туризма који интегрише туризам, заштиту животне средине, пољопривреду и руралну економију.
3. **Становништво** насеља на територији заштићеног подручја. Имајући у виду да становништво чини основни развојни ресурс сваког подручја, оцена социо демографске структуре и привредно-развојних потенцијала подручја кроз примарне делатности становништва обавезан је основ за израду програма развоја У том контексту дата је детаљнија структура становништва у посебном одељку.
4. **ЈП „Србијашуме“** управља шумама на подручју Власинског језера и главни је носилац заштите и развоја шумског подручја.
5. **ЈП „ЕПС“ - ХЕ Ђердап, Огранак Власинске хидроелектране** које су корисници вода из Власинске акумулације.
6. **Угоститељски објекти** Постојање хотела и ресторана на Власинском језеру сматра се да употпуњује туристичку понуду подручја. Међутим за управље подручјем у складу са потребним мерама и режимима заштите неопходно је решавање проблема њихове, као и других грађевинских објеката као што је регулисање отпадних вода и сл. У циљу усглашавања рада ових објеката као дела одрживог развоја подручја неопходно је упознати власнике са мерама управљања да не би дошло до конфликта у случају потреба за ширењем њихових капацитета.

7. **Образовне институције** које су заинтересоване да простор Власинског језера користе као полигон за извођење наставе у природи и рекреативно-спортске програме за ученике.
8. **Ловачка удружења** будући да се ловство у функцији туризма посматра као додатни елемент који у развојном контексту препознају обе општине.
9. **Планинарска друштва** и друге организације које се баве вођењем група у природи у циљу упознавања природних карактеристика Власинског језера.
9. **Туристи и излетници** на Власинско језеро долазе да би уживали у природи и њеним благодетима, забавним програмима и рекреацији. Управљач овим подручјем међу приоритетним задацима има усмеравање понашања поселтилаца за боравак у складу са правилима понашања у природи и давања могућности да кроз различите садржаје едукативног, забавног и рекреативног типа посетиоцима омогући упознавање природних и културних лепота и знаменитости подручја.

Могућности које пружа Власинско језеро су различито препознале одређене групе заинтересоване јавности, њихови интереси су често у несагласју, као и са концептом управљања и развоја простора као заштићеног подручја, тако да управљачу представљати значајан задатак рад на едукацији свих ових група.

13.3. Сарадња са невладиним организацијама

Сарадња са невладиним организацијама одвијаће се кроз подршку пројеката који доприносе промовисању подручја, подизању еколошке свести, пројекти из екотуризма и свим развојним пројектима.

Подручје предела је изузетно атрактивно за различите спортске манифестације авантуристичког карактера. Овакве манифестације имају међународни карактер и привлаче значајан број такмичара те несумњиво доносе промоцији подручја те их треба подржати. Подршка предела треба да буде логистичка - обезбеђивање смештаја, помоћ у обиласку терена, промоција манифестације и слично.

Посебна активност планирана је и на подршци невладиним организацијама на организацији рекреативних манифестација као што су "Власинска регата", "Власинска сомовијада", "Златне руке", "Власински тијатлон", "Трка четири елемента" и др.

Посебна сарадња је са невладиним организацијама које се баве едукацијом младих, локалног становништва и промоцијом заштићених вредности.

13.4. Међународна сарадња и сарадња са другим заштићеним подручјима

Сарадња и размена искустава одвијаће се непосредно између самих заштићених добра, као и преко активности Асоцијације националних паркова и заштићених подручја Србије.

У оквиру планиране сарадње сем размене искустава и стечених знања, планом управљања се предвиђа бар једном у години посета и обилазак заштићеног природног добра којим управља други управљач. Исто тако наставиће се сарадња са надлежним институцијама и Министарствима, Заводима за заштиту природе, Невладиним организацијама, Младим истраживачима Србије, научним институцијама и локалним становништвом

С обзиром да је ПИО „Власина“ проглашена за Рамсарско подручје у наредном планском периоду успоставиће се ближа сарадња са управљачим заштићених подручја са овим статусом као и размена заједничких искустава и знања.

14. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ

14.1. Задаци и активности на заштити природних вредности

Активности и мере:	1) Израда и имплементација новог плана управљања
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, ЗЗПС, Министарство и др.
Активности и мере:	2) Израда нове студије заштите са ревизијом
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2027
Носиоци активности:	Управљач, ЗЗПС
Активности и мере:	3) Обележавање нових и обнављање спољних граница и локалитета у режиму I и II степена заштите. На терену у складу са новом уредбом и важећим прописима, управљач ће видно обележити спољне границе и границе у режиму I и II степена заштите предела.
Потребна средства:	30.000
Временски оквир:	2019-2021
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	4) Наставак радова на уређењу претходно дефинисаних локалитета и формирање интегралне мреже пешачких и едукативних стаза и излетишта као окоснице за презентацију дела предела у режиму II и III степена заштите.
Потребна средства:	3.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	5) Израда и постављање информативних и едукативних табли, путоказа и др.
Потребна средства:	1.450.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	6) Оперативно спровођење мера заштите природног добра прописаних актом о заштити и релевантном законском регулативом. Ово се такође односи и на мере и политику заштите који су утврђени у оквиру међународних уговора и конвенција које је прихватила и ратификовала наша земља.
Потребна средства:	У склопу редовних активности и пројеката
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, министарство
Активности и мере:	7) Заштита ретких и угрожених биљних и животињских врста. Кроз засебне пројекте у наредном периоду ће се дефинисати конкретне активности на праћењу стања, унапређењу појединачних популација и њихових станишта. Појединачним пројектима дефинисаће се конкретни послови задаци у десетогодишњем периоду, узимајући у обзир планирана дугорочна истраживања и праћења стања у овој области. За наредни период су планиране следеће теме (пројекти): <ul style="list-style-type: none"> • Извршити инвентаризацију и мапирање важних врста и станишта према Директиви о стаништима и птица према Директиви о птицама • Детерминација станишта и редовно праћење стања (мониторинг) биљних врста са акцентом на ретке и заштићене врсте. • Мониторинг тресава као фрагилних екосистема. • Мониторинг популације локалних ендемита. • Инвентаризацију и редовно праћење (мониторинг) фауне птица, сисара, гмизаваца, водоземаца, лептира и др. инсеката са акцентом на ретким и заштићеним врстама • Наставак истраживања лековитих, зељастих биљака и гљива • Побољшање стања популације маљаве брезе и росуље. • Мониторинг фауне акватичних макробескичмењака • Сузбијање инвазионих биљних врста на простору предела-на појединим местима предела присутне су биљне инвазионе врсте, појединачно или у групацијама. • Утврђивање еколошког статуса површинских копнених вода, тј. процену квалитета воде у складу са препорукама Оквирне директиве ЕУ о водама, као превенција деградације водених екосистема, промовисање употребе воде као ресурса и редукције загађења површинских вода. • Процена статуса (природних вредности) хидролошких објеката

	према SERCON (System for evaluating rivers for conservation) - диверзитет, очуваност, реткост и репрезентативност.
Потребна средства:	17.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство, ЗЗПС, стручне и научне установама и НВО.
Активности и мере:	8) Реинтродукција врста ишчезлих са заштићеног подручја Ова активност ће се одвијати у складу са посебним програмима и пројектима које ће верификовати надлежне државне установе.
Потребна средства:	1.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач у сарадњи са Заводом, стручним и научним установама.
Активности и мере:	9) Ревитализација станишта текуница
Потребна средства:	2.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство, ЗЗПС, стручним и научним установама.
Активности и мере:	10) Успостављање мониторинга врста трајно заштићених Законом о дивљачи и ловству и Правилником о проглашавању ловостајем заштићених врста дивљачи.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство пољопривреде и ловачко удружење, „Врла“
Активности и мере:	11) Рад на инвентаризацији флоре и фауне - индентификацији локација, станишта и популација ретких и угрожених врста, картирање станишта, праћење стања водног ресурса. Ови радови биће издефинисани посебним пројектним активностима у планском периоду.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	12) Припрема Програма заштите локалитета у режиму I степена од абразије таласа. Почетак активности на изради неопходне документације која ће

	резултирати конкретним активностима на примени мера заштите два острва од ерозије таласа. У том смислу обавиће се неопходни припремни радови (геодетско снимање, геомеханичка истраживања, итд.).
Потребна средства:	200.000
Временски оквир:	2022
Носиоци активности:	Управљач, Заводом за заштиту природе Србије и овлашћене институције.
Активности и мере:	13) Израда планова, пројеката и програма
Потребна средства:	900.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	14) Научно истраживачки камп (пролећни, летњи и јесењи)
Потребна средства:	2.500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, министарство , удружења студената, НВО
Активности и мере:	15) Формирање мултидисциплинарне базе података. Наставак активности на обогаћивању постојеће базе података о заштићеном природном добру, његовим посебним природним и другим вредностима (фотодокументација, картографска документација, библиотека, хемеротека итд.).
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	16) Аутоматска метеоролошка станица
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2020
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	17) Бруто зараде чуварске службе
Потребна средства:	28.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство

Активности и мере:	18) Бруто зарада руководиоца службе
Потребна средства:	9.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	19) Бруто зараде нових чувара 3 чувара
Потребна средства:	25.200.000
Временски оквир:	2020-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	20) Бруто зарада стручног особља
Потребна средства:	8.100.000
Временски оквир:	2020-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	21)Набавка службене обуће и одеће службе ПИО,,Власина“
Потребна средства:	2.680.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	22) Материјални трошкови-гориво, мазиво и др.
Потребна средства:	17.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	23) Материјално техничко опремање службе (фотографски апарати, двогледни, ГПС и др.)
Потребна средства:	2.400.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство

Активности и мере:	24) Набавка лаптопа и комјутера, штампача и др.опреме
Потребна средства:	900.000
Временски оквир:	2020-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	25) Набавка ауто приколице
Потребна средства:	100.000
Временски оквир:	2020-2021
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	26) Набавка теренских возила
Потребна средства:	4.000-000
Временски оквир:	2025
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	27) Сервисирање службених возила Планира се редовно и ванредно сервисирање старе Ладе Ниве, Дачије Дастер, Квада и нове Ладе Ниве у овлашћеном сервису.
Потребна средства:	5.660.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	28) Сервисирање тримера, агрегата и др.
Потребна средства:	400.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	29) Сервисирање мотора чамца и катамарана
Потребна средства:	800.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	30) Регистрација службених возила
Потребна средства:	2.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	31) Регистрација чамца и катамарана
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	32) Куповина ауто гума за службена возила
Потребна средства:	1.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	33) Праћење и прање службених возила
Потребна средства:	1.200.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

14.2. *Задаци и активности на заштити споменичког наслеђа*

Активности и мере:	1) Праћење стања објеката идентификованих као споменичко наслеђе (без обзира на правни статус), а посебно етно објеката, као и праћење промена у околини споменика.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач у сарадњи са надлежним Заводом за заштиту споменика културе и Заводом за заштиту природе Србије.
Активности и мере:	2) Формирање стручне документације у циљу доношења правних аката о проглашењу непокретних културних добара и њихове заштићене околине.
Потребна средства:	У склопу редовних активности

Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач у сарадњи са надлежним Заводом за заштиту споменика културе из Ниша и Заводом за заштиту природе Србије.

14.3. *Задачи и активности на заштити и коришћењу природних ресурса*

Активности и мере:	<p>1) Активности и задачи у области шумарства.</p> <p>Газдовање ће се базирати на спровођењу прописаних мера газдовања и радова, а у циљу обезбеђења рационалног управљања, очувања генетског фонда, заштите биодиверзитета, побољшања структуре и остваривања приоритетних функција шума.</p> <p>Да би се остварили дугорочни циљеви неопходно је обезбедити у договору са корисницима државних шума (ЈП "Србијашуме") и сопственицима шума примену основних принципа одрживог газдовања шумама и шумског земљишта према Закону о шумама (Сл. гл. бр. 30/2010, 93/2012 и 89/2015), члан 4., 6., 7., 9., 13., 14., 19., 20., 23., 39., 43., 46., 49., 50., 51., 57., 59., 61., 63., 64., 65. на начин и у таквом обиму да се очува биодиверзитет, а продуктивност, обнављање, виталност и потенцијал шума остане на нивоу којим би се задовољиле одговарајуће еколошке, економске и социјалне потребе и данашње и будућих генерација, како на локалном нивоу тако и на националном, а да се при томе не угрозе и оштете неки други екосистеми. У том смислу корисници шума морају начинима одрживог управљања шумама обезбедити, а управљач контролисати кроз надзор следећих активности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • очување репрезентативних екосистема свих типова шума, • заштиту и обнављање генетског фонда свих, а нарочито крајње угрожених таксона, заштићених реликтних и ендемореликтних, • санацију оштећених, измењених и угрожених екосистема, • обнављање уништених екосистема, • процесе ширења и обнављања шума маљаве брезе као пионирске вегетације и једне од фаза у развоју потенцијалне вегетације подручја Власине. Посебна пажња се мора посветити проширењу племенитих лишћара у чистим буковим шумама и мешовитим вештачки подигнутим састојинама. Искористити свако забележено подмлађивање племенитих лишћара, подмладак ослободити и тиме формирати генетски архив, • формирати природни генетски архив домаћих сорти воћкарица и племенитих лишћара, укључујући и маљаву брезу као редак и угрожен таксон, • у културама четинара (црног бора и смрче) по појави квалитетног инвентара примарних врста околне аутохтоне вегетације, постепено уклањати вештачки унешену врсту с тим да се сви
--------------------	--

- квалитетни и витални примерци искључе од сече,
- очување шума које се одликују високим специјским диверзитетом или високим степеном ендемизма. То су шуме маљаве брезе и шуме субалпијске букове шуме,
 - повећање већих шумских површина комплексног облика (нпр. одређене шумске заједнице које изграђују реликтне и ендемичне врсте дендрофлоре као што су субалпијске букове шуме и шуме маљаве брезе или старе добро очуване популације шире распрострањених врста - планински јавор, јова, црни граб, итд.) које су у различитим сукцесивним фазама, а које по свом изгледу, структури и саставу представљају репрезенте предеоног диверзитета. Ове шуме треба оставити као репрезенте и семенске резервоаре који обезбеђују регенерацију популација шумског дрвећа,
 - осим очувања старих и репрезентативних састојина климазоналне шумске вегетације - планинске букове шуме (*Fagetum montanum*), од посебне важности за очување биодиверзитета је композиција шумског предела, односно просторни распоред и архитектура шумских и нешумских површина, њихов еколошки и функционални однос,
 - успоставити и одржавати појас шумских зона дуж и око река и корита, потока и језера од аутохтоних врста. Како је већина ових шума потиснута мелиорацијама и променом водног режима станишта њихово нестајање и смањење бројности директно је условљено смањењем тзв. галеријских шума, односно шумске зоне која представља важне противерозивне засаде као и миграционе коридоре, пре свега за дивљач и орнитофауну,
 - контролу откупа шумских плодова, лековитог биља, печурака и др.,
 - аутохтоне лишћарске врсте констатоване на подручју Власине задржати као повољне за раст и развој и очувају као главни носиоци продукције дрвне масе,
 - аутохтоне врсте природно подмладити и даље подржавати при обнови састојина у конкретним условима,
 - на деградираним површинама, где су услови станишта скромнији, дозвољено је пошумљавање четинарима,
 - очување свих племенитих лишћара (јавор, јасен и сл.) и дивљих воћкарица (дивља трешња, дивља крушка и др.). Наиме, за наведене врсте дрвећа евидентирати бројност, фаворизовати њихово обнављање у циљу повећања укупног учешћа у најраспрострањенијем климазоналном типу шума на подручју Власине,
 - заштита шума од бесправног коришћења,

	<ul style="list-style-type: none"> • забрана испаше у свим шумским екосистемима нарочито у састојинама где је у току природно обнављање, • заштита од ерозије условљене променом нивоа воде у језеру кроз биолошке мере заштите и обнављање аутохтоне вегетације на деловима обала, • санирање свих врста оштећења насталих током изградње, односно враћање терена у првобитан положај, • знатније присуство шумарске инспекције на овом простору, обзиром да се задњих година примећује већи напад на приватне шуме, где се чистим сечама спроводи чак и пустошење шума. • накнадне сече за изградњу планираних путева, влака, као и објеката неопходних за делатности заштите и унапређивања стања.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, ШГ Врање – ШУ Сурдулица и Црна Трава и ШГ Лесковац
Активности и мере:	<p>2) Планирање и спровођење мера против пожарне заштите.</p> <p>Заштита ПИО „Власина” од пожара је базирана на спровођењу мера превенције од ширења пожара приликом спаљивања заостале вегетације на ливадама и ораницама које се налазе у оквиру предела. Будући да су поменуте активности сезонског карактера, чуварска служба Управљача у том периоду спроводи појачани надзор, контролу и праћење активности. Поред деловања у ванредним ситуацијама, Управљач континуирано обавља активности у циљу спровођења мера противпожарне заштите:</p> <ul style="list-style-type: none"> • набављена је опрема за гашење пожара (метлице и напртњаче) • организовано је осматрање и обавештавање о појави пожара током пожарних сезона • на изузетно угроженим подручјима, као што су старе ливаде које се налазе у другом и трећем степену заштите, обавља се свакодневни мониторинг • током јавних скупова се дистрибуира пропагандни материјал о опасности и угрожениости станишта од пожара • у спровођењу мера заштите, Управљач има изузетно добру сарадњу са Министарством заштите животне средине, Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде, Ватрогасном службом Министарства унутрашњих послова.
Потребна средства:	270.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	3) Иницирање измена важећих шумских основа и надзор над усаглашавањем основа са одредбама Уредбе о заштити предела изузетних одлика „Власина“.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2020
Носиоци активности:	Управљач и Завод за заштиту природе Србије.
Активности и мере:	4) Реконструкција постојећих некатегорисаних и шумских путева у складу са успостављеним режимима заштите. Шумске саобраћајнице служе за извођење биолошких радова, заштиту шуме од абиотичких и биотичких фактора, заштиту од пожара и искоришћавање шума и осталих шумских ресурса. Посебно је важно истаћи чињеницу да се некатегорисани путеви Предела користе и за задовољавање потреба корисника и становништва у руралним подручјима и привреде на подручју Предела.
Потребна средства:	36.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	5) Инвентаризација биодиверзитета шумских екосистема. На основу стационарних и мултидисциплинарних истраживања у репрезентативним типовима шума добиће се подаци о метаболизму и функционисању шума и извршити процена стања шума у перспективи.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, ШГ Врање – ШУ Сурдулица и Црна Трава и ШГ Лесковац
Активности и мере:	6) Активности на заштити и коришћењу споредних шумских производа и лековитог биља. У планираном периоду биће донет посебан Програм заштите и коришћења споредних шумских производа и лековитог биља, а у зависности од њихове угрожености. Спроводиће се све мере предвиђене програмом заштите и коришћења споредних шумских производа, лековитог биља и гљива са приоритетом заштите следећих врста: боровница, јестиве гљиве, лековито биље (кантарион, мајчина душица итд.)
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	7) Иницирање и стимулисање организовања плантажног гајења лековитог биља и јестивог биља из природе које се може гајити и у култури.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, ЗЗПС, Пољопривредни факултет
Активности и мере:	8) Израда Програма стандардизације – здраве хране са подручја Власине. Програмом ће се дефинисати врсте традиционалних и других производа, њихове специфичности, реалне и потенцијалне количине, као и стандарди које ће морати да испуне у погледу гарантованог квалитета и географског порекла, односно производа из програма тзв. „здраве хране“. Програмом ће се дефинисати правна и физичка лица која испуњавају прописане стандарде или су спремна да их прихвате, као и оперативне задатке на организацији, производњи, промоцији, пласману, контроли и заштити локалних производа.
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2020-2024
Носиоци активности:	Управљач, локална самоуправа и локално становништво.
Активности и мере:	9) Мониторинг рибљег фонда
Потребна средства:	Финансираће се средствима оствареним од накнада за рибарство
Временски оквир:	2019,2022,2025,2028
Носиоци активности:	Управљач, научна институција
Активности и мере:	10) Израда новог Програма управљања рибарским подручјем ПИО Власина 2022-2031.год. Програм управљања рибарским подручјем ПИО Власина у наредном десетогодишњем периоду ће се заснивати на следећем: <ul style="list-style-type: none"> ◆ континуираном уређивању, техничком опремању, одржавању и обележавању риболовног подручја; ◆ дефинисању обавеза свих корисника у циљу заштите и унапређења стања рибљег фонда и квалитета вода; ◆ редовном праћењу популације поточне пастрмке свуда где је забележено њено присуство; ◆ наставку активности на порибљавању у циљу постепеног прелаза

	<p>језера у чисту салмонидну воду са присуством типичних врста, пре свега поточном пастрмком, изузев оних за које постоје реална еколошка оправдања да могу да допринесу унапређењу рибљег насеља (нпр. штука), а према динамици која ће бити утврђена Риболовним основама; размотриће се могућност реинтродукције пијора;</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ строгој контроли и заштити природних плодишта од свих нежељених утицаја и ◆ праћењу квалитета вода.
Потребна средства:	Финансираће се средствима оствареним од накнада за рибарство
Временски оквир:	2021-2022
Носиоци активности:	Управљач са овлашћеном научном институцијом
Активности и мере:	<p>11) Израда годишњих Програма управљања рибарским подручјем ПИО Власина</p> <p>Доношење годишњих програма управљања рибарским подручјем ПИО „Власина”, праћење бројности врста риболовне фауне, праћење количине изловљене рибе, заштита природних плодишта риба, спашавање риба и рибље млађи са плавног подручја.</p>
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	<p>12) Обележавање рибарског подручја</p> <p>Планира се обележавање у складу са Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда и подзаконским актима.</p>
Потребна средства:	Финансираће се средствима оствареним од накнада за рибарство
Временски оквир:	2019-2020
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	<p>13) Обележавања зона за рекреативни риболов</p> <p>Обележавање ће се вршити у складу са прописима и режимима заштите, утврђеним рибљим плодиштима, итд.</p>
Потребна средства:	Финансираће се средствима оствареним од накнада за рибарство
Временски оквир:	2019-2020
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	14) Бруто зарада и опремање рибочуварске службе
Потребна средства:	Финансираће се средствима оствареним од накнада за рибарство
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	<p>15) Задаци и активности на заштити и управљању ловном фауном. Газдовање ловном фауном ће се одвијати у складу са важећом ловном основом корисника ловишта ловачког удружења „Врла“ из Сурдулице, а базираће се на:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ праћењу стања популације сваке од врста ловне фауне; ◆ формирање ремиза за исхрану пре свега дивљих папкара; ◆ изградња и одржавање ловних, ловно-техничких и ловно-производних објеката; ◆ предузимању активних мера на побољшању бројности сваке од популација ловне фауне; ◆ унапређење квалитета станишта за све врсте дивљачи, а нарочито за гајене врсте; ◆ формирању базе података о оним врстама ловне фауне које су на подручју природног добра за сада само у пролазу; ◆ стварање услова за трајно насељавање врста у пролазу; ◆ ригорозна контрола ловних активности у заштићеном подручју, а посебно у режиму I и II степена заштите.
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2023
Носиоци активности:	Управљач, ловачко удружење „Врла“ из Сурдулице
Активности и мере:	<p>16) Задаци и активности на заштити и коришћењу земљишта. Под ливадама и пашњацима се налазе знатне површине. С обзиром на надморску висину и изворне екосистеме извесно је да осим пашњака у основи нема другог рационалног коришћења ових површина. Стога заштиту и коришћење земљишта треба базирати на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - стимулисању правних и физичких лица на конверзију ораница на већим нагибима у пашњаке и ливаде; - праћењу стања на пашњацима и ливадама и предузимање активних мера на спречавању обрастања пашњака, осим на већим нагибима; - иницирање израде интегралног Програма развоја пољопривреде на заштићеном подручју и на подручју атара свих махала, делом или у целини обухваћених заштитом; - иницирање израде интегралног Програма развоја сточарства на

	<p>подручју природног добра и на подручју атара свих махала, делом или у целини обухваћених границом добра; израда Програма ће се базирати на најсавременијим искуствима у сточарству и њиме ће се прецизно утврдити гранични капацитети планинских пашњака у контексту савремених концепција развоја сточарства.</p>
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, надлежна министарства, СО Сурдулица и СО Црна Трава.
Активности и мере:	<p>17) Задаци и активности на заштити и управљању водама.</p> <p>Задаци и активности у овој области ће се базирати на следећем:</p> <ul style="list-style-type: none"> - израда катастра извора (каптираних и некаптираних); - иницирање израде Водопривредне основе подручја предела са посебним освртом на реалне капацитете власинских изворишта за потребе очувања водених екосистема и водоснабдевања туристичких јавних објеката и овдашњих насеља и махала; - реконструкција каптажа и јавних чесми које нису у функцији; - иницирање изградње канализационог система за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних и атмосферских вода на подручју Власине - уклањање каптажа и санација илегално каптираних извора и њихово враћање у првобитно стање; - израда катастра загађивача (и њихово праћење) површинских и подземних вода, са обрадом квалитативних и квантитативних података, уз редовно информисање републичке инспекције и Завода за заштиту природе Србије; - иницирање заштите од вода и регулисање бујичних водотока. - успоставити мониторинг квалитета вода и то: површинских вода (реке, потоци), подземних вода и саме акумулације Власинског језера.
Потребна средства:	3.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, надлежне водопривредне организације, органи локалне самоуправе и власници објеката.
Активности и мере:	<p>18) Израда Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби ПИО „Власина“</p>
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019

Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	19) Контрола примене Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби ПИО „Власина
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	20) Израда Одлуке о накнадама за коришћење заштићеног подручја
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019
Носиоци активности:	Управљач

14.4. Задаци и активности у области изградње, урбанистичког и просторног планирања

Активности и мере:	1) Уређење сезонске пијаце Планира се комплетирање пијаце на Власиниу тезгама и кућицама за продају различитог асортимана робе. Сама пијаца ће омогућити повећавање трговинске активности и приходе за локално становништво као и побољшање услова за куповину посетиоца.
Потребна средства:	8.500.000
Временски оквир:	2019--2021
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	2) Имплементација новог Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Власина“
Потребна средства:	Активности ће се одвијати у оквиру законских овлашћења управљача
Временски оквир:	2020-2028
Носиоци активности:	Управљач, СО Сурдулица
Активности и мере:	3) Активности на реконструкцији, уређивању и опремању инфо пункта чуварске службе ПИО „Власина“ у омладинском насељу Овим активностима би се потпуније презентовале природне и културне вредности Предела и чуварска служба би имала свој пункт.
Потребна средства:	3.350.000
Временски оквир:	2019-2024

Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	<p>4) Учесће у изради планова нижег реда.</p> <p>Израда нове планске документације ће се базирати на заштити посебних природних и других вредности, граничним капацитетом природног добра, потреби равномерног развоја туризма на целом подручју, а посебно у ободним насељима, а на основу принципа одрживог туризма.</p> <p>Планови за постојеће туристичке локалитете морају истовремено бити и санациони и развојни, при чему ће се посебна пажња посветити инфраструктурном опремању по највишим еколошким стандардима, а димензионисање нових објеката и садржаја биће сагледано у контексту нове Стратегије развоја туризма на територији општине Сурдулица и Просторним планом подручја посебне намене предвиђених и постојећих капацитета.</p> <p>У наредном периоду ће се обрадити планови (или извршити измене и допуне постојећих) за следеће планове:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Просторни план општине Сурдулица и • Планови генералне регулације Власина Рид, Власина Округлица, Власина Стојковићева и приобаља Власинског језера. <p>Управљач ће иницирати израду наведене планске документације и учествовати у њеној изради у складу са својим законским овлашћењима. Рок за извршење ових активности је везан за динамику обезбеђења потребних средстава.</p>
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, општина Сурдулица
Активности и мере:	<p>5) Формирање базе података о изграђеним објектима.</p> <p>Наставак активности на праћењу стања у области изградње, а посебно у контексту контроле изградње нелегалних објеката. О свим променама које нису у складу са усвојеном планском документацијом биће обавештено надлежно министарство, републичке и општинске инспекције, Завод за заштиту природе Србије.</p>
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, СО Сурдулица
Активности и мере:	<p>6). Израда пројекта, изградња, опремање и уређење улазних станица (информативно-контролни пунктови) и увођење наплате накнаде за</p>

	улазак и коришћење подручја предела Планирају се активности на формирању улазних станицама као улазне капије на 4 локације (Промаја, Клисура, Божица и Црна Трава).
Потребна средства:	11.000.000
Временски оквир:	2020-2026
Носиоци активности:	Управљач, министарство
Активности и мере:	7) Уређење нових излетишта и одмаралишта. Наставак активности на формирању нових излетишта и одмаралишта за посетиоце у виду типских столова и клупа са надстрешницама, гарнитура са клупама и столовима, корпе за отпатке, ложишта за пикник на унапред одређеним локацијама, а све у функцији презентације посебних природних вредности заштићеног подручја.
Потребна средства:	4.100.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	8) Санација, реконструкција, уређење и одржавање саобраћајница на подручју ПИО Власина Активности ће примарно бити у функцији презентације основних вредности природног добра и лакше контроле и заштите угрожених подручја и локалитета.
Потребна средства:	84.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	9) Зимско одржавање путева на простору ПИО Власина У току зиме због великих снежних падавина планира се чишћење снега на простору ПИО Власина
Потребна средства:	35.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	10) Задаци и активности на афирмацији и развоју одрживог туризма.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, ТО Сурдулице, надлежна министарства и државне установе.

Активности и мере:	11) Изградња видиковца и осматрачнице за посматрање птица Омогућиће посетиоцима Предела посматрање предела са високих видиковца и посматрање птица током целе године.
Потребна средства:	3.500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	12) Поправка и одржавање мобилијара Сваке године се планира одржавање и поправка поломљеног мобилијара и заштита истог разним заштитним средствима против влаге.
Потребна средства:	3.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	13) Опремање информативног-визиторског центра на Власини Рид
Потребна средства:	2.440.000
Временски оквир:	2019-2024
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	14) Уређење јавног простора испред Информативног центра за заштиту животне средине на Власини Рид
Потребна средства:	2.000.000
Временски оквир:	2019-2024
Носиоци активности:	Управљач, општина Сурдулица
Активности и мере:	15) Нови Едукативни центар на Власини Рид Планира се опремање и уређење новог едукативног центра на Власини Рид који је се планира да се изгради преко пројекта или у сарадњи са општином Сурдулица.
Потребна средства:	4.000.000
Временски оквир:	2019-2026
Носиоци активности:	Управљач, министарство

Активности и мере:	16) Спровођење мера развоја туризма из свих усвојених стратегија
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, општина Сурдулица
Активности и мере:	17) Израда пројекта и набавка марине за чамце Обзиром да на Власинском језеру нема ни једне марине за чамце и катамаране, планира се израда и набавка по пројекту прописне марине.
Потребна средства:	6.000.000
Временски оквир:	2020-2024
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	18) Авантура парк
Потребна средства:	1.700.000
Временски оквир:	2019-2020
Носиоци активности:	Управљач

14.5.Задачи и активности на комуналном и инфраструктурном опремању подручја

Активности и мере:	1) Водоснабдевање Проблем водоснабдевања биће трајно решен тек након израде Водопривредне основе подручја предела. Предност у водоснабдевању имаће сеоске махале и туристички центар.
Активности и мере:	2) Евакуација отпадних вода. Евакуација отпадних вода за туристичке и друге (легално изграђене) објекте ће се организовати преко канализационе мреже, са обавезним пречишћавањем пре испуштања у реципијент (неопходна пројектна документација је обрађена). Евакуација отпадних вода из стамбених и викенд објеката ће се организовати преко непропусних септичких јама. Први корак у решавању овог проблема је израда канализационог система за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних и атмосферских вода на подручју Власине . Нови туристички пунктови и зоне предвиђени Просторним планом, биће прикључени на канализациону мрежу са уређајем за пречишћавање у оквиру засебног система.

Активности и мере:	<p>3) Саобраћај</p> <p>У оквиру изградње и реконструкције приоритетних путних праваца комплетираће се мрежа друмских саобраћајница на подручју заштићеног природног добра, а у циљу остваривања бољих веза између општинских центара, сеоских насеља и њиховог окружења. У току зимске сезоне планира се чишћење некатегорисаних путева од снега.</p>
Активности и мере:	<p>4) Прикупљање и евакуација комуналног отпада.</p> <p>Примарно сакупљање и депоновање комуналног отпада ће се одвијати од стране правних и физичких лица - власника (и корисника) објеката у самим објектима (ресторанима, хотелима и другим јавним објектима).</p> <p>Примарна селекција отпада је обавезна, а постављање контејнера изван објеката биће забрањена (осим за сеоска домаћинства и викенд зоне).</p> <p>Дуж пешачких стаза, на појединим пунктовима, спортских терена, јавних услужних и других објеката, паркинга итд. биће постављене само типске корпе за отпатке.</p> <p>За трајну евакуацију комуналног отпада задужен је управљач преко комуналног предузећа и надлежне општинске комуналне службе.</p> <p>Вишкови земље, шут и други отпад настао при изградњи биће уклањан одмах од стране извођача радова под контролом чуварске службе и надлежних општинских комуналних служби, а за његово неуклањање одговоран је власник објекта.</p> <p>Управљач ће у сарадњи са надлежним комуналним службама одредити висину накнаде за евакуисање комуналног отпада.</p>
Потребна средства:	50.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Комунално предузеће
Активности и мере:	5) Набавка контејнера за отпатке
Потребна средства:	1.500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	<p>6) Најам и одржавање мобилних тоалета</p> <p>У летњој сезони планира се закуп мобилних тоалета, који би били постављени на најфреквентнијим локацијама на простору предела.</p>
Потребна средства:	3.500.000

Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	<p>7) Електроснабдевање и систем веза</p> <p>Квалитетно снабдевање електричном енергијом и изградња ПТТ, ТВ и других веза и система биће разрађено у оквиру новог Просторног плана подручја посебне намене и Просторног плана општине Сурдулица.</p> <p>Електро мрежа мањег напона (до 35 kV) и друге инсталације морају бити каблиране у оквиру туристичких зона и локалитета.</p>
Активности и мере:	<p>8) Грејање објеката</p> <p>Загревање објеката треба решити уз употребу еколошки прихватљивих енергената.</p> <p>Перспективно, употреба фосилних горива у пределу ће бити напуштена (забрањена).</p> <p>Посебним пројектом ће се испитати услови за коришћење соларне и других сличних врста енергије.</p>

14.6. Друге активности и задаци

Активности и мере:	1). Заштита и очување основних обележја предела и спречавање свих активности које могу имати за последицу њихово нарушавање.
Потребна средства:	Трајни задатак
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	<p>2) Учествовање у организацији традиционалних и нових манифестација</p> <p>Утврђивање календара свих традиционалних манифестација на подручју Предела („Екокамп“, сабор за дан Светог Илије, сусрети заштићених подручја, спортска такмичења и др.), према коме ће се организовати наведене манифестације. Манифестације које се дешавају на простору а нису у организацији управљача подржаће се у јавности и обогатити садржајима популаризације и презентације Предела.</p>
Потребна средства:	2.400.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	3) Сарадња са надлежним заводом за заштиту природе и органима управе надлежним за послове заштите природе и животне средине, изградње, туризма итд. у домену административних и оперативних послова заштите. Ова активност се посебно односи на сарадњу са надлежним заводом за заштиту природе, општинским и републичким инспекцијским службама, МУП-ом и итд.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	4) Сарадња са надлежним установама, институцијама и организацијама у решавању специфичних проблема у вези заштите, уређења и коришћења посебних природних вредности, споменичког наслеђа и природних ресурса.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	5) Сарадња са Министарством за заштиту животне средине, другим министарствима на доношењу нових законских и подзаконских аката. Стручни сарадници располажу оперативним информацијама о заштити и коришћењу заштићеног подручја и проблемима у примени постојеће законске регулативе, те ће њихов допринос изради нове законске регулативе, примерене европским прописима, бити од посебног значаја.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	6) Сарадња са свим корисницима простора у заштићеном природном добру, а посебно са локалним становништвом. Циљ ове сарадње је указивање на законске обавезе свих корисника простора у парку, пружање благовремених информација о правима и обавезама и успостављање добре комуникације и сарадње са свима који могу да допринесу заштити и унапређењу природног добра.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028

Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	7) Сарадња са осталим заштићеним природним добрима Виталан значај и интерес за заштићено природно подручје представља усаглашени и заједнички рад као сарадња свих субјеката који су надлежни или заинтересовани за заштиту коришћења и развој природних вредности подручја, односно спровођење појединих обавеза, прописа доношења планова и развоја подручја. У оквиру планиране сарадње сем размене искустава и стечених знања, планом управљања се предвиђа бар једном у години посета и обилазак заштићеног природног добра којим управља други управљач.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	8) Модернизација GIS технологије у функцији управљања, мониторинга и коришћења Предела. У складу са савременим приступима сакупљања, евалуације, обраде и коришћења података приступиће се даљем развоју GIS технологије.
Потребна средства:	100.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	9) Континуирано стручно усавршавање стручног особља и едукација чувара ангажованих на заштити и управљању заштићеним природним добром. Програми обуке који имају акценат на управљању природним ресурсима.
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Завод и др. релевантне институције.
Активности и мере:	10) Програми упознавања локалног становништва са значајем и могућностима које пружа добијање статуса заштићеног природног добра. Рад са локалним становништвом у циљу њиховог упознавања са практичним значењем добијања статуса заштићеног природног добра у циљу њиховог укључивања у процес одрживог развоја подручја (производња здраве хране, традиционалних производа, сеоски туризам,

	итд.). Рад би се одржавао кроз организоване разговоре, трибине, презентације и предавања.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Завод и др. релевантне институције.
Активности и мере:	<p>11) Развој образовних програма за децу и омладину.</p> <p>Организовање програма за децу, омладину и ширу јавност у циљу изграђивања позитивних ставова и понашања који ће водити очувању и унапређењу природног добра. Програми ће бити реализовани у виду разноврсних организационих форми: од образовних (популарна предавања, радионице, трибине, округли столови и сл) до културно-забавних (манifestације, изложбе, спортски сусрети и сл) и учешћем у медијима.</p> <p>Организовање еко школа и кампова за децу и омладину на подручју заштићеног природног добра у циљу њиховог упознавања биодиверзитета Власине. Зависно од узраста деце програми могу имати образовни, промотивни или истраживачки карактер.</p>
Потребна средства:	900.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач и релевантне институције.
Активности и мере:	<p>12) Обука о правилном сакупљању лековитог биља и шумских плодова.</p> <p>Програм би се реализовао у облику школе за сакупљаче, откупљиваче и друге кориснике лековитог биља и шумских плодова у циљу одрживог коришћења овог природног ресурса.</p>
Потребна средства:	450.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач и стручне институције.
Активности и мере:	<p>13) Формирање сета информативно - образовног и промотивног материјала о природном добру (брошуре, мапе, информатори, карте, разгледнице и сл.).</p>
Потребна средства:	6.120.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	14) Израда и штампање публикација Организоваће се издавање стручних, едукативних, популарних и информативно-пропагандних материјала, израда аудио-визуелних порука и др.
Потребна средства:	4.400.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, министарство
Активности и мере:	15) Измена дизајна карте и откуп ауторских права за штампу карте ПИО Власина
Потребна средства:	150.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	16) Сарадња са медијима Један од облика презентације укупних вредности заштићеног природног добра најширој јавности одвијаће се и кроз сарадњу са свим медијима.
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	17) Оглашавање, маркетинг и сл.
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Упраљач
Активности и мере:	18) Сарадња са домаћим и међународним организацијама. Наставак активности на укључивању у рад и повезивању са свим релевантним домаћим и међународним организацијама у циљу боље сарадње, размене искустава, стручног усавршавања и др. (USAID, CHF, UNDP, SDC, SIDA).
Потребна средства:	У склопу редовних активности
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Упраљач и други заинтересовани субјекти.

Активности и мере:	19) Учесће на домаћим и иностраним сајмовима
Потребна средства:	3.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	20) Израда и набавка асортимана оригиналних сувенира Ова активност има за циљ добијање оригиналног сувенира који својом идејом и изгледом адекватно репрезентује природну и културну баштину Предела.
Потребна средства:	2.100.000
Временски оквир:	2020-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	21) Препарирање птица и сисара
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Природњачки музеј Београд
Активности и мере:	22) Снимање кратких промотивних, едукативних и документарних филмова и спотова о пределу
Потребна средства:	1.500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач, Министарство
Активности и мере:	23) Одржавање WEB сајта
Потребна средства:	300.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	24) Обележавање еколошких датума
Потребна средства:	200.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	25) Обележавање годишњице од проглашења ПИО Власина
Потребна средства:	3.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	26) Годишња чланарина Асоцијације националних паркова и заштићених подручја
Потребна средства:	150.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	27) Услуге (коричења, фотокопирања, репрезентације, канцеларијски материјал и др.)
Потребна средства:	2.500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	28) Остале услуге (одржавање рачунара, материјал за образовање и усавршавање запослених)
Потребна средства:	500.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	29) Стални трошкови
Потребна средства:	8.300.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	30) Порези, таксе, ПДВ и остали непредвиђени расходи
Потребна средства:	1.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

Активности и мере:	31) Набавка материјала и инвентара за одржавање хигијене
Потребна средства:	1.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	32) Набавка потрошног материјала и алата инвентара
Потребна средства:	2.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	33) Трошкови службених путовања
Потребна средства:	1.100.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	34) Организовање обука и др.програма за локално становништво, кориснике, омладину и др.
Потребна средства:	450.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач
Активности и мере:	35) Услуге агенција
Потребна средства:	3.000.000
Временски оквир:	2019-2028
Носиоци активности:	Управљач

15. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ И НАЧИН ЊИХОВОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА

Обзиром да се План управљања пределом изузетних одлика „Власина“ ради за период од десет година, изузетно је тешко у овом тренутку предвидети трошкове неопходне за извршење поверених послова управљања, као и пројекцију радова које треба урадити сходно планираним циљевима уз процену потребних финансијских средстава, а полазећи од садашњих јединичних трошкова.

Основни предуслов за реализацију активности и задатака утврђених Планом управљања заштићеним природним добром је обезбеђење неопходних материјалних средстава.

Уредбом о заштити природног добра, чланом 10. наведено је да се средства за заштиту и развој обезбеђују из:

- буџета Републике Србије,
- од накнаде за коришћење заштићеног подручја
- прихода остварених обављањем делатности Управљача и
- из других извора у складу са законом.

Средства из буџета Републике Србије за финансирање Предела изузетних одлика „Власина“ за период 2019. - 2028. година, за 2019., 2020., и наредне године биће планирана у оквиру лимита који ће бити опредељени на разделу министарства надлежног за послове заштите животне средине од стране Министарства финансија у складу са билансним могућностима. Уколико средства из буџета Републике Србије у наведеним годинама буду додељена у износу мањем од планираног у Плану управљања, извршиће се измене истог ради улаживања са одобреним средствима.

Полазећи од наведених законских могућности, а имајући у виду да је Планом управљања заштићеним подручјем предвиђена реализација великог броја задатака и активности, неопходно је створити услове да се средства обезбеде из свих потенцијалних извора.

У почетним фазама реализације Плана управљања заштићеним подручјем неопходно је обезбедити средства из тзв. сигурних извора, при чему се мисли на средства из буџета Републике Србије, буџета општине Сурдулица и Црна Трава, као и средстава управљача, остварених из прихода за коришћење заштићеног природног добра. Имајући у виду права, обавезе и интересе наведених субјеката у смислу заштите, очувања и унапређења Предела изузетних одлика „Власина“, као и њихове стварне материјалне и финансијске могућности, обезбеђење средстава за овај период управљања би се реализовало по следећем моделу:

- буџет Републике Србије	15,50 %
- средства остварена од накнаде	84,50%

План управљања пределом изузетних одлика „Власина“ спроводиће се годишњим програмима који ће садржати послове и задатке који се непосредно спроводе у текућој години, динамику извршења програмираних радова, послова и задатака, као и неопходна финансијска средства потребна за реализацију Годишњег програма управљања. На Годишњи програм управљања Предела, сагласност даје надлежно Министарство.

Реално је очекивати да ће се протеком времена из године у годину, јачањем кадровских и материјалних потенцијала управљача, овај однос у финансирању мењати, са тежњом да управљач преузме комплетно обезбеђење средстава за управљање Пределом изузетних одлика „Власина“, из прихода од накнаде за коришћење заштићеног природног добра, што би омогућило одрживост овог пројекта.

Процењује се да ће за реализацију утврђених задатака и активности бити неопходно обезбедити следећа финансијска средства:

Основни предуслов за реализацију активности и задатака утврђених Планом управљања ПИО „Власина“ за период 2019. - 2028. година је обезбеђење неопходних материјалних средстава.

Средства за реализацију наведених активности по Плану управљања ПИО „Власина“ за период 2019.- 2028.годину износе 446.200.000,00 динара.

Средства из буџета РС за 2020. - 2021. годину и наредних година, биће планирана на разделу Министарства заштите животне средине, у оквиру лимита који ће бити опредељен од стране Министарства финансија, у складу са билансним могућностима.

ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

План управљања подручја ПИО „Власина“ се не спроводи непосредно, већ представља оквир и услов за израду нормативних аката, програма, планова, аката о уређењу простора, пројеката, стручних основа и других докумената који се непосредно реализују.

Туристичка организација општине Сурдулица координира спровођење плана у целини и извршава послове и задатке утврђене законима, актима о оснивању, повереним задацима и годишњим програмима рада у складу са овим Планом.

План обавезно спроводе сви који газдују природним и другим добрима на подручју и обављају разне делатности, корисници добара и други, у складу са законима и прописима.

Годишњим програмима и плановима се утврђује обим и врста послова, извори, висина средстава, обрађивачи, односно учесници у реализацији задатака и делатности и др.

План управљања подручја ПИО „Власина“ за период 2019. - 2028. год., ступа на снагу по добијању сагласности надлежног Министарства.

Руководилац
службе ПИО „Власина“
Новица Станковић

Директор
Туристичка организација
општине Сурдулица
Биљана Николић

Председник управног одбора
Горан Станковић

16. ЛИТЕРАТУРА

- Белиј, С. и др. (2014):** Предео изузетних одлика Власина, Завод за заштиту природе Србије и ЈП Дирекција за грађевинско земљиште и путеве општине Сурдулица, 155, Београд
- Влаженчић, Ј., ed. (1997):** Vlasinsko jezero – hidrobiološka studija. Biološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
- Драгишић, В. (1996):** Геолошко - хидролошке карактеристике слива Власинског језера, Власинско језеро - хидробиолошка студија, Београд.
- Група аутора (1997):** Власинско језеро, Хидробиолошка студија, Биолошки факултет, Београд.
- Јелена Блаженчић (1997):** Власинско језеро-хидробиолошка студија, Биолошки факултет.
- Пузовић, С., Секулић, Г., Стојнић, Н., Грубач, Б., Туцаков, М. (2009):** Значајна подручја за птице у Србији. Министарство животне средине и просторног планирања, Завод за заштиту природе Србије, Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој.
- Ранђеловић, В., Златковић, Б. (2010):** Флора и вегетација Власинске висоравни. Природно-математички факултет, Ниш
- Стевановић, В. (ed.) (1999):** Црвена књига флоре Србије I. Министарство за животну средину, Биолошки факултет Универзитета у Београду и Завод за заштиту природе Србије, Београд

ДОКУМЕНТА:

- Група аутора (2016): Студија заштите ПИО „Власина“. Завод за заштиту природе Србије, Београд
- Завод за урбанизам и комуналну делатност Србије: Метеоролошко - климатске подлоге за планирање, пројектовање, изградњу и одржавање објеката на туристичком центру Власина, Београд 1990. године
- Водопривредна основа Републике Србије, Институт за водопривреду „Јарослав Черни“ Београд, 2001.
- Урбанистички план туристичко-рекреативног подручја Власинског језера књига I и II, Завод за унапређење комуналне делатности, Београд 1971.
- Атлас животне средине ПИО „Власина“ (Географски факултет Београд) 2017.г.
- Просторни план подручја посебне намене Власина („Службени гласник РС“ број 100/2004).
- Елаборат о зонама санитарне заштите регионалног изворишта водоснабдевања подсистема „Власинско језеро“ - Институт за водопривреду „Јарослав Черни“, Београд 2018.г.

ЛЕГИСЛАТИВА:

- Закон о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016 и 95/18-др.закон)
- Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник РС”, бр. 128/2014 и 95/18-др.закон).
- Уредба о заштити Предела изузетних одлика „Власина” („Службени гласник РС”, бр. 25/2018)
- Уредба о еколошкој мрежи („Службени гласник РС”, бр. 102/2010)
- Уредба о режимима заштите („Службени гласник РС”, бр. 31/2012)
- Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС”, 31/2005, 45/2005, 22/2007, 38/2008, 9/2010 и 69/2011)
- Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС”, бр. 97/2015)
- Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/2010, 47/2011 и 32/2016)
- Правилник о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување („Службени гласник РС”, бр. 35/2010)
- Директива о заштити природних станишта и дивље фауне и флоре (Directive on the Conservation of Natural Habitats and Wild Fauna and Flora) (Council Directive 92/43/EEC). Council of Europe (2011). Draft revised Annex I of Resolution 6 (1998) of the Bern Convention.
- Закон о потврђивању Конвенције о биолошкој разноврсности („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 11/2001)
- Закон о потврђивању Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) (Bern, 1979) („Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 102/2007)

ПРИЛОЗИ:

Прилог број 01: Одлука УО Туристичке организације општине Сурдулица

Прилог број 02: Уредба о заштити предела изузетних одлика „Власина”

Прилог број 03: Оглас у дневном листу „Данас“

Прилог број 04: Обавештење на Радио Голд

Прилог број 05: Извештај о обављеном јавном увиду

Прилог број 06: Услови Завода за заштиту природе Србије

Прилог број 07: Мишљење Завода за заштиту природе Србије

Прилог број 08: Водни услови

Прилог број 09: Водна сагласност

Прилог број 10: Ситуациони приказ далеководу у обухвату граница ПИО „Власина“

Прилог број 11: Сателитски снимак ПИО „Власина“

Прилог број 12: Карта режима заштите ПИО „Власина“

